

52246

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

SERVET-İ FÜNUN DÖNEMİNDE EDEBİYAT ÜZERİNDE
OLUŞAN POLEMİKLER

DOKTORA TEZİ

BEDRİ AYDOĞAN

T.52246

DANIŞMAN: PROF.DR.MİNE MENGİ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ADANA 1996

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV-VIII	
GİRİŞ	2-72	
A-POLEMİK NEDİR?		
1.Sözcük, Kavram ve Tür Olarak Polemik.....	2-15	
2.Tanzimat Öncesi Edebiyatımızda Polemik Var mıdır?	15-18	
B-POLEMİKLERİN GENEL NEDENLERİ	18-39	
C-POLEMİKLERİN KİŞİSEL ya da ÖZEL NEDENLERİ.....	39-54	
Ç-POLEMİKLE İLGİLİ BAŞKA HUSUSLAR		
1.Kişilerin Polemiğe Giriş Nedenleri ve Polemiklerden Etkilenmeleri.....	54-64	
2.Polemikler Nasıl Sonuca Ulaşırlar?.....	64-68	
3.Polemiklerin Yararı ve Getirdiği Bir Güç Var mıdır?.....	68-72	
I- TANZİMAT DÖNEMİNDE OLUŞAN TARTIŞMA ve POLEMİKLER		74-121
II- SERVET-İ FÜNUN DÖNEMİNDE OLUŞAN TARTIŞMA ve POLEMİKLER		123-125
A. KLASİKLER MESELESİ		126-209
B. DEKADANLIK MESELESİ.....		210-392

1.Ciddi Boyutuyla Dekadanlık Tartışması.....	210-333
2.Düşünce Yanı Ağır Basmayan Boyutuyla Dekadanlık Tartışması.....	334-392
SONUÇ	394-410
BİBLİYOGRAFYA	412-437



ÖNSÖZ

Türk edebiyatı Tanzimat'la birlikte bakışını ve yönünü Doğu'dan Batı'ya çevirmiş ve bu yeni hedefi yolunda ürünler vermeye başlamıştır. Tanzimatçıların bu düşünceleri ve çalışmaları klasik edebiyatı savunanlar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu tepki edebiyat dünyasının eskiyi ve yeniyi savunanlar olarak iki gruba ayrılmasına neden olmuştur. Bu ayrılık birçok tartışma ve polemiklere yol açmıştır. Tanzimat'tan sonra yeninin temsilciliğini üstlenen Servet-i Fünuncular da aynı tepkilerle karşılaşmış ve bu dönemde de pek çok tartışma gerçekleşmiştir.

Servet-i Fünûn döneminde yapılan tartışmaların bir kısmı eleştiri sınırları içinde gerçekleşir. Bir kısım tartışmalar ise eleştirinin dışına taşıdığından polemik sınırları içine girerler. Bugüne kadar Servet-i Fünûn dönemi eleştirisi ile ilgili çeşitli bilimsel araştırma ve çalışmalar yapılmasına karşılık, polemik düzeyinde sürdürülen tartışmalar üzerinde yeterince durulmamıştır. Servet-i Fünûn döneminde polemik olarak nitelenebilecek tartışmalar üzerinde durmanın, bir boşluğu dolduracağına inandığımızdan tezimizde bu konuyu işlemeyi uygun bulduk. Bu çalışmada eleştiri sınırları içinde geçen tartışmaları dikkate almadık. Gerçekleşen pek çok tartışmadan sadece polemik olanları değerlendirdik.

Çalışmanın girişinde polemik kavramı üzerinde durulmuştur. Edebiyatın bir dalı ya da bir yazı türü olmaması nedeniyle kaynaklarda polemik hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Olan bilgiler de çoğu kez kısa tanımlardan öteye geçmemektedir. Bu nedenle polemik kavramı üzerinde oldukça geniş biçimde durulmaya çalışılmıştır. Sözcüğün kökeni, başka dillerdeki anlamları üzerinde durulmuş ve bir tanım yapılmıştır. Daha sonra polemik bir tür müdür, eski

edebiyatımızda örneklerine rastlanmış mıdır gibi soruların cevapları aranmıştır. Polemiklerin oluşma nedenleri ve polemikle ilgili pek çok mesele Tanzimattan günümüze kadar oluşan polemiklerden yola çıkılmak suretiyle değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla kavramsal ve kuramsal kısım tamamen somut verilere dayandırılmıştır. Ancak bu bölümde yaptığımız alıntılar tekrara düşmeme ve fazla sözden kaçınma isteğimizin sonucu olarak sınırlı tutulmuştur. Polemik başlığı altında incelediğimiz her kısım ile ilgili elimizde hala pek çok malzeme bulunmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde Tanzimat döneminde yapılan tartışma ve polemikler üzerinde durulmuştur. Tanzimat, polemikler açısından bir hayli zengin bir dönemdir. Burada ilkinden başlamak üzere dönemin kayda değer polemiklerinin değerlendirmesi yapılmıştır. Bu bölümde dönemin polemiğe dönüşmeyen tartışmalarından da kısaca söz edilmiştir.

Tezin ikinci bölümü, çalışmanın esas kısmını oluşturan Servet-i Fünûn dönemi polemiklerini konu almaktadır. Bu dönemde iki ana polemik konusuna geçmeden önce genel olarak yapılan tartışmalara kısaca değinilmiş ve arkasından iki önemli polemik ayrıntılı olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bunlardan biri klasiklerin çevrilmesine ilişkin olarak başlayan ve birkaç ay süren polemiktir. Dönemin ikinci polemiği ise Ahmet Midhat Efendi'nin başlattığı dekadantlık polemiğidir.

Tezimizin ana bölümünü oluşturan konulardan ilki olan klasikler meselesi şu yöntem izlenerek değerlendirilmiştir. Önce tartışma çerçevesinde konuyla ilgili makaleler tartışmayı başlatan ilk makaleden başlamak suretiyle tek tek ele alınmış, makalelerde dile getirilen görüşler aktarılmış ve değerlendirilmiştir. Her makale bir diğerine cevap teşkil ettiğinden, cevap kabilinden olan düşünceler aktarılırken

karşı tarafın daha önce neler söylediği ayrıca hatırlatılmış; daha sonra konuyla ilgili bizim tespit ve yargılamıza yer verilmiştir. En sonunda klasikler konulu polemikte ortaya konulan görüşler özetlenmiş ve genel bir yoruma gidilmiştir.

Dekadanlık meselesi de ciddi ve ciddi olmayan boyutuyla iki kısımda incelenmiştir. Ciddi boyutunu değerlendirdiğimiz kısımda dekadanlık tartışmasının nasıl başladığı, nasıl geliştiği ve nasıl sonuçlandığı kronolojik olarak aktarılmıştır. Tartışmanın seyrini etkileyen belli başlı makaleler ayrıntılı biçimde ele alınıp içerdikleri düşünceler aktarıldıktan sonra, makale sahiplerinin değişik makalelerinde dile getirdikleri düşünce ve görüşleri bir araya getirilerek verilmiştir. Ardından bu görüşlerin etraflıca bir yorumu yapılarak dekadanlar meselesinin ciddi boyutu tamamlanmıştır.

Dekadanlık meselesinin ciddi olmayan boyutunda Servet-i Fünûn edebiyatını ve onun temsilcilerini hedef alan, türleri değişmekle birlikte içerik ve üslup açısından değişmeyen pervasızca alay, hakaret ve saldırıyı içeren yazılar değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede metinlerde rastlanan hususların hepsi ele alınmıştır. Bunların da örnekleri sayıca alıntı olarak kullandığımızın çok çok üstündedir. Yine tekrara düşmemek için sınırlı sayıda örnek alınmıştır.

Gerek klasikler gerek dekadanlık meselesinde tüm yazılar aynı özelliği göstermezler. Bir kısmı eleştiri bir kısmı polemik özelliği taşırlar. Biz çalışmamızda yazıların değil meselenin polemik özelliği taşımasına dikkat ettiğimizden hem eleştiri hem polemik olan yazıları bir arada ele aldık.

Sonuç bölümünde çalışmamızın tüm bölümlerinde ulaştığımız sonuçlar, vardığımız yargılar topluca dikkatlere sunulmuştur.

VII

Bibliyografya, genel bibliyografya ve bu çalışmada alıntı yapılan kaynakların bibliyografyası olmak üzere iki kısımdan oluşmuştur. Genel bibliyografya konuya ilgi duyanların yararlanması amacıyla verilen muhtelif kaynakları kapsar. Bu kısımdaki kaynakların çoğu yalnızca Servet-i Fünûn dönemine aittir. Çok az sayıda kaynak Servet-i Fünûn döneminin dışına da taşar. Kuramsal ve kavramsal özellik taşıyan bu eserlerin sayısı sınırlıdır. Alıntı yapılmamakla birlikte bu kaynakların çoğunun çalışmamızın hazırlanmasında büyük katkıları olmuştur.

Kimi künyelerde yazar adı veya yazı adının belirtilmediği dikkati çekmektedir. Bu, künye bilgisi eksikliğinden kaynaklanmamaktadır. İmzasız olarak yazılan bu yazıların başlığı ya da adı da yoktur. Bir kısmı da vilayetlerden gönderilmiş mektuplardır. Bunlarda sadece nereden gönderildikleri yazılıdır.

Çalışmamızdaki kimi tasarruflarımız konusunda da bir açıklamada bulunmak istiyoruz: Adların hiçbirinde ayın ve hemzeler gösterilmemiştir. Kişi adlarında düzeltme işareti kullanılmazken, eser adları ile gazete ve dergi adlarında kullanılmıştır. Yabancı özel adlar bizim tarafımızdan kullanıldığında orijinal imlalarıyla yazılmışlar, diğer durumlarda kullananların imlası korunarak yazılmışlardır. Klasiklerle ilgili bölümde, Corneille'in eserinden söz ettiğimizde Le Cide, Ahmet Midhat'ın çevirisinden söz ettiğimizde Sid imlası kullanılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında karşılaştığımız kimi sıkıntılar da olmuştur. Bunların başında kullanılan malzemenin tamamıyla dergi ve gazete sayfalarında yer alması gelmektedir. Nadir eser niteliğinde olan bu gazete ve dergilerin Ankara ve İstanbul'un çeşitli kütüphanelerinde

VIII

dağınık bir biçimde bulunmaları onlara ulaşmamızı güçleştirmiştir. Buna bir de koleksiyonların eksikliği eklenince sıkıntı epey artmıştır. Teknik olanakların verimli kullanılamaması -Örneğin mikrofilmlerin fotokopiye aktarılmasında çıkan güçlükler bunlardan sadece biridir- çalışmamız esnasında düştüğümüz en büyük sıkıntıyı oluşturmuştur. Bu sıkıntılara rağmen yola çıkarken planladığımız hedeflere ulaşmaya çalıştık. Ayrıca araştırmalarımız esnasında planımızda yer almayan kimi veriler ve malzemeler ele geçirdik. Bunlar daha sonra çeşitli biçimlerde değerlendirilerek ilgi duyanlara ulaştırılacaktır.

Bu çalışmanın oluşmasındaki her aşamada büyük yardımlarını gördüğüm Sayın Hocam Prof. Dr. Mine Mengi başta olmak üzere bilgi ve düşüncelerinden yararlandığım hocalarım ve arkadaşlarımin hepsine teşekkür ediyorum.

Bedri Aydoğan

Adana, Şubat 1996

KISALTMALAR:

A.g.der.	: Adı geçen dergi
A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.gaz.	: Adı geçen gazete
A.g.mkl.	: Adı geçen makale
b.	: Baskı
bak	: Bakınız
C.	: Cilt
DTCF	: Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi
FEF	: Fen-Edebiyat Fakültesi
M.No	: Mektup numarası
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Ü.	: Üniversite
vb.	: Ve bunun gibi



GİRİŞ

POLEMİK NEDİR?

Sözcük, Kavram ve Tür Olarak Polemik:

Polemik Yunanca kökenli bir sözcüktür. Yunanca polemo'dan gelir. Bu sözcük harb etme, sarmak, abluka etmek, kuşatmak anlamlarını taşır. Polemos harb , savaş, cengaver; polemikos cengaverce, savaşçı anlamlarını taşıyan ve aynı kökten türemiş sözcüklerdir (1). Yunanca'dan Fransızca'ya Polemique (Alm.polemisch ; İng.polemic, polemics; Rusça: Polemika) olarak geçen sözcük kalem kavgası, tartışma, kalem tartışması; saldırgan, kavgacı, tartışma çıkarmak isteyen anlamlarını taşımaktadır (2). Sözcük bize Fransızca'da kazandığı anlamıyla geçmiş ve kullanılmaktadır. Bu kavram hakkında sözlük ve kimi ansiklopedilerde yer alan ayrıntısız maddeler dışında hemen hemen hiçbir bilgi bulunmamaktadır (3). Birçok kaynakta tanım dışında bir bilgi yer almamaktadır. Bazılarında tanıma ek olarak Türk edebiyatında yapılan polemik örneklerinin birkaçı sıralanmıştır. Bunların çoğu da birbirinden yapılan aktarmalar niteliğindedir. En geniş bilgi Dergah yayını olan Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde yer alır. Burada da kavramdan çok Türk edebiyatında gerçekleşen polemiklerle ilgili bilgiler vardır (4).

-
1. Menelau Dimitriadu, Yunanca'dan Türkçe'ye-Türkçe'den Yunanca'ya Sözlük, 3. b., 1989.
 2. Tahsin Saraç, Büyük Fransızca Türkçe Sözlük, Adam Yayınları, İstanbul, 1985.
 3. Bu yargıya dar kapsamlı bir Türkçe sözlükten başlayarak Fransızca, İngilizce, Almanca, Rusça, Özbekçe, Osmanlıca sözlükler ve Türk lehçeleri Sözlüğü; felsefe, kültür gibi daha dar alanlardaki sözlükler; genel kültür ansiklopedileri ile edebiyat ansiklopedileri ve sözlükleri incelenmek suretiyle varılmıştır.
 4. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, C.7, İstanbul, 1990 ,s.255.

Biz çalışmamızda Tanzimat'tan başlayarak yapılan polemiklerden yola çıkarak bu kavramı ve özelliklerini belirlemeye çalışacağız. Ancak öncelikle bir tanım oluşturmak gerekliliğine inandığımız için, daha önce yapılmış kimi tanımları da gözden geçirerek bir tanım yapacağız.

Türkçe Sözlük' te bu sözcük "siyasi, bilimsel, edebi konularda sert tartışma" olarak tanımlanır (5). Küçük hacimli bir edebiyat terimleri sözlüğünde ise bu madde karşılığında "bir konu üzerinde gazete ve dergilerde yapılan kalem kavgası" cümlesi yer alır (6). Okyanus Ansiklopek Sözlük'te Yunanca Polemos'tan geldiği söylendikten sonra, "oldukça sert nitelikte kalem tartışması" tanımı verilir (7).

Edebiyat ansiklopedilerinde yer alan bir iki tanımı da buraya almakta yarar var. İlki Atilla Özkırımlı'dan :

"Polemik (fr.pole'mique, Os.mücadele-i kalemiyye) Kalem kavgası. Belli bir konuda iki ya da daha çok kişi arasında dergi ve gazetelerde yürütülen tartışma. Birbirine karşıt düşünceleri savunma anlamındaki tartışmadan (fr.discoussion, os.münakaşa) ayrımı saldırgan bir tutumun benimsenmiş olmasıdır. Tartışma bir anlatım biçimidir. Karşıt düşünceyi cürüterek savunulan düşünceyi kanıtlama amacına yöneliktir. Bu nedenle nesnel bir tutumu gerektirir. Polemikte ise öznel ağırlık basar." (8)

Atilla Özkırımlı polemiği tartışma ile karşılaştırarak

5. Türkçe Sözlük, 2 Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

6. L. Sami Akalın, Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Varlık Yayınları, İstanbul, 1984.

7. Okyanus Ansiklopedik Sözlük, Pars Yayınları, C.5, İstanbul, 1972.

8. Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 4.b, C.4, Cem Yayınevi, İstanbul, 1987, s.978.

tanımı biraz ayrıntılandırmıştır.

Dergah'ın ansiklopedisinde yer alan bilgilerin bir kısmını da alıntılatalım:

" Yazı ile, yayın yoluyla yapılan tartışma. Kalem tartışması. Edebiyatta daha çok "edebî münakaşa" olarak bilinir. Konu üzerinde birden çok yazarın tartışması sonucu belirir. Eski edebiyatımızda pek görülmez. Esas itibarıyla basın hayatının vücut bulup gelişmesi ile ortaya çıkmıştır denebilir. Türk edebiyatına Tanzimattan sonra yerleşmiştir." (9)

Bu ansiklopedide de, alıntıladiğimiz kısımdan sonra yapılan polemik örnekleri ve kimler arasında gerçekleştiği üzerinde durulur.

Son olarak da Osman Nuri Ekiz'in yazdıklarını alıyoruz:

" Kalem kavgası manasına gelir. Edebiyatta, herhangi bir fikir ve sanat meselesi olarak, gazete veya dergiler vasıtasıyla girilen tartışmalara denir. Polemikler, daha çok farklı sanat akımlarına mensup sanatçılar arasında yürütülen bir kalem savaşıdır. Eğer polemiklerde demagojiye kaçılmazsa fikir ve sanat hayatına dinamizm ve olgunluk getirir, sanat dünyasının renklenmesini sağlar. Dolayısıyla büyük fayda sağlar. Eğer demagojiye düşülürse, fayda yerine zarar getirir; düşmanlıklara, gönül kırgınlıklarına sebep olur. Bu bakımdan polemikte ölçüyü kaçırmamak, hiçbir zaman nezaketi elden bırakmamak gerekir. Karşı tarafın şahsiyetini ve izzet-i nefsinin kıracak ifadelerle hiçbir surette başvurulmamalıdır." (10).

9. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, ..., C.7, s.255.

10. Osman Nuri Ekiz, Ansiklopedik Edebiyat Bilgileri Sözlüğü, Zümrüt Yayınları, İstanbul, 1984, s.246.

Buraya kadar verdiğimiz bilgiler ve yaptığımız alıntılar değerlendirildiğinde tanımlarda bazı ögeler dikkati çeker. Bunların en önemlisi tartışma, sert tartışma, oldukça sert tartışma ve kavga dır. Sayılan özellikler tanımların ortak paydasıdır. Polemikler öncelikle bu ögeleri barındırır. Tartışma ve kavga söz ile değil, kalemle veya yazıyladır. Ayrıca tartışma iki kişi arasında özel olmakla sınırlanamaz. Örneğin iki kişi arasında özel mektuplarda yazılanlar aynı zamanda başkalarınınca duyulmamıssa polemik oluşmaz. Öyleyse tartışmalar yayımlandığı takdirde polemik oluşur. Polemikte bir başka dikkati çeken özellik de Osman Nuri Ekiz'in yazdıklarına biraz aykırı düşen bir husustur. Polemikler genellikle olumlu bir sonuca ulaşarak bitmezler. Bu nedenle olumlu yönü daha sınırlıdır.

Bu bilgiler ışığında polemik kısa ama birçok özelliğini kapsayacak şekliyle şöyle tanımlanabilir:

Herhangi bir konu üzerinde gazete ve dergilerde ya nesnel tartışma ölçülerini aşıp, alaydan hakarete uzanan çizgide, kimi zaman hırçınlık ve sertlik de içeren bir üslupla ya da bu özellikleri içermemekle birlikte herhangi bir sonuca ulaşmadan kısırdöngü içinde sürüp giden bir biçimde düşüncelerin ortaya konulmasıdır.

Bu genel olarak polemiğin tanımıdır. Çünkü düşüncenin olduğu yerde karşı düşünce de vardır. Bunlar arasındaki çatışma polemiklere yol açabilir. Edebiyat alanında polemiği tanımlamak istersek, ki bizim asıl amacımız budur, yukardaki tanımdan "herhangi bir konu üzerinde" sözcüklerini çıkarıp yerine başka sözcükler koymak gerekir. Örneğin "edebiyatla ilgili konularda" sözcükleri kullanılarak genel tanım edebi bir tanıma dönüştürülebilir. Bu durumda edebiyat bağlamında polemiğin tanımı şöyle olur:

Edebiyatla ilgili konularda gazete ve dergilerde ya

nesnel tartışma ölçülerini aşır, alaydan hakarete uzanan çizgide, kimi zaman hırçınlık ve sertlik de içeren bir üslupla ya da bu özellikleri içermemekle birlikte herhangi bir sonuca ulaşmadan kısır döngü içinde sürüp giden bir biçimde düşüncelerin ortaya konulmasıdır.

Polemik kavramından söz ederken bu kavramla yakınlığı olan sözcüklerden de söz etmek gerekir. Çünkü hem bizde hem de başka dillerde polemik sözcüğüyle ilişkisi, yakınlığı ve akrabalığı olan başka sözcükler vardır. Bu sözcükler bazı anlamlarıyla polemikle örtüşürler. Bu elbette polemikle o sözcüklerin aynı anlama geldiklerini göstermez. Öyle olsaydı ya da arada küçük de olsa bir fark olmasaydı, bu sözcüklerin de olmaması gerekirdi. Bu sözcükler arasındaki ilişkiyi, örtüşmeyi ortaya koymak için hem yabancı dillerdeki hem bizdekileri gözden geçirmek yararlı olacaktır.

Fransızca, İngilizce ve Almanca'da bu sözcük münakaşa, tartışma, kalem tartışması anlamlarını taşıyor. Hemen hemen üç Batı dilinde de ilk anlamları bu. Hatta bu sözcük Almanca'da polemisch yazımı yanında tıpkı bizdeki gibi polemik yazımıyla da yer alır. Sözcük Rusça'da da polemiceskiy, spor, diskussiya sözcükleriyle ve yine yukardakine yakın anlamıyla vardır. Fransızca sözlükteki karşılığı olan, kalem kavgası, kalem tartışması, anlamları bizdekine en yakın olanıdır.(11)

11. Buradaki karşılıklar şu sözlüklerden alınmıştır:

Tahsin Saraç, Büyük Fransızca Türkçe Sözlük, Adam Yayınları, İstanbul, 1985, s.1076.

Redhouse İngilizce Türkçe, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1988, s.745.

Von Karl Steuerwald, Türkisch-Deutsches Wörterbuch, Wiesbaden, 1972, s.756.

Polemiğin tüm anlamları olumsuzluk içermez. Ancak polemos'un (polemik bu kökenden gelir) savaş, polemicos'un düşmanca, savaş gibi anlamları göz ardı edilemez. İngilizce'de discussion, argument, fight, row, dispute, debate, controversy, quarrel, disagreement, contention, clash, squabble, spat, altercation, unpleasantness, hassle, run-in, tiff, words, wrangle sözcükleri de polemikle bir anlamlarıyla eş, diğer anlamlarıyla akraba ve yakınlığı olan sözcüklerdir. (12)

Türk lehçelerinde polemiği karşılayan sözcükler arasında şunları sayabiliriz: Özbekçe'de polemiğin karşılığı, münazara, bahlaşmak, mesele tartışmaktır. Azerbaycan Türkçesinde münakaşa; Başkurtça'da bahas(laşuv), tartış; Kazakça'da dav, damay, kapkaylasuv; Kırgızca'da söz talaşu, talaş-, tartış; Tatarca'da bahas(laşuv), tartış; Türkmence çekişme, cedel; Uygurca'da münazıra'dır(13).

Osmanlıca sözlüklerin bir kısmında örneğin Kâmûs-ı Türkî'de Batı kökenli sözcükler de yer alır. Polemik bu sözlüklerde bulunmayan bir sözcüktür. Kâmûs-ı Türkî'de olmayan bu sözcük yine Şemsettin Sami'nin hazırladığı Kâmûs-ı Fransevfî'de vardır. Fransızca'dan Türkçe'ye olan bu sözlükte polemique münakaşa-ı kalemiyye sözcükleriyle tanımlanır. Aynı sözlükte bir sonraki madde de münakaşayı yapan anlamındaki polemiste'dir.

Türkçe Rusça Sözlük, Russkiy Yazık Yayınevi, Moskova, 1977 s. 596.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, Kültür Bakanlığı Yayınları/1371, Ankara, 1991, s. 621.

12. The American Heritage Dictionary, Wordstar Int., Usa, 1991.

13. Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, Kültür Bakanlığı Yayınları:1371, Ankara, 1991, s. 620, 621.

Polemik sözcüğünün dilimize ne zaman girdiği konusunda bir şey söylemek kolay değildir. Ama polemik sözcüğü bilinmekte ve az önce de belittiğimiz gibi münakaşa-ı kalemiyye olarak karşılanmaktadır. Bu veriler doğrultusunda Tanzimatçıların bu sözcüğü kullanmadıklarını söyleyebiliriz. Servet-i Fünûnculardan iyi Fransızca bilenler vardı. Bunlar makalelerinde Batı dillerine ait sözcükler de kullanıyorlardı. Ama polemikleriyle tanınan Hüseyin Cahit bu türden yazılarını topladığı kitabına Kavgalarım adını vermişti. Belki bu bilgiye dayanarak Polemik sözcüğünün daha sonra dilimizde kullanılmış olduğu düşünülebilir. Ayrıca diğer Servet-i Fünûncular da yapılan tartışmaların eleştirisi, mübahase, münazara ile ilgisi olmadığını devamlı vurgularlar. Ama yine polemik değil andığımız sözcükleri kullanırlar. Nazım Hikmet de 1929 yılında Resimli Ay'ın Haziran sayısında yazdığı "Putları Yıkıyoruz, No.1 Abdülhak Hamit" yazısında "münakaşa-i edebiye" ve "mücadele-i kalemiye" tamlamalarını kullanıyor. Bu polemik sözcüğünün o yıllarda henüz dilimizde yer almadığını gösteren bir başka kanıt olarak düşünülebilir.

Osmanlıca'da polemikle yakın anlamlı olan ya da bazı yönleriyle polemikle örtüşen sözcükler olarak şunları anabiliriz:

İlm-i cedel: İlmî münakaşa, ilmî tartışma

İ'tirâz: Bir fikir veya kararı kabul etmeyip çürütmeye kalkışma, esbâb ve delâil isteme veya ona karşı esbâb ve delâil irâd etme.

Mübâhase: Bir iş hakkında iki kişi arasında olunan söz, tarafeynden beheri diğerinin sözünü çürütmeğe ve kendi fikrini ıspata çalışarak olunan da'va. Da'va ve muhalefet suretiyle olmayarak bir madde hakkında sözleşme, herkes fikrini ve bildiğini beyân etmek üzere vâki' olan mükâleme ve musâhabe.

Mübâreze: Eski usûl üzre tarafeyn-i muhâsımından bir kişi meydâna çıkıp aralarında kavga etmeleri; düello

Mücâdele: Atışma, tutuşma, münâza'a, cidâl, nizâ', kavga.

Mücâhede: Sa'y ve gayret, nefse galebe için olunan ihtimâm.

Mudârebe: Döğüşme, vuruşma

Muğâlata: Hasımı yanıltmak maksadıyla vâki' olan mu'arâza, Hakka ve edille-i sahîheye müstenid olmayan mübâhase.

Muğâyeret: Başka türlü olma, uymama, uygun olmayış, farklılık, adem-i muvâfakat, muhâlefet.

Münâfat: Münafi ve birbirine zıd olma, muhalefet, muğâyeret, uymama.

Münâkaşa: Atışma, çekişme, münâza'a, mücâdele

Münâza'a: Nizâ' ve kavga eden, kavgacı; ağızla kavgaya girişen, muhâlefet eden.

Münâzara: Kâ'ide ve usûl dâhilinde mübâhase

Musâhabet: İki veya ziyâde kişi beyninde konuşma, sohbet etme

Müşâcere: Döğüşme, mudârebe, kavga

Müşâteme: İki kişinin birbirine sövmesi, sövüşme, atışma

Ta'riz: Dolayısıyla dokunacak söz söyleme, açıktan olmayarak dokunma.

Ta'arruz: Sataşma, takılma, hakka tecavüz (14)

Polemikle ilgisi kurulabilecek bu kavramların bir kısmı söze bir kısmı yazıya bir kısmı her ikisine dayanmaktadır. Örneğin muğalata, mubahase hem sözle hem yazıyla yapılabilir. Sözle yapıldığında polemiğin alanı dışında kalırlar. Ancak yazılı olanların polemikle ilgileri olabilmektedir. Bu kavramlar her zaman olumsuz nitelikler de taşımazlar. Ancak münazaa hemen olumsuz bir çağrışım yapıyor. Zaten anlamı da olumsuz. Ama Münakaşa, münazara, mübahase, musahabe her zaman olumsuz anlamda değildirler. Bunlar olumlu ve olumsuzlu içlerinde barındırmaktadırlar. Yalnız kullanıma göre bunlardan biri öne çıkar. Olumlu oldukları zaman da vardır, olumsuz oldukları zaman da. Münakaşayı ele alalım. Bu sözcüğün bugünkü dilde karşılığı tartışmadır. Polemik sözcüğünün karşısında yazan sözcüklerden biri de tartışmadır. Tartışmanın anlamlarından biri "karşılıklı kırıcı konuşma, anlaşmazlık" tır (15). Bu özelliğiyle polemikle örtüşür. Bir başka karşılığının "Bir şeyin değişik ve karşılıklı yönlerini ortaya koyarak ayrıntılı incelemesini yapma, karşılıklı görüş alış verişinde bulunma" (16) olduğunu düşünürsek, bu olumlu anlamıyla polemiğin dışında kalır.

Atilla Özkırımlı'dan polemikle ilgili bir alıntı yapmıştık. Özkırımlı polemiği tartışma ile karşılaştırarak tanımını genişletmeyi düşünmüştü. Orada tartışmanın olumlu yanını ortaya koymuş, özellikle de tartışmayı nesnellik

diğerleri Kâmûs-ı Türki'den alınmıştır.

Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Doğu Matbaası, 4. b., Ankara 1980, s. 513.

Şemseddin Sâmî, Kâmûs-ı Türki, 2 Cilt, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1317.

15. Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük, Milliyet, 1993-1994, s. 2271.

16. A. g. e., s. 2271.

taşıması nedeniyle polemikten ayırmıştı (17). O da bu düşüncesiyle tartışmanın sadece olumlu yönünü almıştır.

Aynı durum münazara, mübahase, musahabe için de geçerlidir. Bunlar olumlu anlamlarıyla polemiğin dışında, olumsuzlarıyla içindedirler. Bu nedenledir ki Şemsettin Sami mübahase maddesinde olumlu anlamını ortaya koymuş, örnek vermiş, ama arkasından "mübâhase çok defa münâza'aya müncer olur" (18) cümlesini eklemiştir. Aynı biçimde müdarabe maddesinde de " Mübâhase müdârebeye müncer oldu." örneği verilmiş. Bunlar da gösteriyor ki bu sözcükler polemikle son derece içli dışlıdır. Yabancı dildeki sözlüklerde polemik maddesinin karşısında münakaşa, münazara, tartışma sözcükleri mutlaka yer almaktadır.

Biz bu kısımda bunlara polemikle ilgileri olduğunu düşündüğümüz başka sözcükleri de eklemiş olduk. Polemik bunların olumsuz anlamlarıyla ilgilidir. Bu tesbitler dilimiz ve edebiyatımız açısından polemik kavramını ağırlıklı olarak olumsuzluk içerdiğini ortaya koyar. Başvurduğum kaynaklardan yalnızca Osman Nuri Ekiz'in Ansiklopedik Edebiyat Bilgileri Sözlüğü'nde olumlu bir anlam yer almakta, geri kalanlarda anlam olumsuzdur.

Batı dil ve edebiyatlarında ise polemiğin olumlu bir anlamı da vardır. Hatta onun sanatla ilgili bir yanı da olduğu biraz kapsamlı sözlüklerde yer alır.

Bu sözcükler üzerinde durup kimi karşılaştırmalar yapmaktan amacımız, bu yolla polemik kavramının sınırlarını daha sağlıklı bir biçimde çizeceğimizi, başkalarının dikkatlerine sunacağımızı düşünmemizdir.

17. Bu konudaki alıntı çalışmamızın birinci sayfasındadır. ilgili dipnot numarası sekizdir.

18. Şemsettin Sami, Kâmûs-ı Türkî, s.1267, 1360.

Polemik kavramı değerlendirilirken onun bir tür olup olmadığı üzerinde de durmak gerekmektedir. Bu bağlamda polemik ne bir edebi tür ne de edebiyatın dışında kalan bir yazı türüdür. Polemik bir anlatım biçimi, anlatım tekniği ve aracı da değildir. Polemik olarak nitelendiğimiz yazıların yazarları da polemik yazıyorum diye bir iddiada hiçbir zaman bulunmuyorlar. Bu yazıları böyle değerlendirip adlandıranlar edebiyat tarihçileri ve değerlendirmecileridir.

Bu değerlendirmeyi yaparken yazının gösterdiği kimi özelliklerden yola çıkılmakta. Bir yazı polemik olarak adlandırılırken en önemli ölçü üslup olmakta. Yazılanların nasıl bir üslup özelliği gösterdiği çok önemli. Şahsa yönelme, nesnellikten uzaklaşma, alay, hakaret, küfür gibi öğelerin yer aldığı yazılar polemiğin sınırları içine girerler. Bir başka deyişle bu öğeler varsa yazının adı polemik olur. Bunların olmadığı yazılar özelliklerine göre başka yazı türlerinin içine girerler. Sohbet, eleştiri, makale, deneme olabilirler. Sohbet özelliklerine uygun başlayan bir yazı polemiğe dönüşebilir. Diğerleri için de bu geçerlidir.

Polemikle yakınlığı düşünülebilecek tür belli ölçüler dahilinde eleştiri olabilir. Eleştiri de polemik gibi her alanı kapsayabilir. Sözlü ve yazılı olarak yapılabilir. Eleştirinin bir tür olabilmesi yazılı olmasına bağlıdır. Düşünceler, değerlendirmeler, yargılar yazı ile ifade edildiğinde eleştiri bir yazı türü olarak değer kazanır. Edebiyat alanındaki eleştiri için de bu kurallar geçerlidir.

Eleştiriye bir sanat dalı gibi düşünenler de vardır. (19) Ama sanat ve edebiyat dalları ve türleri kendileri olarak vardılar. Roman roman olarak vardır ve bir edebi

19. Eleştiriye kimi koşullar çerçevesinde alan, bilim, sanat, olarak gören ve tanımlayanlar vardır. Bu düşünceler bizim eleştiri tarihimizde de söylenmiştir, bugün de

türdür, ama eleştiri kendi başına yoktur (20). Edebiyatta eleştirinin varlığı edebî ürünün olmasına bağlıdır. Eleştirinin yapılabilmesi için edebî ürünün olması şarttır. Roman, şiir ve başka türler olmadan eleştiri olmaz.

Polemik de kendi başına var olamıyor. Daha önce de söylediğimiz gibi kimse ben polemikçiyim diye ortaya çıkmıyor. Yazılan yazılar zaman zaman öyle özellikler kazanıyor ki diğer türlerin alanından çıkıyor ve polemik oluyor. Daha çok da eleştiri olarak yazılanlar polemiğe dönüşüyor. Öyleyse eleştiriler, polemikle ilgili olarak yaptığımız tanımdaki niteliklere bürünmesi durumunda (eseri bırakıp yazarına yöneliyorsa, nesnellikten ve eleştirinin birçok kişi tarafından kabul edilmiş öteki kurallarından ayrılıyorsa) eleştiri olmaktan çıkıyor. İşte bu hali alan yazı artık eleştiri değil polemiktir.

Eleştiri türünün belirlenmiş birtakım kural ve ölçütleri mutlaka var. Bu özelliklere bağlı olarak değişik eleştiri

söylenmektedir. Servet-i Fünun döneminde Cenap Şehabettin eleştiriyi bir sanat olarak değerlendirmesi karşısında Ayın Nadir "Bizim bildiğimize göre tenkid bir silsile-i muhakemat-ı mantikiyyedir." diyerek ona karşı çıkar. Hüseyin Cahit ise eleştiriyi sanat olarak gören Cenap'a katılır. Böylelikle bu konu da dönemin tartışılan konuları arasında yerini alır. (Bak: Olcay Ünertoy, Edebiyatımızda Eleştiri Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemleri, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara, 1980, s.155-156.)

Günümüzde de benzeri düşünceleri ileri sürenler vardır. Bu konuda da Millî Kültür, Kültür Bakanlığı, Haziran 1991, S.85'e bakılabilir.

20.M.Orhan Okay, "Tenkitçi, Sanatkara Yol Gösterici Bile Olsa, Önce Sanat Eseri Vardır", Millî Kültür, S.85, 1991, s.24-25.

yöntemleri de ortaya çıkmış. Hem bu yöntemler hem de genel olarak eleştiri konusunda yazılmış pek çok eser var. Eleştiriyle ilgili yapılan en küçük tanımdan en geniş incelemelere kadar her çalışmada ön plana çıkan en temel özellik eleştirinin nesnel özellik taşımasıdır (21). Yöntem ne olursa olsun eleştiride belli ölçüde nesnellik yakalanmalıdır. Eleştirmen muhakkak ki eserle ilgili kendi düşüncelerini söylemektedir. Bu nedenle eleştiride tam bir nesnelliğe ulaşılabileceğine ihtimal veren ve kabul eden hiç kimse bugüne kadar çıkmamıştır.

Nesnellikten ne kadar uzaklaşırsa sağlıklı bir eleştiriden de o kadar uzaklaşılır. Eleştiriden uzaklaşıldıkça polemiğin sınırlarına yaklaşılır ya da o sınırlar içinde ilerlenmiş olur. Eleştiri ve polemik başlangıçta birbirine teğet iki dairedir, hareketlenme eleştiriden polemik dairesine doğru olur (22). Bu yolda ilerlendikçe polemik eleştiriye tamamen çeker ve yutar. Artık yalnızca polemik vardır.

Sonuç olarak polemik bir yazı türü veya edebi bir tür değildir. Edebiyatla ilgili konularda ileri sürülen düşüncelerde ölçü kaçırılırsa, iş şiddetli, sert tartışmaya dönüştürülürse, eser ve düşünce yerine yazar ve kişiliğe

21. Eleştirinin ne denli nesnel olabileceği de tartışmaya açık bir husustur. Bu konuda bir önceki dipnotunda verdiğimiz yazıya bakılabilir.

22. Burada yanlış anlaşılmaktan çekindiğimizi belirtmekte yarar görüyoruz. Olumlu özelliği ön plandaki eleştiri ile olumsuz özelliğiyle dikkati çeken polemiği karşılaştırarak eleştiri aleyhinde en küçük bir kuşku uyandırmak niyetinde değiliz. Yalnızca, olduğu kadarıyla, benzerlik ve ortaklığı belirlemeye çalışıyoruz. Eleştiri bir ihtiyaçtır ve saygıya değerdir.

yönelinirse, uzun tartışmalardan sonra bir noktaya gelmemekte direnilirse polemik oluşur.

Tanzimat Öncesi Edebiyatımızda Polemik Var mıdır?

Bu sorunun cevabı da hemen olumsuz olarak verilebilir. Polemik bağımsız bir tür olmadığından kendi kendini var edememektedir. Öyleyse polemiğin oluşacağı araçlar olmalıdır. Bu araçlar gazete ve dergilerdir(23). Tanzimat öncesi gazete ve dergicilik olmadığından polemik de yoktur. Polemik bizim dünyamıza gazete ve dergiyle birlikte girmiştir. Bu araçların olmadığı yerde polemik de elbette olmayacaktır.

Divan şiirinde hiciv, hezl, halk şiirinde taşlama, bizim Tanzimat öncesi dönemde polemikle ilgi kurabileceğimiz türlerdir. Mensur olarak yazılmış hicivleri de bunlara dahil etmeliyiz. Halk şiirindeki taşlama ile divan şiirindeki hiciv arasında ayrılıklar vardır. Halk şiirinin taşlaması daha sosyal içeriklidir. Divan şiirinin hicvi ise daha bireyseldir ve saldırı ögesi taşır. Bunun yanında zemm ve şetm de bu şiirin iki önemli ögesidir. Bu ögeler hicvi polemikle yakınlaştırırlar. Divan şiirinin polemik yerine geçebilecek ya da polemikle akraba olabilecek türü hicivdir.

Hiciv polemik ilişkisine geçmeden önce birkaç cümleyle orta oyunundaki "çene yarışı"na değinmek gerekir. Çene yarışı sözle ve mimikle olmak üzere iki biçimde orta oyununda yer

23. Gerçekten de gazeteler çeşitlenmeye başladığı anda polemikler de oluşmaya başlamıştır. Ceride-i Havâdis dönemin bağımsız tek gazetesidir. Resmi bir gazete olan Takvîm-i Vakâyi'nin içeriği fazla çeşitlilik göstermez. Özel gazetelerin çıkmasıyla Ceride-i Havâdis tek olma özelliğini yitirmiş ve rekabet başlamıştır. Rekabetle birlikte Tasvir-i Efkârla arasında ilk polemik oluşur.

alır. Çenesine en acayip şekli veren, çene yarışınının mimik özellikli kolunda yarışı kazanır. İkinci biçimi sözle ilgilidir. Aktörler birbirine söz yetiştirir ve karşılıklarını mat etmeye çalışırlar (24). Bunun polemikle ilgisi çok yakın değilse de insanlar arasında yarışma, kazanma, boş sözlerle de olsa karşısındakini alt etme duygu ve arzusunun daima olduğunu gösterir. Bu arzu polemiklerin oluşmasında önemlidir.

Divan şiirinde "muhâcât" , "muhâcet", "ehciyyet", "muhtecûn" gibi hicivden gelen türevler vardır. İlk iki türev karşılıklı olarak hicvetme anlamına gelmektedir. Hiciv tek taraflı da olabilir. Bir kişi diğerini hicvedebilir. Hicvedilen kişi cevap vermeyebilir. Kimi zaman hicvedilen kişi altta kalmaz ve cevap verir. Muhâcât gerçekleşmiş olur. İşte bu muhâcâtla polemikğin ilgisi kurulabilir.

Bugün de bir edebiyatçı çıkıp başkasına çok ağır sözler içeren bir yazı yazabilir. Bu yazı cevap bulmazsa polemik oluşmaz. Divan şairi hiçbir zaman başkasından aşağı kalmak istemez. Divan şairliği aynı zamanda bir güç gösterisidir. Bu nedenle hicivler öyle kolay kolay karşılıksız kalmaz. Örneğin Nef'i "Sihâm-ı Kazâ"sında kendini hicveden herkese karşı hiciv yazmıştır (25).

24. Pertev Naili Boratav, Folklor ve Edebiyat 2, 2.b., Adam Yayıncılık, İstanbul, 1982, s.506.

25. Gerek Nef'i'nin bu tutumu hakkında gerek diğer şairlerin kendilerini üstün görüp, başkalarını küçümsemeleri konusunda bak: Mustafa Apaydın, Türk Hiciv Edebiyatında Ziya Paşa, (Basılmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

" Ne keder virse gerek Kîrli Nigar'un hicvi
Gerçi deryâ gibi tab'um bulanup çûş itdi
Ben de hicv eyledüm ol forkı nihâyet diyeler
Gevher-i nazmunı bir kahbeye menkûş itdi " (26)

Nef'i bu kıt'ayı kendisini hedef alan bir hicv için yazmıştır. Şu kıt'a ise Sürûri tarafından yazılmıştır.Yazılış nedeni yukardakiyle aynıdır.

" Vehbiyâ ikimizi birden edepsiz Aynî
İşte hicv itmiş işit ben de cevâbın dökeyüm
Gayreti yok mı alup ortaya uslandurayum
Sen başun tut deli puştun g..ini ben s..eyüm "(27)

Bu hicivlerde iş en kaba küfürlere kadar vardırılmıştır. Dolayısıyla karşıdakinin bu sözler karşısında suskun kalması kolay bir iş değildir.

Safvet Efendi, Halis için,

" Müstezâd-ı safvet-i âteş-zebânı hicv için
Gayri pek çok b.. yedin Hâlis teres hâlis katır "

beytini yazınca, Hâlis'ten,

" Öyle hâlis gevherim mir'ât-ı sâfidir içim
Safvet-i ishâlime baksan görürsün kendini (28)

cevabını almıştır.

Bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkün. Sihâm-ı Kazâ, Bahâyi-i Küfri Divanı ve Hezliyyât-ı Sürûri'de pek çok hiciv

26.Nef'i, Sihâm-ı Kazâ, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.3004, 6.b

27.Mecmûa-ı Divân-ı Vehbiyâ, İstanbul, 1256, s.11.

28.Bahâyi-i Küfri, Divân, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum Eserler, No.768, Yazma.

ve hezl örnekleri yer alır. Yalnızca Sihâm-ı Kazâ'da, Nef'î'nin aralarında Ganizâde Nâdirî, Nev'izâde Atâyî ve Azmizâde Halet'in de bulunduğu yirmi dokuz kişiye yazdığı hicivleri yer alır.(29)

Divan hicvinin polemikle ilgisini böylece kurduktan sonra şu sonuca varabiliriz: Polemik basın hayatının oluşmasıyla var olabilmektedir. Bu nedenle bizde ancak Tanzimattan sonra örneklerine rastlanır. Tanzimat öncesi edebiyatımızda taşlama ve manzum-mensur hiciv örnekleriyle bir ilgisi kurulabilir. Özellikle divan şiirinin hicvi bir tür polemikte olduğu gibi tamamıyla kişiyi ele alır ve en ağır biçimde ona saldırır. Bu saldırılar karşılıksız bırakılmadığından bu örnekler polemikle örtüşürler. Polemiğin bir çeşidinin hizmet ettiği amaca ya da sonuca hizmet etmiş olurlar.

POLEMİKLERİN GENEL NEDENLERİ:

Polemiklerin oluşmasının üç ana nedeni vardır. Bunlar gazete ve dergiler arasındaki rekabet; edebiyat dünyasında iki ayrı zevk ve anlayışın varlığı; eleştiri geleneğimizin olmayışdır. Bu nedenleri sırasıyla değerlendireceğiz.

Gazete ve dergiler arasında pek çok nedene bağlı olarak doğan ayrılıklar vardır. Bu ayrılıklar bazen güzel bir rekabet ortamı doğurur, bazen de kimi çatışmalara yol açar. Ayrılık ve rekabetin sonucu yerine göre olumlu yerine göre olumsuz olur. Muhakkak ki bu rekabet gazetelerin kimi konuda kendilerine çeki düzen vermelerine yol açıyordu. İkdâm, Sabâh'la rekabetin den dolayı biçim ve içeriğine daha bir özen göstermeye kendisini zorunlu hissetmiş, Tercümân-ı Hakikat İkdâm yüzünden fiyatını yirmi paradan on paraya indirmiştir. (30)

29. Mustafa Apaydın, Türk Hiciv...., s.50,51

30. Mustafa Nihat Özön, Edebiyatımızda Münakaşalar, Oluş Dergisi, S.5, s.68.

Rekabet gazetelerin kendilerine çeki düzen vermeleri gibi olumlu bir sonuç yanında her zaman açıkça belli edilmeyen husumetlere de yol açmıştır. Bu husumetler tartışmaları körüklemiş kısa kesilecek pek çok konu ve tartışmayı gereksiz yere uzatmıştır. Günümüzde de sık sık karşılaşılan tartışmaların tarihi basın tarihimizin hemen hemen başına rastlar. Şinasi'nin çıkarttığı Tasvîr-i Efkâr ile Ruznâme-i Cerîde-i Havâdis arasında dört ay sürecek bir tartışma başlar (31). Bu, basın tarihimizin ilk tartışmasıdır.

Bu gazeteler arasındaki tartışmadır. Dergiler arasında da rekabet vardır. Bu rekabet ilk dergi Vakâyi-i Tıbbiyye'nin yayımlanmasıyla ortaya çıkar. Bu derginin yayımlanmasından iki üç yıl sonra Türk basın yaşamının önemli adı Cerîde-i Havâdis sahibi bir dergi çıkartma girişiminde bulunur (32). Bunun nedeni basın alanındaki etkinliğini sürdürme isteğidir. Ancak böyle bir dergiyi çıkaramaz (33).

ikinci olarak çıkan dergi Mecmûa-yı Fünûn, okuyucudan büyük ilgi görmüştür. Mecmûa-yı Fünûn'dan sonra başka

31. Biz burada ilk tartışma olarak Tasvîr-i Efkâr ile Ruznâme-yi Cerîde-i Havâdis arasındaki tartışmayı gösterdik. Aslında gazeteler arasındaki tartışma ve polemik Takvîm-i Vakâyi ile başlar. Takvîm-i Vakâyi'nin çıkmasında Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Vakâyi-i Mısriyyesi ve yayınlarının etkisi vardır. Bu iki dergi arasında basın tarihinin ilk polemiki oluşmuştur. Ancak bu polemik edebiyatla ilgili değildir. Siyasi nedenleri vardır. Tasvîr'deki polemik ise edebidir. Şunu da ekleyelim ki, bu polemik de edebiyatın dışında başlamış ama o merkeze girerek sürmüştür. (Bak: Orhan Koloğlu, İlk Gazete İlk Polemik, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları 5, Ankara, 1989.)

32. Mustafa Nihat Özön, Edebiyatımızda..., Oluş, S.1, s.7.

33. Basın alanında söz sahibi olmak veya etkinliğini korumak

dergiler çıktığında, bu kez de dergi sahibi Münif Paşa, aynı rekabet duygusuyla hareket etmiştir. Yeni dergilerden, önce Mecmûa-yı İber-i İntibâh'a ardından Mirat'a eleştiriler yöneltir, onları küçümser. Münif Paşa'nın bu tavrını Mustafa Nihat Özön şu biçimde değerlendirir:

"Artık bu yazı ile, Mecmuai Fünûn'un hayırhah ifadelerini takip eden tenkit ve temennilerinden asıl maksadı meydana çıkıyor. Mecmua biçiminde çıkan her nevi matbuatı kendisine bir rakip, hem de elindeki imtiyazları alacak veya ona ortak olacak bir rakip telakkisi var." (34)

Bu düşünce dergiler arasındaki çekişmeyi körüklüyordu. Nitekim Mecmûa-yı Fünûn'la olan çekişmesi, üç sayı ile yayın hayatının başında olan Mirat'in kapanmasına neden olmuştur.

Tanzimat döneminde birçok gazete ve dergi arasında rekabet olduğunu söylemiştik. Bu rekabet ayrılıklar yanında benzerlikler taşıma sonucuna da yol açmış, bazı dergi ve gazeteler rakip olmakla birlikte birbirlerini taklit etmişlerdir.

birçok bakımdan önemlidir. İngiliz tüccarların İngiliz basınına baskıları ve yazdırdıklarıyla Akif Paşa'yı dışişleri bakanlığından indirmişlerdir. William Churchill Ceride-i Havâdis'in imtiyazını bu olaydan sonra elde etmiştir. Birinci olayın da konumuzla ilgisi vardır; ama bizim için ikincisi, yani bu olayın sonucu daha önemlidir. Ceride-i Havâdis'in gazetelerle olan tartışmaları ve dergi çıkarma isteginin nedenleri böylelikle daha iyi anlaşılabilir. (Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C.1, İletişim Yayınları, İstanbul, Tarihsiz, s.75.)

34. Mustafa Nihat Özön, Edebiyatımızda..., Oluş, S.1, s.8.;

" 1895 sayısının (35) 23 üncü perşembe günü (11 Mayıs 1311) Malûmat mecmuası yeni bir programla neşrolunmaya başladı. Bu mecmua bir sene evvel çıkarılmaya başlanmış on beş günlük bir mecmua iken, şimdi M.Tahir Bey isminde biri tarafından, doğrudan doğruya, dört senedir çıkmakta olan Servetifünun mecmuasını şekil ve tarz itibarıyla örnek tutarak çıkarılıyordu." (36)

Aradaki bu benzerliği böyle ortaya koyan Mustafa Nihat'ın bu derginin tavrıyla ilgili olarak yaptığı şu saptama da dikkate değer:

"Yeni çıkmış bir mecmuanın kendinden evvel çıkmaya başlayan bir benzerini yıkmak için rekabet fikrinden ileri gelme bir duyguyla başlamış bir hareketin ..."(37)

Görüldüğü gibi Malûmât, düşmanlığı had safhaya ulaştırmıştır. Artık iş sadece bir rekabet olmaktan çıkmıştır. Halit Ziya da anılarında Malûmât'ın bu tutumuyla ilgili olarak şunları yazıyor:

" Ama bu arada derginin kaplarını görür gibi oluyorum. Bunlar renk renk şeylerdi ve içi dışı hep Edebiyat-ı Cedide'ye savrulan küçümsemeler, alaylarla çoklukla da hayınca suçlamalarla doluydu. Bunlar nasıl yazılırdı, bu sövüntüleri yazanların yüzü nasıl kızarmazdı?" (38)

Gerçekten de Malûmât tarafından her fırsatta, Servet-i

35. Burada bir yanlışlık olmalı. ikinci sözcük sayısının değil Mayısın olduğu takdirde cümle anlam kazanıyor.

36. Mustafa Nihat Özön, Edebiyatımızda ..., Oluş Dergisi, S.4, s.51

37. A.g.der., S.4, s.51.

38. Halit Ziya Uşaklıgil, Kırk Yıl, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1987, s.480.

Fünûn dergisine karşı eleştiriyi aşan tutumlar içine girilmiştir. Bu hem ekonomik nedenlerden, hem Malûmât dergisi sahibinin tutumundan, hem de söz konusu edilen iki derginin yazarlarının zevk ve edebiyat anlayışı bakımından ayrı kutuplarda yer almasından kaynaklanmaktadır. Servet-i Fünûncular yeniyi ve Batılı olanı, Malûmâtçılar ise eski, klasik ve Doğulu olanı tercih ve temsil ediyorlardı.

" Servet-i Fünûn dergisi çevresinde Edebiyat-ı Cedide zevki ve anlayışına vücut veren yazarlar bir araya gelince Ahmet Rasim bu edebiyat ve sanat anlayışının karşısında yer alan ve bu gaye ile Baba Tahir tarafından 23 Mayıs 1985'te çıkarılan haftalık Musavver Malûmat dergisinin önde gelen yazarı olur." (39)

Yaptığımız bu iki alıntı Malûmât'ın çıkışının doğrudan rekabete dayalı olduğunu gösteriyor. Ancak bu rekabet düşüncesi giderek tehlikeli boyutlara ulaşmış ve keskin ayrılıklar yaratmıştır. Bu keskin ayrılıklar ise gazete ve dergilerde karşılıklı olarak ağır polemiklerin oluşmasına neden olmuştur.

"Bunlardan bazıları rekabet yüzünden birbirine takılırlar, meselâ, Malûmat mecmuasının Servetifünun'a olan hücumları gibi. Tabii yukarda anlatılan ilk mecmua münakaşası bu sonuncu gibi Edebiyatı Cedide taazzuvu ile neticelenmedi,

39. Türk Dünyası El Kitabı, C.3 Edebiyat, 2. b., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992, s.457;

Ahmet Rasim'in Malûmât'a katıldıktan sonraki tutumu konusunda Mustafa Nihat daha farklı düşünceler ileri sürüyor. Rasim'i yeni edebiyata tümüyle kapalı ve karşı görmüyor. Servet-i Fünûn'a karşı olan tavrının Malûmât yazarı olmasına bağlıyor. Bu bağlamda Naci hakkında da benzeri düşünceleri taşıyor. (Bak. Mustafa Nihat Özön, Edebiyatımızda Münakaşalar , Oluş, S.5, s.68-69.)

fakat ibretle görülecek bir illetin ilk alametlerinden biri oldu." (40)

İşte Mustafa Nihat Özön'ün söylemediği bu illetin adı polemiktir. Olumsuz niteliği ve sonucu nedeniyle illet olarak nitelendirilmiştir. Çünkü polemiklerin yararları olmakla birlikte zararları daha ağır basar.

Gazeteler ve dergiler arasındaki rekabetin zevk ve anlayış ayrılığı ile ekonomik nedenlerden de kaynaklandığını belirtmiştik. Gazetenin satışı ve sürümü çekici konulara bağlıdır. Tartışmalar ise okuyucunun ilgisini çeker. Bu nedenle okuyucu tartışmalara ilgi duyar. İşte bu ilgiyi artırmanın bir yolu da uzatılan polemikler olur.

" Bence aklâm-ı tahrîr-i evrâk matbû'ât sâhiplerinin keyfine tâbi oldukça hiç bir bahisten hiç bir netîce-i ciddiye beklenilemez. Sâhib-i imtiyâz demek gazetenin sürümü demektir. Sâhib-i imtiyâz demek menfa'ât demektir. Bir sâhib-i imtiyâz gazetesinin sürümünü te'mîn etmek lâzım gelince en mu'tenâ bahsi "münâkaşât" hâlinde aylarca yıllarca süründürür süründürür, nihâyet öldürür. Öyle bahisler bilirim ki pek ciddi başlamış olduğu hâlde münâkaşa rengini alamadığı için terk edilmiştir; terk edilmesini isteyen, emreden de sâhib-i imtiyâzdır, yani gazetenin sürümüdür. Sonra öyle maskaralıklar görürüz ki bir gazete sahifesinin nasıl olup da bunlara cilve-gâh olduğuna şaşarız; fakat şaşmamalıyız, zîrâ sâhib-i imtiyâz gazetesinin sürümünü ancak o tarz neşriyât ile taht-ı emniyete alabileceğini düşünmüştür." (41)

Tevfik Fikret'e göre gazetelerde edebî konularda yazmanın imkanı neredeyse kalmamıştır. Edebî sözcüğünün

40. Mustafa Nihat Özön, Edebiyatımızda...., Oluş, S.1, s.9.

41. İsmail Parlatır; Tevfik Fikret, Dil ve Edebiyat Yazıları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1987, s.104.

anlamına uygun ne "icmal", ne "hülasa" ne de bir "makale-i intikadiyye" yazılabilir. Yukardaki cümleleriyle bunun nedenini açıklar. En büyük suçlu gazetenin sahibi ve onun isteğine uyan yazarıdır. Kısacası bu ekonomik nedenlerin getirdiği rekabet polemiklerin temel nedenlerinden birini oluşturur.

Polemiklerin oluşmasının ana nedenleri arasında ilk olarak gazete ve dergiler arasındaki rekabetin polemiklere yol açtığını belirleyip bu rekabeti doğuran etmenler üzerinde durduk. Şimdi ise hem gazete ve dergileri, hem yazarları etkileyen zevk ve anlayış farklılıkları ile bunun ne şekilde polemiklere yol açtığını ayrıntıya inerek değerlendirmek istiyoruz. Bilindiği gibi edebiyat alanında oluşan polemiklerin bu ayrılıklarla yakın ilgisi var.

Tanzimatla birlikte gazete ve dergiler ile onların yazar kadrosu arasında bir gruplaşma olmuştur. Bu gruplaşma temsil edilen değerler, zevk ve edebiyat anlayışları arasındaki farklılıklar nedeniyledir. Bu farklılıklar gazete ve yazarlarını da iki ana gruba ayırmıştır. Bu Doğulu anlayışı temsil edenler ile Batılı anlayışı temsil edenler (42) veya eskiyi temsil edenlerle yeniyi temsil edenler biçimindedir. Doğulu ile eski, Batılı ile yeni sözcükleri birbirleriyle örtüşmüştür. Eskiciler divan edebiyatı taraftarı, yeniciler de Batı edebiyatı taraftarıydılar.

Bu gruplaşmayı ve ayrılığı getiren Tanzimat'tı. Tanzimat eski olanı bir yana bırakıp yerine yeni olanı koymak istiyor ve bu amaçla eskiye sırtını dönmekle kalmıyor ona ağır eleştiriler de yöneltiyordu. Geride divan geleneği vardı. Tanzimatçılar onu inkar etmiyor ama o yoldan da

gitmiyorlardı. Ondan bir şey almak istemiyor, yeniyi Batıdan getirdikleriyle kuruyorlardı. Karşılarında divan zevkini taşıyanlar vardı. Onlar da yeniye karşı ısrarla direniyorlardı. Böyle iki kutbun varlığı birçok polemğin yaşanmasına neden olmuştur. Hatta bu polemiklerin bir kısmı eski-yeni tartışmaları olarak anılmıştır.

Tanzimat döneminde gazete ve dergiler, yazar kadrosunda böyle kesin bir ayrılığa gitmemişlerdi. Eskinin taraftarı olan yayın organında yeniye savunanlar yer alabiliyorlar veya bunun tam tersi de olabiliyordu. Ama Servet-i Fünûn döneminde aynı adı taşıyan dergi, yenicileri çatısında toplamıştı. Buna karşı eskiciler de birkaç değişik dergide toplanmışlardı. Bunların içinde Malûmât başta geliyordu. Bir önceki bölümde de belirttiğimiz gibi bazı özellikleriyle Servet-i Fünûn'u taklit eden bu dergi, ona en büyük rakip olarak yayın hayatına atılmıştı. Böylelikle eski yeni tartışmaları adeta Servet-i Fünûn- Malûmât tartışmaları biçimine dönüşmüştü.

" Ahmet Midhat, Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi gibi edebiyatçılar onların görüşlerine karşıydılar. Onun için çok geçmeden nasıl bir Servet-i Fünûn topluluğu meydana geldiyse, onların görüşlerine katılmayanlar da bir muarızlar grubu meydana getirdiler."(43)

Görüldüğü gibi Tanzimat'ın yarattığı eski yeni çatışmasında yeninin devamı Servet-i Fünûn olmuştur. Ekrem'in bıraktığı bayrağı yeni kanadında onlar almışlardır. Onların muarızları da eskiye sahip çıkıp Naci'nin yolunu devam ettirmişlerdir. Böylelikle bu çatışma ve tartışmalar da ileriye taşınmış olur.

Aslında edebî dönemlerin akışı içinde eski-yeni tartışmalarını doğal karşılamak gerekir. Bu yalnızca bizde

görülen bir durum da değildir. O dönem çok etkilendiğimiz Fransız edebiyatında da vardır (44). Eski yeni tartışmaları edebiyata muhakkak ki bir dinamizm getirmekteydi. Zaman içinde her yeni eskimeye mahkumdu. Ama eski edebiyat yanlıları bunu anlamak istemedi ve daima yeninin karşısında bir grup olarak yer aldılar. Fikret yeni karşısında takınılan bu olumsuz tavrı,

"Bilmez misin ki her yeni ma'rûz-ı ta'n olur
Yoldan çıkan sihâm-ı kazâya nişân olur " (45)

beytiyle ifade etmektedir. Fikret ve arkadaşları, eskilerin izlediği yoldan ayrıldıklarından eleştiriler doğal karşılanmalıdır. Fikret ayrıca eski yeni meselesinin hiçbir zaman bitmeyeceği görüşünü de ileri sürer. Eski-yeni çatışmaları ve buna bağlı olarak meydana gelen tartışmaların bitmesi için taraflardan birinin olmaması gerekir. Bu ise mümkün değildir (46).

"Bu "eski, yeni" münakaşasıdır ki, bir münâkaşa-yı mü'ebbededir; binâenaleyh bitmesini beklemek muhâle vakf-ı intizâr olur. Hiç iki zıt birleşir mi?" (47)

Bu sözlerle Fikret, aradaki zıtlığın hiçbir şekilde ortadan kalkmayacağı gerçeğine işaret eder. Ancak Fikret'e göre mesele, eski ve yeni savaşından galip gelmek olmaktan çıkarılıp hak ve haklının kabul görmesi noktasına getirilirse uzlaşma da sağlanır.

Söz konusu eski-yeni tartışmalarının gereğinden fazla büyütülmesi yazarlara kendi istekleri dışında misyon

44. Olcay Ünertoy, Edebiyamızda Eleştiri..., s.6,8.

45. İsmail Parlatır, Tefvik Fikret Dil..., s.19.

46. A.g.e., s.166.

47. A.g.e., s.166.

yüklemiştir. Gazeteler de yazarları kendi zihniyetlerine bağlamışlardır. Bu nedenlerle yeniye tamamen kapalı olmayanlar bu özelliklerini gizlemek durumunda kalmışlardır. Örneğin Ahmet Rasim yeniliklere tamamen kapalı bir sanatçı değildir. Hatta Servet-i Fünûn dergisinde yazmaktadır. Muallim Naci, Tercümân-ı Hakikat'ten olaylı biçimde çıkartılınca, yenilikçi Ahmet Midhat onun yerini Ahmet Rasim'le doldurmaya çalışmıştır. Ama Rasim, Malûmât'a geçtikten sonra Servet-i Fünûn'a karşı Mutavassıfın diye adlandırdığımız tamamen divan zevkini taşıyan, eskinin temsilcisi olan bu grup içinde yerini alır. Mustafa Nihat bunu Malûmât'ın kadrosunda yer almanın getirdiği bir zorunluluk olarak değerlendirir (48). Bu durum, gazete ve grupların, güçlü olsalar da kişiler üzerinde ne kadar etkili olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Kişilere yüklenen misyonlar da zaman zaman polemiklere neden olmuştur. Burada kişilere yüklenen misyon, eski ve yeni temsilciliğidir. Bu temsilcilik bağlamında dikkati çeken iki kişi Muallim Naci ve Recaizade Mahmut Ekrem'dir. Bunlar zaman zaman karşı karşıya gelmiş ya da getirilmişlerdir. Bu arada en çok gadre uğrayan da Ekrem olmuştur. Ekrem ve Hamit yeni edebiyatçıların en çok yüklenen, eleştirilen adları olmuşlardır. Aynı şeyleri Namık Kemal'e yapabilen çıkmamıştır. O her zaman saygıyla karışık korku duyulan biri olmuştur. Kemal sadece eski edebiyatçılara değil, gerektiğinde kendi arkadaşlarına karşı da pervasızdır. Bu nedenle eskiciler Kemal'e karşı saygılı davranmış, Ekrem ve Hamit'e ise acımasızca saldırmışlardır(49). Naci de bu kişilere karşı aynı tavrı takınmıştır.

Aynı şey Fikret ve Cenap için de geçerli. Eski taraftarları kişiliği, güçlü ve sağlam görünüşü, yaşayış

48. Mustafa Nihat Özön, Edebiyatımızda ... , Oluş, s.5, s.68.

49. Halit Ziya Uşaklıgil, Kırk Yıl... , s.192-193.

biçimi açılarından Fikret'te bir eksiklik görmediklerinden ona ilişememişler, hatta ondan çekinmişlerdir. Ayrıca Fikret'te yıkıcı sayılacak kadar yenilik de bulmamışlardır. Cenap ise baştan aşağı yeni olması nedeniyle en büyük düşmanları olmuştur (50).

Ekrem ve Hamit, andığımız misyon yükle(n)me açısından daha ön plandadılar. Hiç ilgileri olmadığı halde tartışmaların içine çekilmişlerdir. Çünkü her ikisi de üstaddır. Vasfi Mahir, Ekrem ile Naci ilişkileri konusunda şu saptamayı yapar:

" Ekrem-Naci mücâdelesinde kültür ve karakter çarpışmalarının rolü olmakla beraber, bu mücadelede şahsi psikolojinin de büyük tesiri vardı. Ekrem yenidir, yeniyi yapmak onun için bir mefkûredir. Bu yolda tanılmış ve sevilmiştir. Halbuki karşısına geniş bir zümre tarafından sevilen bir şahıs çıkıyor ki onun yıkmak istediğinin mümessili.

Naci eskidir,eskinin hiç olmazsa kısmen devamını istiyor.Bu ruhu ve bu zevki taşıyanlar tarafından, yani geniş bir zümre tarafından, büyük ve itirazsız üstad tanılmış ve değerine kendi de inanmıştır. Halbuki karşısında bir yeni ile onun talebeleri, yani modern gençlik kendisine kıymet vermiyorlar. Bu nasıl olurdu!.. İşte Ekrem Naci çatışması bu faktörlerin tesiri altında meydana gelen bir hadise oldu"(51)

Kafiye tartışmaları Hasan Asaf'ın bir yazısı üzerine çıkmış, Asaf kendisini eleştiren Malûmâtçılara cevap verirken Ekrem'i işaret etmişti. Böylelikle Ekrem başlangıçta doğrudan ilgili olmadığı bir tartışmanın içine girer.

50.A.g.e., s.477

51.Vasfi Mahir Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1970, s.697.

Bu iki kişiye yüklenen misyonla ilgili olarak Beşir Fuat'ın söyledikleri dikkat çeker. Aynı zamanda bizde pozitivizmin savunucularından olan Beşir Fuat, Batı edebiyatıyla, yeniyle ilgilenmektedir. Böyle olmakla birlikte Naci'nin hem dostu, hem de onunla ilgili sağlıklı değerlendirmeler yapan, değerini inkar etmeyen biridir.

" ikisi de değerlidir, fakat her biri başka bir yol tuttuğu için günden güne yek diğerinden tebaüd ediyor. Beyinlerinin telifi mümkün olamıyor. Naci taraftarları için Ekrem Bey hiç, Ekrem Beyefendiye iltizam edenler için Naci solda sıfır addolunuyor. İki taraf da hakikat-i hali görmek ve itiraf etmek istemiyorlar. İşin içine hubb-ı zâtî (amour-propre) karışıyor. Bu zatlara yalnızken kendi hallerine bırakmak istemiyorlar. Birtakım fikr-i mahdud, behresi mefkud kimseler ortaya atılıp kargaşalıktan istifade etmek ve itikadlarıncı şöhret-şiar olmak istiyorlar." (52)

Bu alıntı Ekrem ve Naci'ye kendi çevreleri ile karşılarında olanların nasıl baktığını gösteriyor. Ayrıca her ikisini kullanmak isteyenlerin olması da ilgi çekicidir. Beşir Fuat Ahmet Midhat'ın kimi yeniliklerde Naci'ye sığındığını söylüyor (53). Hüseyin Cahit'in anılarında Naci'nin nasıl kutsallaştırıldığını görüyoruz:

" Halil Edib Beyle önceleri aramız iyiydi. Beyaza çekilen kağıtları karşılaştırmak için yanına beni çağırır kağıtları okuturdu. Ne var ki Selanik'te çıkan "Mütalea" dergisine Muallim Naci'ye karşı yazdığım atak bir makaleden sonra aramız fena açıldı. Bu ince ve görgülü kişi, kendisinin kutsallarına saldırılmış gibi öfkelenmiş. Basında bana sert yazılarla karşılık verdi. Ama sonra gene barıştık; gene de

52. M. Orhan Okay, Beşir Fuat, Dergah Yayınları, İstanbul, Tarihsiz, s. 176-177.

53. A. g. e., Beşir Fuat..., s. 129.

sanıyorum ki içinde beslediği nefret pek geçmemiştir."(54)

Naci'ye yüklenen söz konusu misyon nedeniyle, ona yöneltilen en küçük eleştiriler bile yandaşları tarafından büyük bir taarruzla karşılanmıştır. Oysa Naci, Demdeme de yazdıklarından dolayı pişman olmuştur (55). Bu misyon ve onun sonucu gelen tutumlar olmasaydı bazı konularda bu polemikler yaşanmaz ve edebiyatın kimi sorunları çekişmelere girilmeden çözüldü. Ama az önce söylediğimiz gibi bu kavgadan çıkarı olanlar vardı ve kavgalar bu nedenlerle körükleniyorlardı.

Buraya kadar eski-yeni çatışmasından söz ettik ve bu çatışmanın polemiklere yol açtığı belirlemesini yaptık. Eski ve yeni taraftarları polemikler esnasında kendi aralarında tam bir birlik göstermişlerdir. Ancak bundan onların kendi grupları içinde her konuda anlaşma ve birlik içinde oldukları sonucunu çıkarmamak gerekir. Gerçi Naci eskinin temsilcisi olarak tam bir saltanat sürmüştür. Hiçbir eskici kendini onun üzerinde görememiştir. Ayrıca onun üstüne çıkan da olmamıştır. Bu, eski cephesinde iç çatışmaları engellemiştir. Yeni edebiyat cephesinde iç hesaplaşmalar olmuş, karşılıklı olarak makul eleştirinin dışına çıkan sözler söylenmiş, hatta kırgınlıklar yaşanmıştır.

Yeni cephesinde, yenicilerce en çok Ahmet Midhat eleştirilmiştir. Hamit'le Ekrem arasında Nesteren konusunda doğan kırgınlık Namık Kemal'in " bir ağabey olarak gerekirse sopayı elime alıp döverim " müdahalesiyle bitmiştir (56). Ebuuzziya Tevfik ve Kemal arasında da özellikle Kemal'in

54. Hüseyin Cahit Yalçın, Edebiyat Anıları (Haz: Rauf Mutluay), T. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, S.75, 1975.

55. Ahmet Rasim, Muharrir Şair Edip, Tercüman 1001 Temel Eser:141, İstanbul, 1980, s.117.

56. Ali Ekrem, Rezaizade Mahmud Ekrem Bey, İstanbul, 1339, s.6.

tutumundan dolayı kırgınlık doğmuştur. Bu kırgınlıkların çoğu kişisel nedenlere dayanmaktadır.

" Ebuuzziya Tefvik Beyi basın dünyasında çekemeyenler pek çoktu. Bunların başında "Vakit" ve "Tarık" gazeteleri başyazarlığı ile tartışma alanlarında pek ün kazanmış olan ve çevresini kaleminin, düşünce gücünün keskinliğiyle yıldırılmış bulunan Kemal Paşazade Sait Beyle, nasılsa Rodos zindanlarındaki beraberlik hayatından başlayarak, zamanla sönmek şöyle dursun, günden güne artan bir kinle Ahmet Midhat Efendi vardı." (57)

Burada Sait Bey'i haklı gösterecek nedenler bulunabilir, ama iki yeniciden birinin diğerine böyle kinlenmesi ve bunu herkesin görmesi yenicilerin iç çatışmalarını gösterir. Ahmet Midhat'ın birçok yenicinin hedefi olduğu belgelenmiş bir gerçektir.

Servet-i Fünûncular da başlarda tam bir uyum içerisindeyken daha sonraları aralarında ayrılıklar çıkmış ve nihayetinde topluluk dağılmıştır. Ali Ekrem, H.Nazım dergiden ayrılmışlardır. Bunda da düşünce ayrılığından çok kişisel nedenler vardır (58). Bu nedenler arasına Fikret'in tutumu da dahil edilmelidir. Nitekim Ali Ekrem, Fikret'in ayrılmasından sonra Servet-i Fünûn'da yazılar yazmıştır.

Hüseyin Cahit'le Fikret arasındaki dostluk siyasi

57. Halit Ziya Uşaklıgil, Kırk Yıl..., s.380; Ayrıca Sait Bey'le Midhat arasında polemikler olmuş ve bunlar sonucunda Midhat, Sait Beyi dövmüş ve kalemiyle sindiremediği Sait Beyi yumruğuyla sindirmiştir. Klasikler konusunu değerlendirirken bu polemikler üzerinde ayrıntılı olarak duracağız.

58. Büyük Türk Klasikleri, C.10, Ötügen-Söğüt, İstanbul, 1990, s.31, 69.

nedenlerle zaman zaman sarsıntılar geçirmiştir. Edebi alanda da bazı tartışmaları olmuştur. Hüseyin Cahit'in anılarında geçen şu sözler bu polemikğin sertliğini ortaya koymaktadır:

" Aradan biraz vakit geçti. Bir gün Fikret'ten zehir zemberek bir mektup geldi! Bu Tanin gazetesinin bir sayısının kenarına yazılmıştı.....Tanin'e ve bana karşı Fikret'in bu kadar acı bir saldırıya girişmesi bende ilimliliğimi yitirecek kadar bir etki yarattı. Hemen aynı sertlikle bir cevap yazıp yolladım.Sonra Fikret daha acı ve acımasız bir mektupla karşılık verdi."(59)

Görüldüğü üzere bazı konularda anlaşmak, uzun yıllar ortak bir mücadele vermek, eleştiriyi tanımak, tartışma adabını bilmek her zaman yeterli olmamakta. Bütün bu olumlu koşullara rağmen yeni edebiyat taraftarları arasında polemikler doğmuştur. Bundan da anlaşılacağı gibi insan baştan sona objektif kalmayı başaramamaktadır. İşte insanın doğasında olan bu özellik (zaaf) polemiklere bir neden oluşturmakta ve objektifliğin yitirildiği noktada polemik başlamaktadır.

Polemiklerin oluşmasının ana nedenlerinden sonuncusu eleştiri geleneğinin olmayışıdır. Eleştiri bize Tanzimat'la giren bir türdür. Divan edebiyatında eleştirel tavır takınma, eleştiriye başvurma elbette vardır. Ancak bunların bir tür, bir gelenek olarak eleştiriyle ilgisi sınırlıdır (60). Tür olarak eleştirinin edebiyatımızda yerleşmesi, tanımlanması ve örnekler oluşturulması Tanzimat döneminde olur. Tanzimat için çok yeni bir tür olan eleştiri, geleneğini tam olarak oturtmamış, bütün özellikleriyle yerleşmemiştir. Eleştirinin yeterince tanınmadığı yerde ayrılıklar kolayca tartışmaya, tartışmalar da polemikğe dönüşebilmektedir.

59.Hüseyin Cahit Yalçın, Edebiyat..., s.169.

60.Olcay Ünertoy, Edebiyatımızda Eleştiri...,s.9,13.

Eleştiri, tartışma, münazara, mübahasenin kuralları ve her şeyden önce bir adabı vardır. Bu kurallar Şinasi ile konulmaya başlanmış ve devam etmektedir. Şinasi, Ruznâme ve Tasvîr arasındaki tartışmada Tasvîr'in techîl, tahtîa, tekzib ve terzil yollarına başvurmadığını söylerken eleştirinin ve tartışmanın ne yolda yapılması gerektiğini dolaylı yoldan belirtmiş olur (61). Saydığı bu dört unsur sağlıklı bir eleştiride yer almamalıdır.

Bilindiği gibi tînkad, intikad sözcükleri Tanzimat'ta eleştiri karşılığında kullanılmıştır. "Tenkid" ise o dönemde bizim uydurduğumuz bir sözcüktür. Tanzimatta tenkit anlamında kullanılan sözcüklerden biri de muahezedir. Ekrem muahezenin hangi nitelikte olması gerektiğini şu sözlerle ortaya koyar:

" Ancak erbâb-ı isti'dâdî irşâd ve tevessü'ât-ı fikriyye ve terakkiyyât-ı edebiyeye hizmet maksad-ı mühimmine râcî olacağı cihetle 'âlimâne ve hakîmâne - me'âl-şinâsâne ve edibâne - gâyet ciddî ve hâlisâne olması lâzım gelen mu'âhezât gâyet güç bir iş olduğundan..." (62)

Ekrem'e göre bu özellikleri taşıması gereken, yani alimane, hakimane, meal-şinasane ve edibane olan eleştiri güç bir iştir. Bu özellikleri taşıyan eleştiri aynı zamanda nesnel olur. Nesnel olmayı başaran eleştirmen de tarafsızdır. Bugün için de nesnellik ve tarafsızlık eleştiride aranan iki önemli özelliktir.

Eleştiri konusunda Tanzimat'ta da Servet-i Fünûn döneminde de pek çok görüş ileri sürülmüş; eleştirinin nasıl olması gerektiği konusunda tartışmalar yapılmıştır. Yukarda

61. Mustafa Nihat Özön, Edebiyatımızda , Oluş, S.3, s.37.

62. Rezaizade Mahmut Ekrem, Takdir-i Elhân, Mahmutbey Matbaası, İstanbul, 1302.

saydığı dört özelliği taşıyan eleştirilere cevaplar verilmek suretiyle güzel, olgun edebiyat tartışmaları yapılabileceğini söyleyen Ekrem, bu tartışmaların okuyucuya hem bir tat vereceği hem de yararlı olacağı düşüncesini ileri sürer.

Bizde zaman zaman bu tür tartışmalar yapılmıştır.Örneğin klasikler konusundaki tartışmada Kemal Paşazade Sait meseleye karışana kadar tüm karşıt düşünceler son derece olumlu bir biçimde ortaya konulmuştur. Midhat'ın bu tartışmada Sait'in cevirilerini takdir ettiğini, bu konudaki deneyim ve bilgilerini çeviriyle ilgilenenlere aktarmasının yararlı olacağını söylemesine rağmen (Bu bir anlamda övgü ve onurlandırmadır) Sait işi polemiğe dökmüştür. Bunun dışında tartışmaların olumlu geçtiğini Necip Asım'ın, " Böyle makalelerin kemâl-i dikkatle mütâla'ası lâzım geleceği kadir-sinâsân-ı erbâb-ı mütâla'a bizimle berâber i'tirâf edecekleri gibi şimdiye kadar bu yolda nâzikâne, vâkîfâne mübâhase dahi bizde, ma'et-teessüf az görülmüş ahvâlden olduğu cihetle o mütâla'alar fahr u mübâhâtı da da'vet ederler." (63) sözleri ortaya koyuyor. Anlaşılacağı gibi Necip Asım bizde böyle olumlu tartışmaların azlığını ortaya koyarak bunun övgüye değer bir durum olduğunu vurgular. Çünkü bu örnekler şimdilik sayılıdır. Peki çoğunlukta olan nedir? Çoğunlukta olan eleştirinin bir hücumu, saldırıya, kötölemeye dönüştürülmesidir. Gerçek anlamıyla eleştiri örnekleri çok azdır. Aşağıdaki satırlar bizde eleştirinin nasıl yapıldığını gösteriyor.

"Çünkü hiçbir makaleyi öyle ciddiye tedkîke girişemeyiz. Nahâfet-i tab'ımız vardır. Şöyle bir yarım yanlış göz gezdirir. Cânımız sıkılırsa bir cevâb-nâme-i tenkîd bile yazarız, ama "su'âl ez asman cevâb ez ris mân" olurmuş ne ehemmiyyet var. Alta Üste bir parça tezyîf ilâve ederiz, aşağı

63.Necip Asım, "Bizde Klasik Yok mu?" , Malûmât, 4 Eylül 1313, No:99, s.977.

yukarı şahsiyyât karıştırırız. Kendimizi var kuvvetle, hırs ile medheyleriz. Müstehziyâne bir tavır, muhakkirâne bir tarz! Bugün iki üç kişiyi iğfâl edebilirsek yeter. Ferdâ-yı edebi düşünmeye ne lüzûm var? Böyle olursa hiçbir hakikat anlaşılmaz. Bu nev' cevâb-nâmelerden birini ileri sürerek bana geçen gün bir refik-i şefik "Bakın size i'tirâz ediyorlar. Hemen bir cevâb-nâme gönderiniz" diyor. Bu yolda bir i'tirâza ne cevâb olur? Bil-'akis akan sular durur.. Mu'teriz yazdığımı okumamış, o kadar ki ne yazdığımı ne söylediğimi kendi de bilmiyor. Beni tenkid değil 'âdetâ Nefiyâne bir fahriye yazıyor. Nefice "biz Hazretleri varken senin ağız açmak ne haddindir" den 'ibâret kalıyor."(64)

Bu satırlar çerçevesinde yapılan şey artık eleştiri olmaktan çıkıyor. Yapılan doğrudan doğruya kişiye yönelen bir hücumdur. Çünkü burada eleştirinin hiçbir kuralı işlememiştir. Eleştirinin böyle yanlış ve olumsuz bir yola çekilmesi, tartışma adabına uyulmaması, düşünce ortaya koymak yerine hased ve garazla kişiliğe saldırılması karşısında sıkıntı ve üzüntü duyanlar da olmaktadır. Talîm-i Edebiyyât tartışmalarının çıkırından çıkması Beşir Fuat'a şu çağırışı yaptıırır:

"Üdebâ-yı kirâm zümresine dâhil olmadığım dan ve binâen aleyh bu mübâhasede külliyyen bî-taraf bulunduğum cihetle, şu bî-taraflık sıfatına istinâden, mübâdereden, şahsiyyâttan ârî ve müzeyyifâne sözlerden berî olarak yalnız eserin mehazir ve muhassenâtını irâ'eye hasredilmesini Üdebâ-yı kirâmdan istirhâma cür'et eyliyorum. Ümid ederim ki şu niyâz-ı hayır-h'âhânem zevât-ı mumâ ileyhim tarafından is'af buyurulur."(65)

Tartışmaların bu şekle girerek münazara adabının dışına

64. Paris Muhabirinden, "Bir Vesika-i Edebiyye" , Servet-i Fünûn, No:281, s.229.

65. M.Orhan Okay, Beşir Fuad..., s.158

çıkılması birçok kişinin yakındığı bir durum olmuştur. Bu adab düşüncenin makul ölçü, yol ve üslup ile ortaya konulması, karşı düşüncenin yine aynı koşullarda çürütülmesini gerektirir. Servet-i Fünûn'a zaman zaman büyük saldırılarda bulunan Malûmât bile ölçünün kaçırıldığını gördüğünden "münakaşa-yı kalemiyyede adab-ı münazaraya" uyma yolunda çağrıda bulunur (66).

Ayrıca pek çok kişi tartışmaların böyle bir havaya girmesi karşısında çekingen davranmaktadırlar.

"...Bir aralık devâm etmekte olan edebî tartışma lâayık olduğu eksende sürmediğinden şu gürültülerin bitmesini arzu ediyorum. Tartışmaya başkalarının karışacağından korktuğum için değil, yalnız edeb dâ'iresine tecâvüz olmasını arzu etmediğimden, bayram ertesi cevâbımı Saadet'te yayımlayacağım." (67)

Yukardaki satırların sahibi Beşir Fuat da tartışmaların düzeyini yitirmesi karşısında çekingen davrananlardandır ve tartışmanın kızgın döneminde işin içine girmek istememektedir. Rezaizade Mahmut Ekrem de Talim-i Edebiyyât tartışmalarında, işin çıkırından çıkması üzerine bir yazıyla tartışmalardan çekilmiştir (68).

Sağlıklı bir eleştiri ve tartışmanın gereklerinin başında, kişilerin kendi yanlışları da olabileceğini kabullenmeleri ve gerektiğinde özeleştiri yapabilmeleri yer alır. Bizde Tanzimat ve Servet-i Fünûn'da bu anlayış henüz yerleşmemiştir. En küçük yanlışlar polemiklerde bir

66. Malûmât, No:128, s.141; imzasız, izmir'den, Malûmât, No:48
8 Ağustos 1212, s.1058.

67. C. Parkan Üzturan, Beşir Fuad'ın Mektupları, Arba Yayınları, İstanbul, Tarihsiz, s.43.

68. İsmail Parlatır, Rezaizade Mahmud Ekrem..., s.257.

alay konusu olarak kullanıldığı gibi, kimi zaman da polemikler bu yanlışlar üzerine bina edilmiştir.

Beşir Fuat'ın; Ziya Paşa'nın bir beytini yanlış yazması epey hararetli bir polemığe neden olmuştur. Ziya Paşa'nın aslı

"İster isen anlamak cihânı
Öğrenmeli Avrupâ lisânı "

olan beytini Beşir Fuat,

"Bilmek istersen cihânı
Öğren ecnebi lisânı "

olarak yazmıştır. Beşir Fuat'ın "12 sene evvel bir kere Ziya Paşa merhumdan dinledim, hatırımda öyle kalmış." dediği ve kabul ettiği bu yanlış hoş görülmemiş ve etrafında bir polemik oluşturulmuştur (69).

Bazen yapılan özeleştiriler sahiplerine karşı bir silah olarak kullanılmışlardır. Hamit'in *Makber* önsözünde yaptığı özeleştirisi de ona karşı bir saldırı aracı haline getirilmiştir. Bu konuda Fikret önce Hamit'in sözlerine yer verir, sonra şu değerlendirmeyi yapar:

"Şu anlatıyor ki bizde bu yolda i'tirâf 'âdetâ isrâftır; mahviyyet gösterdiniz mi derhâl sözünüzü ağızınızdan kaparlar; hüccet-i 'acziniz olmak üzere ortaya korlar. -Canım onu şimdi ben söyledim! - Daha iyi ya, kendi lisânınla ikrâr ettiğın noksânı inkâr mı edeceksin? İşte verecekleri cevap: Artık siz istediğınız kadar basit müdâfa'ât ediniz, çırpınınız, ehemmiyet veren dinleyen olursa..."(70)

69.M.Orhan Okay, Beşir Fuad..., s.68.

70.İsmail Parlatır, Tefvik Fıret Dil..., s.179.

Görüldüğü gibi bazen özeleştiri bir silah olarak kullanılmıştır. Bazen kimi küçük, uyarıcı nitelikte ve tamamen olumlu eleştiriler de kötü niyetliler tarafından yine o kişiye karşı yıkıcı eleştiri amacıyla kullanılmışlardır. Kötü niyetli eleştirmenin bu tavrı karşısında iyi niyetli, samimi ve nesnel bir tutum içinde olan eleştirmen ve sanatçılar çekingen davranmak zorunda kalmıştır. Şu satırlar bu çekingenliği ve korkuyu ifade etmektedir:

" Sözlere bakıp maksad-ı 'âcizânemin sırf hasbî olduğunu muharrir-i muhteremin dahi tasdîk buyuracaklarından emin olduğum cihetle sâ'irlerinin bu mübâhaseyi dile dolayıp işe reng-i diğeri vermemelerini ricâ eder..."(71)

Bu sözleri M.Nuri Şeyda, Şemsettin Sami'nin Baki Divanı'ndan yaptığı seçmelerdeki eksiklikleri eleştirdiği yazısında söylüyor. M.Nuri, Sami'yi seven, sayan bir kişidir ve eleştirisi de son derece iyi niyetle yapılmıştır. Ancak kötü niyetlilerin bunu olumsuz yönde kullanmalarından kuşku duyması, onu böyle bir uyarı yapmak zorunda bırakır. Samimi eleştirilerin böyle olumsuz kullanılması eski yeni tartışmalarında görülmüştür. Bu tutum daha çok eski edebiyat taraftarlarınınca benimsenmiş, hatta benimsenmekle kalınmayıp alışkanlık haline getirilmiştir (72).

Bu bölümün sonunda şunları söylemek mümkün: Eleştiri bizde yeni yeni gelişen bir türdür. Bununla birlikte konu ile ilgili pek çok düşünce ileri sürülmüş, eleştirinin ne olduğu, nasıl yapılması gerektiği Tanzimat'ta da Servet-i Fünûn'da da genişçe tartışılmıştır. Bir eleştiri geleneği oluşturulmaya çalışılmışsa da herkesin tartışma adabını bildiği ve uyduğunu söylemek olanaksızdır. Durum böyle olunca polemikler de kaçınılmaz olmuştur. Polemiklerin sık

71. Malûmât, No:230, 23 Mart 1316, s.771.

72. Bilge Ercilasun, Servet-i Fünun'da Edebi Tenkit, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1981, s.106.

yaşandığı bir ortamda özeleştirme mekanizması işlemediği gibi, samimi eleştirmenler de çekingen davranmak zorunda kalmışlardır. Ancak yapılan tartışmaların olumsuz kimi sonuçları olmasına rağmen zaman içerisinde önemli gelişmeler de sağlanmıştır. En büyük tartışmalar, doğal olarak Tanzimat döneminde olmuştur. Çünkü bu yıllarda eski ve yeninin egemen olma savaşı vardır. Servet-i Fünûn'un ilk üç yılında da polemikler fazladır. Ama daha sonra yeni kendini tam anlamıyla kabul ettirdiği için polemikler azalır, onun yerini eleştirme almaya başlar. Polemiklerin, eleştirinin sınırlarının çok iyi belirlendiği, bu alanda sayısız bilimsel çalışmanın yapıldığı günümüzde de hala varlık gösterdiği bir gerçektir. En seçkin kişilerin polemiklerin içinde yer alması polemiklerin kolay kolay bitmeyeceğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

POLEMİKLERİN ÖZEL YA DA KİŞİSEL NEDENLERİ:

Buraya kadar polemiklerin oluşmasının daha genel ve ana nedenleri üzerinde durduk. Ancak bu tür tartışmalar etraflıca değerlendirildiğinde polemiklerin çoğunun önemsiz sayılabilecek kişisel nedenlerden kaynaklandığı görülür. Bu nedenle çalışmamızın bundan sonraki kısmında polemiklere yol açan kişisel ve ruhsal faktörler üzerinde duracağız. Bunlar da üç grup oluşturmaktadır. Birinci grupta tanınma, şöhret olma isteği yer alır. İkinci grupta aralarında iyi niyetli olmamak, garaz, haset, itiraz, meydan okuma saldırma gibi faktörlerin bulunduğu ve yıpratma güdüsü olarak toparlayabileceğimiz neden vardır. Üçüncü neden ise dost ve düşman olma durumudur.

Polemiklerin kişisel ve psikolojik nedenlerinden biri tanınma, şöhret olma isteğidir. Tartışmalara katılanlar rakiplerinin böyle bir arzu içinde bulduklarını karşılıklı olarak söylemişlerdir. Bu durumda esas olan edebiyatın bir sorununu tartışmak değil, kişinin kendini göstermesi olmuştur. Bu isteği taşıma rakip için bir suçlama nedeni

sayılmıştır. Bu suçlama tartışmalarda doğrudan taraf olanlarca yapılsaydı, belki bir polemik nedeni olarak değer bulmayabilirdi. Çünkü tartışmaları sürükleyenlerin çoğu zaten ünlü ve tanınmış kişilerdir. Fakat aynı düşünceler gerçekten akılcı, ıllımlı, dengeli olarak bilinen ve tartışmaların dışında olanlarca da ileri sürülmüştür.

Ali Kemal ve Hüseyin Cahit arasında iki ayrı zevkin temsilcileri olmaları nedeniyle tartışmalar olmuştur. Cahit tanınmış eseri *Kavgalarım*'da Ali Kemal'in yapmadıklarını yapmış, yazmadıklarını yazmış gibi davrandığını, yazdıklarının ise intihal olduğunu söyleyerek iddiasını kanıtlamak için pek çok delil ortaya koyabileceğini de sözlerine ekliyor. İntihal dediği makaleyi orijinalinden çevirerek, iddialarını, karşılaştırma imkanı sağlayarak ispat edeceğini söylüyor. Cahit'e göre Ali Kemal'in intihaller yapmaktan amacı şudur:

" Siz bundan ziyâde kendinizin Elize balolarına gittiğinizi, hani şu İstanbul'da kimsenin içmediği şampanyaları, şurupları içtiğinizi, bir çok üdebâ, fuzelâ, hükemâ tanıdığınızı, kitaplara pek çok merakınız olduğunu, bu merâk sâ'ikasıyla o lâtif musikiyi, raksı bırakarak re'is-i hükûmetin ne kitâbları olduğunu tetkik ile vakit geçirdiğinizi zannettirmek, böylece hakkınızda kârîlerinize büyük bir fikir vermek maksadını ta'kîb ettiğiniz için işte bu yalanlara, intihallere düşüyor, şöhret-i sehîle kazanmak istedikçe gülünç oluyorsunuz. Haydi farz edelim ki bizi de, herkesi de aldattınız; pek mühim, pek büyük ma'lûmâtlı bir zât olduğunuza 'âlemi inandırdınız; 'acabâ vicdânınızı da aldatabilecek misiniz? " (73)

Görüldüğü gibi intihalcilik, yalancılık suçlaması ile gülünç duruma düştüğü iddiaları var. Cahit, bütün bunların kolay yoldan şöhrete ulaşmak için yapıldığını, ancak bu yolla kazanılacak şöhretin sahte olacağını söylemektedir.

Cahit'in bir başka iddiası da, söz konusu şöhret kazanma işinde yeni olanlar ile yeniyi savunanların hedef alındığıdır. Gerçekten de yeniyi hedef almak daha kolay ve sorunsuzdur. Çünkü yeniyi benimseme yolunda psikolojik faktörlerden dolayı bir çekingenlik vardır. Burada bir noktanın altını çizmek gerekir. Cahit tüm bunları yazarken hem kendini beğendini gösterir, hem de kendini öne çıkarır. İddialarını tamamen kanıtlasa da üslubunda bu duyguların etkisi açıkça görülür. Bu üslup polemik içinde yer alan rakibi etkiler. Hem bu üsluba küçük bir örnek olması hem de Cahit'in Ali Kemal'le ilgili bir başka düşüncesini göstermek açısından küçük bir alıntı daha yapıyoruz.

" O; maşallah, Paris muhabiri öyle bir yazmış..Cahit'i öyle bir berbâd etmiş ki sorma...Lakin ne iktidâr! " diyeceklerini düşünüyorsunuz.(74)

Görüldüğü gibi Cahit tüm eleştirilerini şu noktada topluyor. Ali Kemal'in amacı şöhret olmak, okuyucunun sevgi ve ilgisini kazanmak. Bunun da yollarından bazıları okuyucuyu aldatmak, yeniyi hedef almak ve tartışmalarda onları alt etmektir.

Cahit yalnızca Ali Kemal'e karşı böyle davranmaz. Şöhret kazanma arzusuyla yeniyi hedef alan, onlara polemik sınırları içinde sözler söyleyen başkalarına karşı da aynı tutumu takınır. Terakkî gazetesi yazarları Cahit'i tezyif, tahkirle suçlarlar. Cahit de bu yolu Servet-i Fünûn ilk çıktığında Terakkî ve eski taraftarı olan başka gazete ve onların yazarlarının başlatıldığını söyleyerek iğneyi önce kendilerine batırmalarını ister. Cahit o zaman böyle yazıların yazılmamasını, kullanılan üslubun hoş olmadığını söylemişse de eski taraftarları itirazlarını, saldırılarını kesmemişlerdir.. Cahit bunun nedenini şöyle açıklar:

"Bu yolda neşriyât ile temîn-i revâc edilmek istenildiği içindir ki bu tezyîfât kesilmedi, hala kesilmiyor."(75)

Şöhret olma arzusuyla polemiklere katılma sadece Cahit tarafından ortaya konulan bir görüş değildir. Öyle olsaydı taraflı ve nesnel olmadığı düşünülebilirdi. Ama Cahit dışında da pek çok kişi bunları doğrular yolda görüşler ortaya koymuşlardır. Heyecanlı, tartışmayı seven Cahit yanında, ağırbaşlılığı ve soğukkanlılığıyla tanınan Fikret de benzer düşünceler ortaya koyar. Hatta o, bu tür tartışmaları bir fikir ziyafeti, mükemmel bir sofraya olarak değerlendirir. Ama burada alaycı bir tavır takınır ve sofrayı yağma sofrası olarak niteler. Ona göre bu sofraya "lokma-ı istihâr" kapmağa koşanlar da dahil herkese açıktır (76).

Beşir Fuat, Cahit ve Fikret gibi Servet-i Fünûncu değildi. O da Ekrem-Naci tartışmasını değerlendirirken onlar dışında hatta ikinci sınıftan pek çok edebiyatçının kargaşadan yararlanarak şöhret olmak için tartışmalara katılıp, ortalığı karıştırdığını söyler (77).

Bilge Ercilasun da Ali Kemal ve Menemenlizade Tahir arasındaki tartışmalarda Tahir'in karşısında olanların tartışma cesareti göstermelerini "meşhur olmak arzusu" ve "gençlik hevesi"ne bağlar(78).

Yaptığımız alıntılar ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan veriler gözden geçirilirse şöhret olma, daha fazla ilgi toplama istekleri kişileri polemiklere sevkettiği sonucuna varılır. Bu şöhret olma arzusu hem kendince bir okuyucu kitlesine ulaşmış, edebiyatta belli yere gelmiş

75.A.g.e., s.253-254.

76.İsmail Parlatır, Tevfik Fikret Dil..., s.212.

77.C.Parkan Özturan, Beşir Fuad'ın..., s.40.

78.Türk Dünyası El Kitabı, C.3....., s.461.

kişilerde hem de gençlerde vardır. Gençler bu yolla bir çıkış yapmak, edebiyatta bir yer sahibi olmak ve hepsinden de önemlisi şöhret olmak istekleriyle polemiklerde taraf olmuşlardır.

Polemiklerin nedenleri arasında kişisel olanlar da önemli yer tutar. Gerçekten de bir kısım polemiklerin çıkması insanların kişiliklerindeki bu olumsuz özellikleri frenleyememeleriyle ilgilidir. Sayılan unsurların olumsuz olduğunu herkes bilmekte, ama zaafı bu olumsuz duyguları dışlamaya engel olmaktadır.

Edebiyat dünyasında zevk ve düşünce farklılıklarının olması son derece doğaldır. Bu ayrılıklar eleştiriyi, mübahaseyi, tartışmayı beraberinde getirecek; bunların adabı içinde gerçekleştirilmesi hem eksiklikleri giderecek, hem daha iyinin ortaya konmasına neden olacaktır. Bundan da elbette edebiyat kazançlı çıkacaktır. Ancak önceki bölümlerde tesbit ettiğimiz gibi eleştirinin yeterince kurumsallaştırılamaması, tartışma adabına uyulmaması polemikleri doğurmuştur.

Polemiklerin oluşmaması her şeyden önce andığımız eksikliklerin giderilmesine ve tartışmaların iyi niyetle yapılmasına bağlıdır. Fikret bizdeki tartışmalarda kişilerin iyi niyetle davranmayı ve hakkı sahibine teslim etmeyi bilmediklerini şu sözlerle ortaya koyar:

" Fakat netice-i tedkikât zihinleri bir hakîkate hiç olmazsa bir nev'i kat'iyet ve sarâhate îsâl etmelidir. Bizde ise bilakis meşkûkiyyetten meşkûkiyyete, müşkilâttan müşkilâta müntehâ oluyor. Bu hâl mes'elelerin esâslı, etrâflı bir sûrette vaz' ve îrâd olunmamasından, mübâhesâtın pek

dağınık cereyân etmesinden 'ale'l-husûs evet 'ale'l-husûs hüsn-i niyyet ve teslim-i hak meziyetlerinin her şeyden sonraya terkedilmesinden ileri geliyor." (79)

Fikret burada incelemenin, düşünceleri ortaya koymanın pek çok kuralını sayar. Fakat en önemli gördüğü husus iyi niyet ve hakkın sahibine teslim edilmesidir. İyi niyetli olan, hakkın peşinde koşan insan başkasının yanlışlarını gördüğü gibi kendisinininkini de görecektir. Bunlar görülürse polemik doğmaz, ama aksi halde polemikler kaçınılmaz olur.

Bu kısımda üzerinde duracağımız nedenler birbiriyle çok bağlantılı. İyi niyetin olmadığı yerde garaz ve çekememezlik vardır. Bunun bizim edebiyatın en büyük hastalığı olduğunu Naci şu sözleriyle ifade eder:

"Edebiyat-ı Osmâniyenin hâline bir kere nazar-ı dikkat buyurulsun. Tarz-ı atik muhâfazakârânı var, tarz-ı cedîd taraftarânı var, fakat ortada garazsız bir mümeyyiz yok." (80)

Bunları eski edebiyatın sultanı, Tercümân-ı Hakikat'in edebiyat Allah'ının söylemesi önemli ve dikkate değer. Çünkü Naci'nin Demdeme'de Zemzeme'ye karşı yazdıkları unutulmamalı. Naci'nin orada yaptıkları eleştiri değil, Ekrem'e karşı yapılmış bir hücumdur.

Edebiyatımızın Batı'ya açılma işini başlatıp genişlettiği ilk iki dönem olan Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemlerinde garazkarlık suçlamasıyla eskiciler de yeniciler de karşı karşıya kalmışlardır. Fikret'in "Hafta-i Edebî"lerinden birinde son haftanın ürünleri arasında kayda değer bir şey yok demesine alınıp garazkarca bulanlar

79. İsmail Parlatır, Tefvik Fikret Dil..., s.214.

80. M. Orhan Okay, Beşir..., s.178.

olmuştur(81). Alınıp, garazkarlık iddiasında bulunanlar Fikret'in son haftada kayda değer bir ürün yok demesini kendini öne çıkarma isteğine bağlarsa da, Fikret bunu kabul etmez.

Ali Kemal, Hüseyin Cahit kavgalarında ise çekememezlik söz konusu edilir. Hüseyin Cahit'in bir makalesinde yazdığı şeyler üzerine İkdâm gazetesinde şunlar söylenmiştir:

" Bu makâleden maksad neticeden anlaşıldığına göre bizim Paris muhâbiri Ali Kemal Bey'e hücumdur. Hüseyin Câhil Bey Ali Kemal'in elinin emeğiyle iki üç senede kazandığı hüsn-i teveccühü bir türlü hazmedemiyor." (82)

Bu satırlar edebiyat dünyasındaki zevk ayrılığı yanında gazeteler arasındaki ayrılığı da ortaya koyuyor. Gazetenin mensubu olan yazara sahip çıkılıyor. İkdâm gazetesi Paris muhabirliği yapan ve oradan İstanbul'a haber ve yazılar gönderen Ali Kemal'i savunuyor. Gazetelerin yazarlarına sahip çıkmalarının çeşitli nedenleri var. Gazete sahipleri polemikçi yazarlara da destek olurlar. Çünkü polemikler gazetenin sürümüne büyük katkı sağlamaktadır. Gazeteler yazarlarını desteklerken rakiplerini eleştirip, onlarla alay etmekten de uzak durmamışlardır.

Naci ve Ekrem arasında Takdîr-i Elhân etrafında oluşan tartışmalarda Beşir Fuat, Naci'yi hatalı görür. Ona göre Takdîr-i Elhân bir başlangıç değil bir sonuçtur. Ekrem, Naci'nin İmdadü'l-Meded ve Saadet'te yazdıklarının sonucu olarak Takdîr-i Elhân'ı yazar. Beşir Fuat, Ekrem'i ve yazdıklarını ciddi ve şerefli bulur ve bütün bu olup bitenlerin, yapılan tartışma, söylenen sözlerin gerçek nedeni olarak da Naci'nin Ekrem ve Hamit'i çekememesini

81. İsmail Parlatır, Tevfik Fikret Dil , s.144.

82. Hüseyin Cahit Yalçın, Kavgalarım , s.53.

gösterir (83).

Görüldüğü gibi edebiyat dünyamızda kişilerin birbirlerini çekememeleri polemiklere ivme kazandırmıştır. Bu çekememezlik, rakip sayılan kişi hakkında başkalarının yaptığı övgü ve iltifatlardan rahatsız olunacak ve kıskançlık duyulacak ölçüde ileri düzeylere taşınmıştır(84). Süleyman Nesip aşağıdaki satırlarda eski edebiyatçıların yenileri kıskandıklarını ileri sürer.

" Bunu yapamazlar, çünkü yapılamayacağını bilirler. Öyleyse niçin i'tirâz ederler? Bunun sebebi sırf rûhîdir. Mutavassıtlar bütün bu i'tirâzlarında infi'âlât-ı nefsiyyelerine mağlûb oluyorlar. Meselâ bazıları bunlardan lâayık olmadıkları bir hürmet ve rağbete intizâr ediyorlar. Bazıları da şu henüz dünkü çocukların -Evet bunu i'tirâf etmelidir- kendilerinin göremedikleri yazamadıkları şeyleri yeni bir nazar ile görerek parlak bir üslup ile ifâde ettiklerini müşâhade edince kıskanıyorlar; ben bu hakikati bütün yazılarında aynen görüyorum." (85)

Bu satırların yazarı edebiyatımıza zarar veren boş eleştirilerin nedeninin kıskançlık olduğunu söyler. Eleştiri adı altında boş laflar söylemek yerine daha iyi eserler ortaya konulması beklenir. Yazı sahibinin de Mutavassıtın'den beklediği budur. Yapılması gereken boş eleştiri değil, örnek olacak eser ortaya koymaktır. Bu örnekler eleştiri de dahil edebiyatın her dalında verilmelidir.

Aşağıdaki cümleleri hasedin insanları nasıl haksız yere

83.C.Parkan Özturan, Beşir Fuad'ın , s.46-47.

84.H.Cemil, "Hüseyin Daniş Beyefendi'ye" , Malûmât, No:207, 15 Teşrin-i evvel 1315, s.289.

85.Süleyman Nesip, "iki Söz Daha" , Servet-i Fünûn, No:374, 3 Nisan 1314, s.152-153.

eleştirilere uğratıp yıprattığını gösteren bir başka kanıt olarak alıyoruz.

" Bir de ... Bey'in sâ'ika-yı hasedle bazı eserlerinizi ta'rifz ile tezyif ve tahkîre kalkışmasındaki küstahlığa ve sizin ona karşı gösterdiğiniz ye's ve te'essüre ta'accüb ettim.

Nurum! böyle şeylere niçin me'yûs oluyorsunuz?Hangi bir sâhib-i kemal, hüssâdın ta'rifât-ı nâ-becâsından vareste kalmış, hangi biri ta'n u tahkîrâtтан masun olabilmiş."(86)

Bu sözler eskiyi temsil eden bir gazete olan Malûmât'ta yer alır. Ancak eskici olsun yenici olsun hasedden muztarip olmayan yoktur. Yeni edebiyatın ustası Ekrem de hasedin nasıl bir bela olduğunu şu dördlüğüyle ifade eder:

"Hased-perverlerin hâli yamandır
Ki yoktur bir belâ bedter hasedden
Sarılmış nefse bir müz'ic yılandır
Ki gitmez çıkmadıkça can cesedden " (87)

Ekrem'e göre çekememezlik girdiği yeri yakıp yıkan bir beladır. Onun olduğu yerde nesnel eleştiri ortadan kalkar,işin içine tariz, tezyif, tahkir bulaşır. İnsan zaafılarıyla bu üç unsura başvurur. Bu üçlü daha önce saydıklarımıza eklenecek önemli polemik nedenleri arasında sayılmalıdır.

Tartışma adabı dışına çıkılmasının nedenlerinden biri de "tahrik"tir. Bizde basın hayatı bir hayli hareketli ve gerilimlidir. Bu gerilim gazete ve yazarlarının kolayca

86.Malûmât, No:94, 31 Temmuz 1313, s.896.

87.Recaizade Mahmut Ekrem, Takdir-i Elhân,....., s.80-81.

tahrik olmalarına neden olmaktadır. Kişilerin tahrike uğradıkları zannına kapılmaları polemiğin kapısını aralar. Malûmât, Muktebes gazetesinin Malûmât aleyhinde bir bilmece düzenlemesini tahrik nedeni olarak görür (88). Böyle tahriklerin karşılığı da tarizdir. Tariz işin içine girince tartışmaların rengi de değişmektedir.

Tariz, itiraz, meydan okuma, eleştiride ölçüyü aşma, kişisel konulara girme de tartışmaları yolundan çıkaran diğer nedenlerdir. Edebî esere itirazlarda bulunulması eleştirinin gereğidir. Ancak bizde esere itirazla yazara itiraz birbiriyle karıştırılır. Esere itiraz edildiği söylenir, ama yazarı taşlamak da ihmal edilmez. İşte esere itiraz ettiğini söyleyen bir yazara Hüseyin Cahit şu cevabı verir:

"Mir-i cesur-ı mücâhid" , "taşkın bir tilmiz-i mücâhid", "ey Hikmet-i Bedâyi' mübdi'-i mücâhidi!" vasıflarıyla beni tezhlîl ve tahkîre vesîle aradığınız hâlde yine "i'tirâzâtımız şahsa değil, efkâradır; âsâra i'tirâz eyliyoruz" 'iddiâsındasınız. Şahsa i'tiraz etmek istemiş olsaydınız daha ziyâde ne yapacaktınız? İkdâm vesâ'ire gibi sövecek miydiniz? Bilirsiniz ki bunlara i'tirâz demezler, başka nâm verirler." (89)

Görülüyor ki edebiyat dünyamızda itiraz adı altında hakaret dolu sözler söylenmektedir. Tabii ki bunlar karşılıksız kalmayacaktır. Çünkü meydan okurcasına söylenen bu sözler çoğu kez yenilir yutulur cinsten değildir. Bu yüzden karşılığı gecikmez.

" Bize gelince vakı'a vezâif-i hayâtı birkaç gazel söylemekten ibaret zannolunacak kadar sehîl bilmediğimiz için çocuk okutmağa vaktimiz yoksa da, iktizâ ederse ders vermekten hiç bir vakit geri durmayız." (90)

88. "İcmâl-i Edebî" Malûmât, No:140, 25 Haziran 1314, s.398.

89. Hüseyin Cahit Yalçın, Kavgalarım , s.59.

90. A.g.e., s.55.

Bu karşılık alay, meydan okuma ve tehditi içerir. Bunların karşısında susmak kolay olmasa gerek. Bu yüzden cevap-karşılık kısır döngüsü içinde polemikler sürer. Hatta tartışma adabını bilenler dahi tahrikler, meydan okumalar, itirazlar karşısında susmayı başaramamışlardır. Bu adabı bilen İsmail Safa da susmayı becerememiş ve tepki göstermiştir. Tartışmaları izleyen bir gazete Safa'nın tepkisini şöyle yorumlar.

"Ancak Safâ Bey'den me'mûl olan intikâdât-ı vâkı'aya karşı muhâfaza-yı hilm ve i'tidâl ederek lisân-ı mahviyyet ve nezâketle mukabele etmek veyâhûd iltizâm-ı sükût eylemek idi."(91)

Eski yeni tartışmalarında doğrudan taraf olmayan her iki kutba da aynı yakınlıkta (ya da uzaklıkta) olan, tartışma adabını bilen Safa dahi dayanamamış ve cevap vermiştir. Yukardaki değerlendirmeyi yapan gazete böyle davranmakla Safa'nın edebiyattan anlayan, hakkı teslim etme özelliğine sahip, alçakgönüllü kişilerin ayıplama ve eleştirilerine hedef olacağını bildirir. Hakaretler ve benzeri olumsuz özellikler taşıyan yazılar karşısında bile beklenen, sessiz kalmaktır. Aynı düşünceye -uygulamada kendi de beceremiş olduğu halde- Naci de katılır. Voltaure ile ilgili olarak sürdürülen tartışmalarda hırpalanıp, hakarete uğrayan Beşir Fuat'a bir mektup yazarak üzüntüsünü bildirir. Bu türden hakaretlere cevap vermenin gereksiz olduğunu söyler (92). Gerçekten de işi böyle kişisel noktalara getirmek tartışmalarda bunları bir "sened-i müdâfa'a" ve "hüccet-i i'tirâz" (93) olarak kullanmak yanlıştır. Kullanıldığı takdirde tartışma rayından çıkar ve polemik oluşur.

Polemiklerin oluşmasında itiraz, tahrik, tariz ve başka

91. Malûmât, No:136, 28 Mayıs 1314, s.318.

92. M. Orhan Okay, Besir Fuad..., s.197-198.

93. Malûmât, No:33, s.254.

unsurlar vardı. Tartışma ve münazaralarda bu unsurların dozu çok önemlidir. Bu unsurlara tartışmaya katılan tarafların hepsi başvurabilir. Nitekim uygulamalarda böyle olduğu görülmüştür. Bu unsurlar kullanılarak devamlı konu dışına çıkılmış, hatta yenilmemek için ne gerekiyorsa yapılmış, yazılmış ve söylenmiş. Böylelikle edebiyat ve basın dünyamız Batı ile tanıştıktan sonra büyük çalkantılar yaşamış ve tartışmalarda olumsuz notlar almıştır. Bu tartışmaların gençleri nasıl korkuttuğunu Ahmet Rasim şöyle ifade ediyor:

"...Gazel, kıta, şarkı, müstezad, kaside söylediğim gibi alafranga tarzda, serbest kafiyeli, hattâ şeklen veznen değişik, indi tarzlarda, gâh sone, ditiranp (dithyrambe) usûlünde manzûmeler de beceriyor, fakat bu son şekildekileri neşredemiyordum. Çünkü Abdulhak Hâmid Bey'in Tezer'i, Nesteren'i, Makber'i, Sahra'sı, Bir Sefilenin Hasbıhali, Ölü, Bunlar Odur gibi eşâr-ı rakıke-i vecîdesinin şiddetle tenkid edildiği böyle herc ü merc-i edebî esnasında benimkilerin adeta terzil edileceğinden korkuyordum.

İsabet ki korkmuşum.O korku ile efâil ve tefâili bir tarafa bıraktım." (94)

Bu sözler edebiyat ortamını çok iyi ifade ediyor.Ahmet Rasim duyduğu korku yüzünden yazış tarzını etkileyecek bir tutuma yöneliyor ve yeni tarzda ürünler vermekten vazgeçiyor. Bu belki de yeni edebiyat için bir kayıp olmuştur. Bu sonuca da dayanarak polemiklerin edebiyata zarar verdiğini söyleyebiliriz.

Burada bir de sözü Ahmet Rasim'in terzil korkusuna getirmek istiyorum.Ahmet Rasim'e bu korku Hamit'in eserlerine yöneltilen şiddetli eleştiriden kaynaklanıyor. Oysa bunda korkulacak bir şey olmamalı. Çünkü esere yönelik eleştiriden

terzil amaçlı bile olsa kimse korkmaz. Ama eleştiriler göstermiştir ki terzil eserden çok yazarını hedef almaktadır. İste tehlikeli olan budur. Çünkü burada sıra kişiliğe gelmiş olur. Alay, hakaret işin basitidir. Yeterli görülmezse sövgüden de geri durulmaz (95). Bu durumda söylenenler edebiyatın ve edebînin dışında kalırlar. Edebiyata zarar verirler. Polemiklerin zararı yararından fazladır. Ama her türlü kötü sözü içerse de edebiyatla ilgili bir konudan kaynaklandığından tartışmaların az da olsa edebiyata yararı olur.

Birbirine rakip olanlar arasında tartışmaların olması doğaldır ve bu durum bir polemik nedenidir. Dostluğun polemiklere yol açması ilk bakışta çelişkili görünebilir. Ancak polemiklere katılmada ve polemiklerin sürdürülmesinde etken olmaktadır. Dost olan insanların bir kısmı zaten birbirine yakın düşünceleri savunurlar ve böylece aynı ekibin içinde yer alırlar. Bizdeki polemikler önemli ölçüde edebiyat dünyasının ikiye bölünmüş olmasından kaynaklanır. Bu bölünmüşlük Eski(=Doğulu) ile Yeni(=Batılı) formülüyle özetlenebilir. Edebiyatımızdaki kavgaların ana nedeni de eski-yeni çatışmasıdır. Nitekim Talim-i Edebiyyât çerçevesinde doğan tartışmalar eski-yeni taraftarlarının gruplaşmalarıyla sürmüştür. Ekrem tartışmadan çekildiği halde tartışmanın sürmesi konunun eski-yeni çatışması olduğunu gösterir. Kısacası Ekrem'in direnemediği noktada tartışmayı diğer yeniciler ve onun dostları devam ettirmiştir.

Naci ölümünden sonra da tartışmalarda yer almıştır. Bu yer alış düşüncelerinden dolayı olur. Onun tartışmalara dahil edilmesinin iki nedeni vardır. Birincisi Naci'nin eskinin en büyük temsilcisi olması ve bu nedenle simgeleştirilmesidir. İkincisi ise Naci hayranlığı ve sevgisidir. Naci'nin işin içine sokulması tartışmaları ana noktadan uzaklaştırmıştır.

"Herkes intikâdât-ı edebiyenin sûver-i icrâiyesinden, fevâ'idinden bahsediyor. Halbuki ortada müfid bir numûne-i intikâd görülmek şöyle dursun mübâhasset-i cariyye gittikçe müşâcere rengini kesbediyor. Meselâ öteden birisi çıkıyor (Naci kendisine neye mu'allim ünvanını verdi, niçin nâm-ı müste'ar kullandı, neye şöyle yapmadı diye külliyyen saded-i bahsin hâricinde merhûmu muâhezeye kalkıyor derken beriden buna Naci pesendân hiddetleniyor. Çalakalet müdâfa'alar, intikâdlar yazılıyor, işin içine garazkârlık karışıyor. Böyle

şeyleri okuyanların cânları sıkılmamak kabil midir?" (96)

Görüldüğü gibi Naci sevgisi, o yaşarken de öldükten sonra da tartışmaların ana konusu olduğu gibi nedeni de oluyor.

Buraya kadar üzerinde durduğumuz örnekler kesin bir ayrılığın sonucu ortaya çıkmış olanlardı. Menemenlizade Tahir eskinin savunucusu değildir. Beşir Fuat da sadece edebiyatla uğraşmamıştır. Pozitivist ve materyalist düşünceleriyle felsefenin içindedir. Ayrıca eski yeni çekişmeleri de doğrudan onu ilgilendirmez. Edebî alanda daha tarafsız bir tutum gösterir. Bunlara rağmen ikisi arasında tartışma çıkmıştır. Bu tartışmaya Hüseyin Rahmi de karışmıştır. Burada dikkati çeken Hüseyin Rahmi'nin Beşir Fuat'ın tavsiyeleri ile yazdıklarıdır. İstiğrak-i Seherî adlı bir perdelik komedi yazmış ve hülyalar içinde dalıp giden hakikatten ve hayattan uzak bir şair tipi yaratmıştır ki, bu, Menemenlizade Tahir'dir (97). Burada da hem dostluk hem de aynı akıma bağlanma etkili olmuştur.

Yine edebiyat akımlarıyla ilgili bir tartışmada Ahmet Midhat ve Kemal Paşazade Sait karşılaşırlar. Bilindiği gibi Midhat, gerçekçiliğe karşıdır. Bu konuda makaleler de yazmıştır. Kemal Paşazade Sait, Midhat'ın ezeli rakibi olarak gerçekçiliği savunur. Beşir Fuat da gerçekçilikten yana bu tartışmaların içindedir. Mizâncı Murat, Beşir Fuat'la olan dostlukları nedeniyle Mizân'da gerçekçilikten yana dizi yazılar yazar (98).

Polemiğin kişisel nedenlerinden biri de ılımlı davranmamak, inatçı olmak ve her ne pahasına olursa olsun galip gelmek arzusunu taşımaktır. Bu arzu gerçekleşmeyebilir.

96. İcmâl-i Edebî, Ma'lûmât, No:133, 7 Mayıs 1314, s.250.

97. M.Orhan Okay, Beşir Fuat..., s.208.

98. A.g.e., s. 214.

Ama onlar için öyle görünmek de yeterlidir. Bu nedenle tartışmalarda çoğu kez ılımlı, ölçülü bir tutum izlenmemiştir. Tartışma, mübahase, sohbet ve münazaralarda taraflar ifrat ve tefrite yönelmişlerdir. Tek amaç olarak da galip gelmeyi görmüşlerdir (99). Bundan hemen hemen herkes yakınmışsa da sorun ortadan kalkmamıştır. Çünkü insanların galip gelme arzuları ve inatları ön plana çıkmıştır.

"Klasik sözleri bitmeden ortaya bir de "bü'l-heves" terhib-i garîbi çıktı, bu da tıpkı klasik meselesi rengini aldı. Edîblerimiz birbirini inandıramadılar, inadlarında musırrane sebât ettiler, aralarındaki bu tezâd ve ihtilâf-ı efkârdan ve i'tirâzâtın -hem şahsiyyâta girîşerek- pek şiddetli bir lisân ile cereyânından gençlerimiz de cesâretlenmiş ve mes'ele-i mahûdeye karışmışlardır. Hoca bildiğini okur; ama inad ederek okumaz." (100)

Klasikler konulu tartışma ile ilgili söylenen bu sözler, tarafların kendi düşüncelerinde inat etmelerinin tartışmaları nasıl olumsuz noktaya getirdiğini gösteriyor. Bu satırlarda tartışmaların ve tartışmacıların eksik, kusurlu birçok yanı da ifadesini buluyor. İki gruba ayrılma, zıtlasma, tartışmada kişiliğe yönelme, inat, kötü örnek oluşturma bunlar arasında gösterilebilir.

POLEMİKLE İLGİLİ BAŞKA HUSUSLAR:

Kişilerin Polemiğe Giriş Nedenleri ve Polemiklerden Etkilenmeleri:

Polemiklerin oluşma nedenleri ile kişilerin polemiklere giriş nedenleri birbirinden farklı sayılmaz. Kişiler polemiklere bazan kendi istekleriyle, bazan iradeleri dışında

99. Cenap Şehabettin, "Tefrit ve ifrat" Servet-i Fünûn, No: 387, 30 Temmuz 1314, s. 356.

100. Abdullah Hadi, "Bir Mülâhaza-i Lisâniyye", Ma'ûmât, No: 110 20 Teşrin-i sâni 1313, s. 1200.

katılırlar. Edebiyat dünyasının iki kutba ayrılması sanatçıları da bölmüştür. Kimileri eskinin kimileri yeninin temsilcisi olmuştur. Böylece bir misyonun gereği olarak tartışmalarda yerlerini almışlardır. Taraflardan birine dahil olan, polemiğin öznesi, başlatıcısı olmasa da polemiklere girmek durumunda kalmıştır.

Eleştiri ile polemiğin sınırının birbirine karıştırılması da polemiklere neden olmuştur. Kişiler zaman zaman bu sınırları tayin edememişler; eleştiri adına yapılanlar bu sınırın dışında kalmıştır. Kişilerin kendilerine yöneltilen kimi eleştiriler karşısında nefs-i müdafaa kabilinden tartışmalara girdikleri de olmuştur.

" Ben Tahir Bey hakkında daha çok şeyler söyleyebilir iken yine perhiz ettim, daha şiddetli olacak yerlerden vazgeçtim. Fakat devam ederse artık hiçbir şeye bakmadanedeceğim. Böyle şeylerin 'adem-i vukuunu ne kadar istiyorsam beni mecbur eden esbabın zuhuruna da o kadar esef ediyorum. Fakat ne çare ki bu gibi adamlara sükut tecavüzatta daha ilerlemelerine müsaade kabilinden oluyor. İnsan her zaman vakar ve haysiyetini müdafaa mecburiyetindedir." (101)

Menemenlizade Tahir Bey'e karşı Beşir Fuat ancak bir süre suskun kalabilmıştır. Bir müddet süre sonra o da Tahir'e sert bir biçimde cevap vereceğini bildirir. Çünkü suskunluk karşı tarafın cesaret ve cüretini artırmaktadır. Nitekim Fuat da çirkin ve uygun olmayan sözler kullanır. Necip Fazlı mektupları yayımlarken bu sözleri çıkarır ve yerlerine noktalar koyar. Bu, Beşir Fuat'dan beklenmeyen bir tutumdur. Fakat tartışmalar öyle bir hal alıyor ki bu tutum kaçınılmaz oluyor. Nitekim Naci, Beşir Fuat'a yazdığı bir mektubunda bunun kaçınılmazlığını vurgular. Çünkü Fuat gazetelerde tartışan kişilere sadeden dışarı çıkmamalarını daima

söylemiştir. Naci bunu söyleyen kişinin, bunun aksine davranmasını çelişki değil bir zorunluluk olarak değerlendirir (102).

Aslında herkes polemiğin iyi bir şey olmadığını bilmekte, bunu her fırsatta da vurgulamaktadır. İtham, saldırı, alay, hakaret içeren eleştirilere cevap verilmemesi gerektiği de herkesçe söylenmiştir. Ama bunu söyleyenler de dahil kimse buna uymamıştır. Çok ilginç bir hususu da burada anmadan geçmemek gerekir. Bilindiği gibi Beşir Fuat intihar etmiştir. Kendi ifadesine göre intihar düşüncesi onda iki yıl önce doğmuştur. Aslında intiharı, bileklerini kestiği tarihten bir hafta önce gerçekleştirmeyi planlamış, ancak kendisine yöneltilen tarizleri cevapsız bırakmamak için bir hafta sonraya ertelemiştir. Bu da gösteriyor ki polemik bir nevi sıhhat bulmaz bir hastalıktır.

Son söz olarak kişilerin polemiklere girme nedenlerinin başında kendilerine yöneltilen eleştirilerde kişiliklerine dokunur sözler söylenmesinin geldiğini belirtmek yerinde olur. Bu sözler karşısında onlar da kendilerini savunma güdüsüyle hareket etmişlerdir. Alttan almayı, suskun kalmayı hiçbirini kabul etmemiş; bu, tartışmada yenilgiyi kabullenmek olarak değerlendirilmiştir. Bu ise asla kabul edilmeyecek bir durumdur. Bu nedenle karşı taarruza geçilmiştir. Yine Galip gelmek için de her sözü söylemek mübah sayılmıştır.

Polemiğin bir edebî tür ya da yazı türü olmadığını daha önce belirtmiştik. Bu yüzden de kimse ben polemikçiyim diye ortaya çıkmamıştır. Değişik tür ve amaçlarla yazılan yazılar tartışmalara, münazaralara, mübahaselere yol açmıştır. Bu tür yazılar, daha önceki kısımlarda belirlediğimiz özellikleri

kazanmaları durumunda polemiğe dönüşürler. Polemikler, katılanların hiçbirini memnun etmemiştir. Hatta, asıl polemiğe katılmamak bir erdem olarak görülmüştür. Bu durum aşağıdaki satırlarda şöyle dile getirilir:

" Abdullah Zühdü Bey'in şâyân-ı tebrîk bir meziyyeti de - yine Servet-i Fünûn'un işâret ettiği vechile - şu iki üç senedir matbû'ât-ı Osmâniyyeyi alt üst eden mücâdelât-ı bî-fâ'ide-yi kalemiyyeye bigâne kalarak kendi 'âleminde hayât-ı edebiyyesini fezâ'il-perverâne bu sükûn içinde imrâr etmesidir." (103)

Bu değerlendirmeyi yapan Tefvik Fikret'tir. Servet-i Fünûncular polemiklerden en çok canı yananlardır. Çünkü onlar eskicilerin tek hedefi olarak sürekli hücumlara uğramışlardır. Yapılan tartışmalardan hiç memnun olmadıklarından bunun dışında kalmayı bir erdem olarak görür ve överler. Böyle olmakla birlikte onlar da bu tartışmalarda tamamen sessiz kalmamışlardır. Onlar için de sütün çıkmış ak kaşık dememiz mümkün değildir.

Polemikler ciddi ve yararlı tartışmaların düşmanıdır. Tartışmanın ciddiyetini, vakarını öldürürler. Bu nedenle polemikçiler yazılarını her zaman açık adlarıyla yazmazlar. bazen imzasız yazarlar, bazen de müstear ad kullanırlar. Çünkü söyleyecek sözü olmayan polemiğe başvurur ve boş sözlerin arkasına sığınır. Kendini orada saklar. Onlar yine çok iyi bilirler ki, bu sözler sonunda kendilerini mahcup edecektir. Şu satırlar bu duyguyu çok iyi yansıtmaktadır:

"Birbirimizin eserlerini tenkid edelim.Fakat birbirimize tecavüz etmeyelim.Çünkü bunlar yine kendimizi mahcup etmekten başka neye yarar? Hakikati tezyîf ve istihzâ kisvesine sokmağa ne hâcet var; kanaât-ı vicdâniyyemizi açıktan açığa

söyleyelim." (104)

Bu sözlerin sahibi polemikçiliğiyle ünlenmiş Hüseyin Cahit'dir. Polemiklerinin yer aldığı *Kavgalarım* adlı eserinde sık sık polemiklerin mahcubiyet doğuracağını vurgular(105).

Ahmet Rasim de anılarını topladığı *Muharrir,Şair,Edib*'de Naci'nin Ekrem'e karşı yazdığı *Demdeme* nedeniyle çok pişmanlık duyduğunu kendisine defalarca itiraf ettiğini söyler (106).

Polemiklerden pişmanlık duyan başkaları da vardır. Yeninin savunucusu olan Ahmet Midhat, özellikle dil konusunda yine yeni taraftarı olan Servet-i Fünûncuları dekadanlıkla suçlayan "*Dekadanlar*" adlı bir yazı yazmış ve bu edebiyat dünyasının en büyük polemiğini oluşturmuştu. Tefik Fikret de Midhat'ı hedef alan "*Timsâl-i Cehâlet*" adlı bir şiir yazmıştı. Daha sonraları pişmanlık duyan Fikret, *Şermin*'de Ahmet Midhat'tan sevgiyle söz edecektir.

Fikret ile Mehmet Akif arasında da "*Târîh-i Kadîm*"in yazılışından sonra bir münakaşa olmuştur. Mehmet Akif, Fikret'in orada din konusunda söylediklerini kabul edemez. Özellikle

"Yırtılır ey kitâb-ı köhne, yarın,
Medfen-i fikr olan sahîfaların " (107)

beyti için "Bu beyit aylarca beynimde öttü" demektedir. Babasına küfretseler affedeceğini, ama bu beyit ve şiirle peygamberine küfredildiğinden asla affetmeyeceğini

104.Hüseyin Cahit Yalçın, *Kavgalarım*....., s.147.

105.A.g.e., s.251-252.

106.Ahmet Rasim, *Muharrir*....., s.117.

107.Tarih-i Kadîm'den 55. beyit

belirtir (108). Tabii bu kırgınlık,üzüntü aralarında,

"Şimdi Allah'a söver...Sonra biraz bol para ver,
Hiç utanmaz Protestanlara zangoçluk eder. " (109)

dizelerinin de bulunduğu Süleymaniye Kürsüsü'nde ifadesini bulur. Fikret, "Târîh-i Kadîme Zeyl"i yazarak Akif'e cevap verir ve ondan "Molla Sırat" diye söz eder. Bu şiir de tartışmayı bitirmez. Akif, Safahat'ın beşinci kitabı olan Hatıralar içinde yer alan "Berlin Hâtıraları"nda "Molla Sırat"a cevap verir. Bu cevap son derece ağır bir hiciv niteliği taşır.

Bu tartışmalarda kişi ve kişiliğe yönelen daha çok Akif olmuştur. Fikret ise kendi düşüncelerini açıklamış, fazlaca hicve yönelmemiş, Akif'in kişiliğine dokunmamıştır. Akif ise tartışmalarda kişiliğe, Fikret'e göre daha çok yönelmiştir. Hatta Molla Sırat'a olan cevabını Fikret öldükten epey sonra vermiştir. Böyle olduğu için de Mehmet Akif, aradan bir müddet zaman geçtikten sonra söylediklerinden dolayı üzüntü duymuştur (110). Bu düşüncelerimizi, Fikret'le ilgili olarak yazdığı dizeleri Safahât'a almayışına dayanarak söylüyoruz. "Târîh-i Kadîm" nedeniyle çıkan tartışmada Fikret'in tarafını tutan başkaları olmuş ve onlar da Akif'i hedef alan şiirler yazmışlardı. Mesela bir genç ortaya çıkmış ve Akif'e karşı "beynin sağır, gözün kör" gibi ithamları da içeren sözler

108.Mithat Cemal, Mehmet Akif, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2.b, Ankara, 1990, s.101.

109.Süleymaniye Kürsüsü'nden 430. beyit

110.Bizim öne sürdüğümüz Akif'in pişman olduğu düşüncesine katılmayanlar da var. M.Ertuğrul Düzdağ,bunu Zangoç ithamının yapıldığı şiir olan Süleymaniye Kürsüsü'nün ithaf edildiği Fatin Gökmen'e dayandırır. Fatin Gökmen Fikret'le ilgili beyti çıkartmak istemiş, Akif bunu kabul etmemiştir. Yine Berlin Hatıraları'ndaki 98 beytin

söylemiş, Akif de buna bir şiirle karşılık vermişti. Akif, bu şiirini de Safahat'a almamıştır (111).

Mehmet Akif, "Berlin Hâtıraları"nda Fikret'in "Târîh-i Kadîme Zeyl" ine cevap verir. Bu cevap kısmı 98 beyittir. Ancak bu 98 beyite Safahat'ın hiçbir baskısında yer vermemiştir. Böylelikle bu kısım sadece Sebilür-reşad dergisi sayfalarında yer almış ve orada kalmıştır (112).

Polemiklerin içinde yer alanlar bazen söylediklerinden dolayı mahcup olmuş, bazan pişmanlık duymuş bazen de üzölmüşlerdir. Bazen tartıştıkları kişilere ağır sözler söyleyenler "pişman olmadık, üzölmedik" demelerine rağmen tavır değiştirerek onlar için övgü dolu sözler de söylemişlerdir. "Putları Yıkıyoruz" meselesinde Nazım Hikmet'in tavırları buna örnektir.

Nazım Hikmet, Resimli Ay dergisinde 1929 yılı Haziran ayında "Putları Yıkıyoruz 1,Abdülhak Hamit" ve Temmuz'da "Putları Yıkıyoruz 2, Mehmet Emin" başlıklarıyla imzasız iki yazı yazar. Bu yazılarda adı geçen sanatçıların

çıkartılmasını da Düzdağ, Safahat'ın yayımlandığı yıllarda idari makamlarda bulunan kişilerin de Fikret gibi düşündüğünü, bunlar çıkarılmazsa kitabın yayımlanmasının olanaksızlaşacağına bağlar. Ertuğrul Düzdağ bu düşüncüyü hangi kaynaklara dayandırdığını belirtmemiştir. (Mehmed Akif Ersoy, Safahat, Neşre Hazırlayan: Ertuğrul Düzdağ, 2.b., Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Mehmed Akif Merkezi Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul, 1988, s.XLIV.

111.Mithat Cemal, Mehmet...,s.102 .

112.Berlin Hatıraları, Sebilürreşad'da on bölüm halinde yayımlanmıştır. Safahat'ta yer almayan ve Fikret'i hicveden bölüm, bu tefrikanın 9. bölümü olarak 29 Ağustos 1919'da 367 numaralı Sebilürreşad'da yayımlanmıştır.

putlaştırıldığını ve amacının kafalarda yaratılan bu putları yıkmak olduğunu söyler. Bu yazılar kişiliğe yönelik bir özellik göstermezler (113). Biri Abdülhak Hamit'in neden "dâhî-i azâm" olamayacağını, diğeri ise Mehmed Emin'e "millî şairlik" , "Türk şairliği" sıfatlarının boş yere verildiğini ortaya koyan yazılardır. Ama elbette bunlar adı geçen kişileri hedef alan, onlarla ilgili olarak kafalarda ve yüreklerde oluşan düşünce ve duyguları sarsmayı amaçlayan yazılardır. Bu nedenle anılan yazılar ve orada ortaya konulan düşünceler etrafında bir polemik oluşmuştur. Nazım Hikmet, beş yıl sonra "Öptüğüm El" adlı yazısını yazar. Burada saygıyla söz ettiği, ama açık olarak adını vermediği bir kişinin elini öptüğünü ve bunu niçin yaptığını anlatır. Okuyuculardan birinin bu yazıda sözü edilen ozanın kim olduğu sorusuna "83 Yaşında Delikanlı" yazısıyla cevap vererek bir açıklama getirir.

Buna göre öpülen el, 83 yaşına gelen ve Nazım Hikmet tarafından "ak saçlı büyük usta" , " 83 yaşındaki delikanlı" olarak nitelenen Abdülhak Hamit'in elidir. Nazım Hikmet, "Ben Hâmid'i şimdi anlamaya başlıyorum. Onun yürek derisini yüzerek bu sert kabuğun içinde tutuşan alevle gözlerim yeni

113. Resimli Ay'da yayımlanan bu yazılar daha sonra şu kitapta da yer almıştır. Biz de alıntılarımızı bu kitaptan yaptık. (Nazım Hikmet, Sanat, Edebiyat, Kültür, Dil; I, 4. b., Adam Yayınları, İstanbul, 1993) ; Nazım Hikmet "Putları Yıkıyoruz" yazılarından sonra "Portreler"i yazmıştır. Burada yer alan dört şiir tamamıyla hiciv özelliği gösterir. İsim vermeden, hicvettiği kişilerin bilinen özelliklerini kullanarak onları eleştirmiştir. Bu eleştiriler "Putları Yıkıyoruz" yazılarıyla kıyaslanamayacak ölçüde ağırdır. Bunlardan "Bir Provakator Üzerine Hiciv denemeleri" adını taşıyan Peyami Safa'yı "Cevap I" Yakup Kadri'yi , "Cevap II" Ahmet Haşim'i, "Cevap III" Hamdullah Suphi'yi hedef alır.

kamaşıyor." (114) diyerek altı yıl sonra Hamit'te takdir edilecek bir yön bulur. Bu yön ilerlemiş yaşı nedeniyle okuma ve yazma zorluğu çeker durumdayken bile piyesler yazmaya sevkeden azmi, çalışma gücü ve birikimidir. İşte Nazım Hikmet Onun bu yönlerini takdir eder. Bu duygu takdirden de öte, bir hayranlık duygusudur.

Görüldüğü gibi bazı eksiklikler ve yanlışlıklar nedeniyle insanların hemen silinip atılmamasında yarar var. Zaman insanları değiştiriyor, sivriliklerini törpülüyor. Ayrıca bugün olumsuz bir davranışıyla karşılaştığımız kişi, yarın bizde hayranlık uyandıran bir kimlikle karşımıza çıkabiliyor. Bu nedenle tartışmalarda ölçü kaçırılmazsa insanların iyi yönlerini takdir edebilmek de kolaylaşır. En azından onlar karşısında daha önce söylenenler nedeniyle eziklik duyulmaz. Nitekim "Putları Yıkıyoruz"da Nazım Hikmet, Hamit'le ilgili tesbitlerinde tutarlıdır. Onu belli bir devrin önemli yazarı olarak kabul eder ve böyle gösterilmesine kesinlikle karşı değildir (115). Hikmet'in karşı çıktığı şey Hamit'in edebiyat alanında bir dahi olarak gösterilmesidir. Böyle düşündüğü ve bunları o yazısında ılımlı bir biçimde dile getirdiği için arada bir uçurum doğmamış ve sonra da onu takdir edebilmiştir. Ancak birçok polemikte hakkın teslim edilmesi kolay olmamış ve hiç kimse aşağıdan almayı ve yenildim demeyi becerememiştir.

Polemiklerin yaratıcıları üzerinde bir başka etkisi

(Bak: Kemal Sülker, Nazım Hikmet'in Gerçek Yaşamı, II, İstanbul, 1977, May Yayınları; Kemal Sülker, Nazım Hikmet'in Polemikleri, Ant Yayınları, İstanbul, 1968; Ergun Göze, Peyami Safa-Nazım Hikmet Kavgası, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1969)

114. Nazım Hikmet, Sanat, Edebiyat, Kültür, Dil; I, 4. b., Adam Yayınları, İstanbul, 1993, s. 64.

115. A. g. e., s. 14.

daha vardır. O da sanat tartışmaları içinde yer almamak, çekimser kalmak ve elden geldiğince böyle tartışmalardan kaçmaktır. Polemiklerde tartışmaların seviyesizleşmesi tarafları yıpratıp yaraladığı muhakkaktır. İnsanlar haksız ve yersiz olarak hırpalanmaktan çekindikleri için, çok seviyeli tartışmalara dahi girmemekte ve bu nedenle sanatla ilgili düşüncelerini yeterince ortaya koyamamaktadırlar. Bu da tabii edebiyatın zararına olmaktadır. Sezai Karakoç "Bir Materyalist Şiir" adlı yazısından sonra oluşun polemiğın kendisini getirdiğı noktayı şöyle ifade ediyor:

"1958 yılında olan büyük tartışmadan sonra bugüne kadar aleyhimde yazılan hiçbir yazıya cevap vermedim. O tartışma bende nefret uyandırmıştı. Kasıtlı olarak birçok kişi karşıma çıkmıştı. Ece Ayhan da: "Sezai Karakoç, her halükârda ümmetçidir." diyerek, konuyla ilgisiz, adeta muhbirlik yaparcasına araya girmişti. 1958-1988 arasında, yani şu otuz yıl içinde yazılan yüzlerce yazıda hep aynı ruhu gördüm. İftira, samimiyetsizlik, konuyu ya da olayı saptırma. Kısacası okuru aldatıp, hakkımda olumsuz bir etki uyandırma." (116)

Aleyhte yazılan yazılara cevap vermemek gerçekten güçtür. Güç olan bir tutum içine girilmesi polemikleri engellediğinden, bu tutum bir erdem haline gelir. Edebiyatı besleyen ise, bu erdemli tutumu benimsemiş kişilerin yaptığı sağlıklı tartışmalardır. Bu tutum benimsenmezse edebiyat ortamı olumsuz havaya bürünür. Olumsuz hava insanların bu ortamdaki kaçmasına neden olmaktadır. Karakoç sadece tartışmalardan değil, kendisiyle yapılmak istenen röportajlardan da kaçmıştır. Sanat hayatının bundan sonraki otuz yılında röportaj isteklerine karşı çıkmış, soruşturma ve anketlere de cevap vermemiştir (117).

Polemikler katılanları çoğu kez olumsuz etkilemiştir.

116. Dergâh, C. 5, s. 59, 1995, s. 9.

117. A. g. der., s. 9.

Hiç kimse katıldığı polemikten şevk, heyecan ve memnuniyetle söz etmemiştir. Ağır basan pişmanlık, mahcubiyet, üzüntü duyguları olmuştur. Kişilerin çoğu polemiklerden kurtulmak için, geçici olarak bu ortamdan kaçmışlar, kimileri de Karakoç gibi bu kaçıışı tüm sanat yaşamı boyunca sürdürmüşlerdir.

Polemikler Nasıl Sonuca Ulaşırlar:

Polemiklerin edebiyata sınırlı ölçülerde de olsa yararları vardır. Ancak edebiyat dünyasının gelişmesi için insanların birbirini kırması, kötü sözler söylemesi, tartışmaları konu dışına çıkarıp gürültüler içinde boğması gerekmez. Edebiyatın gelişmesi, kendi konularına sahip çıkması, iç dinamizmini sağlaması için polemik dışında araçlar ve türler mevcuttur. Bu yüzden polemikler çoğu kez yararlı sonuçlar getirmezler. Polemiklerin doğurduğu sonuçlar ve polemiklerin sona erişi ile ilgili Fikret şunları söylüyor:

" Bence gazete sayfalarında cereyan ettirilen mübâhaset - beklenen fevâide rağmen - bîhude, neticesiz münâkaşât seviyesinden bir kadem yükselmez. Bir kere bu aleni mübârezede her taraf mümkün olduğu kadar geç mağlûb olmağa olsa bile yenilmiş görünmemeğe çalışır. Hele hiçbir zaman "Yeter artık mağlûb oldum" diyen olmaz. Mağlûb olan cezâ-yı mağlûbiyyeti çeken zavallı bahs-i hakîkattir. Ortada ondan başka hakkını kaybeden yoktur. Yine kendi el şakırtıları arasında her şey gürültüye karışır." (118)

Bu satırlar da gösteriyor ki polemiklerin edebiyata yararı yoktur. Polemik dahilinde işlenen konular bir sonuca ulaşmaz. Çünkü tartışmada gerçek bir tanedir. Herkes gerçeği kabul etmelidir. Ama gerçeği kabul etmeyip muhalefette kalanlar, ne kadar delil ortaya koyarsanız koyun gerçeği,

daha doğrusu yenilmeyi kabul etmezler. Çünkü gerçek onların yenilmesi sonucunu getirmektedir. Bu yüzden gürültüler arasında gerçekleri saklamak, başka türlü göstermek ve zararsız olarak tartışmadan çıkmak isterler. Böylece tartışmalar bitmemiş, bir sonuca ulaşmadan kesilmiş olur.

Bazan taraflardan biri bir açıklama yaparak tartışmadan çekilir. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Tartışma adabından uzaklaşmış olunması, tartışmanın yarar sağlama amacından uzaklaşıp, zarar verici bir hale gelmesi, bir sonuç vermeyecek biçimde çıkmaza girmesi ve söylenecek sözlerin söylenmiş olması bunların başlıcaları, ama ancak bazılarıdır. Hüseyin Cahit, Ahmet Rasim'le olan tartışmalarının birinde sonuç çıkmayacağını görmüş; söylenecek sözlerin söylendiğini, bundan sonrakilerin tekrardan öteye gitmeyeceğini belirterek tartışmadan çekilmiş ve sonucu okuyucunun takdirine bırakmıştır (119). Okurların her iki tarafın o ana kadar söylediklerini değerlendirip bir sonuca ulaşması mümkündür.

Recaizâde Mahmut Ekrem de Talim-i Edebiyyât'la ilgili olarak doğan tartışmalarda düşüncelerini mübahase, münazara kuralları içinde ortaya koymuş, ancak karşısındakiler aynı dikkat ve ölçüyü göstermeyip, kendi kişiliğine yöneldiklerinden tartışmadan çekilmiştir. Bu çekilme öyle kestirmeden olmamıştır. Ekrem, Tercümân-ı Hakikat'in 1299, 1300, 1301, 1303 ve 1304 numaralı sayılarında yer alan "Arz-ı Nedâmet ve Beyân-ı Mazeret" başlığıyla bir yazı yazıp konuyu tekrar ele aldıktan sonra Talim-i Edebiyyât etrafında oluşan tartışmadan çekilmiştir. Fakat tartışmalar Ekrem'in çekilmesinden sonra da sürmüştür. Tartışmalar Ahmet Midhat'ın Tercümân-ı Hakikat'inde yapılmaktadır. Midhat, Elhac İbrahim'den sonra Ekrem'e karşı tartışmaları sürdüren Sait Bey'e bir mektup yazmak suretiyle müdahale eder ve tartışmaları bitirir (120).

119. Hüseyin Cahit Yalçın, Kavgalarım..., s.286.

120. Ahmet Midhat, Tercümân-ı Hakikat, No:1326, 16 Kasım 1882.

Bu, polemiklerin sona ermesinde taraflardan birinin çekilmesinin dışında karşılaştığımız ikinci bir yoldur. Burada müdahale gazete sahibinden gelir.

Polemiklerin kesilmesinde karşılaştığımız bir başka yol da devletin müdahalesidir. Bu müdahale bazan devlet kurumlarınca bazen de resmi kimliği olan kişilerce yapılmaktadır. Örneğin Hazine-i Fünûn ile Mirât dergileri arasında çıkan tartışma Ali Paşa'nın müdahalesiyle bitmiştir. Ancak memur olan Mirât sahibi Refik Bey'in bir tarziye vermesi gerekmiştir. Refik Bey bunu yapmamış ve dergisini üçüncü sayı sonunda kapatmıştır (121). Görüldüğü gibi Ali Paşa meseleyi Münif Paşa lehine kapatmıştır.

Talim-i Edebiyyât tartışmalarında eski yeni arasındaki çekişmeler keskin ayrılıklara varmamış, ama var olan cepheleri iyice karşılıklı olarak kenetlemiştir. Takdîr-i Elhân ile büyük bir eski-yeni çatışması doğar. Ekrem bu tartışmada da eskiciler kadar direnç gösteremediğinden, resmi sıfatını kullanarak işi hükümete havale eder. Naci, Dahiliye Nezareti'nin emriyle Ekrem'e karşı yazmayı sürdürdüğü cevap yazılarını ertelediğini şu sözlerle bildirmiştir:

"Recâi-zade saâdetlü Mahmut Ekrem Beyefendi hazretleri tarafından yazılıp neşr olunan (Takdîr-i Elhân) ünvânlı risâlede Muallim Naci Efendi aleyhinde garazkârane lisân isti'mâline cür'et buyurulması üzerine Muallim tarafından - Müdâfaa-i hakk- yazılarak (Demdeme) ser-levhası altında gazetemizle neşredilmekte olan mukâbele-i merdâne mâ-ba'dinin gazetemize derci - Ekrem Bey'in (Kalemine mürâcaat etmesi lâzım gelirken) bir sûret-i meded-cûyanede Dâhiliye Nezâret-i celîlânesine vâki' olan ilticâsı hasebiyle nezâret-i müşarûnileyha cânib-i 'âlisinden tarafımıza tebliğ

olunması üzerine - te'hîr olunmuştur." (122)

Böylelikle bir polemik daha müdahale ile, ama bu kez bakanlık müdahalesiyle bitmiş olur. Burada ilgi çekici bir durum var. Ekrem Takdîr-i Elhân'ın sonunda iyi niyetli olan herkesin "garazsız" ve "meâl-şinâsâne" uyarılarına teşekkürle karşılık vereceğini söylemiştir. Hemen arkasından da kötü niyetli eleştiricilerin edep dışı hücum ve tecavüzlerinden çekinmediğini eklemiştir. Çekinmemesini şu nedenlere dayandırır:

" Zira taarruzda bî-edeblikte ileri giderlerse kânûn-ı memleket kendilerini te'dîb eder. Sille-i te'dîb-i kânûnun yetişemeyeceği vahşet-âbâd-ı irtizâlde gezinerek -metânet-i ahlâk erbâbına şâyân olamayan ve edânî ve esâfilin kârı olan müste'ar nâmlar, îmâlar, ihâmlarla gubar-endâz-ı taarruz olmakta devâm ederlerse mahkeme-yi efkâr-ı 'umûmiyye karşısında mahkûm ve târihin şedîd ve tağayyür nâ-pezir olan lisân-ı ebedü'l-bevân ile makdûh ve mezmûm olurlar. Onların belki târihten de ihtirâzları yoktur, fakat biz korkarız." (123)

Ekrem bu tür tecavüzde bulunanların üç şeye karşı sorumlu olacağını söylüyor. Bunlar yasa, kamuoyu ve tarihtir. Bu üç kurum eninde sonunda onları vargılayacak ve gereğini yapacaktır. Ekrem bu üç kurumdaki en etkilisini yasa olarak görüyor ve en çok ona güveniyor. Nitekim tartışmanın sonunda da onu kullanıyor. Dahiliye nazırının olaya müdahale edişi ve Naci'nin Ekrem'e karşı yayını kesmek zorunda kalışı Naci'den yapılan alıntıyla gösterilmişti. Böylelikle Ekrem daha önce Münif Paşa tarafından kullanılan bir yolu yıllar sonra kullanır.

Bizde tartışmaların kesilmesinde rastladığımız bir yol

122. Muallim Naci, Demdeme, İstanbul, 1303, s.54.

123. Rezaizade Mahmut Ekrem, Takdir-i Elhan, ..., s.85.

da, uygulamada tek örneği olan, dayaktır. Polemiklerin bu şekilde sonuçlanmasında tek örnektir ve genelleştirmek olanaksızdır. Bu örnek biraz da insanı gülümseten hoşluktur. Sait Bey Türkçe'ye son derece hakim, bunun dışında dört dil daha bilen, başyazılarından çok iyi para alan ve bu özellikleriyle de basın dünyasında kıskanılan biridir. Ayrıca inatçı bir polemikçidir. Ahmet Midhat dışında kimse onunla başa çıkamamıştır.

Midhat'la Sait Bey arasında çıkan bir polemikte Midhat kalemiyle Sait Bey'i susturamamış, ama bir gün ıssız bir Babıali sokağında onu kıstırıp dövmüştür. Bu dayaktan sonra Sait Bey yazılarını kesmiştir. Ahmet Midhat da Tercümân-ı Hakikat'te "Sait Bey bize karşılık verememiş susmuştur" diye yazmıştır (124).

Polemiklerin kesilmesiyle ilgili olarak verdiğimiz örnekler biri dışında olumsuz örneklerdir. Bir tane de olumlu örneğe rastladık. Menemenlizade Tahir Bey ile Beşir Fuat arasındaki tartışmayı Ahmet Midhat bitirmek ister. Bu tartışmaya makaleler yazarak katılır. Makalelerinde Beşir Fuat'ı savunmakla birlikte Tahir Bey'i kıracak hiçbir söz söylemez. Fakat barışı sağlayamaz. Ancak daha sonra araya damadı Muallim Naci girer. Fuat ile Tahir'i matbaasında bir araya getirerek barıştırır. Böylece bir polemik daha tatlı sonuca bağlanarak biter.

Polemiklerin Yararı ve Getirdiği Bir Güç Var mıdır?

Çalışmamızda şu ana kadar polemiklerin zararlarından söz ettik. Ancak polemiklerin birtakım yararları olduğunu da inkar etmedik. Çünkü bu polemikler her şeyden önce edebiyatla

124. Halit Ziya Uşaklıgil, Kırk Yıl, s.179; Bu dayak olayından Şemsettin Kutlu da sadeleştirdiği Kırk Yıl'da sayfa 397'de söz etmiştir.

ilgiliydiler. Çeşitli edebiyat meseleleriyle ilgili olarak doğuyorlar ve o problemleri irdeliyorlardı. Bu problemleri farklı edebî türlerle değişik boyutlarda ortaya koymak mümkündü. Öyle yapılırdı daha uygun, yararlı ve yapıcı olurdu. Bu tür örnekler de zaman zaman verildi. Ancak tüm olumsuz sonuçlarına rağmen polemikler edebiyat dünyasına bir hareket getiriyorsa, onun bu yararını da inkar etmemek gerekir. *Kavgalarım*'da Hüseyin Cahit her şeye rağmen polemiklerin yararlı olduğunu şöyle ortaya koyar:

" Şu üç sene evveline ircâ-ı nazar edecek olursak matbû'âtımızda es'aslı bir hareket-i edebiyenin başladığını görürüz. Bir hayli vakitten beri nazar-ı dikkati celb edecek âsâr-ı edebiyeden mahrûm duran saha-i edeb bir takım yeni eş'âr ve âsâr-ı mensûre ile tezeyyün etmeye başlıyor. Bir taraftan bu âsâra karşı i'tirazlar yağıyor, hattâ bu i'tirazlar bazan da hadd-i ma'rûf-ı geçerek tahkire kadar varıyor. Hâsılı o ana kadar sâmit ve sâkit bulunan matbû'ât 'âlemi bir gürültü bir eser-i hayâl, bir eser-i feyz ü teâlî ibrâz ediyordu. Çünkü ne denirse densin bu i'tirazlar bu, mukabeleler, bu münâkaşalar herhâlde ortada bir sebep vücûduna delâlet eder. İşte yalnız bu ahvâl bile matbû'âtımızın, daha doğrusu edebiyatımızın başka bir çığıra sâlik olduğu, edebiyâtımıza bir şeyler olduğunu göstermeğe kâfi idi."(125)

Bu cümleler de gösteriyor ki *Servet-i Fünûn*'un ilk üç yılında edebiyat dünyamız polemiklerle yürümüştür. Peki bunlar neden çıkmıştır? Bilindiği gibi düşünce olmadan karşı düşünce olmaz. Bu bağlamda edebiyat eleştirisinin olması için edebî ürünlerin olması gerekir. İşte *Servet-i Fünûn* dönemi edebiyatta önemli değişimleri getirdiğinden büyük tartışmalara neden olmuştur. O zaman gerçek olan bir şey var: Bu tartışmalar her şeye rağmen edebiyatımızı

beslemiştir. Ayrıca Bu tartışmalar safları belirlemiş, sağlamlaştırmış ve sonunda modern bir edebiyatın oluşmasına neden olmuştur(126).

Bu, özellikle Servet-i Fünûn edebiyatı için geçerlidir. İlk üç yılda yöneltilen eleştiriler karşısında onlar kenetlenmiş ve aralarındaki ayrılıkları geçici olarak ortadan kaldırmışlardır. Servet-i Fünûn kendini kabul ettirdikten sonra içlerine dönmüşler, tartışmışlar ve özeleştirilerini yapmışlardır. Hatta bu özeleştiriler onların dağılmalarına neden olmuştur. Onlar dağılmış ama modern edebiyat kendini kabul ettirmiştir.

Polemik kavramıyla ilgili olarak son olarak üzerinde duracağımız husus polemiğin bir gücü var mıdır sorusunun cevabıdır. Bunun cevabı evet polemiğin kendine göre bir gücü vardır olacaktır. Bu da olumlu bir güç değildir. Genel olarak edebiyat dünyasının yenileri üzerinde korkutucu etkisi ve olumsuz sonuçları olan bir güçtür. Daha önce de söylediğimiz gibi, Sait Bey edebiyatçıları polemiçiliğiyle yıldırmaştır. Midhat dışında onunla başa çıkan olmamıştır. Ahmet Rasim de korkusundan yeni tarzda yazdığı şiirleri yayımlayamadığı gibi, şiirden de uzaklaşmıştır. Fikret'in bile polemikten korktuğunu şu satırları gösterir:

"Bundan sonra Yunan muhârebesine müteallik birkaç manzume var. Lâkin onları bir hafta sonra tehzil edilmiş görmek istemediğim için istinsah etmeyeceğim. Evet görüyorum ki bizde her şey eğlenceye çevriliyor. En muazzez hislerle eğleniliyor ve biz her şeyden ziyade bunları okumakla zevk-yâb-ı edeb oluyoruz." (127)

Sözünü ettiği Yunan muharebesiyle ilgili şiirleri,

126. Türk Dünyası El Kitabı, 3.C...., s.424.

127. İsmail Parlatır, Tefik Fikret Dil ..., s.113.

Fikret daha önce yazmıştır. Bu şiirlerin yeterince işlenmemiş olduğunu biliyor, ama bunları seviyor da. Bu sevgi onları yayımlama isteğini doğuruyor, ama tehzil korkusu bunu engelliyor.

Polemiklerin gücünü ortaya koyan bir başka kanıt da bu yola başvuranların kazançlı çıkmaları. Böyle yaparak karşılarındakini susturuyor ve kendilerine yol açıyorlar. Edepten en çok uzaklaşan tartışmanın galibi oluyor (128). Gerçekler bu gürültüde örtülüyor. Nihayetinde gerçekler ve onu savunanlar kendilerini kabul ettiriyorlarsa da bu zaman alıyor ve edebiyatın aleyhine oluyor.

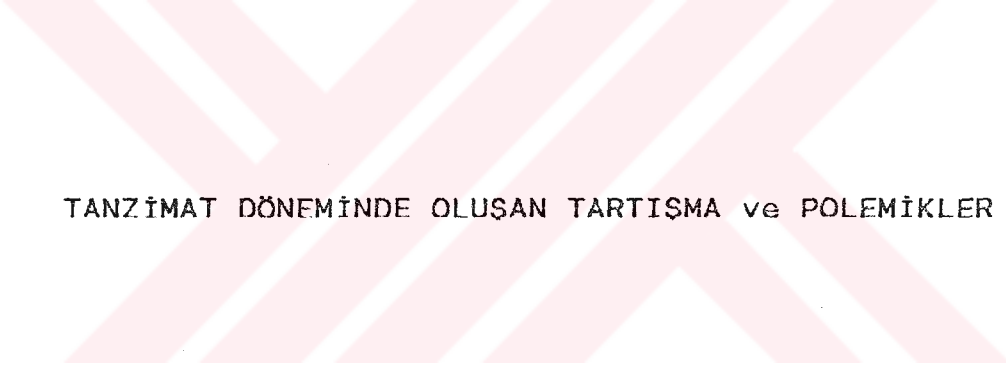
Herkesin bu konuda birleştiği bir görüş de şudur: Polemiklerde galip gelenlerin düşüncelerine ihtiyatla yaklaşılmalıdır. Çalışmamızda galibiyetin nasıl kazanıldığını ve gerçekte ne anlama geldiğini belirledik. Bu nedenle gerçek bulunmak isteniyorsa, polemikte galibi değil mağlup olanı dikkatle incelemek gerekir. Polemiklerde mağlup olan kişiler değil gerçeklerdir. Galip görünen ise bu yolda her şeyi mübah gören polemikçilerdir. Sonuç olarak polemiklerin getirdiği şöhret sahtedir, sahibi çok geçmeden unutulur. Buna karşılık gerçekler gecikmeli de olsa kendisini mutlaka kabul ettirirler.

Bununla birlikte gerçeğin ne olduğu, kimin sahte şöhret sahibi olduğu sorulursa, buna açık bir cevap bulmak kolay değildir. Denilebilir mi ki Naci sahte, Ekrem gerçek; Ali Kemal sahte, Hüseyin Cahit gerçek? Unutulmaması ve altı çizilmesi gereken bir şey var ki Midhat da, Sait Bey de basın ve edebiyat uğruna kavga etmektedirler. Ekrem'in Talim-i Edebiyyât'ı karşısına, Elhac İbrahim Mekteb-i Hukuk'ta verdiği edebiyat dersi notlarını içeren Belâgat-i Osmâniyye ile çıkmaktadır. Bu da tüm eksikleriyle birlikte bir eserdir.

Namık Kemal'in deyişiyile söz uçar, can çıkar ama eser kalır. Bu sanatçıların hepsinin edebiyat alanında kimi günahları olsa da birçok eser bırakmışlardır.

Edebiyat dünyamız polemiklerle Tanzimatla birlikte tanışır. Gazete ve dergi sayıları tekten çifte dönüştüğünde ilk polemikler başlar. Polemik arzu edilen bir şey olmadığından olumsuzlukları ve edebiyata zararları, polemiklerin içinde yer alanlar da dahil olmak üzere birçok kişi tarafından dile getirilmiştir. Polemiklerin doğmasında bizde eleştiri türünün henüz çok yeni oluşunun etkili olduğu söylenebilir. Ancak tek neden olsaydı, eleştiri geleneğinin yerleşmesi, edebiyat biliminin gelişmesine paralel olarak polemiklerin bitmeleri gerekirdi. Tanzimat ve Servet-i Fünûn'da böyle bir sonuca ulaşmak mümkün değildi. Ama Millî Edebiyat döneminde de bu gerçekleşmemiştir. Polemiklerin bitmesi için bu kadarlık bir zaman ve bu süreçte sağlanan gelişmeler yetmez. Hatta yirminci yüzyılın tamamlanmasına birkaç yılın kaldığı günümüzde tüm gelişmelere karşılık polemikler bitmemiştir.

Çünkü polemiklerde kişilerden kaynaklanan pek çok neden vardır. Öyleyse polemiklerin bitip bitmeyeceği konusunda sonuç olarak şunu söylemek zorundayız: İnsanın zaafı olduğu oldukça polemikler olacaktır. İnsan ne zaman duyguları da dahil her şeyi kontrol edecek duruma gelirse polemikler o zaman bitebilir. İnsanın zaafı sürdükçe polemikler de sürecektir.



TANZİMAT DÖNEMİNDE OLUŞAN TARTIŞMA ve POLEMİKLER

TANZİMAT DÖNEMİNDE OLUŞAN TARTIŞMA VE POLEMİKLER

Türk okuyucusunun ilk karşılaştığı gazete 1831 yılında çıkarılan Takvîm-i Vakâyi'dir. İkinci gazete olan Cerîde-i Havâdis ise 1840 yılında çıkarılmıştır. Takvîm-i Vakâyi'nin sahibi devlet, Cerîde-i Havâdis'in sahibi ise William Churcil adlı bir İngiliz'dir. Bir kişiye ait olmakla birlikte bu gazete de tamamen devletin kontrolünde ve onun çıkarlarına hizmet eden bir gazetedir. Böyle olunca bu iki gazete arasında bir çatışma ve tartışmanın çıkması söz konusu olamaz. Çünkü bu iki gazete geniş bir pazara sahiptir. Bu pazarda resmi gazete ile özel gazetenin kendilerini tatmin edecek kadar payları vardır. Aralarında rekabeti gerektiren koşullar olmadığından tartışma ve polemikler de olmamıştır.

Ancak ülkemizde dergiler, ilkinden başlamak üzere kişiler ve sivil kuruluşlar eliyle çıkarılmıştır. Dergiler arasındaki rekabet, tartışmaları da beraberinde getirmiştir. İlk dergi Vakâyi-i Tıbbiye'den sonra (1849), Hazîne-i Fünûn çıkar (1862). Vakâyi-i Tıbbiye Tıp okulu, Hazîne-i Fünûn Cemiyet-i İlmîyye-i Osmâniyye tarafından yayımlanmaktadır. Adlarından ve sahiplerinden de anlaşılacağı üzere mesleki özellikler taşıyan bu dergiler arasında bir tartışma çıkmamıştır. Ama bundan sonra iki derginin çıkması ve onlara karşı takınılan tutum büyük bir rekabetin oluşacağını göstermiştir.

Mecmû'a-i İber-i İntibâh dergisi çıktığında Hazîne-i Fünûn yazarı Münif Paşa bu derginin çıktığını haber veren bir yazı yazar. Mustafa Nihat Özön bu yazıyı "İlk satırları hayırhahlıkla başlayan bu fıkra, dikkatle okununca görüleceği vechile, aynı niyetle sonuna kadar devam etmiyor." (1)

1. Mustafa Nihat Özön, Edebiyatımızda Münakaşalar, Oluş, S.1, 1939, s.8 ; Bu tartışma konusunda daha ayrıntılı bilgi için aynı yazının tamamına bakılabilir.

cümlerle değerlendirilmektedir. Mirat yayımlandığı zaman da ilkinden daha kısa bir yazı yazan Münif Paşa bu dergiyi kendi alanını daraltan bir rakip olarak gördüğünü gizleyemez. Mirat sahibi Refik Bey buna sert bir cevap verince ortalık karışır. Ali Paşa müdahale eder. Bu müdahale sonunda özür dilemeye zorlanan Refik Bey bunu yapmaya yanaşmaz ve üçüncü sayıyla birlikte dergi kapanır. Bu tartışma edebiyatla ilgili değildir. Ancak, ilk tartışma olması ve daha sonra böyle tartışmaların yaşanacağına dair ipuçları taşıması nedeniyle dikkate alınmıştır.

Edebiyatla ilgili ilk tartışma ise Tasvîr-i Efkâr ile Ruznâme-i Cerîde-i Havâdis arasında çıkmıştır. Edebiyat dünyasında ve tarihinde " Mesele-i Mebhûsetü Anha" adıyla anılan bu tartışma da başlangıçta edebiyatla ilgili değildir. Tartışma İzmir'den gönderilen ve 224 numaralı Tasvîr-i Efkâr'da yer alan bir yazının Ruznâme-i Cerîde-i Havâdis'te itirazla karşılanmasıyla başlar (2). İzmir'den yazı sahibi Cerîde-i Havâdis'in itirazına yalanlamak suretiyle cevap vermiş, 23 Kânûn-ı evvel 1864'te 241 numaralı Tasvîr-i Efkâr'da yazdıklarının doğruluğunu kanıtlayacak nitelikte uzun bir yazı daha göndermiş, Şinasi de buna bir mülâhaza ekleyerek yayımlamıştı. Mesele de Tasvîr-i Efkâr açısından kapanmıştı.

Daha sonra konu şu gelişmeler üzerine tekrar tazelenir: İstanbul'da Fransızca olarak çıkan Courrier d'Orient gazetesi baş yazarı Jean Pietri kendi gazetesinde yazdığı ve tartışılan konuda Cerîde-i Havâdis'e cevap niteliği taşıyan yazısını Tasvîr-i Efkâr'a da göndermiştir. Şinasi bu yazıyı

2. Tahrîrât-ı Mahsûsa, Tasvîr-i Efkâr, No: 224, 13 Ağustos 1281, 23 Rebiü'l-evvel 1281, 25 Ağustos 1864.

Aşnanoglu Hoca Manok, Tezkere, Ruznâme-i Cerîde-i Havâdis, No: 948, 7 Rebiü'l-ahir 1281, 8 Eylül 1864.

gazetesinin 243 (31 Teşrin-i evvel 1864) numaralı sayısında Jean Pietri'in yazdığı notla birlikte yayımlamıştır. Ceride-i Havâdis 28. sayısında buna cevap verir. Tasvir-i Efkâr 249. sayısında (21 Teşrin-i sâni 1864) bu yazıyı bölüm bölüm ele alıp değerlendirmek suretiyle cevaplar. Bu değerlendirmeleri arasında "...Hele yalnız cevabına mutasaddi olduğumuz şu makalede kullandığı "mebhusetü anha ve tulü dıraz ve tercümei salifetüzzikr" tabirâtı - ki muharririnin kendi icadı veyahud eseri taklididir - ne kadar fasih olduğuna şahidi belîğ olan bir gazetenin kendi fevkinde olanları istihfaf etmesi nazarı üdebada şayanı istiskal olur surette haddini bilmemektir." (3) demesi üzerine, kapanır gibi olan tartışma veniden alevlenmiştir. Bundan sonra tartışma bu tamlamaları konu alarak sürmüs, başlangıcıyla sonu arasında dört aylık bir süre geçmiştir.

Ceride-i Havâdis 29 numaralı sayısında, gazetelerinin ve bir yazarlarının ifalarını içeren iki kısımlı bir yazıyla Şinasi'ye karşılık verir. Burada hem Şinasi hem de Tasvir-i Efkâr ile alay edilir. "...Tasviriefkar yahud tâbiriyle terdidi efkâr etmeyip ..." denilerek gazetenin adına ilişilir. Şinasi için de "...bu ibareleri tasvir sahibi daha mektebe devam eder iken aklamı devlette bulunup fenni inşayı müşahade ettiğimiz dereceyi terakkiyata getirmeye sebep olan ve elhaletühazihi mevcut bulunan zatlar dahi istimal eylediklerinden..." (4) denilerek gençliği ve acemiliği ortaya konulur.

Şinasi 251. sayıdaki cevabında bu takımlara itibar etmeden tamamen konunun sınırları içinde kalarak cevap verir. Tartışma bundan sonra, Ceride'nin getirdiği dile hakimiyet noktasında sürer. 51 sayılı Ceride'de Arapça bir tezkere yayımlanır. Bu Şinasi'nin dile hakimiyetini ölçmek için

3. Mustafa Nihat Özön, Edebiyatımızda....., Oluş, S.2, s.20.

4. A.g.der., S.3, s.37.

yayımlanan ve baskası tarafından gönderilmiş bir tezkeredir. Tezkere, Cerîde'nin iddialarına destek verir içeriktedir. Ama silah ters teper. Şinasi on buçuk satırlık bu tezkerede yedi yanlış bulur. Tezkerenin ancak üç buçuk satırı doğru çıkar. Cerîde de buna karşı boş durmaz; Tasvîr'in 252 nüshasını tarayarak yanlışlarını bulur. Ama sadece 4 ve 6. sayılarda üç yanlış bulunabilir. Buna göre yanlışlar "saman-ı mevcude, şiar-ı memduha, çare-i müessire " tamlamalarıdır. Doğruları ise " servet-i mevcude, seair-ı memduha, çare-i müessir " olarak gösterilir.

Şinasi 252. sayıda polemik için ortam oluşturan sözlere dokunmadan cevap verir. İnsana ait eserin noksansız olamayacağını vurgular. Cerîde yazarının teklif ettiği sınava ise, teklif sahibinin adını ve devletçe bir resmi sıfatı olup olmadığını gazetede açıklaması koşuluyla istenilen her yerde katılmaya hazır olduğunu belirtir.

Cerîde bundan sonra daha ağır bir dil ve üslupla yazılarını sürdürür. Şinasi bunların hepsine ağır başlılıkla cevap verir. Ancak işi uzatmanın sıkıcı bir hal aldığını da görerek okuyucudan özür diler ve adını açıklamayan Cerîde yazarının cevap vermemesi halinde kendisinin tartışmayı bitireceğini söyler. Cerîde'de tartışmayı sürdüren ve adını söylemese de Sait Paşa olduğu bilinen kişinin devlet görevi nedeniyle gazeteden ayrıldığı gazete sahibi tarafından 71 numaralı Cerîde-i Havadis'te ilan edilir. Gazete sahibi Sait Paşa'nın işini üstlenir. Ancak bunu kendisi değil de bir kiralık kaleme yaptıracaktır. Böyle bir kişi bulunur ve ilk cevap yazılır. Şinasi bu kişiden de adını ve varsa resmi kimliğini açıklamasını ister. Ancak bu koşulda tartışmaya devam edecektir. Fakat buna gerek kalmaz. Açıklama yapılsa bile tartışma devam edemeyecektir. Çünkü Şinasi Paris'e gitmek zorunda kalmıştır.

Böylelikle edebivatla ilgili ilk polemik dört ay sonra

bitmiş olur. Gelişmeler gösteriyor ki Sinasi Paris'e gitmemiş olsaydı bu tartışma hiçbir yarar getirmeksizin daha uzun müddet devam edecekti. Yukardaki gelişmelerden anlaşılacağı üzere daha ilk tartışma, polemiklerin kendiliğinden bitmesinin kolay olmayacağını bir kanıtı olarak dikkati çeker.

Tanzimat döneminin ikinci önemli polemîği, **Harâbât** antolojisiyle ilgilidir. Ziya Paşa'nın üç cilt olarak hazırladığı **Harâbât**'ın ilk cildi 1291, diğer iki cildi ise 1292 yılında yayımlanmıştır. Bu antolojinin yayımlanması birçok kişi tarafından son derece olumlu karşılanmıştır. Antolojiyi olumsuz karşılayan ve bu çerçevede vazdıklarıyla bir polemîğin oluşmasına neden olan kişi Tanzimat'ın önemli edebiyatçısı Namık Kemal'dir. Burada dikkati çeken husus şudur: Polemikler genellikle birbirinden çok ayrı düşüncelere sahip olan, ayrı zeminlerde hareket eden, ayrı kutupları temsil eden kişi ve çevreler arasında oluşmuştur. Dolayısıyla Naci ve Ekrem arasındaki polemîği anlamak mümkündür, ama Ziya Paşa ve Namık Kemal arasında çıkan bir polemik gerçekten şaşırtıcıdır.

Bu polemik hem edebiyat alanında hem de başka alanlarda yeniden yana olan iki kişi arasında çıkmıştır. Bu iki kişinin yakınlığı sadece yeniden yana olmakla da sınırlı kalmaz. Ziya Paşa ve Kemal, politik alanda da birbirleriyle yanyana bulunmuş ve aynı davaya hizmet etmiş kişilerdir. İşte bu nedenler bu polemîği ilginç kılmaktadır. Biz bu kısımda polemîğin seyriyle birlikte, oluşmasında etkili olan kişisel ve edebî nedenler üzerinde duracağız. Öncelikle kişisel nedenleri ele alacağız. Çünkü genel olarak polemiklerin çıkışında kişisel nedenler hem önemli hem de önde olan nedenler arasında yer almaktadır.

1291 (1873) yılında ilk cildi çıkan **Harâbât** kısa sürede ortaya çıkmış bir eser değildir. Ziya Paşa eserin önsözünde

edebiyatla ilgili mütalaaları sırasında hoşuna giden eserleri bir deftere kaydettiğini söylüyor. Yine orada söylediğine göre bu düzenli bir kayıt değildir. Bu kayıtların daha sonra düzenlenmesi Harâbât'ı oluşturmuştur. Bu antoloji, Ziya Paşa'nın gözden düştüğünü sandığı ve hastalıklardan yıldıdığı bir dönemde avutucu, sakinleştirici bir meşguliyet olma özelliği taşır. Bu nedenle Harâbât, Ziya Paşa'nın severek yaptığı ve sonucundan mutluluk duyduğu bir iş olmuştur. Mahmut Nedim Paşa'ya yazdığı mektupta yer alan şu satırlar bunu ortaya koymaktadır.

" Kulları geçen seneden beri gâh esîr-i firâş ve gâh derd-i menkûbivyet ü şamatât ile dil-hırâş olmakla medâr-ı tesliyyet ve nisyân-ı hâl olmak için öteden beri cem' ve tertîbiyle uğraşmakta olduğum mecmû'a-i müntehâbâtın birinci cüz'ünü güçlkle ve hele bu kerre tab'a muvaffak olabildim." (5)

Gerçekten de hayatıyla ilgili bilgiler gözden geçirildiğinde Ziya Paşa'nın ömrünü sıkıntı ve acılarla geçirdiği görülür. Siyasi hayatta da edebiyatta da istediğini hemen hemen bulamamıştır. Bu nedenle Harâbât hem bir sığınma kucağı, hem de bulunamayan ikbalin arandığı bir yer olarak değerlendirilebilir.

Harabat'ın birinci cildinin çıkıp Kemal'in eline geçmesinin ardından itirazın gelmesi gecikmez. İtirazın sonucu bilindiği üzere Tahrîb-i Harâbat olur. Tahrîb-i Harâbât yazılmadan önce haberi gelir. Namık Kemal, Zeynelabidin Reşit'e gönderdiği mektupta Harâbât'la ilgili uzun bir mektup yazdığını söyler (6). Bilindiği gibi Harâbât çıktığında Kemal Mağosa'da sürgündedir ve iletişimini daha

5. Süleyman Nazif, İki Dost , İstanbul, 1910, s.29.

6. Fevziye Abdullah Tansel, Namık Kemal'in Mektupları, C.1, TTK Basımevi, Ankara, 1967, s.322-323, 120 ve 121 numaralı mektuplar.

çok mektuplarla sağlamaktadır. Tahrîb-i Harâbât da mektup olarak yazılmıştır. Çünkü Kemal bu sıralarda yazı bastırma olanağından yoksundur. Tahrîb 'i bastıramayacağını bildiğinden kopya edilmesi ve Ziya Paşa'ya ulaştırılması için İstanbul'a dostlarından birkaçına göndermiştir (7). Tahrîb Ziya Paşa'ya, Zeynelabidin Reşit ve Hüseyin Nazım aracılığıyla ulaştırılmıştır. Namık Kemal Tahrîb 'in Sehzade Yusuf İzzettin Efendi'ye verilmesinde sakınca görmemiştir.

Harâbât'ın ikinci ve üçüncü ciltleri çıkmış, fakat Kemal'in eline ulaşmamıştır. Kemal bu ciltler için de eleştiri yazacağını " Harabat'ın ikinci, üçüncü ciltleri gelir ise, elden gelen muâhezede kusur bulunmaz." (8) cümlesiyle belirtir. Görülüyor ki Tahrîb onun hızını kesmemiştir. Nitekim andığı ciltler eline ulaştığında Takîb'i yazar. Tahrîb'te yaptığı eleştirilerini bu eserde de sürdürür. Burada eleştirilerini daha ayrıntılı hale getirir.

Ziya Paşa eserine ve kişiliğine yöneltilen eleştirilere üzölmekle birlikte karşılık vermemiş, durumu sükunetle karşılamıştır. Sadece Kemal'in kendi eserlerine az yer verdiğine dair eleştirisine cevap vermiştir. Bilindiği gibi Ziya Paşa Harâbât 'ta kendine ait pek çok şiire yer verirken Kemal'in hem az savıda hem de Kemal tarafından sevilmeyen şiirlerine yer vermişti. Ziya Paşa bunun nedenini şöyle açıklamaktadır:

" Ben, dedi, Harâbât'a görebildiklerimi aldım. Siyasette meslektaşım olan Kemâl Beyin eş'ârını görmüş olsaydım ve yahut kendisi göndermiş olsaydı memnûniyetle dercederdim. Kemal Beyle Avrupa'da bu kadar müddet berâber bulunduk, kendi

7. Harâbât Zeynelabidin Reşit ve Namık Kemal'in üvey dayısı Mahir Bey'e gönderilmiştir. Bunlar tarafından kopya edilerek başkalarına da ulaştırılmıştır.

8. Fevziye Abdullah Tansel, Namık, C.I, s. 409.

eseri olarak bana hiçbir şiir göstermedi. Bundan dolayı Harâbât'ı tertîb ederken elime geçen birkaç parça şey aldım. Beyefendi, hem suçlu, hem güçlü. Eserleri kasden elime almadığımı zannederek bize darılmış." (9)

Ziya Paşa'nın bu söyledikleri doğrudur. Kemal de bir mektubunda bunları doğrulayan " Harâbât'a duhûlden mahrumiyetimi Nevres'le medâr-ı qaraz addederler ise ben zaten şimdiye kadar onbeş-yirmi kadar lüzûm üzerine basılmış mevzûn âsârımdan başka hiçbir şiirimi neşretmedim; neşretmiş olsam da, Mağosa'da iken Harâbât'a dâhil olamazdım ya... Ma'mâfih şâirlikle iştihâre itinâm yok; bunu siz de bilirsiniz." (10) cümlelerini söyleyerek Ziya Paşa'yı doğrular. Görülüyor ki Kemal şairliğini başka kimliklerinin gerisinde düşünüyor. Gerçekten de o romancılığını, tiyatro yazarlığını şairliğinin önünde görür.

Nazım Paşa hatıratında belirttiğine göre Ziya Paşa'nın Tahrîb okunurken yüzünün aldığı hal de üzüntüsünü şöyle ortaya koyar.

" Ben göz ucuyla Ziya Paşâ'nın çehresini tedkik ediyordum. Mütebessimdi. Yalnız bazan bir sahîfenin üzerinde fazla durduğu; kalın kaşlarının hafifçe çatıldığı ve canlı, güzel ve fakat biraz maqûm gözlerinin dalgınlığı oluyordu." (11)

Ziya Paşa tüm üzüntüsüne rağmen Kemal hakkında olumsuz sözler söylememiş, ondan sevgi ve saygıyla bahsetmiştir. Tahrîb-i Harâbât 'a bir cevap yazmaya başlamışsa da bunu tamamlamamış ve Namık Kemal'e göndermemiştir. İbnülemin

9. Bir Devrin Tarihi, 10, Cumhuriyet Gazetesi, 1 Şubat 1932, No: 2781.

10. Fevziye Abdullah Tansel, Namık..., C.I, s. 328.

11. Dokuz numaralı dipnotta anılan yazı.

Mahmut Kemal'in Son Asır Türk Şairleri'nde 74 beyit olduğunu yazdığı bu şiirin sadece dört beyti Süleyman Nazif tarafından aktarılmıştır.

Böylelikle bu polemik daha çok Kemal tarafından yürütülmüş olur. Bunda Kemal'in tutumu ve Ziya Paşa'ya isnad ettiği bazı hususlar yanında, Kemal'in Ziya Paşa'ya karşı kışkırtılmasının da rolü olmuştur. Şimdi Kemal'in Harâbât'ı yazış nedenleri üzerinde duracağız.

Kemal'in Harâbât'ı yazma nedenlerinden biri Ziya Paşa ile aralarının soğuk olmasıdır. Bu soğukluk Avrupa'da iken başlamıştır. Hürriyet gazetesinde aynı dava uğruna mücadele eden bu iki dosttan Kemal, af beklediğinden gazeteden ayrılmıştır. Bunu bir yazı ile Hürriyet'te ilan etmiştir. Ziya Paşa ise çok sıkıntılara düşmesine karşılık siyasi mücadelesini sürdürmüştür. Soğukluk bu dönemde başlamıştır. Daha sonra Ziya Paşa da affedilmiş ve İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'da bir müddet Kemal'le birlikte çalışmışlardır. Daha sonra Kemal Magosa'ya sürülmüş, Ziya Paşa ise İstanbul'da kalmıştır. Kemal bu sürgünlük esnasında Ziya Paşa'nın kendisini aramamasına gücenmiştir. Bunu bir noktada Ziya Paşa'nın korkmasına bağlamıştır. Sürgünde olan bir insanı, hele Kemal gibi mimlenmiş bir insanı aramanın bazı sıkıntıları olduğunu ima eder. Harâbât 'a giremeyişi buna bağlar (12).

Biraz da bu kızgınlıkla " Harâbât'ı cem' etmekten maksadı edebiyatımıza hizmet etmek değil, kasidelerini neşir ile saraya i'lân-ı hulûs ve 'ubûdiyyet evlemektir." (13) der. Ancak Paşa'nın da uzun süre İstanbul'da kalamadığını görüyoruz. Paşa valilik göreviyle de olsa önce Suriye, ardından Adana'ya gönderilerek merkezden uzak tutulmuştur.

12. Fevziye Abdullah Tansel, Hamık..., C.I, s.328.

13. A.g.e., C.I, s.346.

Bu sonuç Kemal'in ileri sürdüğü düşünceleri doğrulamıyor.

Kemal'in ikinci olarak kızdığı husus, Harâbât'ta kendisine az yer verilmesidir. Oysa daha önce yaptığımız kimi alıntılarda görüleceği gibi, Ziya Paşa'nın elinde Namık Kemal'e ait yayımladıklarından başka şiir yoktur. Burada Namık Kemal'i asıl kızdıran şey, Harâbât'ta az sayıda şiirinin yer almasından çok, kendisini temsil ettiğine inanmadığı ve sevmediği bir şiirine yer verilmesiydi. Görüldüğü gibi Harâbât'ın yazılmasında bireysel nedenlerin rolü çok fazladır. Özellikle Kemal'in bazı alıncanlıkları ile eski kırgınlıkların yarattığı soğukluk bunda etkili olmuştur.

Bir başka etken de Kemal ve Ziya Paşa'nın yüzyüze görüşme olanaklarının olmayışındır. Bu olanak olsaydı konuşup, tartışacak ve muhtemelen böyle olumsuz bir noktaya gelmeyeceklerdi. Hatta Kemal bu mektubu başka arkadaşları yerine Paşa'ya gönderseydi bu polemik doğmayabilirdi. Çünkü bu kişiler Kemal ile Paşa arasında haber götürüp getirirlerken bazı şeyleri değiştirmişler ya da yanlış anlamalara neden olacak biçimde aktarmışlardır. Hatta içlerinde Kemal'i, Paşa'ya karşı kışkırtanlar olmuştur. Zeynelabidin Reşit bu kışkırtmayı yapanlar arasındadır.

"Ziyâ'nın Harâbât'ını aldım. Onu da İsak'la göndereceğim. "Eski Fehîm'i Harâbât'a niçin dercetmediniz?.." diyerek Ramazanda sergide vuku bulan suâlime Ziyâ yadıqârı ne dese beğenirsiniz? "Şâir değil de onun için" dedi. Herifin bu sözüne şaştım kaldım. Siz ne dersiniz? Herif tutar, Eşref Paşa'yı, Kâzım Paşa'yı, Deli Nevres'i hâsılı birtakım b-k püsürü şâir diyerek Harâbât'ta zikreder de Fehîm'i etmez"(14)

14. M. Kaya Bilgegil, Harabat Karşısında Namık Kemal, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1972, s. 123 ; Ayrıca Harabat polemikinin çeşitli yönleri için bu esere bakılabilir.

Burada dolaylı yoldan Ziya Paşa'nın Namık Kemal'i de şair kabul etmediğinden Harâbât'a almadığı ima edilerek bir kışkırtma yapılmıştır. Namık Kemal'in üvey dayısının da bu tür kışkırtmalar içine girdiği bilinmektedir. Mahir Bey, Şehzade Yusuf İzzettin Efendi'nin Tahrib'i okuduktan sonra Paşa'ya karşı tavrının değiştiğini, Paşa'nın şehzade gözünde eski değerini yitirdiğini Kemal'e söyler. "Eğer Takib de görülürse bütün bütün mahiyeti meydana çıkar." (15) demek suretiyle Takib'in yazılması ya da bitirilmesi yolunda Kemal'i teşvik eder. İşte bu tahrik ve kışkırtmalar ile aleyhte yazıları teşvikler de polemiğin Kemal'ce sürdürülmesinde etkili olmuştur. Kaya Bilgegil Mahir Bey'in kışkırtma ve tahrikleri konusunda başka örnekler de vermektedir(16). Hatta Zeynelabidin Reşit'e yazdığı bir mektubunda Kemal'in, Ziya Paşa için "...bari çatlıyor, iyice çatlasın" demesi bu kışkırtmalar sonucu olmalıdır.

Gerçekten de Kemal bu türden sözleri ve kimi yazılarında " Bendeniz Beyefendi'nin şahsına dokunur bir şey söylemedim; yalnız ara sıra kendilerini de bizim meslek-i edebin münasebetsizliğine nümüne gösterdim. Cevap yazsınlar da, kalemlerinin şanına düşerse, bendenizi tahkîr etsinler." (17) yollu meydan okumalarıyla polemiği sürdürmede ısrar etmiştir. Ayrıca Paşa'ya göndermek için yazdığı mektubu başkalarına gönderdikten sonra " Ben muâhezeyi hafi kalmak için yazmadım ki, duyulduğu için canım sıkılsın." (18) demek suretiyle de olup bitenlerden rahatsızlık duymamış gibi davranır.

Bu polemiğin oluşması ve sürmesinde bunun yanında Kemal'in içinde bulunduğu duruma bağlı olarak gelişen kimi

15. Midhat Cemal Kuntay, Namık Kemal, C.I, K.I, Maarif Vekaleti, 1956, s.416.

16. Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil, Harâbât ..., s.123.

17. Fevziye Abdullah Tansel, Namık ..., C.I, s.328.

18. A.g.e., C.I, s.409.

tutumlarının da etkisi vardır. Namık Kemal'in Kıbrıs'ta sürgün olmasına rağmen çok fazla sıkıntı çektiği söylenemez. Orada bulunduğu sırada Kıbrıs mutasarrıflarından büyük yardım görmüştür. Maddi açıdan da bir sıkıntısı yoktur. İstanbul'dan istediği şeylerin hepsi kendisine ulaştırılmıştır. Şartlar bu kadar iyi olmakla birlikte manevi sıkıntıları engellemek mümkün olmamıştır. Kemal'in arzuları, yapmak istedikleri vardır. Burada bunları yapamamaktadır. Mağosa'da geçirdiği bu zamanda edebiyatla daha çok uğraşma fırsatı bulmuştur. Çünkü Kemal olanak bulduğunda önceliği gazeteci ve politikacı yönüne vermiştir. Bu işleri yapamadığı zamanlarda da edebiyatla uğraşmıştır. Bu nedenlerle Mağosa'da edebiyata ayıracak bol zaman bulmuştur.

Kemal edebî eserlerinin çoğunu Mağosa'da yazmıştır. Eleştiri eserleri de bunlar arasındadır. Kemal Mes Prizons Muahezenamesi, İrfan Paşa Mektubu, Tahrîb-i Harâbât ve Takîb adlarını taşıyan dört büyük ve önemli eserinden ikisinde yakın dostunu hedef alır. Bunun dışında pek çok mektubunda da eleştirme işini sürdürür. Eleştiri bu dönemde Namık Kemal'in en önem verdiği uğraş olur. Bu eleştirilerinden Ziya Paşa'yla ilgili olanların yayımlanmayacağını bilir. Namık Kemal sürgündedir, mimlenmiş bir kişidir, edebiyat ve basın dünyasındaki ağırlığına rağmen yazdıklarını istediği zaman yayımlayamamaktadır. Ayrıca her şeye karşılık Ziya Paşa'nın devlet görevi sürmektedir. Bu da Tahrîb-i Harâbât'ın yayımlanması açısından bir engel oluşturur.

Buna karşılık Namık Kemal, İrfan Paşa için yazdığı eleştirinin yayımlanacağına inanır. Bu nedenle "İrfan Paşa Divan'ına bir muâheze göndereceğim; Kırk Ambar'da olsun derci mümkündür." (19) der. Kani Paşazade Rıfat'ın Hukûk-ı Umûmiyyesinin çıktığını haber alır ve istetir. İsteme nedeni ilginçtir.

" Ondan bir nüsha isterim; çünkü beyimizin ensesinde boza pişirmek iktizâ ediyor."(20)

Bu sözler Kemal'in eleştiri işine kendini ne kadar kaptırdığını gösteriyor. O derece ki, Zeynelabidin Reşit'e göndermek üzere söz verdiği iki şiiri çok uzun bir süre geçmesine karşılık bitirememiştir. Onları bir yana bırakmış ve tüm mesaisini eleştiriye vermiştir. Eleştirme işi onda adeta bir hastalık halini almıştır. Sami Paşa'nın Rumuzü'l-hikem adlı, üslupça oldukça secili, ağır dille yazılmış mensur eseri hakkında " Sami Paşa'nın Rumûz'una itirazım, asıl şimdiye kadar hiçbir taraftan itiraz görmediğidir. Nevrestegan-ı Maarif herkesin sükûtuna bakıp da, onu bir b.. zannetmesinler demek istedim." (21) sözlerini söyleyerek ağır bir eleştiri getirir.

Bu örnekler gösteriyor ki Kemal'in eleştirideki üslubu oldukça sert ve hırçındır. Bu hırçınlıkta Mağosa'nın etkisi olduğu gibi Kemal'in kendine güveni ve dönemi içinde elde ettiği takdir hisleri olmalıdır. Çünkü Kemal edebiyat dünyasında eski, yeni her cephenin takdirini görmüştür. Bu nedenle Paşa'dan da iltifat ve ilgi beklemiştir. Bu olmayınca, diğer etkenlerin de katkılarıyla Tahrîb ve Takîb gelmiş olur.

Son olarak Tahrîb ve Takîb'in yazılışındaki edebî nedenler üzerinde duracağız. Buraya kadar olan kısımda verilen bilgiler bu polemikte Kemal'in haksız olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Tabii bu tartışmada hiç mi edebî bir maksat yok diye bir soru akla geliyor. Çünkü Ziya için övgü dolu şu sözleri söyleyen de aynı Kemal'dir.

" Girid muzafferiyetine dâir olan kasideyi nazmeden de serheden de Ziya'dır. Kitap ise âsârının birincisi olduğu

20. A. g. e., C. I, s. 355.

21. A. g. e., C. I, s. 418.

gibi, edebiyat-ı Osmâniye'de makbul ettiğimiz mü'ellifâtın da birincilerindendir." (22)

Kemal, yukarıdaki satırlarda da görüldüğü gibi Ziya Paşa'nın Zafernamesini takdir amacıyla bunları söylüyor. Yine Tahrîb-i Harâbât'ta ,

" Tercî'ile fikri kıldın i'lâ
Terkîb ile şi'ri ettin ihyâ

Hürriyyete yazdığın makâlât
Kadr-i hünerin ederdî isbât

Küttâba risâle-i verâset
Olmuştu nümûne-i belâqat

Söz var ise Nâme-i Zaferdir
Yâ şerhi ne dil-nişîn eserdir " (23)

demek suretiyle "Terkîb-i Bend", "Tercî'-i Bend", "Şi'r ve İnşâ", "Risâle-i Verâset" ve "Zafername"yi över. Böylelikle hemen hemen Harâbât dışında kalan tüm eserleri için övücü sözler söylemiş olur. Hele Zafername için söylediği şu sözler çok önemlidir:

" İndimde Galip Divanı'ndan da makbuldür; çünkü merhûmun eseri, edebiyat-ı atika mesleğinde,berikisi ise yeni yolda ve fakirin de istifade edeceği surettedir." (24)

Namık Kemal'in bu sözleri bizce şu nedenle önemlidir: Leskofçalı Galip gerek kişiliği gerekse şiirleriyle Kemal'in gözünde çok değerlidir. Galip'in Divân'ına bir önsöz de yazan

22.A.g.e., C.I, s.363.

23.Namık Kemal, Tahrîb-i Harâbât , istanbul, 1303 ,s.4.

24.Fevziye Abdullah Tansel, Namık...., C.I, s.364.

Kemal, bunu bastırmak için çok uğraşmıştır. Galip öldüğünde de çok üzölmüştür. Namık Kemal'in büyük bir sevgi ve saygı beslediğini gösterdiğimiz Galip karşısında, Ziya Paşa'nın eserlerini üstün bulması ona verdiği önemi gösteriyor. Kemal, bu değer ve önceliği verirken bir şeyin altını çizmekten geri durmaz. O da Ziya Paşa'nın şiirlerinin yenilikler içermesidir. Bu nedenle Kemal, Paşa'nın şiirlerinin hem gençlere hem de kendisine yararlı olacağını düşünür. Eleştirideki tüm sertlik ve hırçınlığına karşılık Kemal'in yeni edebiyatı ve onu temsil eden gençleri savunan bu tavrı inkar edilemez.

Ayrıca Kemal'in yeni edebiyattan yana olan gençlere yumuşak davrandığı da gözden uzak tutulmamalıdır. Bu gençleri de eleştirmiş, ama onları kırmamaya özen göstermiştir. İrfan Paşa'yı eleştirmesinin nedenlerinden biri de onun Divan'ının önsözünde gençleri hedef alan eleştiriler yapmasıydı. O zaman Paşa'ya yönelik acımasız eleştirilerde özellikle "Şiir ve İnşa"daki düşüncelerden, bir başka deyişle orada ortaya koyduğu edebi prensiplerden ayrılmasının rolü de çok önemli bir etken olarak görölmelidir. Bu etkiyi görebilmek için "Şiir ve İnşa"daki görüşleri gözden geçirmek gerekir. Bu yazı 1868 yılında Hürriyet gazetesinde yayımlanmıştır.

Ziya Paşa, "Şi'r ve İnşa" adlı makalesine " kelimayı mevzundur " diyerek iki sözcükle şiiri tanımlayarak başlar. Dünyada bütün kavimlerin kendine özgü bir şiiri olduğunu söyleyen Paşa, Osmanlıların şiiri nedir sorusunun cevabını arar. Ona göre Osmanlı'nın şiiri ne divanlarda rastladığımız gazel, kaside, kıta gibi şiirlerdir, ne de Nedim'in Vasıf'ın olgun örneklerinin verdiği şarkılardır. Bunlar bizim insanımızı anlatmayan, İran ve Arab'ı taklit etmekten öte yeni ve bize ait bir şey ortaya koyamayan taklitçi şiirlerdir.

Nesirde de durum şiirden pek farklı değildir. Aynı

taklitçi anlayış ve tutum nesir için de geçerli olmuştur. En ünlü nesir üstadlarımızın yazdıkları yazılarda Türkçe sözcüklere daha az rastlanmaktadır. Bu Arapça ve Farsça sözcükler yanında birbirini izleyen zincirlemeli tamlamalarla dolu, aşdalı, süslü ve uzun cümlelerden oluşan bir dil dikkati çeker. Ziya Paşa'nın inancına göre bu dili sökmek, anlayabilmek için Ferheng ve Kamus gibi iki önemli sözlüğü yanında bulunduran kişinin, ayrıca belağat bilgisine sahip olması bu da yetmediğinden uzun yıllar bu konulara kafa yorması gerekmektedir.

Sanatçıların bu olumsuz tutum ve örneklemelerine devlet kalemlerinde çalışan katipler de katılmışlardır. Devlet dairelerinde kullanılan dil iyice anlaşılmaz hale getirilmiş, herkesin bildiği sözcükler kullanıldığında bile ne söylenildiği anlaşılmaz olmuştur. Böyle bir dille yazmak kitabetten sayıldığından dil iyice içinden çıkılmaz hale getirilmiştir.

Bu olumsuz tabloyu çizen Paşa, bu dil ve edebiyatı reddeder. Alternatifi ise şöyle ortaya koyar. Bizim gerçek şiir ve nesrimiz halkın yarattığı, kendi dilinde yaşattığı ürünlerdir. Paşa bunlara örnek olarak da " kayabaşı, türkü ve deyiş"i gösterir. Bunlara ilgi gösterilmeyip İran şiiri taklit edildiği için bu bize ait türler gelişmemişlerdir. Biraz uğraşılıp bunlar canlandırılırsa nice şairler çıkıp kırk elli beyiti irticalen söylerler.

Özet olarak verilen bu görüşler değerlendirildiğinde "Şi'r ve İnşa" da Ziya Paşa'nın dil ve edebiyat konusunda oldukça yeni, özümüze dönük düşündüğü dikkati çeker. Eski edebiyatın gücünü koruduğu bir dönemde söylenen bu düşünceler son derece cesur, atılımcı ve sarsıcıdır. Ne var ki Avrupa'da kaleme alınan bu düşünceler uzun süre korunamaz. Yurda döndükten bir süre sonra Paşa bu düşüncelerden vazgeçer. Harâbât antolojisinin manzum önsözünde bu

düşünceler inkar edilir. Eski şiirin ve dilin üstünlüğü, olgunluğu sayılıp dökülür.

Şiir ve inşa'yı takdirle karşılayan Kemal, sonraki gelişmeler üzerine Ziya Paşa'yı adeta ihanetle suçlar. Tahrîb ve Takîb'i yazar. İşte bu eserlerin yazılmasında şu ana kadar saydığımız etkenler yanında bu sonuncusu da çok önemli bir yere sahiptir. O da Tahrîb'in manzum önsözünde Ziya Paşa'yı eleştiriye başlar. Bu eleştiri eserin başından sonuna sürdüğü gibi, bununla da bitmeyecektir. Namık Kemal burada,

" Tarz-ı kudemâ bütün bozuldu
Bir tavr-ı nevîn vücûd buldu"

diyerek eski şiirin yıkılıp yerine yeni bir şiir konulduğunu vurgular. Böyle hayırlı bir işe başlanılmışken eski şiiri öven, gençlerin o şiire özenmesine neden olan bir tutum sergilemek Kemal'e göre son derece yanlıştır. Doğu'nun aşırı hayalci ve gerçek dışı şiirine karşı Batı'nın gerçekçi, tabiata uygun, hayatı tüm çıplaklığıyla yansıtan şiir ve edebiyatını benimseyen Kemal, Harâbât'a karşı çıkış nedenini şu şekilde açıklar:

" Fakat Harâbât mülkümüzde bir darü'l-fünûn-ı edeb teşkiline çalışan Yeni Osmanlıların mebnâ-yı teşebbüsâtına karşı âdeta bir mevhâne yapmak hükmünde olduğundan milleten edeben, aklen, ahlâken, insaniyeten öyle birtakım turrehâtı câmi' bir muntehâbât tertîbini, mecmâ-i kemâlât olan Câmî'-i Harâbâta lâayık görmediğim için mülâhazamı yazmak istedim."

(25)

Namık Kemal, Harâbât oluşturulup oradaki düşüncelerin söylenmesini Yeni Osmanlılık anlayışına uygun bulmaz. Bunu en

yakın dostunun yapmasını da hoş karşılamaz. Bu kadar kırıcı olmasında bunun payını da inkar etmemek gerekir. Tahrîb ve Takîb'in sırf kişisel kırgınlık ve çekememezliklere bağlı nedenlerle yazıldığını düşünmek ve söylemek de Kemal'e haksızlık olur. Çünkü o sadece Tahrîb ve Takîb'de eski edebiyata karşı çıkmış değildir. Kemal her fırsatta her yazısında ve birçok eserinde eski edebiyatı acımasızca eleştirmiştir. Tahrîb ve Takîb de onlardandır.

Sonuç olarak Kemal, bu iki eseri ve orada dile getirdiği acı ve kimi zaman haksız eleştirileriyle Ziya Paşa'yı kırmıştır. Ama onun Paşa'yı Tahrîb önsözünde bile övdüğünü de dikkatlerden uzak tutmamak gerek. Bu eleştiriler bir polemik biçiminde yapılmasaydı elbette iyi olacaktı. Ancak eski edebiyatı yıkmak isteyen Kemal, onu güçlendirecek nitelikte bir eser karşısında heyecanını yenememiş ve bu tutuma girmiştir. Kaya Bilgegil, Harâbât Karşısında Namık Kemal çalışmasında Namık Kemal'in eleştirilerinin birçoğunda haksız olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmasının son paragrafından önceki şu iki paragraf kişisel nedenlerin dışında Kemal'in eleştirilerini açıklar. Bu iki paragrafla bu polemik hakkındaki düşüncelerimizi bitiriyoruz.

" Kemal Bey - ki Bârîka-i Zafer'i, Sâkinâme'yi eski edebiyatta üstünlük iddiasında yazmıştır, divân sahibidir-fakat eski metinlerin mânâsındaki inceliklere nüfûz edemez; bu yüzden haksız itirâzlara başvurur.

Fakat bütün bunların tek bir vazifesi vardır: Garb medeniyetinin eşiği üzerinde bulunduğumuz sırada , Eski Edebiyatı yıkmak. Yıkmıştır."(26)

Tanzimat döneminin bir başka tartışması Talîm-i Edebiyyât'ın yayımlanması ile başlar. Rezaizade Mahmut Ekrem Bey Mekteb-i Mülkiye'de verdiği edebiyat derslerini bir araya

getirmek suretiyle bu eseri oluşturmuştur. Eserin en dikkat çekici özelliği anlattığı teorik bilgileri örneklemek için Batılı yazarların eserlerini tercih etmesidir. Bizim edebiyatçılarımızdan örnekler almışsa da, bunlar sayıca daha azdır. Ayrıca örnekler eski edebiyat yerine yeniliklerin pervasız uygulayıcısı Abdülhak Hamit'ten seçilmiştir. İşte fırtınanın gerçek nedeni bu cepheleşmedir.

İtirazların kimlerden geldiğine bakılırsa bu açıkça ortaya çıkar. Başta gelen muteriz Elhac İbrahim Efendi'dir. Daha sonra ona Sait Bey eklenecektir. Ahmet Midhat ise önce muterizler yanında yer alırsa da tartışmanın ileri safhasında yenilik edebiyatının savunucusu olarak bulunması gereken yere gelir. Artık o da Ekrem'in yanındadır.

Midhat dışında Talim-i Edebiyyât'ı savunanları sayarsak bu cepheleşme açıkça ortaya çıkar. Bunlar arasında doğal olarak yeni edebiyatı savunan kişiler vardır. Başta Namık Kemal gelir. Kemal'in yaptığı yaptığı kuru bir övgüyle sınırlı kalmaz ve Talim-i Edebiyyât üzerine bir risale yazıp yayımlar. Hamit Talim-i Edebiyyât nedeniyle kendine yönelik eleştirilere pek karşılık vermez, ama tartışmalar içinde bunalan Ekrem'e mektuplarıyla destek olur. Bu destek hem Ekrem'e güç verme, hem de eleştirilere cevap verme biçimindedir. Bunun yanında Abdurrahman Süreyya, Semsettin Sami ve Menemenlizade Tahir Ekrem'in yanında yer alırlar.

Talim-i Edebiyyât çevresinde oluşan tartışma daha çok Tercümân-ı Hakikat sayfalarında yapılır. İlk eleştiri bu gazetenin 1289. sayısında Elhac İbrahim'den gelir. Yazısının adı "İmâr ve Tashih"tir. Eleştirdiği iki ana noktadan birincisi Ekrem'in örnekleri arasında yer alan Nabi'ye ait bir beyitteki istiarenin yanlış anlaşılması ve değerlendirilmesidir. Bu aslında çok önemli olmamalıdır. Ancak eski edebiyatın ya da taraftarlarının eleştiri anlayışı bunu önemli kılmaktadır. Bizce asıl önemli olan

Elhac İbrahim'in "Asâr-ı eslâfı takbîh ve tezyîften ve şîir ü inşâda onların isrine gidenleri tekdîr ve ta'nîften gayr-ı hâli bulunmasıdır." (27) düşüncesidir.

Görüldüğü gibi esas göcünulan eski edebiyatçılara değer verilmediği zannıdır. Oysa Ekrem 1292 sayılı Tercümân-ı Hakikat'teki "Tekrâr ve Tavzîh" makalesinde Talîm-i Edebiyyât'ta divan edebiyatçılarından kusursuz, başarılı olan eserlerine olumsuz bir şey söylenmediği gibi bunlara layık oldukları değer verilerek incelendiğini belirtir. Ancak şunu eklemekten duramaz.

" (Talîm-i Edebiyyât) kudemâyı iyi yoldan taklîd edenlere bir şey demedi. Fakat fikir ve ma'nâyı bırakıp da dâimâ elfâz ile uğraşmakta eser-i kudemâyı iktifâ edenlere bir ihtâr-ı hâlisânede bulundu."(28)

Burada Ekrem kiminle savaştığını açıklar. O eskiyle değil çağdaşlarıyla uğraşmaktadır. Bu noktanın altını çizen Ekrem istiare konusunda da geniş açıklamalarda bulunur.

Yukarıda yapmış olduğu ihtar kendisinin de belirttiği gibi halisane de olsa, eski taraftarlarının bunu içlerine sindirmeleri mümkün değildir. Nitekim Elhac İbrahim 1293 numaralı Tercümân-ı Hakikat'te "Mülâhazât" adını taşıyan cevabını yayımlar. Bu sefer Ekrem'in kullandığı "kable's-şurû" tamlamasına takılır. Konuya bir de Arapça'yı ve ona değer verilmeyişini katar.

Ekrem buna sayı 1295'te "Müdâfaât"la karşılık verir. Menemenlizade Tahir de aynı sayıda Ekrem'i destekleyen bir yazı vazar. Elhac sayı 1297 de "Tekrâr ve Tavzîh"e, sayı

27. Elhac İbrahim Efendi, "İmâr ve Tashîh" Tercümân-ı

Hakikat, No:1289, 29 Eylül 1882.

28. A.g.gaz., No:1292, 3 Ekim 1882.

1300'de "Müdâfaât"a cevap verir. Bu kez işi şahsiyete döker. Hamit'ten seçilen bazı örnekleri herze sıfatıyla niteler. Hala istiare konusu da devam ettirilmektedir. Tartışmanın gereksiz yere uzayacağını gören gazete sahibi Ahmet Midhat müdahale eder. Bu müdahale "Talim-i Edebiyyât ve Muahezât" adlı yazıyla olur. Edebî bir müdahaledir. Burada Ekrem'in düşüncelerini destekler.

Ekrem ise şahsiyete dökülen tartışmaları sürdürecektir bir yaradılıştadır değildir. Zaten genel olarak her konuda fazla dirençli bir yapısı da yoktur. Sayı 1299'da başlayıp 1304'te biten bir yazı yazar ve tartışmadan çekilir. "Arz-ı Nedâmet ve Beyân-ı Mazeret" başlıklı bu yazısını şöyle bitirir:

" Şu mübâhaseyi ibtidâsından beri mütâla'aya tenezzül buyuran zevât-ı kirâmca ma'lûm olmak gerekir ki mu'teriz efendi hazretlerinin Talim-i Edebiyyât'ı muâhezeye kalkışmasına sebep mücerred garezkarlığı ve mübâhesâtın bu kadar uzamasına bâ'is ise kendisinin vukufsuzluğu, inâdı ve usûl-i münâzarayı bilmediği cihetle dâimâ sadeden çıkması ve setr-i 'aciz ile te'mîn-i qâlibiyet için şahsiyyâta girişmeğe giriz-gâh aramasıdır. Hele hamdolsun şimdive kadar ne söyledi ise cevâb-ı savâbım maa-ziyâde aldı. Ammâ kendileri şimdive kadar yazdıkları volda kâğıt karalamadan üşenmez, utanmazmış da bundan böyle dahi birtakım mâ-lâ-ya'nîler yazmakta devâm edermiş. Varsın yazsın. Bâhiste bi-hakkın maqlûb olduğu hâlde kendisini qâlib savsın ve onunla iftihâr etsin. Bendenizin öyle garaz-kârlara bundan böyle dahi uzun uzadıya merâm anlatmaya vaktim olmadığı için işte mübâhaseden çekiliyorum." (29)

Elhac İbrahim, Ekrem'in çekilmesine aldırmaz. Sayı 1305'te Ekrem'e, 1309'da ise Ahmet Midhat'a cevap verir. Ahmet Midhat bir gün sonra bu cevabı karşılar. Bu arada Hamit

de Golos'tan tartışmaya bir mektupla katılır. Burada Elhac İbrahim ve Sait Bey'e karşı Ekrem ve eserini hem över hem savunur. Elhac İbrahim bu arada konuyla ilgili Vakit gazetesinde de bir yazı yazar. Burada da Ekrem'e sataşır. Şemsettin Sami bu yazıya cevap verir. Hamit de Vakit'teki yazıya cevap yazarak Ekrem'i bir kez daha savunur. Bu kez eskinin sözcülüğünü Sait Bey yüklenir. Sait Bey ortalığı karıştırmak için Ebuzziya Tefvik'in vazdıklarınının Talim-i Edebiyyât'a neden alınmadığını sorar.

Bu soruya Ebuzziya Tefvik " Kendisinin yeni edebiyatı tutanlardan olduğunu ve böyle tartışmalara girmek istemediği" (30) yolunda cevap verir. Bu cevap hem eskicilerin ne türlü kışkırtmalara girdiklerini, hem de eski ve yeni cephelerinin nasıl saqlamlaşarak ayrıldığını gösterir.

Ekrem'in çekilmesinden sonra bir hayli hareket kazanan tartışma sonunda Ahmed Midhat'ın Elhac İbrahim'in yerini dolduran Sait Bey'e müdahalesiyle bitirilir. Bu tartışma yalnızca bir iki tamlama etrafında koparılan bir fırtına değildir. Bu bir başlangıçtır. Bundan sonra eski ve yeni birbirlerinin düşmanı haline gelecek ve pek çok tartışmanın temelinde yatan asıl faktör bu ayrılık olacaktır. Yenilikçi Tanzimatçılar bu mücadeleyi ölünceye kadar sürdürürler. Sonra Ekrem'in yerini Servet-i Fünûncular alır. Çünkü onlar Ekrem'in öğrencileridir. Eskinin sözcülüğünü önce Naci, ölümünden sonra mutavassıfın diye adlandırılan sanatçılar grubu alacaktır.

Ekrem ile Naci arasındaki tartışmalar asıl ikinci Zemzeme ile başlar. İkinci Zemzeme çıkmış, ama Naci bu konuda hiçbir şey yazmamıştır. Naci'nin bu ilgisizliği Ekrem'i kızdırır. Bu kızgınlık 12 Ağustos 1884 tarihli mektupta dile getirilir. Hamit'e şunları söyler:

" Naci bahsine geldik: Bir yanar dağdan Keşiş dağına intikal edeceğiz. O mübârek gerçekten mübârek imiş ya!.. Artık bu def'a bizleri çekememezliğini bütün bütün meydana koydu. (Zemzeme)ye dâir (Tercümân)a harf-i vâhid bir şey yazmadı. Ne dersin buna? Midhat Efendi ma'zûr bana bir gün dedi ki: (Bizim gazetenin edebiyat Allah'ı Naci'dir. Zemzeme için bir şeyler yazılmasını Allah'a havâle ettim. O da bir ses çıkarmadı. Sebebini sordum, Ekrem Bey bana Zemzeme göndermedi ki bir şey yazayım dedi) tuhaf değil mi? Halbuki Midhat Efendi'ye bir nüsha göndermiş idim. Lâkin Naci'ye niçin göndereyim? Bütün bütün şımartmak için mi?"(31)

Görüldüğü gibi Naci de Ekrem de aynı biçimde düşünür ve davranırlar. İkisi de karşısındakinden bir adım atmasını bekler. Ekrem Midhat'la ilişki kurmakta ve Naci'yi kaale almamaktadır. Divaloğu onun şımartmasına yol açacak bir taviz olarak değerlendirir. Naci ise gazete sahibi olan Midhat'ın aracılığını kabul etmez. Hatta onun bir şeyler yazma isteğine uymaz. Bu gelişmeler sonucunu, Üçüncü Zemzeme'nin önsözünde verir. Ekrem burada üstü kapalı olarak Naci'ye ve eserlerine yüklenir.

" Ulviyyet-i hakîkiyyeden bî-nasîb olduğu halde yalnız lafzen ulviyyeti müş'ir sözler balon gibidir. Hevâ-yı iştihârda bir aralık i'tilâ-nümâ olsa bile bilâhare bir zemîn-i mechûliyyet ve mensiyyette düşer kalır! Hakîkat-i hissiyyeden mahrûm iken âteşten kıvılcımdan bahseden manzûmeler şeb-tâba benzer: Zalâm-ı evhâm içinde fûrûzân görünse bile hiçbir kalb üzerinde bir eser-i ihtirâk husûle getirmeksizin kendi kendilerine söner mahvolur!" (32)

31. Abdülhak Hamid Tarhan, Mektuplar , C.I (Haz: İnci Enginün), Dergah Yayınları, İstanbul, 1995, s.159.

32. Rezaizade Mahmud Ekrem ,Zemzeme III.Kısım , Matbaa-i A.K.Tozlıyan, İstanbul, 1301, s.9-10.

Ekrem burada açıkça Naci demezse de eserlerine işaret eder. Onları balona benzetir. Naci'ye ilişkin sözleri bunlarla sınırlı kalmaz. Menemenlizade Tahir'in Elhân adlı kitabını değerlendirdiği Takdîr-i Elhân'da Naci'yle yeniden alay eder. Buna neden olan şudur: Genç şair Mehmet Tahir, Naci'nin "Gark-ı nûr" redifli gazeline bir nazire yazar. Naci'nin şiirlerine nazireler yazmak gençler arasında çok yaygındır. Hatta Ekrem bile onun bir gazelini tahmis etmiştir. Fakat Mehmet Tahir sonradan bu naziresinin üstünü çizerek iptal etmiştir. Ekrem de bunu çok isabetli bulduğunu Takdîr-i Elhân'da yazar (33). Arkasından da

"Astîni pençe-i hürşiddir 'entârimin
Hem nişini gonce-i nâhiddir destârımın
İstesem âsâr-ı Şark ü Garb'e tufân-hîz olur
En kemini lücce-i tenkîddir güftârımın " (34)

kıtasını alarak bunları batıl söz olarak niteler. Ardından "...batıl sözler ki, nerde görsem bana - cübbeli astînli-kundurallı lapçinli- müşekkel ve müheykel- mülebbes ve mükahhal- nahnaha-sâz galat-perdâz- zuhûrî kolu Kavuklularını ihtâr eder" (35) diyerek alay eder. Bu türden eserlerin genç edebiyatçıların eserleri içinde yer almasını istemez. Bu iptal nedeniyle Tahir'i kutlar. Bu kutlama ve az önceki alayla da yetinmez. Tekrar Naci'nin bu türden sözlerine çatar.

" O türlü 'arş ü ferşi birbirine katmak isteyen bâlâ-pervâzâne yâveler bir rivâyette balondur ki hevâ-yı istihârda i'tilâsı hiffet-i derûnundan neş'et ettiğini bilmeyen sâdedilânı i'câz ve hayrete düşürürken bir aralık kendisi de bir

33. Recaizade Mahmut Ekrem, Takdîr-i Elhân, Mahmutbey Matbaası, İstanbul, 1302, s.64..

34. A.g.e., s.64.

35. A.g.e., s.64

zemîn-i pest-i mensiyyete düşer kalır. Hattâ düştü ve hattâ tahmîn olunduğundan daha çabuk (Ha gerçek çâpük diyeceğiz) düştü!

Diğer bir rivâyette onlar balon değil şeb-tâbtır ki kendisinde bir eser-i hareket yok iken âteşler kıvılcımlar gibi fûrûzân görüldüğünün hikmetini bilmeyen sâf-derûnân etfâli mütehayyir ve müte'accib eylerken medâr-ı kıyâm ve devâmları olan zalâm-ı evhâmın ber-taraf olmasıyla berâber karîn-i mahv ü in'idâm olur. Hattâ oldu ve hattâ tahmîn olunduğundan daha çabuk oldu!" (36)

Şüphesiz Naci'nin kendine ve eserlerine yöneltilen bu aşağılayıcı alaycı sözleri içine sindirmesi beklenemezdi. Nitekim bu içe sindirememe sonucunda Naci, 15 Şubat 1886 tarihinden itibaren Zemzeme'ye karşı Demdeme'yi bölüm bölüm yazmaya ve Saadet gazetesinde yayımlamağa başlar. Yayına başlanırken Takdîr-i Elhân'a karşı yazılmış bir risale olduğu ve gerekli görülürse parçaların yayımlanmasının sürdürüleceği notu en başa konur. Bu, Naci'nin işi epey uzatacağını gösterir. Belli ki Naci, öyle küçük ve kısa bir yazıyla yetinmeyecektir. Ekrem Bey'in tecavüzü karşısında aczin sessizliğine düşmeyeceğini belirterek atağa geçer. Takdîr-i Elhân'ın 64-65. sayfalarında yer alan bizim de aşağı yukarı tamamına yakını yukarıda (35 numaralı dipnotla gösterilen kısım) verdiğimiz kısmı bütünüyle alır. Buna Ekrem'in cümleleriyle cevap verir. Şimdi aynı eleştirileri o, Ekrem'e iade etmektedir.

" Bir mu'allim-i edebın milletın şân ü mevki'ine lâıyık ve münâsib ve terakkiyât-ı fikriyye-i 'âlemle mütenâsib sûrette edebıyyâtına hidmet etmek isti'dâdını hâ'iz olan - bir nev-resıde-i edeb (!) ne türlü şaklabanlıklarla beyân-ı mütâla'a eylemekte olduğunu - bâlâdaki sözlerini okuyarak anlayın erbâb-ı dikkat "Bu ne mahâret" zemzemesiyle Ekrem

Bey'in mütehâlikâne Zuhûrî koluna girişine izhâr-ı hayret etseler becâdır." (37)

Ardından eleştirilen "Gark-ı Nûr" redifli gazelini verir. "Bu gazeli alem beğense Ekrem beğenmez. Çünkü benimdir." demek suretiyle konuyu tamamen kişiselleştirir. Tahir Bey'in Ekrem'e şiirlerini beğendirebilmek için kendisini "Gark-ı Nûr" naziresinin üzerini çizmek zorunda hissettiğini iddia eder. Bu nedenle Tahir'i dalkavuklukla suçlar.

Bundan sonra sıra Ekrem'in eserlerine gelir. Onun eserlerinden örnekler alarak Flhân'da üzeri çizilmiş olan kendi şiiri "Gark-ı Nûr" ile karşılaştırır. "Gark-ı Nûr" adı ise bu ondan adı değil midir, değersiz ise bu ondan değersiz değil midir karşılaştırmasını yapar. Karşılaştırmayı münasebetsiz, letafetsiz, mayub, na-edibane, laubaliyane, küstahane, aşağı sıfatlarını kullanarak sürdürür. Bunlara ilerleyen sayfalarda mübalalağalı, çirkin, saçma, herze, gayr-ı tabii, zelilane, afyon-keşane, soğuk ve nihayet iğrenci de ekler. Naci Ekrem'le alay için şöyle bir fıkraya da Demdeme'de yer verir:

"Tevâtüren rivâyet olunduğuna göre geçenlerde zürefâ-yı 'asrdan birisi Ekrem Bey ile müşâfehe ettiği sırada âsâr-ı cedîde-i edebiyeden bahs açılmakla zarif münâsebet getirerek Seyh Galib'in :

Manende-i mâ-kevân-ı garrâ
Yek beyze vü sad hezâr da'vâ

beytine imâ olmak üzere mîr-i zemzeme-perdâza "Ha' Senin de bir eserin var imiş! Ne diyorlar ona? Gıdğıdak mı nedir

demıştır. Ekrem Bey bu latifeden pek hoşlanmamış ise de karşısındaki zât: "Seni çok sustururum bende bu sözler var iken" mefhûmunu her zamân ısbât edenlerden bulunduğundan -Bir şey demeyerek- mu'tâdı üzre kızarıp bozarmak sûretiyle mukâbele eylemiştir.

Zemezeme'yi dikkatle okumak külfetinde bulunanlar zarif-i müşârün ileyhi eser-i mezkûr sâhibinin yüzüne karşı gıdğıdak ta'bîr-i mütehakkimânesiyle yâd eylemek husûsunda pek de haksız bulamazlar zannederim.

Yine "I.Gıdğıdak"ta (Afv buyurulsun, sehv ettim. Gıdğıdak değil Zemezeme diyecek idim.) Fesubhanallah! Hâtırıma gelen şeye bakınız:

.....
..... " (38)

Naci bu açık alaydan sonra tekrar Ekrem'den Tahir'e döner ve onun şiir kitabına verdiği Elhân adını kendisinden aldığını açıklar. Ayrıca Zemezeme'den bir tahmis alır. Bu, Naci'nin bir gazeline Ekrem'in tahmisidir. Mademki benim sözlerim manasız, batıl şeylerdir, öyleyse Ekrem gazelimi neden tahmis etti ve neden bunu en seçkin eserlerini topladığı Zemezeme'ye koydu diye sorar. Daha sonra da Ekrem'in sadece tahmis etmeyip, tahmisin yanında el yazısıyla içinde Naci için "Şair-i mader-zâd" , kalemi için "Nây-ı hüseyin-nevâ" nitelermeleri bulunan bir mektup yazdığını belirtir. Böylelikle Ekrem'in tutarlı ve icten olmadığını söyler. Ekrem'in şiirleriyle ilgili yargılarının değişmesinin estetik değil kişisel nedenleri olduğunu belirtir. Ona göre bu nedenlerin başında Ekrem'in çekememezliği gelir.

Naci Demdeme'nin bu bölümlerinde uzun uzun Ekrem'in kendinden aldığı ve beğendiğini söylediği şiirlerinden söz eder. Bunları önceden beğenirken sonradan fikir değiştirmesini eleştirir. Ekrem'in alay ettiği gazelin ise, yayımlandığı

devirde otoritelerce beğenildiğini söyler. Böylece Ekrem'in yargılarının güvenilir olmadığını ortaya koymayı amaçlar. Alçak gönüllü gibi görünen ve davranan Ekrem'i fahriye yazmakla da suçlamaktan geri durmaz. Naci çok iyi eserler verse bile bunları Ekrem'in sırf kendisinin olduğu için beğenmeyeceğini de söyler. Bunu şu sözleri örnekler:

" Meselâ ben gâyet herze-âmîz bir şiir yazıp da âsâr-ı Hâmidiyye'den olmak üzere kendisine bi'l-vasıta irâ'e etsem o eserin mîr-isemîr tarafından ber-mu'tâd takdîr olunacağından şübhe mi edilir?"

Bil-'akis Hâmîd Bey'in en güzel bir şiir-i nev-zuhûru benim âsârımdan olmak üzere kendisine gösterilecek olsa tezyîfine kalkışacağında tereddüd mü olunur? " (39)

Naci gayretli bir genç olarak gördüğü Tahir'in Takdîr-i Elhân'daki tahkirat ve alaycı tahakkümat karşısında ezilmemesini ister. Böylelikle onu Ekrem'e karşı kıskırtır. Ancak Tahir'in böyle bir şeyi yapmaya gücünün yetmeyeceğini de bilir. Naci, Takdîr-i Elhân'ın Elhân'dan önce çıktığına da işaret ederek kendi gazelini de gerçekte Tahir'in değil Ekrem'in çizdiğini söyler. Tahir'i bu konudaki gerçekleri açıklamaya çağırır. Az önce söylediği gibi "Gark-ı Nûr" u silmeye gücünün yetmeyeceğini tekrar eder. Yeniden Ekrem'in Zemzeme'deki şiirlerinden dizeler ve beyitler aktararak başta yaptığı gibi bunları "Gark-ı Nûr" ile karşılaştırır. Kendi eserinin değerini bunların değersizliğini kanıtlamaya çalışır. Bu üslupta devam edecek olan Demdeme, Ekrem'in Maarif Nezaretine başvurmasıyla kesilir. Kesilmeden önce Naci şu "İhtar"ı yazar:

" Rezaizade sa'adetli Mahmut Ekrem Beyefendi Hazretleri tarafından yazılıp neşrolunan (Takdîr-i Elhân) 'üvânlı risâlede Muallim Naci Efendi 'aleyhinde garaz-kârâne bir

lisân isti'mâline cür'et buyurulması üzerine Muallim Naci tarafından Müdâfaa-i hakk yazılarak (Demdeme) ser-levhası altında gazetemizle (Saâdet) neşredilmekte olan mukâbele-i merdâne mâba'dinin gazetemize derci - Ekrem Bey'in (Kalemine mürâcaat etmesi lâzım gelirken) bir sûret-i meded-cûyânede Dahiliyye Nezâret-i celîlesine vâki' olan ilticâsı hasebiyle nezâret-i müşârün ileyhâ cânib-i 'âlîsinden tarafımıza tebliğ olunması üzerine - te'hîr edilmiştir." (40)

Bu ihtar gösteriyor ki tartışma henüz bitmemiş, sadece ertelenmiştir. Gerçi Demdeme bundan sonra devam etmeyecek, ama var olan eski-yeni çatışması alevlenecektir. Elhan, Takdîr-i Elhân, III.Zemzeme, Demdeme etrafında oluşan bu tartışma içinde Ekrem de Naci de günahsız değildir. Tartışmayı başlatan Ekrem'dir. Ama o açıktan açığa saldırmaz. Gerçekten de gerek III.Zemzeme önsözünde gerekse Takdîr-i Elhân'da, eserlerin boyutuna bakılırsa çok küçük sayılabilecek bir bölüm içinde açıkça ad vermeden bu işi yapar. Oysa Demdeme tam bir hücumu içerir. Ekrem'in üstü kapalı eleştiri sözleri iade edilmekle yetinilmez, yüzün üzerinde alay, aşağılama ve hakaret içeren söz kullanılır. Bu sadece Ekrem'le sınırlı da bırakılmaz. Tahir hakkında da eleştirilere yer verilir.

Bundan sonra bu türden tartışmalara girmek için Naci'nin ömrü vefa etmemiştir. Ekrem ise Naci'nin de belirttiği gibi bir kavga adamı değildir. Genelde susmayı ve kavqadan kaçmayı tercih eder. Ama üstad ve teorisyen olmak kolay değildir. O istemese de başkaları onu işin içine dahil etmektedirler. Bunun sonucu olarak Ekrem, 1895'te bir kez daha tartışmaların içinde görülür.

Tanzimat döneminin bir önemli tartışması da Beşir Fuat ile Menemenlizade Tahir arasında olmuştur. Tartışma Beşir Fuat'ın Victor Hugo biyografisinin yayımlanmasından sonra

gerçekleşir. Beşir Fuat edebiyatçı değildir. Pozitivist ve materyalist bir felsefeye bağlı olan Beşir Fuat'ın asıl çalışma alanı pozitif bilimlerdir. Ancak geniş bir kültüre sahip Fuat, dil ve edebiyat konularına da ilgi göstermiştir.

Beşir Fuat edebiyata ne kadar yakın olduğunu, Victor Hugo'nun ölümünden iki ay bile geçmeden, onunla ilgili olarak hazırladığı önemli ve geniş sayılabilecek bir biyografiyle ortaya koymuştur. Aslında bu iş Hugo'yu seven edebiyatçılarca yapılmalıydı. Nitekim Fuat; "Hugo'ya sahip çıkması gerekenlerin onu savmaları gerekliydi" diyerek bunu vurgular. Ancak bu yapılmayınca, Beşir Fuat anılan biyografiyi yazmıştır. Aslında Fuat, bu eseriyle yalnızca Hugo ile Zola'yı değil, onların temsil ettikleri hareketler olan romantizm ile gerçekçilik ve doğalcılığı karşılaştırır. Kendisi aslında Zola'nın ve onun kurduğu doğalcılık akımının yanındadır. Burada Hugo'nun hayatından çok, Fuat'ın ileri sürdüğü kimi düşünceler önemlidir. Tartışma da bu kısımdaki düşünceler nedeniyle çıkmıştır. Beşir Fuat, Victor Hugo biyografisini Menemenlizade Tahir'e göndermiş, o da düşünce ve eleştirilerini Güneş gazetesinde yayımlamıştır. Beşir Fuat bunlara Saadet'te karşılık vermiştir.

Menemenlizade Tahir duygusal yaratılışlı şair, Beşir Fuat ise gerçeğin peşinde olan bir fen adamıdır. Bu nedenle ikisinin anlaşması kolay değildir. Menemenlizade Tahir'in şu düşünceleri tamamen Fuat'a karşıdır.

"Şi'r... mukaffa, mevzûn iki söz söyleyebilmekten ibaret değilmiş; belki bir söze şi'r denebilmek için vezinden ve kâfiyesinden ziyâde ma'nâsının latif te'sîrler hâsıl edecek surette olmasına bakılırmış...Kemal'in Cezmisini oku, Zavallı Çocuk'unu oku, ebediyetin Kemal'in zihnine uğrayarak, dünyâya 'aksetmiş şâ'irâne ziyâlarını temâşa et, şi'r'in ne

olduğunu anlarsın." (41)

Altı numaralı Güneş'te mektup şeklinde yazılmış bir yazıda bu sözleri söyleyen Tahir, şairaneliği ön plana çıkarır, manayı ve diğer unsurları geriye iter. Tahir'e göre şiirde hayal, teşbih, istiare de önemlidir. Çünkü bunlar gerçeği süsleyen öğelerdir. Beşir Fuat cevabında bu öğelerin olmasına itiraz etmediğini, ancak bunların tabii olma sınırlarını aşmamalarının gerekliliğine inandığını söyler. O sadece şiirde değil roman ve hikayede de hayalin ölçüsünü tabiiğe uygunluk olarak belirler. Burada Tahir'in Vehbi'den örnek olarak aldığı şiirin bir beytindeki benzetmeyi gerçeğe işaret ettiği için tabii bulur. Ancak Menemenlizade Tahir'in Namık Kemal'den aktardığı,

" Mihr olsa eğer peyinde sâye
Gîsûsu gibi kalırdı muzlim "

beyti üzerinde tartışma çıkar. Tahir bu mübalağayı bir mütefenninin hoş karşılamayacağını söyler. Fuat ise buradaki hayali bilimsel olarak açıklayarak meseleyi genişletir.

" Güneşe sâye olabilmek ve bir kızın saçı gibi muzlim bulunmak ihtimâli hiçbir mütefenninin zihninden geçemez, buyuruyorsunuz. Ben derim ki bu ihtimâl yalnız mütefenninlerin değil, hiç kimsenin hatta kâ'ilinin bile zihninden geçemez, zira dimağımızda hiçbir şey yoktur ki havass-ı hamse vasıtasıyla girmiş olmasın, insanlar için nûrun had gâyesi güneştir; çünkü ondan münevver bir şey görmemişlerdir. Şimdi bir tecrübe edelim, zihnimizi istediğimiz kadar yoralım, güneşi muzlim bırakacak derecede

41. Menemenlizade Tahir, Güneş Mecmuası, No:6, 1301, s.253.

Bu yazı mektup şeklinde yazılmış bir makaledir.

bir nûr tasavvur edebilir miyiz." (42)

Bu sözlerle beyitteki mübalağayı son derece acemane bulur. Bunu bir mütefenninin değil, hiçbir insanın aklının almayacağını belirtir.

Beşir Fuat'ın Hugo, Zola karşılaştırmasını yaparken üzerinde durduğu bir husus da doğalcı romanların kötü örnek oluşturması, kişilerin ahlaklarını bozması iddialarıdır. Böyle bir şeyi kabul etmez. Romantik eserlerin insanı daha tek yönlü ele aldıklarını, doğalcı eserlerin insanın tüm yönlerini gözden kaçırmadıklarını söyler. Hugo Zola'nın kişilerini karşılaştırır ve Zola'ninkini daha tabii ve toplumda rastlanılabilecek özellikte bulur. Yani biri hayal, öbürü gerçektir. Gerçeklerin insan ve insan ahlakı için daha yararlı olduğunu sözlerine ekleyerek tezini kanıtlamaya çalışır.

Beşir Fuat bu yazısında sanatçı ile fen adamı karşılaştırmasını da yapar. Fen adamını toplum için yararlı bulduğundan öne çıkarır. Fuat'ın bu tartışmadaki en zayıf yanı da böyle bir karşılaştırmaya gitmiş olmasıdır. Bunun nedeni de her konuya yararcı açıdan yaklaşmasıdır.

Bu yazıya Tahir cevap verir. Ona da Fuat. Bahis hayal ve hakikat olarak değişmeden devam eder. Yine hayalden uzak, mübalağalardan uzak, gerçeğe yakın şiiri sevdiğini söyler. Ekrem, Hamit ve Naci'den düşüncelerine uygun bulduğu örnekler alarak bunlarla tezini savunur.

Tahir cevabında yarar, güzel, gerçek kavramları üzerinde durur. Hikmetin doğruyu, sanatın yararlıyı ve edebiyatın güzeli aradığını iddia eder. Edebiyatın hikmet ve hakikatten

42. Beşir Fuad, "Viktor Hugo Ünvanlı Makale-i intikadiyeye Mukabele" , Saadet , No:472, 28 Temmuz 1886.

de bahsettiğini ancak onlara letafet ve güzellik kattığı sürece içine aldığı söyler. Bu arada "Asar-ı tabiyyeden güzel şey olmadığı"nı da söyler. Fuat burada Tahir'in çelişkisini görür ve üzerine giderek güzel olan tabiata yeniden güzellik katılamayacağını belirtir. Hugo'nun "Tabiatta olan şeylerin kaffesi sanata dahildir" sözünü de alıntılar ve buradaki kaffesi sözcüğünün altını çizer. Onun güzel-çirkin gibi bir ayrıma gitmediğini işaret eder. Son olarak da güzelliğin göreceli, hakikatin mutlak olduğunu söyler.

Bu cevaptan sonra Menemenlizade Tahir'in Gayret'inde "Bir Mütefenninle Bir Şair" başlıklı şu şiir yayımlanır.

Bir Mütefenninle Bir Şair

1

Şâir! Ne o yazdığın eserler?
Eş'âr ile herzedir serâser; (azametle)
Şâir sözü mutlaka yalandır.
Fennî ise yazdığın makâlât
Tahsîn olunur bu....lık, heyhât!!
Şâirlere fen 'adüvv-i cândır

2

Bir deftere ettirip de feryâd.
Bir tatlı neşide ettim inşâd
Fennî değil ammâ pek güzeldir

Fennîsi olur mu şi'rin? Efsûs!
Sizlerce bu şey değil mi mahsûs?
Zannetme: Olur bu muhtemeldir

3

Feryâdını duymak istemem ben
Eş'âr okunur mu var iken fen? (istiqrâk ile)
Fennî söze evlerim perestis

Fennî söze can verir (dimâğım);
 Yoktur benim öyle güllü bağıım
 Beyhûde değil mi şi're verziş

4

Lâkin acırım ki hissiniz yok.
 Ta'rîzde ictisârınız çok.
 Anlar mı ya şi'ri hissiz âdem?
 Bir nây ve kemân gibi gıdadır.
 Ervâha şi'r (?) safâ-fezâdır.
 Meftûn oluyor bununçün 'âlem.
 Siz ta'n ediniz müdâm şi're!
 'Alem edecek devâm şi're!
 Bî-fâ'idedir bu ta'n ü ta'rîz.
 Ben anladığım budur ki sizler,
 Nazmetmeye kâdir olsanız ger,
 Eyler idiniz o şeye takrîz
 Mim. Ce. (43)

Bu şiirdeki mütefennin belli ki Beşir Fuat'tır. Şiiri Menemenlizade Tahir'in yazdığını düşünen Fuat, uzun bir yazıyla cevap verir. O da artık ciddiyetten uzaklaşmıştır. Buraya kadar gayet ciddi ve ağırbaşlı yürüven tartışma artık olumlu çizgisinden çıkmış ve polemiğe dönüşmüştür. Ahmet Midhat "Fen ve Şiir" "Şiir Fenni" başlıklı yazılarıyla tartışmaya katılır. Burada Fuat'tan yana çıkar. Fakat her iki tarafı da kırmamaya çalışır. Fuat ve Tahir ise karşılıklı olarak birbirlerini suçlarlar. Ali adlı biri tartışmaya girer ve eski defterleri karıştırır. Fuat'ın Ziya Paşa'ya ait olan

"İster isen anlamak cihânı
 Öğrenmeli Avrupâ lisânı "

beytini yanlış aktardığını söyler. Fuat bunu kabul eder ama

bu yanlışıнын sonucu değiştirmediğini svler. Çünkü bu beyitin kullanıldığı yer, Fransızca bir gramer kitabıdır ve Fuat dil öğrenmenin önemini anlatmak için bu beyiti almıştır.

Tartışma Selahi'nin katılmasıyla sürer. Selahi, Saadet gazetesini tarafından açılan bir nazire yarışmasına gönderdiği gazelinde Fuat'a sataşır. Yazılan nazire (gazel) şudur:

Nazire

" Volter'i taklid edenler bizde ndndır btn
şarlatanlık onlara şâyeste nvndır btn

Gldrr tavr-ı qaribiyle btn killeri
Feylesofi taslayanlar herze-gyndır btn

Hiç insanlar bakar mı şive-i kelbneye
Her ne söylerse rakibn sırf bhtndır btn

Hazret-i Nc hemen sağ ol ki ilm  hilmine
Her belnn bi-gmn ferhunde brhndır bütün

Her maklin ma'den-i fazl  belgattir senin
Nazm  nesrin cevher-i tbende-i cândır btn " (44)

Beşir Fuat bu gazele, aynı redifi taşıyan şu gazeli yazarak karşılık verir:

Gazel

" Volter'i takdir edenler ehl-i 'irfndır btn
Nşir-i envr olanlar medhe şâyândır btn

Ey muhibb-i fenn ü hikmet pevrev ol dühhâta sen
Ta'n ü tarîz eyleyenler bil ki nâdândır bütûn

Rehzen-i feyz ü terakkî olmadan sen kıl hazer
Yol kesen haydutların encâmı hirmândır bütûn

Tâlib-i fenn ü hakikat olmalı âkil olan
Şûrezâr-ı cehle sâik kıht-ı i'zândır bütûn

Vâkıf-ı ahvâl-i 'âlem olmalı insân olan
Aksini tervîc edenler hence hayvandır bütûn

Ey Fuâd-ı hasm-ı şâir sen de söyle bir gazel
Böyle şeyler güc tanınmış gerçi âsândır bütûn " (45)

Beşir Fuat bu gazeli gücünü ıspatlamak için yazmıştır. Şair değildir ama istenirse biraz uğraşarak kendisini eleştirenler ayarında şiirler yazabileceğini söyler. Tartışma böyle başkalarının katılmasıyla genişleyerek sürüp gidecek gibi görünürken barıştırmak amacıyla Ahmet Midhat'tan sonra bu kez de damadı Muallim Naci araya girer. Naci bu konuda başarılı olur. Onları matbaada bir araya getirir ve barıştıırır. Böylelikle bir polemik daha kesilmiş olur.

Tanzimat döneminde üzerinde durulan ve tartışılan konulardan biri de kafiye olmuştur. Tanzimat'ın birinci kuşak sanatçılarından Kemal, Ekrem'in "Bahar" şiirinden ötürü bu konudaki düşüncelerini sınırlı da olsa ortaya koyar. Kafiye konusunun bir problem haline dönüşmesi 1895'te olur. Hasan Asaf adlı genç bir şair Malûmât'ta "Tevhîd-i Bâri" ve "Burhân-ı Kudret" adlı iki şiirini yayımlar. Bunlardan ikinci şiirle ilgili olarak Malûmât'ta uzun bir yazı yayımlanır. Bu şiirin çeşitli yanlışları dile getirilir. Bu

arada da abes ile muktebesin kafiye edilemeyeceği söylenir. Bu yargı edebiyat tarihimizde "Abes-muktebes" tartışması diye anılacak olan bir polemığe yol açar. Bu tartışmaya yol açan beyit şudur:

" Zerre-i nûrundan iken muktebes
Mihr ü mehe etmek işâret abes"

Bu eleştiriye karşı Hasan Asaf Malûmât'a bir yazı göndererek kendini savunur. Savunması esnasında "- (Abes) ile (muktebes) takfiye edilemez denilmiş! Edîb-i müşârün ileyh 'atufetli Ekrem Beyefendi Hazretlerinin (Kafiye sem' içindir basar için değildir) deyü irâd buyurmuş oldukları hikmet-i edebiyeyi bizzat işitmişimdir. Lisânımızda (abes)in (muktebes) ile takfiyye edilmemesi iddia olunamaz." (46) diyerek Ekrem'in adını anar ve onu kendi düşüncelerine canlı bir kanıt olarak gösterir.

Malûmât'ta Hasan Asaf'a cevap verilir. Bu cevapta uzun uzun kafiyeyle ilgili bilgiler aktarılır ve bir yerde de " ilm-i kavâfî gâyet mühim bir ilimdir. Sizin gibi şairliğe yeltenen nev-resîdeğân evvelce hangi kelimenin hangi kelimeyle kafiye olacağını öğrenmelidir de sonradan tanzîm-i eş'âra çalışmalı." denilerek onun gençliğiyle alay edilir. Arkasından " Öyle kâfiye (kulak içindir) falan gibi ma'nâsız lâkırdılara havâle-i sem'-i i'tibâr ederseniz emîn olunuz ki gehvâreyi zerreye bin kere takfiyye etmekten kurtulamazsınız." (47) denilerek Hasan Asafla alay edilmekle yetinilmemiş, Ekrem'in düşüncesine de itibar etmemek gerektiği vurgulanmıştır. Çünkü Malûmât yazarına göre Hasan Asaf'ı yanlışa götüreren Ekrem ve onun itibar edilmemesi

46. Hasan Asaf, "Tahir Bey" , Malûmât, No:22, 9 Teşrin-i sâni 1311, s. 475.

47. Malumat Başyazarı, Malûmât, No:22, 9 Teşrin-i sâni 1311, s. 476.

gereken "Kafiye sem içindir" düşüncesidir.

III. Zemzeme ve Takdîr-i Elhân'daki düşünceleri üzerine çıkan tartışmalarda dili yanan Ekrem, kendine yöneltilen alay ve hücumlar karşısında sessiz kalmaz. Ayrıca sessiz kalmamasının tek nedeni de bu değildir. Ekrem Malûmât dergisine başka nedenlerle de kırgındır (48). Maârif mecmûasında " San'at Müşkil İse de Muâheze Asân Değildir" başlıklı yazısıyla mukabelede bulunur. Bu yazıda kafiyenin kulağa göre olmasını, Hasan Asaf'ın takriz istemesi nedeniyle söylediğini bildirir. Yani bu yazıya geçmiş bir görüş değildir. Ancak bunu bahane ederek kenara çekilmez. Bu nedenle yukardaki yazısını yazarak Arap şiirinin kafiye kuralları ve buna bağlı olarak yapılan kafiyelerden vazgeçilmesini belirtir.

Mehmed Tahir bu tür açıklamaları dinleyip anlayacak biri

48. Malûmât dergisinin Ekrem'e karşı olan düşmanca tavrı Hasan Asaf meselesinden önce de vardır. Hasan Asaf'ın abes-muktebes meselesini savunan ve Ekrem'i işin içine katan sözlerinin yer aldığı yazının çıktığı Malûmât'ta Ekrem'i taşıyan satırlar vardır. Mustafa Nihat Özön Oluş Dergisinin altıncı sayısında bunlardan örnekler verir. İşte bunlardan birisi;

" Bir mesleki cedidi edeb ihdası gayretine düşerek edebiyatı milliyemiz konservatörlerinden yediği nice nice derabatı muhmikane üzerine dangalaklaşmış asfarüllevin bir müteşairin:

Rosseau'nun şiiri pürmelâlınden
 Racine'in şivei makalinden
 Jilbert'in hüznü infialinden
 Hugo'nun zadei hayalinden
 Söylemişken nice güzel ebyat
 Gene kadrin bilinmedi heyhat

değildir. Ekrem'in yazısı ile kendisinin bu vazıya cevabını Malûmât'ın aynı sayısında yayımlar. Orada Ekrem için,

"Hem yakarsın berk-i şemsir-i sitemle 'âlemi
Hem yine dersin ser-i küyumda feryâd olmasın"

beytini yazar. Arkasından " Ammâ biz dâimâ böyle seb ile hep kelimelerini takfiyye ederiz denilirse biz bu isti'mâli menâfi-i kâ'ide-i edeb 'addeder ve bu kadar fühûl-i ümmetin beyânât ve ârâ-yı muhakkıkânesine karşı zamanımızda zezeme-tirâz-ı istihâr olan bir üstâd-ı edeb (Kafiye sem' içindir) kavî-i mücerredini kabûl edemeyiz"(49)"...Hâsılı her nerde zezeme getirilirse demdemeyi ensesine bindirmelidir."

neşidesini rastgeldiği mahafili edebiyede averdei zebanı telehhûf eylemekte olduğu ahiren işidilen havadisi mudhike cümlesindedir."

Bu taşlamalar yetmiyormuş gibi bir de Ekrem'in Şemsasını Malûmât'ta yayımlarlar. Bu hikaye Selanik'te bir dergide yayımlanmaktadır. Malûmât oradan bir bölümünü iktibas etmiştir. Sonra hikayenin kitap olarak yayımlanacağını öğrenince tamamını yayımlar. Ekrem hikayesinin hiçbir izin alınmadan yangından mal kaçırırçasına yayımlanmasını uygun görmez. Üstelik Malûmât devamlı kendinden garazla söz etmekte, onu aşağılamaya çalışmaktadır.

Bu tavır karşısında Ekrem, Servet-i Fünûn'da bir mektup yayımlar ve Baba Tahir ile ilgili bazı açıklamalarda bulunur. Tahir'in annesinin Ekrem'in oğlu Emced'e ücret karşılığı yıllarca bakan kadın olduğunu tesadüfen öğrendiğini açıklar. Böylelikle Tahir'in haddini bilmesi gerektiğine işaret eder. Bu mektupun çıktığı perşembe Malûmât'ta Ekrem'e karşı taubali ifadeler kullanılır, onun kafiye ile ilgili görüşlerinden dolayı şiir parçalarına yer verilerek alay edilir.

49. Malumat Başyazarı, Malûmât, No:27, 14 Kânûn-ı evvel 1311, s.603; Beyit de aynı sayfada yer almaktadır.

(50) denilerek Zemzeme- Demdeme kavgasına işaret edilir.

Oysa Naci ölmüştür. Ama görülüyor ki onun bayrağını başkaları ele almıştır. Ekrem anılan cinsten bir kavgayı yürütecek karakterde değildir. Demdeme'deki ağır eleştiriler sürdürülürken yaptığını bu tartışmada da tekrarlar. Devlet memuru olmasından doğan avantajını kullanır. Maarif nezaretine başvurusu üzerine gazeteye gelen müfettişler matbaadaki Malûmâtlara el koyarlar. Dağıtımdaki 26 ve 27. sayıları da toplattırırlar. Bu gelişmeler sonucunda Ekrem yine tartışmadan çekilmiş olur. Malûmât'ta yer alan kafiye ile ilgili yazılara bir daha karşılık vermez.

Menemenlizade Tahir, Malûmât'a cevap verirse de konu küllenir ve kapanır. Bu, tarih itibariyle Tanzimât'ın son tartışması olur. Kafiye konusu Servet-i Fünûn döneminde de zaman zaman gündeme gelecektir.

Kafiye denilince akla hemen vezin de gelmektedir. Bunlar dış ahengi sağlamalarıyla biçime ait olan ve birbirinden hemen hiç ayrılmayan iki öğedir. Tanzimatçılar bu nedenle kafiye kadar hatta ondan daha da çok vezne önem vermişler ve o konudaki düşüncelerini ortaya koymuşlardır.

Bu düşüncelerde yeni ve dikkat çekici olan yön elbette bu dönemde hece vezninin yüksek edebiyat çevrelerinde sözünün edilmesidir. Çünkü Tanzimatçılar da Divan kültürüyle beslenip, yetişmişlerdir. Divan şiiri ise halk şiirine dolayısıyla onun veznine düşmandır. Bir kere divancılar halk şairlerini şair sırasına koymazlar ve onları küçümserler. Tanzimat'ı atlarsak Servet-i Fünûncular da halk şairi ve şiirine genel olarak karşıdırlar ve küçümserler. Ama Tanzimatçılar hece konusunda arayışlar içine girmişlerdir.

İlk kuşaktan Şinasi, gönlü ondan yana olsa da heceyi kullanmamıştır. Ama Kemal, Ziya Paşa heceyi sınırlı da olsa kullanmışlardır. İkinci kuşağın ünlü sanatçıları Hamit ve Ekrem de heceyi kullananlar arasındadır. Şairlikleri onlar kadar güçlü olmayan Münif, Ahmet Cevdet ve Ethem Pertev Paşalar da heceyi denerler. Hatta Ethem Pertev Paşa'nın bu konuda daha da önemli bir konumu vardır. Hece ile yazılan şiirler o yıllarda dergi ve gazetelerde pek yer almıyorlardı. Bunun nedenlerinden birini sınırlı da olsa az önceki paragrafımızda belirttik. Ancak Ethem Pertev Paşa'nın Mahmut Nedim Paşa için yazdığı "Destân"ın Hazîne-i Fünûn'da yayımlanmasından sonra hece ile yazılmış başka şiirler de aynı dergide yer almaya başlarlar. Oysa hece konusunun ortaya atılıp üzerinde düşüncelerin belirtilmesine aynı dergide beş ay önce başlanılmıştır. Bu "Destan" ilk olarak 23 yıl önce Hakayikü'l-vakâyi'de yayımlanmıştır. Yıllar sonra yeniden yayımlanması heceye gösterilen duyarlılığı yansıtır.

Ziya Paşa "Şiir ve İnşa" da heceden yanadır. Harabat'ta ise bu düşüncelerden vezgeçer. Ama heceyle şiirler yazmıştır. Tartüf'ü de yine geleneğe uymasa da heceyle çevirmiştir. Kemal hece üzerinde hem çok düşünür hem de denemeler yapar. Onun denemeleri geleneğe daha uygundur. Düşüncelerini ise İrfân Paşa Muâhezenâmesi, Tahrîb-i Harâbât ve çeşitli mektuplarında açıklar. Denemelerini başarılı bulmadığından şiirde kendinden yetenekli gördüğü Hamit'e heceyi denemesini tavsiye eder. Hamit de bu tavsiyeye uyar. O hece ile daha çok tiyatrolar yazar. Kemal, Hamit'e tavsiye etmesine rağmen bazı denemelerinden sonra heceyle tiyatro yazılmayacağı düşüncesine ulaşır. Hamit ise yeni bir tarz oluşturmaya çalışır. Bu tarzda kafiye var, vezin ise yoktur. Yeni tarzda ondan başlayıp on beşe kadar giden hece ölçüsü kullanmayı düşünür. Ama Hamit bu yazdığını vezinli olarak kabul etmez. Buna vezinsiz der. Bir başka ad da takar. "Mukaffa" der, "mühecca" der. İkinci terimin yanlışlığını kabul eder, ama buna rağmen kullanır.

Ekrem de Lafontaine'den çevirilerini hece ile yapar. Ancak hece onda, bununla sınırlı kalır. Önce heceyi vezin olarak geniş bulmuşsa da sorunlarla karşılaşınca -özellikle tamlamaları bu vezinle karşılayamadığında- ondan vazgeçer.

Ahmed Cevdet Paşa ise herkesin tersine hecenin canlandırılmasında ısrarlı olmuştur. Hece konusunda en çok yazıyı yazan Veled Çelebi ise hecenin Türkçe'nin doğal vezni olduğunu söylemesine rağmen aruzu bırakıp heceye dönmeyi muhal görmüştür.

Bu kısımda Türk şiirinde vezin konusundan ilk söz edenin " Evzân-ı Milliyyenin Terki ve Evzân-ı Aruziyyenin Kabulü" yazısıyla İbnür Reşat Ali Ferruh'tur. Bu yazıyı 1884 Kasım'ında Mirât-i Alem'de yayımlamıştır.

Vezin konusunda düşünceler söylenmiş, ama bu konuda başka konularda olduğu gibi büyük tartışmalar çıkmamıştır. Bunun elbette değişik nedenleri vardır. Dikkat edilirse bu konuda düşüncelerini söyleyenlerin hepsi edebiyatın güçlü adlarıdır. Aynı zamanda çoğu devlet memurudurlar. Ayrıca hiçbiri tam olarak heceyi sonuna kadar savunmamıştır. Bir de henüz eski-yeni cephesi kemikleşmemiştir. Vezin konusunda eski taraftarları çok fazla bir şey söylememişlerdir. Üstüste eklenen bu nedenler vezin konusunda bir polemik doğmasını önlemiştir diyebiliriz.

Burada yalnızca Ekrem ile Hamit arasında Nesteren dolayısıyla çıkan soğukluğu anabiliriz. Nesteren üzerine çıkan tartışmada iki ana konu vardır: Vezin ve kafiye. Bu yazışmalarda Hamit'in Ekrem'e gücendiği ona yazdığı cevap mektubunda belli oluyor. Namık Kemal'e yazdığı mektubunda da bu gücenikliği ve aralarındaki gerginliği belirtiyor. Burada Namık Kemal devreye girer ve şunları söyler:

" Ekremle olan bahsinize canım sıkılmadı desem yalan

olur... Edebiyâtta falan hayâl falan hayâlden makbûldür, diye birbirinizin boyun bağına sarılısanız benim için lâzım olan karşıda durup gülmektir. Fakat sen bana şunu söyledin, ben sana bunu söyledim yollu münâza'aya kıyâm ederseniz bizim büyük birâderlik vazîfesi meydâna çıkar, şahsiyet cihetine 'âid olan yerlerde kalem olmazsa sopa ile merâm anlatırım, hükûmet-i müstebidânemi aranızda idâre-i 'örfiyye i'lânı derecesine getiririm. Elimden yakanızı pek kolay kurtaramazsınız. Ona göre hareket buyurulması bâbında..." (51)

Bu sözlerle Kemal duruma el koyar. Bundan sonra Hamit'in de alttan alarak Ekrem'in gönlünü almasıyla bu vezin konusuna bağlı olarak çıkan mesele kapanmış olur(52).

Tanzimat döneminde yeni edebi türlerden roman-hikaye ile tiyatro üzerinde de görüşler belirtilmiştir. Bunlardan tiyatroya ilişkin görüş ve değerlendirmelerin iki grupta toplandığı dikkat çeker. Birincisi teorik olarak tiyatroyla ilgili söylenenler, ikincisi oyunlarla ilgili söylenenlerdir.

Bu dönemde oyun eleştirileri de yapılmıştır. Mizancı Murat ile Namık Kemal'i oyun eleştirisi yapanlar arasında sayabiliriz. Bunlardan ilkinin değerlendirmeleri gerçekten o dönem için kayda değerdir. Eleştirilerinde derinlik vardır. Vuslat ve Vatan Yahut Silistre oyunları üzerine yazdığı eleştiriler önemlidir. Kemal ise daha yüzeysel bir tutumla eleştiri yapar.

Teorik bağlamda tiyatro üzerinde en çok düşünen yine Namık Kemal olur. Celaleddin Harzemşah oyununun önsözünde

51. Ali Ekrem, Recaizade Mahmud Ekrem Bey, İstanbul, 1339.

52. Bu hece-aruz münakaşaları için Hasan Kolcu'nun

Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993 kitabına bakılabilir.

klasik tiyatronun getirdiği sınırlamaları eleştirir; onun karşısına romantik tiyatroyu çıkararak onu savunur.

Kemal, Diyojen ve İbret gazetelerinde tiyatro ile ilgili makaleler yazar. Bu makalelerinde yine tiyatronun ne olduğunu açıklamayı amaç edinir. Bu arada Diyojen ve Hadika gazeteleri arasında çıkan tartışma nedeniyle de düşüncelerini söyler. Sözünü ettiğimiz tartışmalar daha çok oyunların ahlakımıza, adetlerimize, değerlerimize uygun olup olmadığı noktasında yoğunlaşır. Özellikle çeviri ve adaptasyon oyunlara bu yolda eleştiriler yöneltilir. Ancak bu tartışmalarda kişiler ve kişilikler hedef alınmadığından tartışma polemiğe dönüşmemiştir. Tamamıyla düşünce düzeyinde, oyun ve tiyatroyla ilgili, tiyatronun yararına olan tartışmalardır.

Bu dönemde roman ve hikaye ile ilgili düşünceler de tiyatrodaki olduğu gibi vürümüştür. Düşünce ayrılıkları olmuş, ama bunlar büyük tartışmalara yol açmamıştır. Roman ve hikaye eski edebiyat temsilcilerinin en uzak oldukları türler arasında yer alır. Tiyatrodaki eski taraftarı Naci'nin yazdığı oyunlar vardı. Ama romandaki temsilciler hep yeniyi savunanlar olmuştur. Burada da romanlara yöneltilen önemli eleştiri onların ahlaka aykırı olabilecekleridir. Bu eleştiri Namık Kemal ve başkalarınınca hemen karşılanmıştır.

Bu konuda akımlarla ilgili bir tartışma çıkmıştır. Bu tartışma Beşir Fuat ve Menemenlizade Tahir arasında olmuştur. Birincisi gerçekçilik ve doğalcılığı savunurken, rakibi romantizmden yana olmuştur. İkisi arasındaki bu tartışma, daha önce söz ettiğimiz gibi şiirde hayal ve hakikat tartışması olarak başlamıştır. Hayalin romantizm, hakikatin gerçekçilikte karşılığını bulması nedeniyle tartışma romantizm-gerçekçilik noktasına gelir. Beşir Fuat romantizm'in babası sayılan Victor Hugo'yu eleştirmiş, Zola'yı ise öne çıkartmış ve övmüştür. Tartışma polemiğe dönüşmüştür.

Bu tartışma daha sonra başkaları tarafından Servet-i Fünûn döneminde sürdürülür. Özellikle Ahmet Mithat gerçekçiliğe, doğalcılığa ve Zola'ya ağır hücumlarda bulunur. Zola'nın eserlerinden rezaletname diye söz eder. Bu tartışmalara başka katılanlar da olur, ama en çok Ahmet Mithat'la Sait Bey tartışırlar. İkisi arasındaki tartışmalar Galatât Tercemesi'nin defterleri ile Tercümân-ı Hakikat sayfalarında olur.

Dil, Tanzimat'ta en canlı alanlardan birini oluşturur. En çok söz de bu alanda söylenir. Çünkü bu alan herkesin ilgi ve bilgi dairesi içindedir. Bu dönemde ilk defa dile böyle bilinçli ve sistemli yaklaşıp, Türkçe'nin sorunları geniş olarak tartışıldığını söylemek yanlış olmaz. Şinasi'den Muallim Naci'ye kadar eski taraftarı olsun yeni taraftarı olsun herkes düşüncesini açıkça ortaya koymuştur.

Bu dönemde dilin sorunları belirlenmeye çalışılmış, bu sorunlar için çözüm önerileri getirilmiştir. Sözlük, gramer kitabı ve antolojiye olan ihtiyaç herkesce dile getirilmiştir. Konuşma dili ile yazı dili arasındaki uçurum Tanzimat'ta üzerinde birleşilen bir dil sorunu olmuştur. Yine bu dönemde dilde sadeleşme ihtiyacını, büyük çoğunluk duymuştur. Bunlar yanında alfabe konusu da gündeme getirilmiştir. Dil konusunda bu dönemde yapılan tartışmalar genel olarak polemik özelliği kazanmamıştır.

En çok tartışılan, sözcüklerin yazımı olmuştur. Arapça, Farsça sözcüklerin yazımında daha az sorun çıkmıştır. Bununla birlikte tartışmalar eksik olmamıştır. Türkçe sözcüklerin yazımı daha çok tartışılmıştır. İmla konusunda en çok ünlülerin yazılıp yazılmayacağı üzerinde tartışma çıkmıştır.

Tanzimat döneminin dil polemikleri daha çok Şemsettin Sami etrafında olmuştur. Sami 1885 (1301) yılında Himmetü'l-Himam fi Neşri'l İslâm adını taşıyan Arapça bir eser

yazmıştır. Bu eser İslam dininin Afrika'da yayılmasıyla ilgilidir. Saadet gazetesinde Necip Nadir adlı yazar "Aynen Varaka" başlıklı bir yazı yazarak bu kitaptan dolayı Sami'yi eleştirir. Bu arada Naci'yi över, Batı kültürüyle yetişenlere de "erbab-ı tefernüc" der. Böylelikle hem Sami'yi hem yenilikçi Tanzimatçıları hedef alır. Sami'ye yönelttiği önemli eleştiri Arapça bilmemezliktir. **Himmetü'l-Himam**'ın her sayfasında en az yirmi otuz yanlış olduğunu iddia eder.

Sami bu yazıya 23 Kasım 1301 de Tercümân-ı Hakikat'te cevap verir. Burada çeşitli iddialara karşılık verir ve Arapça'nın fen terimleri açısından eksik olduğunu da ekler. Buna 25 Kasım 1301'de Abdüllatif adlı biri Saadet gazetesinde cevap verir. Bu kişi esas üzerinde durmadan Kuran dili olan Arapça'nın kutsallığından söz ederek Sami'yi eleştirir. Saadet'in bir gün sonraki sayısında bir yazıda "Behey Yadiğar", "Romancı Efendi" gibi hitaplarda bulunularak "Sen romanlarının beher kıt'asından beşer altışar kuruş para alıyorsun, işine bak" denilir. 27 Kasım'da Abdullah imzalı yazıda da Necip Nadir ile birlikte Sami de eleştirilir. Eleştiri onun Arapça'yı küçümsediği yönündedir. 28 Kasım'da Ahmet Midhat, Sami'nin yanında işe karışır ve şunları söyler:

" Sami Bey lisân-ı Arabî hakkında bihakkın fâzılâne tedkikâtta bulunması üzerine Saadet'e dercolunan iki varakada bî-câre Sami tahkîrât-ı bî-edebâneye uqratılmıştır. Bu tahkîri edenlere sorunuz ki, Arabça bilir mi? Bilseler Sami'yi sıgaya çektirmek gibi rezîlâne edepsizlikle bahsetmek istemezler. Vâkıfâne bahsederler. Ya Sami Arabça bilmediği için bâhiste hatâ mı ediyor? Buna da kocaman bir heyhât! Sami Arabça te'lîfe muktedir olduğunu son te'lîf-i Arabîsiyle göstermiştir. Fakat echelcesine bir taassub-ı eblehânenen başka bir sermâve-i kelâmları olmayan âdemler için bu sûret-i rezîlânenen başka bahse imkan bulunmaz ki, başka türlü söz

söyleyebilsinler." (53)

Böylelikle Sami'ye destek olur. Bu satırlara Arapça yazılan her şeyin kutsal olmayacağını da ekler. Ahmet Midhat'ın yazısının başlığı "Merâm Anlaşılmıyor" idi. Necip Nadir mademki meram anlaşılmıyor, kişiliğe dokunmadan meram anlatacağım yazıları gazetenize koyar mısınız diye sorar. Midhat, gazetesinin kendi aleyhine yazılan yazılara bile açık olduğunu belirttikten sonra pazartesi günü dil konusunda bir yazı çıkacağını onu beklemesini söyler. Tercümân-ı Hakikat'in bu sayısında Sami'nin "Muharrir Efendi Hazretleri" hitaplı uzun bir mektubuna da yer verilir.

Bu mektupta Saadet gazetesini, sahte varakalar düzenleyip yayımlamayı alışkanlık haline getirmekle suçluyor. Suskunluğunu acizliğine yormalarına fırsat bırakmamak amacıyla cevap vermeye kendini zorunlu hissettiğini belirtiyor. Burada dilin kutsallığı üzerinde durduktan sonra yeniden Arapça'nın fen terimleri yönünden eksikliğini vurguluyor. Arkasından para konusunda kendisine yöneltilen suçlamaya cevap veriyor.

" Bir de medreseli efendi kıyâs-ı nefis buyurarak bizim yuvarlattığımız lokmaları sayıyor. Cenâb-ı Hakk'a bin kere hamdolsun, Arapların sadakasından mütehasıl lokmalar yutmuyoruz. Suriye'de Hicaz'da cerrârlık da etmedik. Biz mücerred padişâhımızın ve devletimizin sayesinde ve kendi sa'yimizin semeresiyle geçiniyoruz. Fakat kendisi medresede yuvarlattığı foddaların Hacı Babaların sadakası olmayıp bir Türk devletinin sadakası olduğunu bilmeli de bu hey'et-i celîleyi tahkîr ve istihfâfa cür'et gibi bir küfrân-ı nimette bulunmamalı idi. Bilmeli idi ki, yedi sekiz yüz seneden beri İslâmı himaye ile fîsebili'llah ictihâd eden Arablar olmayıp

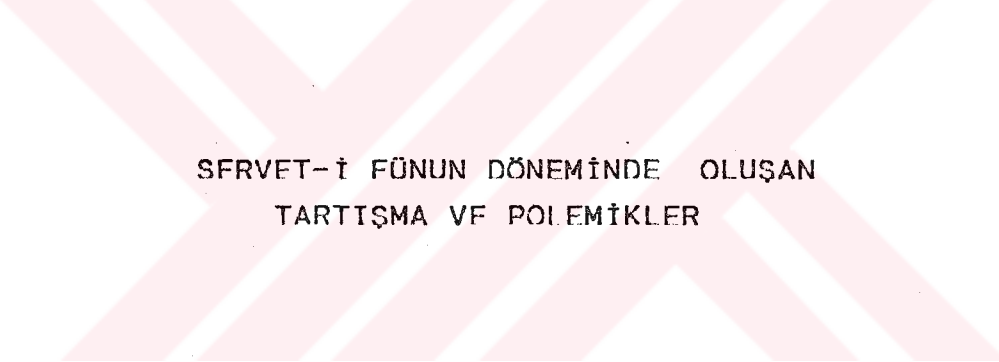
53. Ahmet Midhat, "Merâm Anlaşılmıyor" , Tercümân-ı Hakikat, 28 Kasım 1301.

o beğenmediği Türklerle, onlara mülhak ve tâbi' akvâmdır. Arabların ekserisi o vakitten beri Osmânî mücâhidlerine hâşâ "Nasrânî" demek ve huccacı soyup cehâlet-i bedeviyyelerinde sebât etmekten başka bir şey yapmıyorlar."(54)

Sami, Saâdet'te çıkan yazıların Muallim Naci tarafından yazıldığını ya da yazdırıldığını düşünmektedir. Saâdet gazetesi bu yazıya 1 Aralık 1301'de cevap verir. Yazıda Sami'yle alay edilir. Aynı sayıda bu konuyla ilgili bir yazı daha yer alır. Bu yazının devamı olacağı not olarak düşünülmüşse de yayımlanmamıştır. Bu gelişme üzerine mesele kapanır.

Şemsettin Sami'nin içinde bulunduğu bir başka tartışma da "hangi" sözcüğünün imlası nedeniyle çıkmıştır. Sami bu sözcüğü "hangı" biçiminde yazmaktadır. Emrullah Efendi 24 Temmuz 1314 tarihli ikdâm'da Türkçe'nin imla kurallarından söz eden bir yazı yazar. Yazının bir yerinde hangı kullanımını yanlış bulduğunu belirtir. Sami kendisini hedef alan bu iddiaya 10 Ağustos 1314 tarihli Sabâh'ta cevap verir. Konuyla ilgili karşılıklı yazışmalar ve eleştiriler gazetelerde sürer. Konuya Veled Celebi, Necip Asım gibi dil alanında tanınmış başka yazarlar da katılır. Bunların yanında Ahmet Midhat, Ebuzziya Tefik gibi basın ve edebiyat dünyasının tanınmış adlarıyla Menemenlizade Ethem, Abdurrahman gibi daha az tanınan yazarlar da katılmışlardır. Bu tartışma son derece düzeyli yürütülmüş, taraflar birbirlerine karşı kırıcı davranmamışlardır. Ancak bu tartışmadan da bir sonuç çıkmamıştır. Herkes yine düşüncelerini sürdürmüştür. Bir başka deyişle yenilen taraf olmamıştır.

54. Şemsettin Sami, "Muharrir Efendi Hazretleri" , 28 Kasım 1301.



SFRVET-İ FÜNUN DÖNEMİNDE OLUŞAN
TARTIŞMA VE POLEMİKLER

SERVET-İ FÜNUN DÖNEMİNDE OLUŞAN TARTIŞMA ve POLEMİKLER

Tanzimat'ı izleyen Servet-i Fünûn döneminde de birçok tartışmalar olmuştur. Bir ikilik dönemi olarak niteleyebileceğimiz Tanzimat dönemi eskiyle bağlarını kesin olarak koparmamıştır. Bu ve buna eklenecek başka nedenlerle getirdiği yenilikler de sınırlı olmuştur. Servet-i Fünûn döneminde ise bu ikilik iyice kırılmış, daha keskin bir cepheleşme olmuştur. Cepheleşme olunca da hem tartışmalar hem de polemikler kaçınılmaz hale gelmiştir. Tanzimat'ta yeni edebiyatçıları arasında da yoğun tartışmalar yaşanırken, Servet-i Fünûncular kendilerini ve sanat anlayışlarını kabul ettirinceye kadar birbirlerine iyice kenetlenmişler ve aralarında tartışmamışlardır. Ama eskicilerin kendilerine yönelttikleri eleştiri ve hücumlar karşısında da sonuna kadar suskun kalmamışlardır.

Tartışmalar yapılmasının bir nedeni de ortada edebiyatla ilgili sorunların bulunmasıdır. Nitekim Tanzimat'ta karşılaşılan ve üzerinde tartışılan sorunlar Servet-i Fünûn döneminde de sürmüştür. Tanzimat'ta karşılaştığımız imla, alfabe, sözlük, gramer, antoloji, ansiklopedi, vezin ve kafiye ile ilgili sorunlar bu dönemin de başta gelen konularını oluşturur. Sorunlar sürdüğüne göre bunların konuşulup tartışılması doğaldır.

Dönemin gazete ve dergileri bu tartışmalara sayfalarını sonuna kadar açmışlardır. Tartışmaları körüklemek açısından bakıldığında Teraküma'nın Hakikat ve Malûmât gazetelerinin daha özel bir yerleri olduğu görülür. Anılan konulardaki tartışmaların hepsi polemik düzeyinde gerçekleşmemiştir. Bu bağlamda kece-aruz konusunu örnek göstermek istiyorum. Bu konu daha Tanzimat döneminde açılmış, üzerinde çeşitli yazılar yazılarak görüşler bildirilmiştir. Konu Servet-i Fünûn döneminde de geniş olarak konuşulur. Hatta Cumhuriyet

döneminde de gündemin başında yer almaya devam eder. Bu süreç içinde tartışmaların büyük bir kısmı münazara ve mübahase sınırları içinde olumlu bir havada sürer. Özellikle Servet-i Fünûn döneminde, bu böyledir. Bu tartışma 1905 yılında polemik özelliği kazanır. Hüseyin Cahit'in de bir ara katıldığı bu polemik, tartışmanın yürütüldüğü Çocuk Bahçesi dergisinin iki hafta kapatılmasıyla sona erer.

Mehmet Emin'in Türkçe Şiirler'i de Servet-i Fünûn döneminin gündemi içindedir. Bu şiirler bir kısım edebiyatçı tarafından beğeniyle karşılanırken, bir kısmı tarafından da eleştirilir. Servet-i Fünûncular bu şiirlerin kendi içinde bir güzelliği ve özelliği olduğunu kabul ederler. Ancak kendileri bu şiir anlayışına katılmazlar. Bu dönemde Türkçe Şiirler'e en olumsuz yaklaşan Ahmet Rasim olur. Ahmet Rasim'e karşı çıkan kişi de Coşkun imzasıyla yazan kişidir. İkisi arasındaki yazışma zaman zaman polemik sınırı içinde yürümüşse de fazla uzamamıştır.

Bu dönemde dille ilgili konulardan biri olan imla üzerinde de tartışmalar yapılmıştır. Özellikle araba ve Türk sözcüklerinin yazılışı üzerinde bazı tartışmalar olmuştur. Bunlardan Türk sözcüğünü vavlı yazarlarla alay edilmiştir. Ancak imla konusu genel olarak ılımlı bir biçimde tartışılmıştır. İmla açısından bü'l-heves sözcüğü de Ahmet Midhat ile Ebüzziya Tefvik arasında küçük bir tartışmaya yol açmıştır.

Klasiklerin çevrilmesi bu dönemin en uzun süreli tartışılan konusu olmuştur. İlk yazılar tam olarak polemik özellikleri taşımazlar. Ancak Sait Bey'inkiler için bunu söylemek mümkün değil. Çünkü o, klasiklerin çevrilmesinden çok Ahmet Midhat'la uğraşmıştır. Ama konu genel olarak ele alındığında klasiklerin çevrilmesi meselesi polemik olarak değerlendirilir.

Servet-i Fünûn döneminin tam anlamıyla polemik olarak değerlendirilebilecek en büyük tartışması dekadalık konulu olanıdır. Kimi zaman bir ad kimi zaman da bir sıfat olarak kullanılan bu sözcük olumsuz eleştirilerin tümünün tek başına simgesi olarak karşımıza çıkar. Servet-i Fünûn'u hangi açıdan eleştirmek gerektiyse bu sıfat ve ad kullanılmıştır. Hücumlar bu sıfata yüklenerek yapılmıştır. Zaman açısından da uzun bir süreye yayılan bu polemik çerçevesinde yazılan yazı sayısı da bir hayli fazladır. Çalışmamızın bundan sonraki bölümü Servet-i Fünûn döneminin en öne çıkan klasikler ve dekadalık polemikleriyle sürecektir.



KLASİKLER MESELESİ

Tanzimat döneminde edebiyatımız, batı edebiyatlarıyla ilişki içine girmiş, onlardan etkilenmiş ve onları örnek alarak bazı değişimleri gerçekleştirmiştir. Bu değişimde öncülük edip, yol gösterenlerden biri de "Hace-i evvel" sıfatlı Ahmet Midhat Efendi'dir. Roman, hikaye, tiyatro dallarında ortaya koyduğu eserlerle öncülük görevini yapan Midhat, aynı zamanda dil ve edebiyatın çeşitli meseleleri üzerinde düşünce üretmiş, o konuları edebiyatın gündeminde birinci sıraya getirmiş, tartışmalar yaratmış ve tartışmıştır.

Klasiklerin çevrilme konusunu gündeme getiren de yine Ahmet Midhat olmuştur. O klasikler hakkında düşüncelerini söylerken örnek olarak *Le Cide*'i almıştır. *Le Cide* (1636), yazılışından 260 yıl sonra ülkemizde ikinci kez gündeme gelmiş ve Batı klasiklerinin çevrilmesiyle ilgili bir tartışmada önemli yer tutmuştur. Burada önemli olan nokta 260 yıl sonra bir eserden nasıl bir yarar sağlanabileceği hususudur. Ahmet Midhat'a göre klasikler, aradan uzun yıllar geçmesine rağmen değerlerini korumaları, döneminin olgun, başarılı edebiyat örnekleri olmaları itibarıyla öne çıkan eserlerdir. Bu yüzden klasikler her ulus için önem taşınmalı, örnek tutulacak eserler olarak değer bulmalıdır. Yazarlar da her açıdan örnek oluşturacak bu eserleri örnek almalı ve taklit etmeli, bu aşamalar sonucunda kendi klasiklerini oluşturmalıdırlar. İşte tartışma klasik çevirilerinin bu sonuçları doğurup doğurmayacağı noktasında çıkar.

Ahmet Midhat klasikler konusunda önce en yakınında bulunan damadı Naci ile konuşur. Hem kendi hem Naci, bunların çevrilmesi konusunda bazı çalışmalar yaparlar. Bu çalışmalar

konusunda da bilgi edindiğimiz Midhat'ın şu satırları klasikler konusunda başka düşünceleri de içerir:

"Bizim için bu klasiklerin devri geçmiş olmak şöyle dursun henüz tamamıyla hulûl bile etmemiştir. Hak Taâla Hazretleri rahmet-i bî-nihâyesinin mebzûliyyeti ile mükâfat eylesin, Naci'yi Mes'ud-i Harabâtîlikten çıkarıp bir Rasin, bir Buvalo etmek için ne kadar emek sarf eylediğini husûsiyyât-i ahvâlimize vâkıf olan Şeyh Vasfi Efendi Hazretleri gibi bazı yârân bilirlir. İşte o cism ü cânı şâ'ir yaratılmış olan Naci-yi dâhiye klasiklerin ne olduklarını anlatmaya çalıştım. Amma bunun için gerek anın ve gerek benim çektiğimiz zahmetleri böyle bir "çalıştım" kelimesiyle ta'rif etmiş olamam. Rasin'den, Korneyl'den bir kaç trajedi ile Şekspir tercemelerinden bir kaç dramı "henüz Fransızca bilmediği cihetle" harf-be-harf terceme ederek okudum. Bu suretle klasikleri bihakkın anlayamayacağına hükmederek zaten pek az mukaddemâtını görmüş olduğu Fransızca'yı ilerletmeye heveslendi. Öyle "gelgeç" denilebilecek bir heves değil. Yedi sekiz ay bir gayret ile Viktor Hugo'yu, Prudom'u filânı anlamaya başladı ki bunlardan ettiği tercemeler meydândadır. Hepsi de kendi tercemeleridir.

Ah sevgili Naci! Vefâtından dört gün mukaddem Duma Fis'in "La Dam o Kamelya" romanından son dersini almış idi. Neyse, yazmakta olduğumuz şu satırları göz yaşlarıyla bozmayalım.

İşte bir maksadı anlatmak için koca bir lisân öğrenerek maksadı hakikaten anladığı zaman Zatü'n-Nitâkayn'ını ve Ertuğrul'u yazmaya başladı. Maksadı Osmanlıca trajediye bir yol açmak idi. Muvaffak olamadı. "Hazret! Bunları yazdım amma yine klasiklere benzetemedim. Volter'in Hanriyad'ını, taklîd mümkündür. Çünkü bir nevi' şeh-nâmedir. Fakat Rasin'in, Korneyl'in trajedilerini taklîd mümkün olmayacak. Biz henüz edebiyâtın bu devrine gelmemişiz. Ne yapsak kaside

çeşnisinden kurtulamıyoruz" dedi. Pek umarım ki bu yolda hasb-i hâlleri Şeyh Vasfi Efendi Hazretleri'yle dahi etmiştir." (1)

Nacî,Racine ve Corneille tarzında trajediler yazmak için çok çaba gösterir. Bu bağlamda Zâtü'n-Nıtâkayn (Hz.Ebubekir) ve Ertuğrul'u yazmağa başlar. Fakat görür ki ne kadar çaba gösterse de bir başarı sağlayamayacak; tüm uğraşlarına karşılık kaside çeşnisinden uzak bir eser ortaya koyamayacaktır. Bunu Ahmet Midhat'a itiraf eder.

Midhat da bizim edebiyatımızın henüz Batı tarzında klasik oluşturacak olgunluğa erişmediğini görmüş ve bu olgunlukta eserler vermek için elde örnekler olması gerektiği düşüncesine ulaşmıştır. Bu durumda yapılacak işi klasiklerin çevrilmesi olarak gördüğünü şu satırlarda ifade eder:

"Biz hakikaten klasikler devrine henüz girmedik. Anın için diyorum ki Faust'lar, Sîd'ler, Andromak'lar, Romeo Jülyet'ler gibi âsârı, üdebâmız, şû'ârâmız henüz vücûda getiremeyeceklerinden hiç olmazsa şimdiki hâlde tercemelerini olsun vücûda getirelim." (2)

Midhat'ın bu düşünceleri içeren yazısının Tercümân-ı Hakikat'te yayımlanmasından bir gün sonra İkdâm gazetesinde Ahmet Cevdet "İkrâm-ı Aklam" (Ahmet Midhat'ın yazısının başlığı da aynıdır) başlığıyla bir yazı yazarak konu ile ilgili düşüncelerini ortaya koyar. Öncelikle Midhat'ın klasiklerin çevrilmesini teşvik işini ya da düşüncesini bir emel olarak niteler. Bunun gerçekleşmesini herkesin dileyeceğinden kuşkusuz da yoktur. Ama emelin uygulamaya geçirilmesi konusunda kuşku vardı. Çeviri işi yapılırken

1. Ahmet Midhat, "İkrâm-ı Aklam", Malûmât, No.99, 4 Eylül 1313-18 Rebiülahir 1314, s.976. Bu yazı hem Tercümân-ı Hakikat'te hem de Malûmât'ta yer alır.

2. A.g.gaz., No:99, s.976

sakınılacak hususlara dikkat çekmek; konuyla ilgili başka görüşlerini açıklamak amacıyla bahse karışıp bu yazıyı yazdığını belirtir.

"Ma'lûm ya, klasik eserler anlardır ki en büyük mü'elliflerin mahsûl-i tab' u kalemi olup meşk ittihâzına sâlih ola." (3) diye söze girerek klasik eserlerin iki önemli özelliğini ortaya koyar. Bu bir anlamda klasik eserin tanımıdır. Hemen arkasından her ulusun olduğu gibi bizim de klasiklerimizin olduğunu belirtir. Midhat'ın az önceki sözleri hatırlanırsa burada Ahmet Cevdet'in klasikler konusunda ondan ayrıldığı dikkati çeker. Midhat edebiyatımızın klasik oluşturacak olgunluğa erişmediğini söylerken, Cevdet bizim de klasiklerimiz olduğunu söyler ve Süleyman Çelebi, Sinan Paşa, Nefi, Baki, Naima, Cevdet Paşa ve Naci'yi klasiklerimizi yaratan kişiler olarak sayar.

Ahmet Cevdet sözü klasiklerin çevrilmesine getirir. Bu konudaki düşüncelerini belirtirken klasiklerin bir özelliğini daha ortaya koyar.

"Klasikler bir millette yetişen e'âzım-ı erbâb-ı kalemin mahsûlât-ı fikriyyesi oldukları cihetle bunların mâhiyyetine vâkıf olmayı o milletin efrâdından ziyâde milel-i sâ'ire erbâb-ı iz'ânının ârzû etmeleri pek müstahsendir. Ancak bu ârzû nasıl is'âf olunabilir. İşte burası gâyet müşkil bir şeydir.

Zîrâ bu mebhaste ilk vârid olacak su'âl klasikler terceme olunabilir mi mes'elesidir. Klasik eser meşk ittihâzına sâlih olmak için hangi lisânda yazılmış ise o lisânın dekâyık ü mezâyâsını câmi' olduğu için anı aslındaki te'sîr ü letâfet ile diğer lisâna nakl âdetâ müstahîldir. Dünyâda hiç bir klasik eser letâfet ü meziyyât-ı asliyyesiyle diğer bir lisâna nakledilebilmiş olsun. Fakat

şimdiden der-meyân edelim ki bir klasik eserin taklid edilmesi başka, diğer bir lisâna nakledilmesi yine başkadır. Birincisini mevki'-i fi'le koymaya muvaffak olanlar mefkûd değildir. Ancak ikincisini yapabilmiş bir mütercim hâtırımıza gelmiyor." (4)

Klasikler bir ulusun yetiştirdiği yazarların en büyüklerinin ortaya koydukları ürünler olmaları nedeniyle başka ulusların bireylerinin dikkatini çekmektedir. Bu dikkat ve ilginin gereği klasiklerin o dillere çevrilmesi ihtiyacı doğar. İşte Ahmet Cevdet'e göre sorun bu noktada kendini gösterir. Çünkü klasikler yazıldığı dillerin incelik ve ayırıcı özelliklerini taşımalarıyla bir güzellik ve değere ulaşırlar. Başka dillere çeviri yapıldığında bu özellikler korunamadığından aslındaki etki ve güzellik de azalmaktadır. Bu yüzden Cevdet klasik eserler taklit edilebilir, ama başka dillere kolay kolay çevrilemez düşüncesine bağlanır. Bizde de klasikleri taklit edenin çıkabileğine inanan Ahmet Cevdet, çevirme işini yapacak bir isim hatırlamadığını söyler.

Düşüncelerini Goliç Paşa'nın "Millet-i Müselliha"adlı eserini örnek göstererek kuvvetlendirmek ister. Bu eserin Fransızca'ya üç ayrı kişi tarafından çevrildiğini, ama üçünün de aslındaki güzelliği ve anlamı yansıtamadığını söyler. Üçüncüsünü diğerlerine göre biraz daha iyi bulur.

Nefi'den iki beyiti örnek alarak bunların da başka dillere çevrilmesinin güç olduğunu söyler. Bu güçlük bütün eserler ve diller için geçerlidir. Ona göre yalnız birbiriyle yakınlığı, akrabalığı olan diller arasında yapılan çeviriler asıllarına daha uygunluk gösterirler. Shakeaspeare Almanca'ya ve Fransızca'ya çevrilmiştir. Almanca'ya olan çeviri aslına yakınlık göstermede daha başarılı olmuştur.

Ahmet Cevdet çeviri konusunda bir hususa daha dikkat

çeker. O da manzum eserlerin mensur olarak çevrilmeleridir. Böyle bir yolu asla doğru bulmaz. Manzum eserin çevirisi de manzum olmalıdır. Hatta manzum eserlerin kendi dillerinde de olsa mensur olarak yazılmalarını ya da mensur hale getirilmelerini uygun görmez. Burada Ahmet Midhat'ın yaptığı işi de eleştirmiş olur. Ahmet Midhat manzum bir eser olan Le Cide'i mensur olarak çevirmişti. Ahmet Cevdet, Le Cide'in Fransızca ve mensur olarak yazılanının bile manzum olan Le Cide'le bir ilgisi olamayacağını düşünür ve bunu klasik çevirisi olarak kabul etmez.

Bu yazıda Ahmet Cevdet klasiklerin ne amaçla çevrilecekleri konusuna da değinir. Bu çeviriler iki amaca yönelik olabilir.

"Klasikleri tercemeden maksad nedir? O milletin edebiyâtı hakkında bir fikir vermek veyâhûd onları meşk ittihâz etmek ise terceme ile bu iki maksadın ikisinin de temâmî-i husûlû kâbil olmadığı muhakkaktır. Eğer maksad o lisândaki mahsûlât-ı kalemiyye hakkında bir ma'lûmât vermek ise o hâlde istediğiniz terceme olunabilir. Hatta bu hâlde birçok yerleri mahv ve ısbât sûretiyle geçmek de kâbidir. Naci merhûmun ba'zı klasik ebyâtı tercemesi gibi." (5)

Bu sözlerden de anlaşılacağı gibi çeviriden, klasiklerin örnek alınması ve bir ulusun edebiyatının tanıtılması amaçlanabilir. Ama bunların hangisi tercih edilirse edilsin tam anlamıyla amaca ulaşmak mümkün değildir. Hal böyle olunca klasiklerin çevrilmesinin gerekliliği tartışmaya açık duruma gelir.

Klasiklerin çevrilmesi işini kimin yapacağı da Ahmet Cevdet'in üzerinde durduğu bir başka husustur. Bu işi yapacak kişilerin hem çeviri yapacakları dili hem de Türkçe'yi çok

çeker. O da manzum eserlerin mensur olarak çevrilmeleridir. Böyle bir yolu asla doğru bulmaz. Manzum eserin çevirisi de manzum olmalıdır. Hatta manzum eserlerin kendi dillerinde de olsa mensur olarak yazılmalarını ya da mensur hale getirilmelerini uygun görmez. Burada Ahmet Midhat'ın yaptığı işi de eleştirmiş olur. Ahmet Midhat manzum bir eser olan Le Cide'i mensur olarak çevirmişti. Ahmet Cevdet, Le Cide'in Fransızca ve mensur olarak yazılanının bile manzum olan Le Cide'le bir ilgisi olamayacağını düşünür ve bunu klasik çevirisi olarak kabul etmez.

Bu yazıda Ahmet Cevdet klasiklerin ne amaçla çevrilecekleri konusuna da değinir. Bu çeviriler iki amaca yönelik olabilir.

"Klasikleri tercemeden maksad nedir? O milletin edebiyâtı hakkında bir fikir vermek veyâhûd onları meşk ittihâz etmek ise terceme ile bu iki maksadın ikisinin de temâmî-i husûlû kâbil olmadığı muhakkaktır. Eğer maksad o lisândaki mahsûlât-ı kalemiyye hakkında bir ma'lûmât vermek ise o hâlde istediğiniz terceme olunabilir. Hatta bu hâlde birçok yerleri mahv ve ısbât sûretiyle geçmek de kâbidir. Naci merhûmun ba'zı klasik ebyâtı tercemesi gibi." (5)

Bu sözlerden de anlaşılacağı gibi çeviriden, klasiklerin örnek alınması ve bir ulusun edebiyatının tanıtılması amaçlanabilir. Ama bunların hangisi tercih edilirse edilsin tam anlamıyla amaca ulaşmak mümkün değildir. Hal böyle olunca klasiklerin çevrilmesinin gerekliliği tartışmaya açık duruma gelir.

Klasiklerin çevrilmesi işini kimin yapacağı da Ahmet Cevdet'in üzerinde durduğu bir başka husustur. Bu işi yapacak kişilerin hem çeviri yapacakları dili hem de Türkçe'yi çok

iyi bilmeleri gerekmektedir. Türkçe'yi ne kadar bileceklerini örneklemek için Naci'den söz eder. En az Naci kadar Türkçe'ye hakim olmak gerekmektedir. Oysa Naci bile, ne yapılsa yapılsın bizim şairlerimiz ve yazarlarımızın kaside çeşnisi dışında eser veremediklerini itiraf etmişti. Bizde zaten dil bilen insan sayısı sınırlıydı ve çevirmenlerin çoğu gazete çevirmenliği yapmaktaydı. Ahmet Cevdet onların durumu hakkında şu sözlerle bir saptamaya gider:

"Bizde en işlek yol gazete mütercimliği iken anı bile hakkıyla ifâ edecek kaç kişi var sorarız. Bir mütercim lâzım olunca bulmak kâbil olmuyor. Niceleri mütercim olmak üzere geliyorlar da ya Türkçe'de yahud Fransızca'da afv olunmaz hatâlar ediyorlar. En fenâsı Türkçe'yi bile bilmiyorlar."(6)

Çevirmenlerin durumunu böylece ortaya koyduktan sonra klasiklerin çevrilmesi konusunda şu sonuca ulaşır:

"Binâen aleyh klasikleri biz henüz terceme edebilecek bir hâlde olmadığımızdan onların bekâretini lisânımızın tevsi'ine kadar muhâfaza etmeliyiz." (7)

Ahmet Cevdet'in yukardaki satırlarla biten yazısı Midhat'ın istediği sonucu doğurmuştur. Midhat yazısını, "Şimdilik bundan ziyade söz söylemeyiz. Bakalım bu kadarcık bir hasb-i hâle ne yolda mukâbele görürüz de ondan sonra da yine söyleriz." (8) cümleleriyle bitirmişti. Amacı da bu konunun edebiyat çevresinde tartışılmasıydı. İşte tartışma başlamıştı. Bu işi başlatan kişi olarak da ilk cevap hakkı kendine düşmekteydi.

Midhat, cevap yazısına Ahmet Cevdet'i, gazetesini ve

6. A. g. gaz., No: 98, s. 975

7. A. g. gaz., No: 98, s. 975

8. A. g. gaz., No: 99, s. 977

klasikler konulu makalesini överek başlar. Onunla bazı konularda düşünce birliği içinde olduklarını bazı konularda ise ayrı düşündüklerini belirtir. Böyle olmasını da gelişme açısından yararlı bulur. Herkesin aynı biçimde düşünüp, görüş birliği içinde olması zaten imkansızdır. Olaylara yaklaşımdaki farklılıkları ilerlemenin gereği olarak gören Midhat, Ahmet Cevdet'in yazısını baştan aşağı süzerek ayrıldıkları ve birleştikleri noktaları ve bunlarla ilgili düşüncelerini sırasıyla ortaya koyacağını söyler. Önceliği birleştikleri noktalara verir. Çünkü burada bir sorun, cevap verilmesi gereken bir durum yoktur.

Ahmet Midhat'ın ilk yazısında *Le Cide*, *Andremaque*, *Faust* örneklerinden yola çıkılması Batı klasiklerini gündeme getirmişti. Cevdet ise cevabında Osmanlı da dahil her ulusun klasikleri olduğunu söylemişti. Midhat burada bir düzeltme yapar ve gerçekte bu konuda Ahmet Cevdet'le aralarında bir ayrılık olmadığını belirtir. Her ulusun klasiği olduğunu o da kabul eder. Bir dil alışkanlığının kaleme yansması sonucu klasiklerin yalnız Batı'ya mahsus olduğu düşüncesini uyandıran bir ifade kullandığını belirtir. Yanlış anlaşılmaya neden olan sözler Midhat'ca düzeltilmişinden anlaşmazlık ortadan kalkmış olur.

Midhat, ikinci sırada sözü Cevdet'in klasiklerin çevirisinin imkansız denilecek kadar zor olduğu konusundaki düşüncelerine getirir. Böyle bir zorluk olduğunu kabul eder. Ama önemli olan bu zorluğa rağmen çevirilerin yapılabilmesidir.

Midhat çevirinin harf-be-harf ve mealen olmak üzere iki türlü yapılabileceğini belirtir ve zorluğu bunlardan birincisinde görür. Harf be harf çeviri gerçekten imkansız denecek kadar zordur. Goliç Paşa'nın "*Millet-i Müselliha*"sı ve Sadi'nin *Gülistân*'ını örnek verir. Bunlar Fransızca'ya defalarca çevrilmelerine karşılık çeviri zorlukları

aşılmadığından istenilen özelliklerde bir çeviri gerçekleştirilememiştir. Midhat bu sorunu aşmak için Batı'da şerh ve tahşiyeye dayanan "anutasyon" denilen bir çeviri yöntemi kullanıldığından söz eder (9). Bizde de Galatât-ı Terceme'de Sait Bey'in bu yolda örnekler verdiğini, onun bu konuda yaptıklarını ve düşündüklerini anlatmasının meseleye aydınlık kazandırıp, bir çözüm getirebileceğini söyler. Midhat, Cevdet'in Neffî'den aldığı

"Aferin ey rûzqârın şeh-süvâr-ı saf-deri
'Arşa as şimden girü tîğ-i Süreyyâ-cevheri

Tîğine n'ola yemin eylerse rûh-ı Murtazâ
Bir gazâ etdin ki hoşnûd eyledin Peyğamberi"

beyitlerinin aslındaki incelik ve özellikleri koruyarak çevrilmesinin imkansızlığı üzerinde durur. Bu örneği veren ve çevrilmesinin zorluğunu ilk söyleyen Ahmet Cevdet'ti. Ayrıca bu dizeler çevrilmiş, fakat istenilen başarı elde edilememiştir. Midhat buna katılır. Hatta, "Bizden Şeyh Vasfi Efendi Hazretleri'nin birkaç eş'ârının Fransızca'ya tercemesini istemişler idi de bizim yaptığımız tercemeler

9. Anutasyon: Çeviride en büyük güçlük asıl dilin inceliklerinin tam olarak yansıtılması noktasında olmaktadır. Midhat harf be harf çevirinin güçlüklerini aşmak için anutasyon denilen şerh ve tahşiyeye başvurarak yapılan çeviri yönteminden söz ediyor. Bu yöntemde çevrilen klasik eserin orijinal parçası sol sayfanın üst yarısına yazılıyor. Boylamasına ikiye ayrılan sağ sayfanın ilk sütununa asıl dildeki metin cümle cümle yazılıyor. İkinci sütunda bu cümlelerin çevirisi aynıyla yapılıyor. Bu çeviri zevk vermeyeceğinden daha özgür olarak çevrilen metin sol sayfanın altına konuluyor. Böylelikle her istenilenin bir arada bulunduğu bir çeviri elde ediliyor.

dahi bir şeye benzememişler idi." (10) diyerek onun düşüncesine, bildiği bir örneği ekleyerek destek verir. Ama şunu da söylemeden duramaz: Nefi'nin dizelerinin harf-be-harf çevirisini Fransızların anlamasından geçtik; acaba kaç Osmanlı Nefi'nin onların diliyle yazdıklarını inceliklerine vararak anlar? Midhat bu soruya olumlu cevap vermez. Amacı çevirideki güçlüğü duyurmaktır. O halde bu tür çeviriler, harf-be-harf değil, ancak şerhli, haşiyeli ve mealen yapılırsa anlaşılması sağlanabilir. Hammer'in Hâfız Divânı'nın bu şekilde Almanca'ya yapılan çevirisini beğenmiştir ve onu örnek olarak anar.

"...Lisânımızın ebeveyni olan 'Arabî ve Fârisî'de bihakkın klasik addedilen enâfis-i âsârı bir şarkiyyûna bile takdîr ettirebilmek için bin muktedir esâtize tarafından şerhe tahşiyeye ihtiyâc görülmemiş midir? İbn-i Fâriz'in, Celaleddin-i Rumi'nin âsârı gibi şeyler her kâri'in kendiliğince bihakkın tefehhüm edebileceği eserler midir?" (11) sözleriyle çevirilerin herkes tarafından hakıyla

sol sayfa	sağ sayfa	
Yunanca Metin ----- Okuyana hitap edecek nite- likte daha özgür ve esnek çeviri	Yunanca cümleler	Aynıyla çeviri cümleler

10. Ahmet Midhat, "Yine İkrâm-ı Aklâm" Malûmât, No:100, 11 Eylül 1313-25 Rebiülahir 1314, s.1005.

11. A.g.gaz., No:100, s.1005.

anlaşılmasının zorluğuna dikkati çeker. Ama Midhat tüm zorluklara karşılık daima çevirilerin yapılmasından yana olur.

Ahmet Cevdet yazısında klasikleri çevirmekteki amaç üzerinde de durmuştu. Buna göre klasikler iki amaçla çevrilirler: Ait olduğu ulus hakkında fikir edinmek ve çevrilen eseri örnek almak. Ahmet Cevdet'e göre çevirilerin bu iki amaca tam olarak ulaşmaları mümkün değildir. Ahmet Midhat bunu da kabul eder.

"Vâkı'â "temâmî-i" husûlü kâbil değildir. Ama bir dereceye kadar husûlü de kâbil değil midir? Bir şeyden asla haberdâr olmamak ile bir dereceye kadar haberdâr olmak bir midir?" (12)

Bu sözler gösteriyor ki çeviride amaçlananlara tamamıyla ulaşmak mümkün değil. Ama beklentilerin hepsine cevap verecek çeviri yapılamaması, ondan tümüyle vaz geçmeyi gerektirmez. Eksik de olsa, yarım da olsa bir şeylerden haberdar olma imkanı ancak bu çevirilerle sağlanacaktır. Midhat bu konuda kendisinin yaptığı Le Cide çevirisini örnek verir. Bu küçük bir özet niteliğindedir. Buna rağmen edebiyatımız için bir katkıdır. O özet çeviri olmasaydı Le Cide tanınmayacak, hakkında bir şey bilinmeyecekti. Midhat, Le Cide hakkında bir şeyler bildiğini sananların da bu bilgilerinin yanlış olduğunu yaptığı çevirinin ortaya çıkardığını söyler. Midhat'a göre bu sayede hiç olmazsa bir yanlış düzeltilmiş olur. Bunun sonucunda Le Cide'in Endülüs'te bir Arap Beyzadesinin sergüzeştinden ibaret olmadığı anlaşılır.

Ahmet Midhat klasiklerin çevrilmesinden yana olduğunu bir kez daha ısrarla savunur. Aslında Ahmet Cevdet de çeviriye düşünce olarak karşı değildir. Fakat ona göre henüz sağlıklı çeviri yapılacak koşullar oluşmamıştır. Öncelikle dilimizin buna müsait olmadığını iddia eder ve dilin bu

olgunluğa ulaşmasını beklemeyi uygun görür. O takdirde klasikler tabii çevrilebilir, çevrilmelidir görüşündedir. Midhat'la ayrıldıkları temel nokta budur.

Bir başka ayrılık noktası da nazımla yazılmış bir eserin nesren çevrilmesidir. Cevdet bunu kabul etmez. Midhat'a göre bu mümkündür. Bir klasik nazmen aynıyla çevrilemiyorsa nesren çevrilmelidir.

"Arkadaşımız bir eser-i manzûmun nesren tercemesini kabûl etmediğine göre nazmen tercemesini arzû etmiş oluyorsa da nesren bile terceme-i 'ayniye kâbil olmadığı hâlde nazmen terceme-i 'ayniye kâbil olabilir mi? Biz hiçbir lisândaki manzûm klasiklerin hiçbir lisâna nazmen tercemesi imkânını hâtırdan bile geçiremeyiz."(13) diyen Ahmet Midhat Mesnevî-yi Şerîf'i örnek verir. Bunu nazmen çevirmeye kalkışan kişiyi merhamete muhtaç olarak görür. Ona göre Mesnevî'nin nazım olarak çevirisi imkansızdır.

Ahmet Cevdet klasiklerin çevirisine karşı çıkarken bu eserleri çevirecek yetenekte çevirmenlerin olmadığını ileri sürüyordu. En gelişmiş çevirmenliğin gazete çevirmenliği olduğunu, buna rağmen onların da çok büyük yanlışlar yaptıklarını, kimilerinin Türkçe'ye, kimilerinin çeviri yaptıkları yabancı dile yeterince hakimiyetlerinin bulunmadığını söylüyordu. Türkçe açısından ise ölçü olarak Naci'yi alıyordu. Cevdet'e göre çevirmenin Türkçe'yi Naci kadar iyi bilmesi gerekmektedir. Midhat ise, Türkçe, Fransızca ve Naci konusunda düşüncelerini şu satırlarla açıklar:

"Merhûm Naci Osmânlıca kudret-i kitâbeti yed-i inhisârına almamış idi ya? Naci kadar hatta daha iyi Osmânlıca yazarlarımız "yoktur" denilecek olur ise iddi'â ve

isbât ederiz ki çoktur. Hele Fransızca'yı bihakkın anlayanlarımız ondan daha çoktur." (14)

Midhat Naci'yi seven ve takdir eden biridir. Hele hele klasikleri anlayan, ilgi gösteren, çevirmek için Fransızcasını geliştirmeye çalışan Naci'ye karşı, beslediği takdir hissi daha da artmıştır. Ama Türkçe'yi ondan başka doğru, güzel kullanan yokmuş ya da çıkmazmış gibi düşünülmesini de asla kabul etmez. Fransızca konusunda zaten sorun yoktur. Fransızca'yı iyi bilen pek çok kişi o dönemde mevcuttur. Öyleyse klasikleri çevirecek insanlar bulunabilir.

Midhat, gazete çevirmenlerinin yanlışları konusuna ekonomik açıdan yaklaşır. İyi çevirmene iyi para vermek gerekir der. Ona göre on kuruşa satılan gazetenin bu yükü kaldırması imkansızdır. Kötü çevirmenin yanlış yapmasını da normal karşılar. Bu nedenle iyi para vermek göze alınırsa klasikleri çevirecek kişiler bulunabileceğine inanır. Bu noktada da işaret ettiğimiz gerekçeleri öne sürerek Ahmet Cevdet'e karşı çıkar. Yazıda son söz olarak söylediği şudur:

" İlk ettiğimiz tercemeler matlûba tevâfuk etmez ise ikinci üçüncü def'a olarak tekrâr terceme olunur. Meselâ Telemak dahi bir klasik eserdir. İlk tercemesi hiç benzememiştir. İkincisi benzeyebilecek derecenin beş on kat ilerisine atlayıvermiştir. Ama be'is yok bu mütercimler yine meşkûr ve me'cûrdurlar. Bir üçüncüsü dahi muvaffak olamaz ise dördüncüsü beşincisi elbette bir hangisi muvaffak olur. Muvaffak olanlar böyle muvaffak olmuşlardır." (15)

Midhat eldeki başarısız çevirilerin yılgınlık yaratmamasını ister. İyi çeviri elde edinceye kadar defalarca bu işi tekrarlamayı gerekli bulur.

14. A. g. gaz., No: 100, s. 1006.

15. A. g. gaz., No: 100, s. 1006.

Ahmet Cevdet klasikler konusunda başka bir yazı yazarak mukabelede bulunmaz ve köşesine çekilirse de tartışmalar bitmez. Bu kez konuya ilgi gösteren başka yazarlar görüşlerini açıklarlar. Çeviriden yana olan ve karşı olanlar olmak üzere iki grup oluşur. Karşı olanların hemen hepsine Ahmet Midhat cevap vermeye çalışır. Ahmet Cevdet aslında klasiklerin çevrilmesine karşı değildir. Yazısında bu işin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği üzerinde durur; dil ve edebiyatımızın o günkü imkanları içinde bunun bir müddet ertelenmesi düşüncesinde olduğunu bildirir. Klasikler konusunda Midhat'ın karşısında olan ilk isim Cenap Şehabettin'dir. Midhat ilk yazısında klasikleri öne çıkarırken gerçekçi eserleri ve yazarları eleştirmiştir.

"Buğünkü günde Berlin, Paris, Londra gibi merâkiz-i edebiyeye Göte, Korneyl, Şekspir devrinde bulunmadıklarını hiç de hâtırdan bile geçirmiyorlar. Hatta geçen kış Korneyl'in, Molyer'in, Rasin'in tiyatroları oynanmış idi de Paris kibârı fevc fevc temâşâya gitmişler idi. Bunlar birkaç 'asırlık eshâb-ı âsâr oldukları hâlde üç beş senede bir hâlâ eserleri tekrâr tab' olunmaktadır. İki yüz sene sonra Zola'nın âsârını tekrâr tab' etmek değil belki o zamân iki yüz sene evvel bir Zola gelmiş olduğu tahattur dahi edilmeyecektir." (16)

Bu cümleler açıkca Zola'yı hedef alıyor. Aynı yazıda Midhat'ın sohbet ettiği arkadaşı Le Cide'den sonra başka klasikler çevrilmiş olsaydı; "...Gençlerimiz dahi Avrupa'nın âsâr-ı edebiyesi denilen şeyler Emil Zola'nın rezâletnâmeleriyle Pol Borje'nin âsâr-ı kudemâyı bozarak ettiği istirâklardan 'ibâret olmadığını görürler ve Avrupa'da te'dîb-i tabâyi-i beşere cidden hizmet edebilecek âsâr-ı hakîkiyye-i edebiyeye dahi bulunduğunu öğrenirler idi." (17) sözleri Ahmet Midhat'ın da düşüncelerini yansıtır. Onun biraz

16. Ahmet Midhat, "İkrâm-ı Aklâm" , A.g.gaz., No:99, s.976.

17. A.g.gaz., No:99, s.975-6.

önceki söz ve düşünceleriyle örtüşür.

Bu sözler, aralarında Cenap Şehabettin'in de bulunduğu Servet-i Fünûncuları hedef almaktadır. Çünkü onlar günün gerek ve koşulları sonucu ortaya çıkan gerçekçiliği savunmaktadırlar. Bu durumda romantizmi de atlayarak geriye dönüş anlamına gelecek klasiklerin çevrilmelerine karşı çıkmak son derece doğal bir tavır olur. Cenap klasiklerin çevrilmesine karşı oluş nedenlerini de içeren "Klasikler Meselesi" başlıklı yazısını yazar. Yazıya Midhat Efendi'nin klasiklerin çevrilmesine gerekçe gösterdiği düşüncesini çok özet olarak vererek başlar. Buna göre edebiyatımız Batı'nın klasikleri düzeyinde eserler oluşturamamıştır. Edebiyatımızın gerçek anlamıyla ilerlemesi klasiklerin taklidi ve çevrilmesine bağlıdır.

Klasisizm Batı'nın edebî anlamda ilerlemesinin önemli bir aşamasıdır. Midhat bunu başlangıç noktası olarak görmektedir. Klasisizm'in öncesinde de rönesans ve hümanizm hareketleri vardır. Bunların mirası klasisizme katkıda bulunmuştur. Edebî ilerleme romantizm ve gerçekçilikle yoluna devam etmiştir. Bu Batı edebiyatlarındaki doğal gelişme sürecidir. Cenap'a göre her ulusun gelişme süreci aynı aşamaları ve yolları izlemek zorunda değildir. Edebî alanda da her ulusun izlediği yol birbirinin aynı olamaz. Batı uluslarının izlediği yolun birbirine yakınlığı da bizim için ölçü değildir. Böyle olunca bizim edebî ilerleme yolunu klasisizm'den başlatmamız gerekmediğini ve klasiklere ihtiyacımız olmadığını ileri sürer. Bunu, "Bizim Avrupa'nın klasik âsârına muhtâc olmadığımız onlara 'adem-i rağbetimizle müstedilldir." (18) sözleriyle ortaya koyar. Sözlerini pek mantıklı olmasa da sebze sevmeyen bir insanın bünyesinin sebze ihtiyacı olmayacağı örneğiyle kuvvetlendirmek ister.

18. Cenap Şehabettin, "Klasikler Meselesi", Malûmât, No.100, 11 Eylül 1313-25 Rebiülahir 1314, s.1002-3.

Bu rağbet konusuna ise "tanınmayan, bilinmeyen şeye rağbet olmaz" yolunda bir itiraz geleceğini belirtir ve buna şöyle bir cevap hazırlar

"Bütün bugün terceme ve mütâla'a ettiğimiz âsâr-ı ecnebiyye bizce klasiklerden ziyâde ma'lûm mu idi? Şübhe yok ki hepimiz Pol Borje'nin, Gonkur birâderlerin filânların isimlerinden evvel Korneyl, Rasin, Molyer, Şekspir Şiller, Göte nâmlarını işittik; şübhe yok ki "Terpromiz" yahûd "Şarî dö Mayibi"den evvel Poliviktleri, Andromakları, Harpagonları, Romeoları, Don Karlosları, Faustları tanıdık. Ma'mâfih berikilerin kıdem ve sinnine rağmen ötekilerin meclûbu olduk, ötekileri okuduk, onları terceme ettik, bu meyl ve rağbet bir dereceye vardı ki klasiklere karşı 'âdetâ bir burûdet hissetmeye başladık." (19)

Cenap Şehabettin, önce klasik yazarları, eserlerini ve o eserlerdeki kahramanları tanımalarına rağmen, klasikler yerine gerçekçilere bağlandıklarını söylüyor. Zaman içinde gerçekçilere olan eğilim artmış ve klasiklere karşı bir soğukluk oluşmuştur. Cenap bu soğukluğun nedeni üzerinde durur. Bu klasiklerden uzaklaşma gerçekçilere eğilim zorla oluşmamış; tam tersine kendiliğinden ve doğal bir biçimde oluşmuştur. Klasikler zaman ve mekan olarak uzakta kaldığından çağın insanına her yönüyle hitap etme, ulaşma özelliğini yitirmiştir. Gerçekçiler de mekan itibarıyla bizden uzak olsalar da aynı çağın insanını anlatmaları açısından bir yakınlaşma doğurmaktadırlar. Gerçekçilere eğilim işte bu koşullarda aranmalıdır. Klasiklerden uzaklaşmış olunmasını da onların tanınmama ve bilinmemesine bağlamamak gerekir.

Cenap, önce kendilerinin neden gerçekçiliğe ilgi duyduklarını açıklar. Sonra sözü Ahmet Midhat'ın savunduğu

gibi bizim edebiyatımız için bir klasisizm devri gerekip gerekmediğine getirir. Böyle bir ihtiyaç olsaydı bu devir zaten yaşanırdı diyerek böyle bir devrin yaşanmamasını ihtiyaç duyulmamaya bağlar. Çünkü ilerleme geriye bakarak gerçekleşmez. Edebî anlamda ilerlememiz için Batı'daki aşılış yolu, klasisizm-romantizm-gerçekçilik yolunu izlememize gerek yoktur. Edebiyatımızın son durumu için, "Edebiyatımız mutlaka böyle olmak lâzım geliyor ki böyle oluyor; ve mutlakâ bunu şimdiki yolundan çevirmek mümkün olmayacak." (20) değerlendirmesini yapar. Bu sonuç doğrultusunda Ahmet Midhat'ın klasiklerin çevrilmesi düşüncesine karşı çıkar.

Cenap bir konuda daha Ahmet Midhat'a cevap vererek yazısını sürdürür. Midhat, klasikleri devirlerinin olgun eserleri ve sahiplerini güçlü yazarlar olarak gördüğünden örnek alınmalarını istiyordu. Cenap gerçekçilerle klasiklerin bu açıdan karşılaştırılmalarını uygun bulmadığını belirtirken klasikler eserlerde de birçok yanlışlar bulunduğundan söz eder.

"Bütün Korneyl'in âsârından Volter zamânından beri sarf ve nahv hatâlarına varıncaya kadar neler neler gösterilmedi. icâb ederse numûne-i imtisâl olmak üzere, bize teklif edilen o eserlerin hatâlarını bugün de tekrâr edebiliriz." (21)

Cenap'a göre bu eserler ait oldukları zamana göre güzeldir. Onların güzelliğini belirlemenin o zamanların özellik ve koşullarını dikkate alarak değerlendirmekle mümkün olacağını söyleyen Cenap, bu eserlerin örnek alınması konusunda da şöyle düşünür:

" Bugün bizim aklâm-ı edebiyemize o mektepleri

20. A. g. gaz., No: 100, s. 1003.

21. A. g. gaz., No: 100, s. 1003.

göstermek edebiyatımıza müdhiş bir darbe-i tenzîl indirmektir; böyle olmasa da her hâlde neticesiz bir teşebbüs olur." (22)

Çünkü edebiyatta doğalcılık dönemi yaşanmaktadır. Geçerli ve ilgi gören hareket buyken Türk sanatçısına sen daha doğalcı özellikte eser verecek duruma gelmedin, bu türden eser verecek duruma gelinceye kadar Batı'daki sırasıyla "klasik-romantik-gerçekçi" eserler ver demek olarak algıladığı Ahmet Midhat'ın düşüncesini, gelişmenin yasalarına aykırı bulduğundan sonuçsuz bir girişim olarak görür. Batıda böyle oldu diye biz de bu yolu izlersek bunun sonunun gelmeyeceğini, bu mantığın bizi, işe Corneille, Racine yerine Sophokles'ten, Aristophanes'ten başlamak gibi yanlış bir yola sokacağını söyler. Hatta bu mantıkla Aristophanes'lerde bile kalınamayacağı da şu sözleriyle belirtir:

"...Nihâyet öyle bir gayret bizi bir cereyân-ı ma'kûs ile devr-i tûfâna kadar sürükler ki bu da pek 'acîb olur!. Hâyır, bu teşebbüsler ne kadar hayır-h'âhâne olsa -i'tikâdımca- hiç bir netice hâsıl edemez. Bizim edebiyatımız o yollardan geçmeye muhtâc olsa idi kendi kendine geçerdî; geçmemiş olması geçmeğe muhtâc olmadığını gâyet vâzih ve mülzem bir bürhân gibi isbât eder.." (23)

Cenap'a göre edebiyatımızın son durumu zaten klasikleri dışlamış, ona ihtiyacı olmadığını göstermiştir. Cenap bir noktada daha Midhat'a karşı çıkar. O da Midhat'ın "Batı'da hala klasik oyunlar sahneleniyor ve halk bunlara rağbet ediyor; birkaç yıl ara ile bu eserler yeniden basılıyor" yolundaki düşüncesidir. Cenap bu eserlerin yeniden basılmaları konusunda bir şey söylemez. Teatr Française'de sahnelenmelerinin hangi ihtiyaçtan doğduğu üzerinde durur.

22. A. g. gaz., No: 100, s. 1003.

23. A. g. gaz., No: 100, s. 1004.

"Onlar bugün -Teatr Fransa'da- sahne-yi temâşâya konulduğu zaman isbât-ı huzûr edenler bir eski levha-yı târîhiyyeyi temâşâya koşanlar gibi ancak bir gece bir 'asr-ı sâbık heyecânıyla yaşayarak heyecân-ı yevmiyyelerine bir çeşid vermek için gelirler. Bugün Fransa'da bir şâ'ir çıkıp da bir Korneyl gibi yazacak olsa eseri bir sahnede oynanmak şerefine bile nâ'il olamaz ." (24)

Cenap Fransa'dayken bu oyunlara gittiğini, fakat klasikler oynandığı zaman koltukların genellikle boş kaldığını ve tiyatronun böyle gecelerde zarar ettiğini de sözlerine ekler. Bu oyunların zararına oynanma nedenini de, o yazarların tiyatronun babaları kabul edilmelerinden kaynaklanan saygı olarak görür. Cenap'a göre Corneille, Racine ve başka klasiklerin eserlerinin hala sahnelenme nedeni işte budur.

Cenap klasiklerin edebiyatımız için bir ölçü kabul edilemeyeceğinden, örnek alınıp, taklit edilmelerine gerek olmadığı düşüncesindedir. Bununla beraber klasiklerin çevrilmelerinde bir sakınca görmez. O, çeviriye kesinlikle karşı değildir. Hatta klasiklerin çevrilmeleri ve mütalaa edilmelerini son derece de yararlı bulmaktadır. Bu eserlerin ne gibi yararları olacağı konusunda da örnekler vermekten geri durmaz. Sophokles'in Antigone'undan ölümlere saygı duygusunun insan kalbinde yeni bir duygu olmadığını öğrenebilir, Euripidies'in İbraniler'inden ise eski ırkların birbirlerine karşı besledikleri duyguları anlayabiliriz.

Cenap klasiklerin, anlattıkları dönemi tanıma ve tanıtma, o eserlerden gerekli mesajı alma ve çağdaş eserlerle karşılaştırma amaçlarıyla, çevrilmelerine karşı değildir. O, bu eserlerin Türk edebiyatının ilerlemesine hizmet edeceğine inanarak taklit edilmesine, örnek alınmasına karşı çıkar.

Taklit işini son derece zararlı bulur. Çünkü çağın edebiyatı bireye ve onun duygularına yönelen gerçekçi bir edebiyattır. Klasiklerin günün insanına hitab edemeyeceğine inanan Cenap, klasik eserler hakkında şunları da ilave eder:

"Klasik eserleri dolduran gürültülü üslûba, tehevürlü infi'âlâta fevka'l-beşer mahlûkâta bugün ancak : "Yalan.." denilebilir. Öyle insâniyyet hâricinde bir kahramân yakalayıp hiçbir insânın, hiçbir yerde söylemediği şeyleri müdhiş bir velvele-i beyân ile söyletmek bugün büyük bir eser-i mahâret gibi telakkî olunamaz. Bugün kim hissettiğini yazarsa, o makbûl ve mergûb oluyor. Bizim o klasiklerle hissien müşterek olabilmemiz ise 'âdeten muhâldir. Binâen 'aleyh biz onları taklîde meyl edersek hissetmediğimiz şeyleri yazmaya, görmediğimiz kahramânları göstermeğe mecbûr olacak, ya'ni benliğimizden çıkararak yaygaralı bir elfâz oyuncakçılığına başlayacağız: Bu ise bize hiç bir zamân terakkî te'mîn edemez." (25)

Bu cümleler gösteriyor ki Cenap, klasik eserleri içerikleri, kişileri, dil ve üslupları açısından eleştiriyor. Günümüzde bu koşullarda eser yazmanın da sanat değil bir söz oyuncakçılığı yapmaktan öte bir şey olmayacağını söylüyor.

Cenap değerlendirmiş olduğumuz düşüncelerinin sonucu olarak "...Klasikleri taklîd etmeyiz; ma'mâfih mütâla'aları müfid olduğunu da tasdik ederiz. Onlar terceme olunup okunabilir, fakat bizce onları taklîd câ'iz değildir;" (26) der. Buna göre Cenap da klasiklerin çevrilmesi hususunda Midhatla aynı, taklit edilmesi konusunda ayrı görüşleri savunur. Edebiyatımızın ilerlemesi yolunda klasiklere kesinlikle ihtiyacımız olmadığını da çok açık olarak ortaya koyar.

25, A.g.gaz., No:100, s.1004.

26. A.g.gaz., No:100, s.1004.

Cenap'ın bu görüşlerini içeren makalesini Ahmet Midhat, Tercümân-ı Hakikat'te yayımlamıştır. Bu yayını yaparken Cenap hakkında çok övücü sözler söylemiştir. Ona cevap olarak yazdığı yazıya da yine Cenap'ı ve makalesini överek başlar. Cenap makalesinde Ahmet Midhat'ın düşüncelerine karşı çıkmaktaydı. Buna rağmen Midhat bu tür tartışmaların edebiyatın gelişmesine katkısına inanır ve tartışmaya katılan Cenap'ı över. Bununla birlikte Cenap'ın ileri sürdüğü düşüncelerin hepsini doğru bulmaz. Bu yazısında Cenap'a hangi noktalarda katılmadığını açıklar.

Midhat öncelikle Cenap'ın ortaya koyduğu delillerin kendi yazısındaki düşünceleri ilgilendirmediğini söyler.

O delillerin ancak "Bugünkü milel-i müterakkiye ve mütemeddinenin bizim ahvâl-i islâmiyye ve 'Osmâniyyemiz ile tevfiik kabûl edebilen ve binâen 'aleyh iktibâs ve taklîdleri terakkiyât-ı edebiyemizi ikmâle hizmetleri derkâr olan mahsûlât-ı 'ilmiyye ve edebiyelerini ahz ü taklîd etmeyiniz. Bunları terk ederek eskilere rağbet eyleyiniz." (27) biçiminde bir düşünceye sahip olan ya da bunu ileri süren kişilere ve bu anlamdaki söz ve yazılara uygun olacağını, kendisinin ise bu anlamda bir söz söylemediğini belirtir.

İkinci olarak makalesinin başında yer verdiği ve eleştirilerini o temel üzerine kurduğu "Müşârün ileyh Hazretleri edebiyâtımızın henüz Avrupa'nın, klasik dedikleri, edebiyât-ı 'atîkası derecesine varamadığını ve bu cihetle terakkiyât-ı hakîkiyye-i edebiyemizin o eserleri taklîd ve terceme ile mümkün olabileceğini beyan buyuruyorlar." (28) cümlelerine itiraz ediyor. Midhat bu sözlerin kendine isnad

27. Ahmet Midhat, "Klasikler ve Cenap Şehabettin", Malûmât, No.101, 18 Eylül 1313-3 Cemaziyülevvel 1314, s.1014.

28. Cenap Şehabettin, "Klasikler Meselesi", A.g.gaz., No.100, s.1002.

edilmesini yanlış buluyor.

"Fakat bizim gerek ilk ve gerek ikinci "ikrâm-ı Aklâm" makâlelerinde böyle tahsîs ve hasr-ı ifâde edecek bu yolda ya'ni terakkiyât-ı edebiyemizin vesîle-i yegâne-i terakkîsi klasikleri taklîd ve tercemeden 'ibârettir tarzında bir iddi'âmız görülmüş müdür?" (29)

Bu sözleriyle Midhat edebiyatımızın gelişmesi yolunda tek seçenek olarak klasiklerin çevrilmesini görmediğini açıklar. Edebiyatımızın ilerlemesi meselesinin yeni olmaması, bu konuda pek çok şeyin söylenip uygulanmaya çalışılması, buna karşılık klasikler konusunun ise yeni gündeme gelmiş olması bunun tek yol ve çare olmadığını zaten göstermektedir der. Tabii çıkış noktası yanlış olursa arkadan başka yanlışlar da gelecektir. Midhat klasikler konusunda Cenap'ın düşüncelerine hangi noktalarda karşı çıktığını sırasıyla aktarır (30).

Cenap klasiklerin zaman ve mekan olarak bugünün insanına uzak olması nedeniyle bu eserlere karşı bir soğukluk duyulduğunu ileri sürmüştü. Midhat önce bu noktaya karşı çıkar. "Bu benim zamanımın eseri değildir, dimağım bunu beğenmez, bu esere karşı ruhumda bir soğukluk duyuyorum"(31)

29. Ahmet Midhat, "Klasikler ve Cenap Şehabettin", A.g.gaz., No:101, s.1014-15.

30. Bu itiraz ve Cenap'ın yazısı bize aslında bu makalelerde düşüncelerin yeterince açık olarak ortaya konulmadığını ya da kişilerin bunları görmek, anlamak istedikleri biçimde değerlendirdiklerini gösteriyor. Midhat'ın bu yazısında sık sık Cenap'ın görüş ve eleştirilerine yeteri kadar delil göstermediğini söylemesi de bu düşüncemizi desteklemektedir.

31. Ahmet Midhat, "Klasikler ve Cenap Şehabettin" , Malûmât, No:101, s.1015.

yollu düşüncelerin Mikel Anj, Virjil, Rafael gibi sanatçıların ruhunu sızlatacağını söyler. Bu bir yana, o dönem eserlerinin hala müzelerde hayretle izlenmekte olmasını, tiyatro oyunlarının hala ilgi görmesini Cenap'ı yalanlar bir sonuç olarak görür.

Midhat, güzelliğin kaynağı olarak Tanrı'yı gördüğü için güzelliği de Tanrı gibi ezelsiz, ebedsiz, zamansız ve mekansız olarak kabul eder. Venüs örneğini vererek güzelliğin zamana ve mekana bağlı olmaması nedeniyle o günün insanı ile bugünün insanının bu eser karşısında aynı duyguları taşıdıklarını, bunun ise tüm klasikler için geçerli olduğunu söyler. Açıklamalarından sonra Cenap ve meslek arkadaşlarının da kendi gibi düşüneceklerini ümid eder.

Cenap'a katılmadığı ikinci konu Osmanlı edebiyatının klasik dönemi olup olmadığı ile edebî gelişmemizin Batı'daki sırayı izleyip izlemeyeceğidir. Birinci konu hakkında bir şey söylemez. İşi İkdâm gazetesi sahibi ve başyazarı Ahmet Cevdet'e havale eder (32).

İkinci nokta üzerinde ayrıntılı biçimde durur. Cenap Batı'daki edebiyat akımları üzerinde durmuş, bunlar hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Midhat edebiyatımızın gelişmesi için Batı'daki sıranın izlenmesini savunurken, Cenap bu sırayı izlemeyi gerekli bulmaz. Hatta o, klasisizm, romantizm gibi Batı'da devrini tamamlamış akımlara itibar etmemek

32. Ahmet Cevdet klasiklerle ilgili düşüncelerini açıklarken bu konuda Midhat'ın dikkatini çekmişti. Çünkü Midhat'ın ilk yazısında bu konudaki düşüncesi muğlak kalmıştır. Cevdet bu yazıdan Midhat'ın "Osmanlı'nın klasiği yoktur" biçiminde düşündüğü sonucunu çıkarır. Bu nedenle Osmanlı'nın da klasik dönemi ve klasikleri olduğunu söyleyip örnekler vermiştir. Midhat da cevap yazısında yanlış anlaşıldığını Osmanlı'nın klasikleri olduğunu kabul ettiğini söylemiştir. Bu konuda Ahmet Cevdet'le aynı

gerektiği düşünceindedir. Bunu gelişmenin yasasına aykırı bulur. Batı'daki sırayı izlemek zaman kaybından öte bir sonuç doğurmayacaktır. Bu en uygun deyimle Amerika'yı birkaç yüzyıl sonra yeniden keşfetmektir.

Ahmet Midhat ise bu durumun geriye gidış sayılması için edebiyatımızın ileri bir noktada olması gerektiği düşünceindedir. Oysa ona göre edebiyatımız öyle sanıldığı kadar ileri bir noktada değildir. " 'Acabâ edebiyâtımız hangi derecât-ı 'aliyâta su'ûd eylemiş ki tenzîlinden havf ediyorlar." (33) sözleri bu düşünceğini somut hale koyuyor. Böylelikle de işe klasiklerden başlamakla bir şey kaybetmeyeceğimizi vurgulayarak ilk makalede söylediklerinde ısrar ediyor.

Midhat, Cenap'ın batıda edebiyat akımlarının hangi ülkelerde doğduğu, nasıl yayıldığı, değişik ülkelerde ne türlü farklılıklarla yaşadığı, ne kadar hüküm sürdüğu gibi hususlar hakkında ileri sürdüğu görüşlerin aslında önemli olmadığını söyler. Önemli olan nokta tüm Batı toplumları ve edebiyatlarının bu dönemleri geçirmesi, yaşamasıdır. Ona göre asıl mesele "...Bizim dahi 'umûmî klasikler devrine girmiş olup olmadığımız ve henüz girmemiş isek girip girmeyeceğimiz mes'elesi olup bu devre henüz girmemiş olduğumuz ikdâm muharriri tarafından da beyân olunduğu gibi Cenap Şehabettin Bey tarafından dahi tasdik edildikten fazla

düşünceleri taşıdığından bu işi ona havale etmiş olduğu düşünölmelidir. Ayrıca Midhat bu konunun hemen kapatılmayıp enine boyuna tartışılmasını istemektedir. Bundan amacı bir polemik yaratmak değil, tartışmalardan edebiyat için yararlı bir sonuç çıkartmaktır. Midhat edebiyatın diri kalması için bu tür tartışmaları yaratmış, daima taraf da olmuştur.

33. Ahmet Midhat, "Klasikler ve Cenap Şehabettin" , Malûmât, No:101, s.1016

mîr-i muma ileyh bundan böyle dahi hiç girmiyeyeceğimizi ve girmeye lüzûm dahi olmadığını 'iddiâ eyliyorlar ki işte bu iddi'âda kendileriyle birleşememekte ma'zûruz." (34) cümleleriyle ortaya konulur. Asıl mesele olarak gördüğü bu noktada Cenap'la düşünce birliğine varmaları olanaksızdır. Midhat bizim edebiyatımızın yaşamadığı bu devri yaşamasını zaruri görürken, Cenap böyle bir devir yaşamayı gelişmeye aykırı bir durum olarak görmektedir.

Midhat bir konuda daha Cenap'a cevap verir. Cenap Midhat'ın mantığının bizi 17. yüzyıl klasiklerinden geriye, Molierelerden Sophokleslere hatta Tufan'a kadar götürebileceğini söylemişti. Midhat buraya bir çizgi koyar. Kastının 17. yüzyıldaki klasisizm dönemi olduğunu, buradan geriye gidilmesi gibi bir düşüncesi bulunmadığını belirtir. O dönemin eserlerinden yararlandığımız gibi geçmiş dönemlerin eserlerinden de yararlanabileceğimizi söyler. İnsanoğlunun yapısı da geçmişi yok saymamaktadır. Öyleyse halden başlayıp geçmişe doğru yönelmek o dönemleri de tanımak yanlış olmaz diyerek yeniden klasiklere sözü getirir. Biraz önce nasıl edebiyatımızı ileri bir düzeyde görmediyse şimdi de edebiyatımızın gerçekte belirli aşama kaydetmediğini, hatta yolun henüz başında olduğunu bu başlangıcı da klasikler olarak görmek gerektiğini söyler.

Görülüyor ki Midhat bu konuda Cenap'ın düşüncelerinin hiçbirini kabul etmek istemez. Yazısı boyunca Cenap'ın düşüncelerini kendi anlamak istediği biçimde yorumlar. Gerçekte onun da kendisinden çok aykırı düşünmediğini göstermeye daha doğrusu bu izlenimi yaratmaya çalışır. Ahmet Midhat'ın bu makalesinde düşüncelerinde tutarlı olduğunu söylemek zor. Cenap'ın düşüncelerini parça parça alarak kendisinden farklı düşünmüyormuş gibi göstermeye çalışır. Sözü ana noktalardan uzaklaştırarak boş alanlara getirir.

Esasla uğraşmaktan kaçarak, ikincil konular üzerinde sözü dolaştırır.

Yazı boyunca "Bizim edebiyatımız mutlakâ böyle olmak lâzım geliyor ki böyle oluyor." gibi Cenab'a ait cümleleri alarak "Nasıl olmak lâzım geliyor ki nasıl oluyor? Bunu izâh buyurmuyorlar." sorularıyla onu, düşüncelerini net olarak ortaya koymamakla eleştiriyor, hatta sözü değiştirdiğini, dolaştırdığını söylüyordu. Midhat, eleştirdiği bu tutumu izlemekten geri durmaz. Klasik tiyatroların Cenap'ın iddiasının aksine ilgi gördüklerini bir kez daha tekrarlar. Cenap bu düşünceye katılmıyor, klasiklerin tekrar tekrar oynanmalarının gördükleri ilgiyle doğrudan ilişkisi olmadığını düşünüyordu.

Bu makale tartışmaya yeni bir boyut getirmemiş, Midhat Cenap'ın tüm düşüncelerine karşı çıkmıştır. Bu karşı çıkışta edebiyatımızın işin başında olduğunu söyleyerek bir anlamda kendisi ve diğer Tanzimatçıları bir şey yapamamakla suçlamış olur. Öte yanda da Servet-i Fünûncuları da aynı kefeye yerleştirir. Ama bunun Servet-i Fünûncular için doğru olmadığı bugün için reddedilmez bir gerçektir. Ayrıca Tanzimatçılar için de bugün edebiyat tarihi Midhat kadar acımasız davranmamaktadır.

Bu makaleler sonucunda tartışmada gelinen noktanın özeti şudur: Cenap klasiklerin çevrilmesine, okunmasına, üzerinde konuşulmasına karşı değildir. Bilakis klasiklerden o dönemler hakkında bilgi sahibi olma noktasında yararlanılabileceğini düşünür. Karşı olduğu nokta ise klasikleri edebiyatın gelişmesinde bir ölçü kabul edip taklit etmektir. Midhat ise ilk yazılarından beri klasikleri bir başlangıç noktası kabul ediyor, bu devri yaşamadan daha ileri gidilemeyeceğini öne sürüyor. Ona göre klasikler taklit edilebilmek için çevrilmeli, edebiyatımız Batı'nın yaşadığı gibi önce bir klasik devri yaşamalıdır.

Ahmet Midhat klasikler konusunda sürdürülen tartışmaya, ek bilgiler vererek biraz daha katkıda bulunmak ve okuyucuyu aydınlatmak amacıyla Tercümân-ı Hakikat'te "Temhidât" (35) başlığıyla altı kısımdan oluşan bir dizi yazı yazar. Ahmet Midhat Efendi'nin Cenap Şehabettin'e verdiği cevap ile Temhidatlarında ortaya koyduğu görüşlerden Cenap Şehabettin "Sanayi'-i nefisede klasik eserler hüsn-i mutlaka hâ'iz olanlardır." (36) anlamında bir sonuç çıktığını söylüyor. Bu sonuç klasikler tartışılırken "Hüsn-i mutlak" ve "Zevk-i selim" konusuna değinilmesine neden olur. Konuya ilk olarak ilgi gösteren Cenap Şehabettin olur ve "Klasikler Meselesi Hüsn-i Mutlak ve Zevk-i Selim" başlıklı makalesini yazar.

Klasik tarifinden Midhat'ın ve kendinin ne anladığını kısaca belirterek aradaki ayrılığı ortaya koyar. Bu ayrılığa rağmen Cenap yazısını ayrılık üzerine değil, Midhat'ın düşüncelerini ve tanımını esas alarak yazacağını söyler. Onun düşüncesini "Klasikler mergûb-ı tab'-ı beşer ve hâ'iz-i

35. Ahmet Midhat'ın Tercümân-ı Hakikat'te yazdığı ilk "Temhidât" 1 Eylül 1313'te ,sonuncusu ise 16 Eylül 1313'te yazılır. Bilgi olması açısından ilk "Temhidât'ta yer alan konu başlıklarını da verelim: "Klasik kelimesi hakkında tetkikât-ı lisâniyye -Bu kelimenin zıddı olan romantik kelimesi - Klasik ve romantik kelimeleri mukâbilinde 'Arabî'den hangi kelimeleri bulup kullanabiliriz? " Başlıklardan da anlaşılacağı gibi bu yazıların içeriği tartışmanın içeriğiyle ve yürütülüş biçimiyle özdeş değildir ve bilgilendirmeye yöneliktir.

36. Cenap Şehabettin, "Klasikler Meselesi Hüsn-i Mutlak ve Zevk-i Selim", Tercümân-ı Hakikat, No:5901, 19 Eylül 1313, s.3.

hüsn-i mutlak olan âsâr-ı san'at imiş."(37) sözleriyle aktardıktan sonra bu tanımı pek açık ve net bulmayı iki bilinmeyenli bir denkleme benzetir. Tab'-ı beşerin sabit ve herkesin üstünde birleşeceği basit bir unsur olmadığı düşüncesinden yola çıkarak hüsn-i mutlak'ı " Her zamân ,her yerde, her tab'a mülâyim bir güzellik demek olur." (38) biçiminde tanımlar. Bu ise semavi kitaplar dışında hiçbir sanat eserinde bulunmaz. Çünkü Cenap'a göre hüsnün ölçüsü tab' ve zevk'tir. Özel ve genel koşullar ise bunları sürekli etkileyip, değiştirirler. Bunlara bağlı olan hüsn de sabit kalmaz. Bu durumda "hüsn-i mutlak"tan da söz etmek olanağı yoktur. Bir eser için "hüsn-i mutlak" özelliği taşıyor demenin iki nedeni olduğunu söyleyen Cenap, bunları snobizm ve ortak bir kanı karşısında insanın başka türlü düşünme, muhalefet etme yolunu genellikle benimsememesi olarak belirler.

Bir eserin aralarında birçok ayrılıklar olan insanları aynı anda memnun etmesinin imkanı olmadığından sanat eserlerinin "hüsn-i mutlak" sahibi olmalarını Cenap mümkün görmez. "Hüsn-i mutlak" gibi "zevk-i selim" tamlamasını da "asılsız" , "vücudsuz" , " boş" bulur ve şu sonuca varır:

" Doğrusu şudur ki zevk de nisbî, hüsn de nisbîdir; ne zevk-i selim olur, ne hüsn-i mutlak. Ezmine, iklim, kavmiyyet ve 'âdat-ı 'umûmî olarak cins, sinn, mizâc, isti'dâd, mevrûs, terbiye husûsî olarak tab' ve zevki ta'dîl ederler; dolayısıyla keyfiyet-i hüsne karşı nazar başkalaşır."(39)

Cenap Şehabettin bu düşüncelerini çeşitli sanatçı ve eserlerden söz ederek örneklere çalışır. Klasikleri örnek alınıp taklit edilecek eser kabul etmeyi de tabiata aykırı bulur. Böyle bir çaba içine girenlerin sonunda

37. A. g. gaz. , No: 5901, s. 3.

38. A. g. gaz. , No: 5901, s. 3.

39. A. g. gaz. , No: 5901, s. 3.

yenileceklerini ve başarıya ulaşamayacaklarını ifade eder. Böylelikle söz yine klasiklerin meşk ittihaz amacıyla çevrilmesi konusuna getirilmiş olur. Cenap söylediklerini kanıtlamak maksadını taşıyan düşüncelerini dört grupta toplar.

Birinci madde olarak " Her zamanın edebiyatı o zamanın tercüman-ı hayatıdır" düşüncesini ortaya koyar. Sanatçı kendini zorlasa da zamanının etkisinden kurtulamaz. Başka bir dönemi anlattığını iddia edenlerin bile gerçekte kendi dönemlerinin etkisinden kurtulamadıklarını örneklerle anlatır.

Yine her dönemde yaratılan eserler kendi yaratıldıkları dönemin özelliklerini taşırlar düşüncesini ortaya atar. O eserlere vakıf olabilmek dönemi tanımaya bağlıdır. Eser o dönemin zevkini yansıttığından dönemin zevk anlayışını bilememek esere nüfuzu azaltır. Ona göre Fuzuli'nin bir şiirindeki değeri ve güzellikleri bugün görmek biraz daha güçtür. Ayrıca bunun o dönem insanının gördükleriyle ortaklığı ne kadardır bu da bilinemez. Bu durumda Cenap birinci maddenin sonucu olarak şu düşünceye bağlanır:

"En güzel eserler zamânın mir'at-i in'ikâsi olanlardır. Güzel eser yetiştirmek için klasikleri, zamanın bizden ayırdığı eserleri taklide ihtiyaç yoktur."(40)

Çünkü bu eserler günün zevkine uygun değildir. Bugünün zevkini bugünü anlatan eserler yansıtabilir. Öyleyse klasikleri günün sanatçısına böyle eserler yazın amacıyla sunmak doğru değildir. Böylelikle Cenap Şehabettin, Ahmet Midhat'la uyuşmayan düşüncelerini "hüsn-i mutlak" konusu nedeniyle tekrar etmiş olur.

ikinci maddede bizi klasiklerden zaman yanında ayıran ikinci unsur olarak iklimi söz konusu eder. Cenap Şehâbettin'e göre, iklimle, o iklim koşullarında yaşayan halk arasında dil, edebiyat; bilgi, sanat, fikir ve zevk konularında sıkı bir ilişki vardır. İklimle bağılı olarak renk, zevk, güzellik ve edebiyatlar arasındaki farklar oluşur. Aynı iklimlerin sanatçıları arasında pek çok farklılıklar vardır. Shakespeare'in sonelerinde İtalyanları taklit etmesine rağmen İngiliz olarak kalmasının nedeni budur. Herkes ancak kendi zamanı ve ikliminin şairi olabilir. Cenap'a göre aynı iklim içinde yaşayan sanatçıların bir dereceye kadar birbirlerini taklit etmeleri mümkün olabilir. Bu maddenin sonunda da yine sözü klasiklere bağlar. Bizim okurumuzun klasiklerden zevk alması için uzun bir zaman zevk eğitimi alması yanında kafaca "tebdîl-i iklim" etmesi gerekmektedir. Bu olanaksız değilse de pek normal ve uygun kabul edilemez. Cenap sonuç olarak "tesîr-i iklim" nedeniyle klasiklerin çevrilmesinin de bizi düşündürceğini söyler.

Üçüncü madde yine iklimle ilişkilidir. Bu kez konuya kavmiyetten kaynaklanan ayrılıklar açısından yaklaşır. Kavimlerin zevk, duygu ve düşünce ayrılıkları edebiyatta izledikleri yolu da ayırır. Kavmiyete ait özellikler mutlaka edebiyata yansır. Bu nedenle yapılacak taklitler sağlıklı olamazlar. Çünkü ne kadar özenilirse özenilsin bir başka ulusun yazarı gibi yazabilmek olanaksızdır. Trajedi yazmaya kalksak bile -ki bu bizim en yabancı olduğumuz türlerden biri- özentiye gerek yoktur. Kendi tarihimizden konuyu çıkartırız. O da trajedi olur. Klasikleri taklit yerine etrafımızı gözlemleyip kendi hayatımızı yazmamız Cenap'a göre daha uygun ve yararlıdır. Burada çok ilginç bir noktaya karşı karşıya kalıyoruz. Cenap yazısının bir yerinde "edebiyat-ı milliyeyi" savunuyor. Fransız taklitçisi olduğu iddiasıyla ağır biçimde eleştirilen bir anlayışın temsilcisinin milli edebiyatı savunması elbette dikkate değer. Cenap, klasiklere iklim, zaman, kavmiyet açısından

çağın insanına ve tabii ki bize yabancı olmaları nedeniyle karşı çıkar.

Dördüncü madde olarak da kavim içi bireyler arasındaki ayrılıklara değinir. Cins, yaratılış, yetenek gibi nedenlere dayanan ayrılıklar konusunda ayrıntıya girmeyerek sonuca gider ve yedi madde olarak düşüncelerini ortaya koyar. Cenap Şehabettin klasikler tartışmasında red cephesini oluşturan kişi olması nedeniyle bu yedi maddeyi olduğu gibi alıyoruz:

"Evvelâ" esbâb-ı ma'rûzadan nâşî bir eser her yerde her zamân her zevke muvâfık gelmek tabî'aten müstahîl olduğundan eğer klasik ta'bîrini o eserlere ıstılâh 'addedecek olursak ancak bir ma'dûmu tesmiye etmiş, Simurg ve şebçerâğa bir yâr-ı lügavî bulmuş oluruz. Bu cihetle klasik ta'bîrinin bir veya birkaç kavmin ekser efrâdınca makbûl ve mergûb olan o kaviimler nezdinde bir müddet için meşk ittihâz edilen âsârı san'ata 'alem edilmesi daha mutâbık-ı hakikat olur zannederim."

"Sâniyen" saydığımız mü'essirât-ı 'umûmiyye ve husûsiyyenin nüfûz-ı dâ'imîsinden hiç kimse âzâde kalamayacağından ne zevk-i selîm vardır, ne de hüsn-i mutlak. Yek diğerine mi'yâr olan o iki şey'in ikisi de nisbîdir..."

"Sâliisen" âsâr-ı ecnebiyyeye karşı i'lân-ı takdîr ve hayret edenler ya "snob"lardır ki hareketleri taklîd-i ekseriyetten başka bir sebebe müstenid değildir. Yahûd da âsâr-ı ecnebiyyeyi mütâla'a ede ede onları tenmiye-i fikr ü zevk etmiş, âheste âheste onlarla kesb-i ülfet ederek 'âdetâ bir eser-i ecnebî muvâcehesinde olduğunu unutmuş, cebrî olmaksızın tebdîl-i muhitât eylemiş cismen yaşadığı iklimi rûhen terk ederek bir başka iklim-i dimâğî içine geçmiş olanlardır."

"Râbiân" bir kavmin muktezâ-yı tabî'atı kendi âsâr-ı samîmiyye-i san'atını sevmektir. Asâr-ı ecnebiyyeyi yahûd onlara taklîden yazılmış şeyleri sevebilmek için bir temrîn-i medîd ile ta'dîl-i zevk etmelidir ki bu da bir kavmin ancak pek mahdûd bir kısmı için mümkün olur."

"Hâmisen" edebiyatımızın son zamanlara kadar geçirdiği tecârüb-i taklîdiyyenin netâyici meydânda iken yine taklîde 'avdet lüzûmu mukni' bir sûrette isbât edilemez."

"Sâdisen" klasik eserlerden bizi ayıran mevânî' pek çok, pek müşkilü'l-iktihâm olduğundan onları taklîde özenen kalem ya hiç muvaffak olamayacak, yahûd muvaffak olsa da mergûb u makbûl olamayacaktır.

"Sâbi'ân" bu sebeplerden dolayı klasik eserlerin taraf-ğîr-i taklîdi değıliz. Ma'mâfih terceme ve mütâla'asındaki menâfi'i teslim ederiz." (41)

Görüldüğü üzere bu makalede belirtilen düşüncelerle Cenap'ın ilk makalesindeki düşünceleri arasında hiçbir fark yoktur. Daha önce konu, klasiklere ihtiyacımız olabilir mi, klasikler bizim için meşk ittihaz olmak maksadıyla mı çevrilmelidir, klasiklerin çevirisi için dilimiz ve bu işi yapacak kişiler yeterli midir soruları çerçevesinde ele alınmıştı. Ahmet Midhat'ın Temhidat'ta klasikler konusunda bilgi verirken hüsn-i mutlak ve zevk-i selim terimlerine değinmesi üzerine mesele biraz daha boyut kazanmış Cenap Şehabettin'in bu yazıyı yazmasına neden olmuştu.

Bu yazının ardından da Musa Kazım (42) aynı konu hakkında düşüncelerini yazmıştır. Musa Kazım yazısında Cenap

41. A. g. gaz., No: 5901, s. 4.

42. Musa Kazım, "Hüsn-i mutlak ve zevk-i selim" , Tercümân-ı Hakikat, No: 5920, 10 Teşrîn-i evvel 1313.

Şehabettin'e cevap veriyor. Çünkü Cenap netice bölümünün ikinci maddesinde "Ne zevk-i selîm vardır, ne hüsn-i mutlak" diyordu. Musa Kazım bunların varlığı ve yokluğundan önce ne anlama geldikleri üzerinde durmak gerekliliğine dikkat çekiyor ve bu sözcük ve tamlamaların hakikat ve mahiyeti üzerinde duracağını söylüyor. Önce hüsn sözcüğü üzerinde durarak dört anlamını sayıyor. Bunlardan ikisinin konuyla ilgisi var. Sonra mutlak sözcüğü üzerinde durup tamlamaya geçiyor. "Hüsn-i mutlak-ı hakîkî" tamlamasını oluşturuyor ve Cenap'ın aksine bunların olduğu düşüncesini ileri sürüyor. Bu özellikte eserler olduğunu da belirtiyor. "Hüsn-i mutlak-ı hakîkî" özelliğini taşıyan eser yok demenin kabul edilemeyeceği ile birlikte yanlışlığını da vurguluyor. "Hüsn-i mutlak" mahiyetini geçmişte, halde ve gelecekte taşıyacak pek çok eser olduğunun kabulünü istiyor. Bunun yanında bugün olmasa da kendi zamanında bu özelliği taşıyan eserler olduğunun da inkar edilemeyeceğini belirttikten sonra zevk-i selîm konusuna da kısaca değiniyor.

Bu konuda da "hüsn-i mutlak" için kullandığı yöntemi sürdürür ve önce tek tek sözcüklerin anlamlarını verir. Sonra tamlama üzerinde durur. "Zevk-i selîm" tamlamasının meleke-i belâgat anlamına geldiğini bu nedenle inkarının mümkün olmadığını vurgular. "Zevk-i selîm" in inkarını lisan ehlini inkarla, lisan ehlinin varlığının inkarının ise doğrudan lisanı inkarla eş anlamlı olduğunu, bunun ise mümkün olamayacağını belirtir. Tek tek ele alındığında eserlerin "zevk-i selîm" açısından kusurlu ve güzel olmayanları olabileceğini, ama bunun "zevk-i selîm" in batıl olması olarak değerlendirilmesinin yanlış olduğunu belirtir. Sonuç olarak Cenap'ın tersine "hüsn-i mutlak" ın da, "zevk-i selîm" in de varlığı inkar edilemez der.

Klasikler meselesine biraz genişlik katan "Hüsn-i mutlak ve zevk-i selîm" konulu iki yazının birbirinden ayrılan bir yönü var. Cenap Şehabettin bu kavramları değerlendirirken

tamamen klasiklerle bağlantısını kurar. Musa Kazım yazısı içinde klasiklerden hiç söz etmez. Daha teorik düzeyde sözcük, tamlama olarak ve bunların anlamları açısından konuyu değerlendirir. Bu kavramların varlığını kanıtlama amacını güder. Bu yazıyı Cenap'ın yazısını görmeden okuyanlar klasiklerle bağ kuramazlar. Çünkü Musa Kazım klasiklerin sözünü hiç etmez.

Klasikler bahsine üçüncü kişi olarak katılan Necip Asım, Malûmât gazetesinin 99 ve 100. sayılarında iki yazı yazar. "Bizde Klasik Yok mu? " başlıklı ilk yazısında gerek Türk edebiyatının geneli, gerek daha yakın olan Osmanlı döneminde klasik olarak nitelenebilecek yazarlar ve eserler olduğunu söyler. Bu konuda Ahmet Midhat ve Ahmet Cevdet'le görüş birliği içindedir. Ahmet Cevdet'in klasik yazarlar arasında saydığı adlara da aynen katılır. Necip Asım yalnız bizim değil, her ulusun ve her dilin mutlaka klasikleri olduğunu ileri sürer.

Bizim de klasiklerimizin olduğunu örneklerle belirttikten sonra sözü klasiklerin çevrilmesine getirerek klasiklerin çevrilmesinin bir ihtiyaç olduğunu söyler. Burada sorun olarak karşımıza dilin bu iş için yeterli olup olmadığı konusu çıkar. Necip Asım bunun da sorun edilmemesi gerektiği inancındadır. Çünkü her ulus bu aşamalardan geçmiştir. Bu yolda örnekler verir. Cahiliye devrindeki Araplar Latin, Yunan, İran, Hint'in bilim ve edebiyat ürünlerini çevirmeyi başarmışlardır. 1860'lı yıllarda hiç düzeyinde olan Japonlar da aynı sonuca ulaşmışlarsa Osmanlı ve Osmanlı dili de bunu başarabilir. Tıp eğitimi alanındaki Osmanlı'nın yaptığını örnek gösterir. Fransızca dışında bir dille bu eğitimin yapılamayacağı söylenirken Kırımlı Aziz Efendi'nin tıp sözlüğü hazırlamasını, Osmanlıca ile de bu işin yapılacağını göstermesini dikkatlere sunar.

Demek oluyor ki sorun dilde değildir. Çaba ve teşvike

ihtiyaç vardır. Osmanlı'nın yetişmiş gücü eskiye göre artmıştır. Necip Asım , Ahmet Cevdet'e göre çok iyimser düşünür. Ahmet Cevdet çeviriye karşı çıkmamakla beraber dilin yetersiz olması nedeniyle bu işe şimdilik girişmemek gerektiğini söylüyordu.

Necip Asım bizde o zamana kadar yapılan çeviriler ile telif eserlerin başarılı olmadığını ileri sürer. Çünkü çevrilen eserler Batı'nın değerli yazarlarından yapılmamış dolayısıyla iyi örnekler oluşturulamamıştır. Yazılan eserler ise kötü birer kopyadan öteye gidememiştir. Necip Asım yerli ve ulusal eserler yazılması ile güzel, yetkin eserlerin dilimize aktarılmasının çeviri sorunlarını çözeceğine de inanır. Necip Asım yazarlar ve çevirmenler ile kitabı basıp satanların parayı ön planda tutmamalarını da ister. Emek ürünü işler mutlaka değerini bulacaktır. Çünkü artık okuyucu iyi ve kötüyü birbirinden ayırmakta ve iyiye hak ettiği karşılığı vermektedir. Necip Asım bu umut dolu kısa yazısını şöyle bitirir:

"Erbâb-ı iktidârı ikdâr ve teşvîk etmeli. Böyle olursa Lisânımızın vüs'ati, kâbiliyyeti olduğu az zamanda, hem de pek parlak bir sûretle tecelli eder. Klasiklerin de, hepsi hem de Fransızca'ya olan tercemeleri kadar, güzelce tercemeleri elde edilir." (43)

Necip Asım dilimizi klasiklerin çevrilmesi için yeterli ve yetenekli bulmaktadır. Bu özelliğin açığa çıkarılması için çevirmenlerin değerlerinin bilinmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu sağlanırsa Fransızca'dan eldekilerden çok daha güzel, başarılı klasik çevirileri yapılması mümkündür.

Necip Asım "Klasikler" adını taşıyan ikinci makalesinde

43. Necip Asım, "Bizde Klasik Yok mu?" , Malûmat, No:99,

4 Eylül 1313-18 Rebiülahir 1314, s.978.

de Osmanlı'nın klasikleri olduğunu bir kez daha söyler. Her ulusun hatta kavmin klasikleri olduğu düşüncesini, vahşilerin bile klasikleri var diyerek daha ileri bir noktaya götürür. Ancak Osmanlı klasiklerini sayıca az bulur. Bunu "Bizde ya'ni 'Osmânlılarda klasiklerin az olmasının sebebi de 'Arab ve 'Acem taklidinden kendimizi kurtaramadığımız olduğu gibi şimdiki Avrupa taklidi de bundan sonra husûlüne mâni' olacağından korkulur." (44) sözleriyle belirtir. Ona göre taklit ile klasik eser yaratılamaz.

Klasiklerin az da olsa varlığı vurgulandıktan sonra söz klasiklerin çevrilmelerine getirilir. Edebiyatta ilerlemiş her toplum bir yandan kendi klasiklerini yaratmış, öte yandan başka ulusların klasiklerini tanımaya çalışmıştır. Tanıma işi eserlerin asıllarından da yapılabilir. Ama daha geniş kitlelerin yararı açısından çeviri zorunluluğu ve ihtiyacı doğar. Batıda her ulus klasikleri defalarca kendi dillerine çevirmiş, yine de bu işi bitirdik, klasiklere doyduk dememiştir. Bizim klasiklerimizin azlığını, Batı klasiklerinin doğru dürüst çevrildiğini dikkate alan Necip Asım, bu boşluğun doldurulması için çevirilere acil olarak ihtiyaç olduğunu belirtir.

Asım, bu işi yapacak kişilerin olup olmadığı hususu üzerinde de durur. Arap, Fars klasikleri için hiçbir sorun görmez. Batı klasikleri için de umutludur. Çünkü Türkçe'yi de çok iyi bilen Rum, Ermeni ve başka milliyetlerden gelen vatandaşlarımız vardır. Böylece dil sorun olmaktan çıkmaktadır. Asım çevirmenlere gereken değer verilip, teşvik sağlanırsa onların çabasıyla klasiklerin tamamının on yıl içinde çevrilmesinin mümkün olacağını söyler.

Ceviri için gerekli koşulları ve olanaklarımızı ortaya koyan Necip Asım, bu yazısında ağırlıklı olarak çevirilerin

hangi yollarla nasıl yapılacağı üzerinde durur. Çeviri için dört yol olduğunu söyleyerek bunları olumlu-olumsuz yönleriyle teker teker ele alır.

Buna göre birinci yolda eserin "sanâyi'-i ma'neviyye ve lafziyyesi" ikincisinde yalnızca "sanâyi'-i ma'neviyye"si olduğu gibi korunur. Üçüncüsü çalاکalem ve mealen bir aktarma niteliği taşır. Dördüncü yol taklittir. Bizim için en uygun olanının ikincisi olduğunu düşünmektedir. Diğer yolların hepsinin birçok olumsuz yanları vardır. Yapılan uygulamalar da ikinci yolun uygunluğunu ortaya koymuştur.

Bu ana konulara ek olarak, ikinci derecede kalan bir iki nokta üzerinde de düşüncelerini ortaya koyar. Bunlardan biri çevirilerin asıl dilden yapılması gerekliliğidir. Bizde bunun aksine uygulamalar olmuş ve çevirinin çevirisi yapılmıştır. Kendisi de Herodot tarihini aslı yerine Fransızcasından çevirdiğini söyler. Ama ona göre, ideal olan, çevirinin asıl dilden yapılmasıdır. Ama asıl dilden çevirirken diğer dillerdeki çeviriler de dikkate alınırca çok daha olumlu sonuç alınabilir.

Manzum klasiklerin yine manzum olarak çevrilmesi gerekliliği, üzerinde durduğu başka bir noktadır. Fakat bu işte başarı sağlamanın kolay olmadığını bilir. Kolaylık açısından manzum eserlerin mensur olarak çevrilmelerini onaylar.

Mensur olan klasikleri ikiye ayırır. Bir kısmı içerdikleri bilgi açısından önemlidir. Bunların bazı ek bilgilerle çevrilmesini yararlı ve uygun bulur. Bunu yapmak zor değildir. İkinci kısım hayali olduğundan estetik özelliklerin korunması şarttır. Bunların çevirileri birinciye göre daha zordur.

Çeviri ile ilgili bu bilgiler yanında Necip Asım'ın

sonuç olarak ortaya koyduğu düşünce, ne olursa olsun klasikler çevrilmelidir olur. Bu çeviri işine de son derece ümit verici yaklaşır. Böylece Ahmet Midhat'a kesin bir destek vermiş olur. Bu düşünceleriyle Ahmet Cevdet'in son söz olarak söyledikleriyle ters düşer. Çünkü, Ahmet Cevdet klasiklerin çevrilmesine karşı olmamakla birlikte dilin o günkü durumuyla bu işin yapılamayacağını söylüyordu.

Klasiklerin çevrilmesi konusunda tartışmaya katılan bir başka edebiyatçı da Hüseyin Daniş olmuştur. Daniş, yazısına tartışmanın bir özetini yaparak başlar. Saygı ve övgüyle bahsettiği Ahmet Midhat'ın konuyla ilgili görüşünü kısaca belirtir. Ardından Ahmet Cevdet ve muhalif kanadın önemli temsilcisi Cenap Şehâbettin'in düşüncelerini verir. Kendisinin de, birçok kalem erbabının doğru-yanlış düşünceleri sürdüğü bu tartışmaya gireceğini, yanlışlarının -olursa- kendisine ihtar edilmesinden memnuluk duyacağını bildirir. Yalnız eleştirilerin kanıtlara dayandırılmasını ister.

Klasikler konusunda tartışma yapılmasına rağmen o ana kadar kimsenin klasik sözcüğü üzerinde durmadığını, hem bu sözcük hem de klasisizm ile klasik eserlerin neler olduğu noktalarının öncelikle ortaya konması gerekliliği üzerinde durur. Daniş, "Bu kelimenin muhtevî olduğu me'âniden en 'âdisi, ve en sarîhi sınıflara, klaslara mahsûs olarak te'lîf edilen âsâr ile mü'essirlerine verilen sıfattır." (45) diyerek bir tanım yapar ve Epitome ile İliade'yı klasik eserlerin örneği olarak sayar. Hemen ardından tanımını daha da geliştirir.

45. Hüseyin Daniş, "İkrâm-ı Aklâm" , Ma'âmât, No:108, 30
Teşrin-i evvel 1313 - 15 Cemaziyül ahir 1314, s.1167.

"Daha yukarı bir ma'nâya alınacak olursa mertebe-i 'âlû'l-'âli, derece-i bülendi ihrâz edip ile'l-ebed nümûne-i imtisâl, ser-meşk-i taklîd olmak selâhiyyetini hâ'iz âsâra da tatbîk ediliyor..." (46)

Klasikler tartışmasında bu ikinci tanımın getirdiği özellikler dikkate alınıyor. Örnek alınıp taklit edilmesi gereken eserler klasik sınıfında değerlendiriliyor ve bu nedenle çevrilmelerinin gerekliliği savunuluyordu. Daniş, Roma dönemine kadar giderek bu sözcüğün o dönemdeki anlamı üzerinde durur. Sözcüğün kazandığı son anlama nasıl ulaştığını belirterek etimolojisini yapar. Klasiğin ne olduğunu böylece ortaya koyup örneklerle açıklayan Daniş, nelerin klasik olmadığını sayar.

" Beyne'l-'avâm mazhar-ı i'tibâr ve zebân-güzâr efsâneler, mâsallar, latîfeler, filânlar bu zümre-i güzîdeye giremezler. O hâlde Köroğlu bilmem ne gibi turrehât-i 'âmiyâneyi de bu sıraya geçirmek ve mü'essir bir (bir sözcük okunamadı) 'irfândan 'add etmek icâb eyler; buna herkes güler, gülmekte de haklı olur." (47)

Bu açıklamalardan klasiğin incelmis bir zevki temsil eden eserler olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Bu halde halk arasında yaygın eserler klasik olamazlar.

Daniş her dönemde klasik eserlerin oluşabileceğini söyler. Klasik denince bir döneme ait eserler akla gelmemelidir. Bununla klasikler denilince 17. yüzyılda Fransa'da doğan ve tüm Avrupa'ya yayılan akım ve dönem le sınırlanamamak gerektiği anlatılır. Homeros'tan, Eflatun'dan bu yana klasikler var olagelmişlerdir. Hüseyin Daniş yazısında Ahmet Midhat'a yaklaşan bir görüşü de sergiler.

46. A. g. gaz., No:108, s.1167.

47. A. g. gaz., No:108, s.1168.

"Klasik eserler sâ'ir milletlerin âsâr-ı 'ilmiyyesini tedkîk ve taklîd ile de vücûda gelir. Fransız esâtizesinden Buvalo'nun âsâr-ı hicviyye ve tenkîdiyyesini Latinlerden Horace, Juvenal'i, Perse'yi taklîden, (Fenelon)un Telemak'ı "İlyada" (Oneid)e imtisâlen, (Korney)in "Sîd"i, Gilyom Dö Kastro'nun "Sîd'in Gençliği" nâm eserine iktifâ'en yazmış olmaları isbât eder." (48)

Yalnız Hüseyin Daniş bu yolla klasik oluşturmanın pek çok koşulu olduğunu söyler ve hemen bunları sıralar. Fransızların bu işi nasıl yaptıklarını da anlatır. Arkasından işin ustası olan kalemlerin bu taklit ve tanzirleri oluştursalar da aslındaki letafeti hiçbir zaman sağlayamadıklarını yapılan uygulamaların ortaya koyduğunu belirtir. Ona göre bu çeviri işi Osmanlı kütüphanelerini yeni eserlerle süslemek, zenginleştirmek amacıyla yapılırsa yararlı olur. Bu işi yapanlara da elbette şükran duyulur.

Hüseyin Daniş makalesinin bundan sonraki bölümünü -makalenin hemen hemen yarısı tutarında- romantizm ve naturalizm konusunda yaptığı açıklama ve verdiği bilgilere ayırır. Bunlar tartışma konusunun dağılmasına neden olur. Son sütunda Daniş ana konuya dönerek klasiklere kesin olarak karşı olduğunu ortaya koyar.

"Lisânımızda klasikler mevcûd mu? Mevcûd ise, lisânın devre-i tekemmülüne çoktan vâsıl olmuştur. Lisânın henüz edvâr-ı nâkîsadan kurtulmadığına inananlar klasiklerin ya'ni dâ'imâ taklîd ve imtisâle şâyân âsâr-ı 'adimü'l-emsâlin mevcûdiyyetine nasıl inanıyorlar. Bu da câlib-i istiqrâbdır. Hülâsa-ı kelâm hiçbir lisânın revis-i tabî'îsi diğeriyle nisbet kabûl etmez. Şark Garb'ı takdîr edemez. Garb edebiyâtı Şark'a peyrev olamaz. Garb lisânlarına terceme olunan âsârımız garbiyyûnca ta'mîk-i ma'lûmata, tefahhus-ı 'âdât ve

garâ'ibe medâr olduğu için alınmaktadır. Tabahhur nokta-ı nazarından müfiddir. Klasikler de bizim için müfîd olabilir.

Yoksa şiirimize reh-nümâ olamaz. ...” (49)

Bu satırlardan anlaşıldığına göre, Hüseyin Daniş olgun, işlenmiş bir dilin klasik oluşturabileceği inancındadır. Dilin edebiyatın böyle bir olgunluk taşımadığı bir ortam ve zamanda Osmanlı klasiklerinin olduğuna inanmayı ve bunu iddia etmeyi anlamsız bulur. Ahmet Cevdet ise dilin yetersizliği ve çeviri güçlükleri nedeniyle klasiklerin çevirisine karşı çıkmakla birlikte bizim klasiklerimizin bulunduğunu savunuyordu. Midhat ve Necip Asım hem klasiklerimizin olduğunu hem de dilimizin çeviri için uygun olduğunu kabul ederler. Hele hele Necip Asım dil konusunda abartılı gelecek kadar iyimser konuşur. Buna karşılık Daniş bizim klasiklerimizin olmadığını açık olarak söyler. Doğu ile Batı'nın birbirini izlemesinin olanaksız olduğunu düşünmektedir. Klasiklerin bizim edebiyatımız için yol açıcı olacaklarına asla inanmaz. Hüseyin Daniş yazısında Batı'nın bizim eserlerimizi ne amaçla çevirdikleri üzerinde de durur. Bunları Osmanlı klasiği oldukları için değil, Osmanlılar hakkında kimi bilgileri edinmek amacıyla çevirdiklerini söyler. Bu, Batı için bir zenginlik olmuştur. Bizim edebiyatımızın zenginleşmesi için de aynı yolun izlenerek Batı klasiklerinin çevrilmesini yararlı görür. Bu düşünceleriyle tartışma içinde muhalefet kanadı oluşturan Cenap Şehabettin'in tarafında yer alır.

Necip Asım Hüseyin Daniş'in Resimli Gazete'de yazdığı eski İran uygarlığını konu alan ve bir yerinde İran'ın klasikleri olup olmadığı üzerinde de durduğu makalesini değerlendiren yazısının sonunda sözü klasikler meselesine getirir. Daniş, İkdâm'da "Klasikler" konulu bir makale yazmış ve klasiklerin çevrilmelerini anlamsız, boş olarak değerlendirmişti. Necip Asım, Hüseyin Daniş'e şu hatırlatmayı yapar:

"...Klasiklerin 'Osmanlıca'ya tercemesini biraz müstahil görüyorlardı. Ya vaktiyle bir dereceye kadar klasik olan Lamartin'in Rafael'ini bihakkın Türkçe'ye tercemeye kalkışan Buvalo'nun Art. Poetik'ini kısmen manzûm olarak, bir edâ-yı belîğ ile, Fârisî'ye terceme eden zât o istihâleyi o zamân hatırlarına getirmemişler mi idi? Yoksa şimdi böyle mi söylemek icâb ediyor." (50)

Daniş'in yaptıklarıyla söyledikleri arasında çelişki gören Necip Asım, onu bu noktaya getiren nedenleri sorar. Kendisinin klasiklerin Osmanlıca'ya çevrilmelerini sonuç getirmeyecek bir iş olarak kabul etmediğini ve bu yoldaki çabaları kesinlikle boş çaba olarak görmediğini söyleyerek yazısını bitirir.

Klasikler konusu Hüseyin Daniş'in de dediği gibi pek çok kişinin doğru- yanlış görüş bildirdiği bir mesele durumuna gelmiştir. Bu meseleye çok dolaylı yoldan Ahmet Rasim de karışmıştır. O, tartışmanın yarattığı ortamın oluşturduğu düşüncelerden yola çıkarak bir yazı yazmıştır. Malûmât'taki yazı "Klasikler Mes'elesinin Verdiği Bir Fikr-i Edebî Mâzî" başlığını taşır. Yazıda mazi kavramının bir birikim anlamına geldiği, bu birikime dayanarak hal ve geleceğin sağlıklı olarak biçimlendirilebileceği düşüncesi ileri sürülür. Ahmet

Rasim bizim mazimizi yeterince değerlendiremediğimizi de belirtir. Bu konuda Fransa'yı ve onların geldikleri ileri noktayı örnek gösterir.

"...Demek ki Fransa kendi mâzisini tetebbu' ve tedkîk ettikten sonra şu devr-i mesâ'îye girmiştir. Demek ki Fransa a'sâr-ı mâziyye-i mileli kendi a'sâr-ı mâziyyesiyle tatbîk ve muhâkeme ederek şimdiki şeh-râh-ı edebe tevessül eylemiştir." (51)

Ahmet Rasim'e göre Fransa bu noktaya gelirken mazinin birikimini değerlendirmiştir. Hem başka ulusların hem de kendilerinin tarih süreci içinde oluşturdukları eserlerinden yararlanarak buldukları ileri noktaya gelmişlerdir. Ahmet Rasim tarihten gerekli dersler çıkarılmadığı takdirde neler olacağını belirterek yazısını bitirir. Burada tarihten yararlanmayı reddedenler konusunda Midhat'ın bir cümlesini de aktarır.

" Cenâb-ı Midhat'ın (Onlara uğurlar olsun) dediği üdebâ emîn olmalıdır ki kendileri dâ'imâ harekât-ı raci'yyeye uğramak tehlikesine ma'rûzdurlar. İlerleyip dönmek kadar dâ'î-i fütûr bir şey yoktur. Hücûm-ı metînâne ahz-ı kuvvet ettikten sonra ve nikât-ı matlûbeyi zabt edecek vesâ'iti eldeyledikten sonra müsmir olur.....? " (52)

Geçmiş reddederek ileri gideceğini sananların bir gün geri dönmek zorunda kalacaklarına inanan Rasim, boşu boşuna uğraşmış olacağını vurgular. Bu düşünceleriyle klasikler meselesinde tartışılan konulara taraf olarak katılmaz. Ama geçmişte verilen eserlerin kesinlikle göz ardı edilemeyeceğini ileri sürmesinden yola çıkarak klasiklerin

51. Ahmet Rasim, "Klasikler Mes'elesinin Verdiği Fikr-i Edebi Mazi" Malûmât, No:100, 11 Eylül 1313-25 Rebi'ülahir 1314, s.1000

52. A.g.gaz., No:100, s.1000.

cevrilmesine onay verdiğini söylemek yanlış olmaz. Merdivenin basamakları birer birer çıkılıyorsa, bunlardan biri olan klasikleri atlamak da imkansızdır.

Klasikler konusuna en çok ilgi gösterenlerin başında Necip Asım geliyor. Asım Malûmât'ta konuyla ilgili iki makale yayımlamıştı. 100 numaralı Malûmât'ta da üçüncü bir yazı yazar. Bu yazıda, daha önce yazdığı iki makalesinden ilkinde Ahmet Midhat Efendi'nin taltif edici bir yazı yazdığını ikincisi için henüz bir cevap almadığını belirten Asım, bu cevabı beklemeden Ahmet Midhat'ın yazısıyla ilgili bazı açıklamalarda bulunur. Ahmet Midhat'la hemen hemen tam bir mutabakat içindeyse de bir iki konuda farklı düşünmektedir. Midhat'ın "Şimdiye kadar 'Arabî ve Fârisî bizim için ne idiyse Avrupa elsinesi için de Yunan ve Latin o idi. Yunan ve Latin olmasa idi İngilizce, Fransızca, Almanca filânca teşekkül edemezler idi. 'Arabî ve Fârisî olmasa idi Osmanlıca teşekkül edemezdi." (53) düşüncesine karşı çıkar. Bu yargının Batı dilleri için olan kısmını kabul, Osmânlıca için olan kısmını reddeder. Çünkü Batılılar uygarlıklarını bu iki dilden almışlardır.

"Biz ise İran'ın âsâr-ı kadîmesi mechûl kaldığından ona bir şey diyemez isek de, 'Arab'ın medeniyetinden evvel mütemeddin, onlarla münâsebetimiz olmazdan evvel sâhib-i lisân idik." (54) Diyen Asım bu dillere ihtiyacımız olmadığını belirtir. Osmanlıca belli bir yola girmiş, artık gelişmesi de bu doğal yol içinde Arapça ve Farsça'nın yardımına ihtiyaç duymadan olmalıdır. Görülüyor ki, Osmanlıca'nın kuruluşunu tamamlamış olduğu ve artık kendi ayakları üzerinde durabileceği noktalarında Necip Asım ve Ahmet Midhat düşünce birliği içindedirler.

53. A. g. gaz., No:102, s.1037-38.

54. A. g. gaz., No:100, s.1001.

Necip Asım Batı'ya ait güzellikleri, uygarlık ve edebiyat ürünlerini almaya ve taklit etmeye karşı değildir. Ancak bu konuda bazı endişeleri vardır. Zamanında Doğu'yu taklitte nasıl ölçüyü kaçırmışsak, şimdi de Batı'yı taklitte ölçüyü kaçıracağımızdan korkar. Bir aralık Fransız dili ile edebiyatının nasıl olumsuz bir biçimde taklit edildiğini, bunun da dilimizi nasıl yozlaştırdığını örnek göstererek korkusunu açıklamaya çalışır. Bu bağlamda "hamam almak" gibi dilimize aykırı kullanımların moda olup, dekadanzimin bile taklit edilmesini kötü ve endişe verici örnekler olarak gösterir.

Necip Asım, Ahmet Midhat'ın klasiklerin çevrilmesinin bir ihtiyaç olduğu, diğer uluslarla karşılaştırıldığında bizim dilimize çevirinin kolay olduğu düşüncelerine katılırken, şu hususu da ekleyerek bu konudaki düşüncelerini pekiştirir:

"Her şeyin en güzelini lisânımıza mâl etmek isterim. Fakat şimdiki hâlde ona gücümüz yetişmiyorsa da mahrûmiyeti tercih etmeyelim. Şu hâl iktisâd 'ilmine de muvâfıktır. Binâen aleyh şâyed mütercimlerimiz klasiklerin tamâmıyla tercemesinde muvaffak olamayacaklarından korkuyorlarsa bu havfa lüzûm yoktur. İ'tirâz edecekler daha mükemmelini vücûda getirsinler." (55)

Necip Asım'a göre iyiyi, mükemmeli oluşturamama endişesi klasiklerin çevirilmeleri yolunda bir engel olmamalıdır. Koşullar ne olursa olsun klasikler çevrilmelidir diyen Necip Asım, çevirmenlerin korkuya kapılmamalarını ister. Eldeki örnekleri de saydıktan sonra bunlar beğenilmiyorsa, aynı eserler tekrar tekrar çevrilebilir düşüncesini ileri sürer. Bu örnekler için "Fakat klasiklerin 'irfânına derece-i vukûfu kâsır olduğu anlaşılır derece de yazılmış fenâ

tercemeler bile bizim için makbûldür." (56) demek suretiyle onların önemini vurgulamıştır. Çünkü bu çeviriler bile işlevsel ve yararlıdır. Pol ve Virjini'yi örnek verir. Bu kitabın övgüsünü duyan kimse, elde kötü de olsa bir çeviri bulunmuyorsa, çok istemesine rağmen onu okuyamayacaktır. İşte o beğenilmeyen çeviri, insanları bu kitaba kavuşturacaktır. Aynı noktayı Midhat da vurgulamıştır.

Necip Asım, yazısında klasiklerin çevrilmesi konusunda çevirmenlere açık destek verir. Osmanlı'nın çatısı altında yaşamayı benimseyen her sınıf ve mezhepten insanın çeviri yapmasını ister. Bu çeviri işinden her Osmanlı büyük maddi ve manevi kazanç elde edecektir yargısı ve inancıyla sonuca ulaşır.

Ahmet Midhat'la temel noktalarda hemen hemen hiç ayrılığa düşmeyen Necip Asım makalesini ona sitemle bitirir. Her zaman Midhat'ın kendisine adıyla hitap etmesine karşılık, son yazısında bundan vazgeçmesini hoş karşılamaz ve Necip Asım'lıktan vazgeçmeyeceğini bildirir.

Klasikler konusunda en fazla yazıyı bu tartışmayı başlatan kişi olarak Ahmet Midhat yazmıştır. Necip Asım da bu konuda en çok yazanlar arasında yer alır. O Ahmet Midhat'a yakın düşündüğünden yazıları genelde lehte olmuştur. Ama özde olmasa da ayrıntı sayılacak kimi noktalarda düşünce ayrılığına düşmüşlerdir. Bu ayrılıklar konunun genişleyip daha etraflı değerlendirilmesi yolunda katkı sağlamış ve hiçbir zaman eleştiri özelliği taşımamıştır. Necip Asım'ın iki yazısından sonra Ahmet Midhat cevap yazmıştır. Bu cevaplarda Asım'dan, hatta yalnız ondan değil, lehte aleyhte tüm tartışmacılardan övgüyle söz etmiştir.

Asım, Haşet'in çıkardığı takvim ve cedvellerde yer alan

klasiklerin azlığını ve özellikle Doğu klasiklerine çok az yer verilmesini eleştiriyordu. Midhat sözü buraya getirir ve Doğu klasiklerinin Haşet'in hazırladığı listede sayıca bu kadar az olmasının anormal karşılanmaması gerektiğini söyler. Çünkü buldukları nokta açısından Haşet ile Asım arasında fark vardır. Haşet bu konuda yeteri kadar bilgili ve donanımlı değildir. Ne Çin ne Hint klasiklerinden ne de müsteşriklerin bu alandaki çalışmalarından yeteri derecede haberi vardır. Ayrıca müşterilerinin talepleri de burada belirleyici rol oynamakta ve tüm bu faktörler sonucunda o takvimler çıkmaktadır. Hal böyle olunca Asım'ın da durumu normal karşılaması gerekmektedir.

Midhat, Asım'ın yazıları kağıda geçmeyen vahşilerin bile klasikleri olduğu yolundaki düşüncesini önemli bulur. Böylece klasik denince akla yalnızca Shakespeare, Goethe vb.gelmemesi gerektiğini vurgulamış olur. Her ne kadar tartışma bu noktada başladıysa da asıl önemli olan her ulusun klasiklerinin olduğu noktasıdır. İşi vahşilere kadar getirmiş olan Asım bu noktada Midhat'a destek sağlamış olur.

Necip Asım bizim klasiklerimizin de sayıca az olduğunu söylüyor, bunu Arap ve Acem taklidine bağlıyordu. Bu durumda Batı klasiklerinin taklit edilmesinin zararlı olabileceği korkusunu duyuyordu. Midhat böyle bir korkuyu yersiz bulur. Çünkü yapılanı basit bir taklit olarak görmez. O kaynağa dayanmakla birlikte bu bir doğuş, bir başlangıçtır. Bir birikimden yararlanarak orijinal olanı yaratmaktır. Midhat'a göre Yunan ve Latin dillerinin bugünkü Batı dillerinin oluşumundaki rolü neyse Arapça ve Farsça'nın da Osmanlıca'nın oluşumundaki rolü odur. Osmanlıca bugünkü durumuyla oluşumunu tamamladığından ilerleme bu dilin olanaklarıyla sağlanmalıdır. Midhat, Asım'ın dile katkılarını da övüp onunla birçok konuda düşünce birliği içinde olduğunu bir kez daha vurguladıktan sonra, taklitten de korkmamasını bunun gelişme için gerekli bir aşama olduğunu söyler. Ayrıca

Necip Asım'ın Batı'yı taklitin kendisinde niçin korku yarattığını açıklamadığını, bunun açıklanması durumunda kendisinin de gerekli açıklamaları yapacağını belirtir.

Asım, çeviri yapmakta dört yol olduğunu örneklerle ortaya koymuş, kendisinin hangi yolu uygun gördüğünü açıklamıştı. Bir de çevrilerin orijinal dilden yapılmasını istemişti. Bizde bunun dışında uygulamalar olmuş, orijinali Fransızca olan eserler Arapça'dan dilimize çevrilmişti. Necip, asıl dilden çeviri yapılmasını hiçbir ayrıma gitmeden her dil için istemişti. Midhat, Asım'ın bu düşüncelerinin hepsine katılır ve son söz olarak her dilden çevirinin yapılmasına en uygun mekan ve ortamın Osmanlı ülkesinde bulunduğunu söyler.

Ahmet Midhat'ın bu makalesiyle klasikler üzerine söylenecekler hemen hemen tamamlanır. Fakat bu bahse ve tartışmaya dönemin üstadları dışında kalanlardan da karışanlar olur. Bunlar arasında İsmail Avni'yi sayabiliriz. O, Malûmât'taki "Klasikler ve Bahsin Bencesi" başlıklı bir yazısıyla bahse katılır. Fakat dil ve edebiyat klasikleri değil müzik klasikleri üzerinde durur. Böylece konuyu asıl mecrasından çıkarır. Osmanlı müziğinin klasiklerine geçmeden önce klasik nedir konusu üzerinde durur. Klasik eserlerin ulusların kendilerine özgülü güzellikleri taşıdığını söyler. Klasiği bu özellikte ortaya koyunca elbette Batı klasiklerini de kabul etmeyecektir. Batı klasiklerinin bizim zevkimize hitab etmeyeceğini düşündüğünden çevrilmelerini de gerekli bulmaz.

Ahmet Midhat'ın Batı klasiklerinin çevrilmesini niçin istediğinin yanlış anlaşıldığını söyleyerek kendince şöyle bir yorum getirir:

"...Fransızlar enâfis-i âsâr meydâna koymak için lisânlarına münâsebât ve ta'alluk-ı tâmmı olan eski Yunan ve Latin lisânlarındaki klasik âsârı nasıl edebiyâtlarına meşk

ittihâz ederek ne yolda âsâr-ı terakkî ve isti'dâd göstermiş olduklarını anlamak ve o esere tab'an lisân-ı Türkî'nin dahi münâsebet ve ta'alluku bulunan elsinedeki klasik âsârı örnek ittihâz ile henüz devri hulûl etmemiş olan enâfis-i âsâr-ı Türkiye vüsûl-ı isti'dâdını göstermek üzere tedkîk ve mütâla'a ve icâb ederse sâ'irlerine dahi nümûne irâ'e için bunlardan ba'zılarını nakl ve terceme etsinler diye teşvikâtta bulunmuşlar." (57)

Bu yorumun Midhat'ın düşündükleri, söyledikleri ve yapmaya çalıştıklarıyla ilgisi yoktur. Midhat, Batı klasiklerinin taklit edilmeleri ve örnek alınmaları maksadıyla çevrilmelerini istiyor. Çünkü Batı'nın yaşadığı klasik devir bizde yaşanmamıştır, ama yaşanmalıdır. Edebiyatımız değerli ürünler vermek için işe bu noktadan başlamalıdır.

Klasikler konusunda yazı yazarlar arasına Malûmât'ın 109.sayısında Abdullah Hadi de "Bir Mülâhaza-i Lisâniyye" yazısıyla katılır. O da bir buçuk ay süren bu tartışmanın hiçbir sonuca ulaşmadığını söyler ve bu durumu eleştirir. Türkçe'nin içinde bulunduğu durumu beğenmeyen Hadi dili olmayan ulusun edebiyatı, edebiyatı olmayan ulusun ise klasiği olmayacağı düşüncesini ileri sürer. Muhalefeti temsil eden Cenap ve Daniş Osmanlı'nın klasiği olup olmadığı noktasına değinmemişlerdi. Lehte yazarların hepsi ise Osmanlı'nın klasik eserleri olduğu konusunda düşünce birliği içindeydiler. Hadi Osmanlı'nın klasiği yoktur diyerek Midhat ve yanındakilere karşı çıkar.

Klasikler tartışması İzmir'de de edebiyat meraklıları ve yazarlar tarafından ilgiyle izlenmektedir. İzleyenlerden

57. İsmail Avni, "Klasikler ve Bahsin Bencesi" , Malûmât, No:103, 2 Teşrin-i evvel 1313- 17 Cemaziyül evvel 1314, s.1059-1060

tartışmaya katılanlar da olur. Bunlardan biri de Hüseyin Sabri'dir (58). Hüseyin Sabri, daha çok Ahmet Midhat'ın görüşleri üzerinde durur. Genel olarak da onlara katılmamaktadır. Klasiklerin çevrilmesi konusunda dilin yeterli olup olmayacağı tartışmanın ana noktalarından birini oluşturuyordu. Özellikle Ahmet Cevdet dilin ve çeviri yapanların yetersiz olduğu üzerinde durmuş ve bu nedenle klasiklerin çevirisinin ileri bir zamana ertelenmesini istemişti. Yaptığı denemelere dayanarak Naci'nin de Türkçe ile bir klasik yazılamayacağı sonucuna ulaştığını Ahmet Midhat söylüyordu. Bilindiği gibi Naci trajedi tarzında denemeler yapmıştır.

Bunlara dikkat çektikten sonra Hüseyin Sabri dilimizin klasikleri çevirmeye yeterli olduğu yolundaki düşüncelerini şu sözlerle ortaya koyar:

" Şu "hakîkatin" ve bu rivâyetin sebebi veya sâ'iki veya müdebbiri neresi olursa olsun "bizce şurası kat'iyen muhakkaktır ki bizim lisân olsa olsa bu klasiklerin tercemesine müsâ'id olabilir. Zîrâ onlarda, Türkçe'de(bir sözcük okunamadı) mürâdifi bulunamayacak kelimeye pek nâdiren tesâdüf edilir. O eserler Fransızca'nın icâd-ı elfâz ve sâ'ire gibi taklîbâta, belki ıslâhâta uğramadığı ve yine klasik olarak düşünülüdüğü, klasik olarak hissedildiği zamânlarda yazılmış şeyler olmasına nazaran bizim Türkçe'nin şimdiki hâli ancak bunların tercemesine kâfi ve şâyândır." (59)

Burada bir karşılaştırma yaparak sözlerini sürdürür. Ahmet Midhat klasikleri savunurken gerçekçiliğe ve özellikle Zola'ya düşmanca bir tavır sergiliyordu. Hüseyin Sabri sözü

58. Hüseyin Sabri, "Klasikler" , Tercümân-ı Hakikat, No:5909, 29 Eylül 1313.

59. A.g.gaz., No:5909, s.4

buraya getirir ve gerçekçi eserleri çevirmek için dilimizi yeterli görmez. Buna karşılık Osmanlıca'nın klasikleri çevirmek için yeterli olduğunu söyler. Ona göre Fransa'da da gerçekçi ile klasik eser arasında önemli dil ayrılığı vardır. Klasikleri dilde değişimin az olduğu dönemlerin eseri olarak gördüğünden çevrilmelerini imkan dahilinde görür. Gerçekçi eserlerin ise yeni ihtiyaçlara göre önemli ve sarsıcı dil değişikliklerinin yapıldığı dönemin ürünleri olmaları nedeniyle dilimize çevrilmelerinin güç olduğunu öne sürer.

Karşı çıktığı ikinci nokta Midhat'ın kullandığı eski ve yeni klasik kavramlarıdır. Ahmet Midhat eski klasik ve yeni klasik tamlamalarını kullanmıştır. Hüseyin Sabri, Midhat'ın bu noktada kavram kargaşasına düştüğünü, yeni klasikler dediği şeyin gerçekte klasik değil romantik eserler olduğunu iddia eder. Ahmet Midhat'ca çok beğenilen Naci'nin Zatü'n-nitâkayn'ının, klasik değil romantik olduğunu, gerçekte Naci'nin de romantizme eğilimi olduğunu ileri sürer. Buna bağlı olarak da Midhat'ın o eseri sevmekle romantizmi sevdiğini ortaya koymuş olur.

Hüseyin Sabri klasikleri çevirmenin çok büyük ihtiyaç olduğu düşüncesini taşımamakla birlikte, arzu edilirse çevirilerinin yapılabileceğini söyler. Ama Ahmet Midhat'ın söylediği üzere taklit edilmelerine kesinlikle karşıdır. Dili, zamanın eğilim ve zevkine uygun olmayan bu eserlere uygun duruma getirmeye çalışmayı da gereksiz bulur. Ama gerekli görülüyorsa Ahmet Vefik Paşa'nın yaptığı gibi adaptasyon nitelikli çeviriler yapılmasını onaylar ve klasiklere olan ihtiyacımızın bu sınırlar çerçevesinde olduğunu söyler. Her şeye rağmen çeviriye de Midhat Efendi'nin çeviriler yapmasına da karşı çıkmaz. Klasiklerin çevrilmesi konusunda lehte ve aleyhte tavır alanların bir noktada buluşabileceğini belirtir.

Ahmet Midhat klasikler konusunda özellikle aleyhte

düşünceler ileri sürenlerin çoğuna cevap yazmıştır. Hüseyin Sabri'nin yazısına da karşılık verir. Yazısında öncelikle Hüseyin Sabri'ye olan takdirlerini ortaya koyar. Birçok konuda düşünce birliği içinde olduklarını, bazı noktalarda ayrıldıklarını, bunun nedenlerinin öyle uzlaşamayacak şeyler olmadığını belirtir. Bazı konularda farklı düşüncelerinin temel nedeninin birbirlerini yeterince anlayamamak olduğunu vurgular ve uzlaşmalarının zor olmadığını söyler.

Ahmet Midhat ve Hüseyin Sabri Klasiklerin çevirisi konusunda hemfikirdirler. Her ikisi de serbest çeviri yöntemiyle bu işin yapılmasının uygun olduğunu düşünürler. Ayrıldıkları noktaların başında gerçekçiliğe ve gerçekçi yazarlara bakışlarının geldiğini söyleyen Midhat, bunları niçin beğenmediğini açıklar. Midhat, Hüseyin Sabri'nin gerçekçi yazarları beğenme nedenlerini açıklamadığından düşüncelerine tam olarak nüfuz edemediğini, açıklama yapması halinde varsa yanlış düşüncelerinden vazgeçmeye hazır olduğunu belirtir.

İkinci olarak Naci konusuna değinir ve Hüseyin Sabri'nin bu konuyu yanlış anladığını söyler. Naci'yle yapmak istedikleri şeyin klasiklerin çevrilmesi ve bunun zorluğunu ortaya koymakla ilgisi olmadığını; tüm arzularının konusunu Osmanlı tarihinden alan ve Batı'nın klasiklerine benzeyen bir eser yaratmak olduğunu belirtir.

Cenap Şehabettin konusunda söylediklerinin de yanlış anlaşıldığını, kendisinin Cenap'la devamlı görüşen biri olduğunu, Halit Ziya'yla bu tür ilişkilerinin olmamasına rağmen onu da Cenap gibi büyük bir takdirle karşıladığını belirtir. Ancak onların dekadan özellik taşıyan dillerini beğenmediğini de hemen ilave eder. Böyle bir dille klasiklerin çevrilemeyeceği düşüncesindedir. Aynı biçimde Veysi, Nefi gibi sanatçıların kullandıkları dille de bu işin

olmayacağını söyler. Onların eserlerine eski klasikler adını verir ve dil açısından değil düşünce açısından klasik kabul edilip yeniden Osmanlıca'ya çevrilmelerini ister. Eski klasiklerin çevrileceği bu Osmanlıca'yı şöyle belirler:

"İşte bizim eski klasiklerimizden merâmımız (Amma gülmeyiniz. Veyahud varınız gülünüz!) Hamzanâmelerin, Battal Gazilerin, Keremlerin, Aşık Ömerlerin filânların yazıldıkları lisândır." (60)

Bu düşünce gerçekten ilginçtir. Ziya Paşa'nın "Şiir ve İnşa" da ileri sürdüğü düşünceyle aynıdır.

Eski klasiklerden söz etmişken, Ahmet Midhat'ın eski ve yeni klasikler konusunu karıştırdığını ileri süren Sabri'ye verdiği karşılığı da aktaralım. Midhat yeni klasiklerden kasdının romantizm olmadığını, romantizmin ne anlama geldiğini gayet iyi bildiğini söyler ve yeni klasiği nasıl anladığını şöyle ortaya koyar:

"Yeni klasiklerden merâmımız bundan da sonra kendi ihtisâsât-ı milliyyemiz dâhilinde vücûda getireceğimiz bu me'âliyi musavver âsârdır ki ..." (61)

Böylelikle Ahmet Midhat, Hüseyin Sabri'nin eleştirilerini cevaplamış olur. Hüseyin Sabri'nin Servet-i Fünûn çizgisinde bir yazar olduğu anlaşılıyor. Bu tartışmada ileri sürdüğü düşüncelerle Cenap'ın cephesinde yer alır. Özetle klasikler yerine gerçekçileri tercih eder ve klasikleri taklidin edebiyatımızı ileri bir noktaya getireceğine inanmaz. Ahmet Midhat ve Cenap Şehabettin'le ortak noktaları klasiklerin çevrilmesine karşı çıkmamaları

60. Ahmet Midhat, "Klasikler ve Hüseyin Sabri" , Tercüman-ı Hakikat, No:5912, 2 Teşrin-i evvel 1313, s.3.

61. A.g.gaz., No:5912, s.3.

onların da belli maksatlara hizmet edip faydalı olacaklarını kabul etmeleridir.

Görüldüğü üzere klasikler tartışmasına dönemin Üstad sayılacak kalem erbabları yanında onlar kadar tanınmayan yazar ve edebiyat meraklıları da katılır. Tartışmanın ağır topları ve kutupların sözcüsü Ahmet Midhat ile Cenap'tır. İlk halkayı bunlar oluşturur. İkinci halkada bunların düşüncelerine destek olanlar yer alır. Ahmet Midhat'ın yanında Necip Asım ve Ahmet Rasim yer alırlar. Cenap'ın yanında ise Hüseyin Danış vardır. Ahmet Cevdet'in ise belli ölçülerde her iki tarafa da uygun düşen düşünceleri vardır. Klasiklerin çevrilmesine karşı çıkmamasıyla Midhat'ın yanında yer alır. Bununla birlikte klasiklerin çevrilmesi için dilin o dönemdeki durumunu yeterli görmemez. Çeviri işinin dilin belli bir olgunluğa ulaşacağı ileri bir tarihe ertelenmesini ister. Bu yanıyla da Ahmet Midhat'ın karşısında yer almış olur.

Üçüncü halkada Lastik Sait vardır. Onun katılmasıyla tartışmanın biçimi değişir. Genelde "Klasikler Meselesi" başlığıyla düşüncelerin son derece ılımlı bir üslupla ortaya konduğu klasiklerin çevrilmesi konusu Lastik lakaplı Kemal Paşazade Sait'in tartışmalara katılmasıyla büyük bir mesele haline gelmiştir. O ana kadar tartışmalar takdirle karşılanacak bir düzeyde geçmiştir. Lastik Sait dışında klasiklerin çevrilmesi lehinde ve aleyhinde olan herkes eleştirilerini yaparken şahsiyete yönelmemiş ve karşı cepheyi oluşturanlardan daima saygı, övgü, takdirle söz etmiştir. Lastik Sait ise klasiklerden çok Ahmet Midhatla uğraşmış, onun kişiliğine yönelik tutumlara girmiştir.

O, klasiklerden çok Ahmet Midhat tarafından çevrilen Le Cide ile ilgilenmiş, düşüncelerini bu noktada odaklaştırmıştır. Bu noktada Ahmet Midhat için söyledikleri de eleştiri sınırları dışına taşmıştır. Özet bile olsa bir

klasik olması nedeniyle elbette Midhat'ın çevirdiği Sîd'in konuyla ilgisi vardır. Ama bu ilgiyi canlı tutan, eski defterleri karıştıran daha çok Sait Bey olmuştur.

Bilindiği üzere Le Cide, Midhat tarafından klasikler konulu tartışmadan beş sene önce harf-be-harf olmamak kaydıyla yapılmış bir çeviridir. Ayrıca tam bir çeviri değil özetdir. Bu nedenle Midhat bunu Sîd'in Hûlasası adıyla yayımlamıştır. Klasikler konusunu tartışma gündemine getiren ilk yazı olan Ahmet Midhat'ın "İkram-ı Aklâm"ında Sîd'den söz eden Midhat değil, sohbet ettiği edebiyat meraklısı bir gençtir. Lastik Sait, Galatât-ı Terceme'nin altı numaralı defterinde Sîd konusunu gündeme getirir. Midhat sekiz numaralı defterde çeşitli dil ve çeviri sorunlarıyla ilgili düşüncelerini aktaran mektubunun bir yerinde bu konuya değinir.

Sait'in Galatât mahkemesinde kendisini delilsiz olarak suçladığını ve mahkum ettiğini, kendisi gibi mazlum konumundaki bir kişinin zalimlerce mahkum edilmesine gönlünün rıza göstermeyeceğini bildirir. Sait Bey'in böyle tavır takınmasının nedenini açıklayan şu satırlarda aynı zamanda ona sitem de eder:

" (Sîd) hakkında Efendimize noksân-ı ma'lûmât isnâd etmişim ve bu sûrette ta'rîzde bulunmuşum gibi bir zanla hakk-ı kemterânemdeki te'essürât-ı devletlerine Hüdâ 'alîm pek ziyâde te'essüf eyledim cümle 'indinde muhterem ve mu'azzez olan bir birâder hakkında şöyle bir küstâhlık bana nasıl yakışabilir." (62)

Midhat bir önceki mektubunda Sîd konusunda söylediklerini alıntılıyarak konunun saptırılmasını engellemek ister. Sait Bey Sîd'in Arap kabilelerinden birinin

62. Kemal Paşazade Sait, Galatât-ı Terceme, Defter 8, Kasbar Matbaası, Der-saadet, 1308, s.162.

reisi olduğunu sanmaktadır. Midhat bu yanlışı düzeltilmesi için Sait Bey'e Sîd'i bir kez daha okumasını söyler. O, Sait Bey'in Sîd'i gençliğinde okuduğunu düşünmektedir. Bu nedenle konunun hatırında yanlışı kalmış olacağını söyler. Altıncı defterden Sait Bey'in " Sîd lafzından muharref olarak Sîd nâmıyla meşhûr-ı âfâk olan ve mevzû'u kabâ'il-i 'urbân rû'esâsından birinin ahvâline müte'allik bulunan bir tiyatro oyunu."(63) sözlerini aktararak yanlışı belirler. Çünkü bu oyunun ve kişilerinin Araplarla ilgisi yoktur. Oyunun kahramanları İspanyol asıllı adamlardır.

Midhat, kendisinin ayıp ve kusur aramadığını ve Sait Bey'e tarizden hiçbir şekilde zevk alacak bir insan olmadığını belirtir. Çünkü Sait'in bu büyük yanlışı muaheze için uygun ortamı doğurmuştur. Midhat tarizden zevk alan birinin rahatlıkla Sait Bey Sîd'i hiç okumamış diye başlamak suretiyle daha pek çok eleştiri getirebileceğini söyler. Eserin bir daha okunması halinde " Noksan-ı malumat" isnadından kaynaklanan gönül kırgınlığının ortadan kalkacağına inanır. Mektubunu Sait Bey'i övüp, onun için dua ederek bitirir.

Sait Bey, Galatât'ın aynı defterinde dil ve çeviri konularında Midhat'a cevap verir. Bu cevabın bir yerinde sözü Sîd'e getirir.

" Sîd maddesi lüzûmundan kat kat ziyâde isti'zâm ve koca bir eseri masâl tarzında hülâsa etmeye kadar kıyâm buyurmaları başkaca dâ'f-i hayret-i hâs u 'âm olsa gerektir." (64)

Sîd'le ilgili ilk sözleri iki eleştiri içerir. Bunlar Sîd konusunun Midhat tarafından abartılması, olduğundan büyük

63. A. g. e. , s. 163.

64. A. g. e. , s. 179.

gösterilmesi ve hacimli bir eserin masal biçiminde özetlenmesidir. Bu eleştiriyi cümlelerini şu ihtarla sürdürmeyi bir zaruret olarak görür:

"Zarûret-i melce'-i uhuvvet-perverî olarak şunu ihtârdan geri durmam ki taraf-ı vâlâlarından (Sîd)in hülâsas-ı i'lân olunmak yolundaki müteşebbis Avrupa enâfis-i âsârı hakkında vatandaşânımıza bir fikir vermek şöyle dursun Avrupa enâfis-i âsarını Zuhûrî kolu oyuncularını gibi şeyler zannettirecek bir teşebbüs gayr-ı musîbdir.

(Zulm-i edebî) addettiğim böyle teşebbüsâtta vaz geçmelerini zât-ı 'âlîlerine bendelerinden başka ihtâr edecek kimesne bulunamaz." (65)

Burada da Midhat'ın çevirisinin okuyucuyu Batı eserleri konusunda yanlış izlenimler edinmeye sevkedeceği eleştirisi dikkati çekiyor. Böyle çevirilerin Batının güzel eserlerinin Zuhuri kolu oyunlarına benzediği kanısını uyandıracaklarını söylüyor. Sait bir Acem menkabesi anlatarak Sîd'le ilgili bir hisse çıkarmayı da ihmal etmez.

Destar satan çok hileci bir Acem, güzel destarları olduğunu, destarların en dikkat çekici özelliğinin de "mâder-be-hatâ"larca görülmemesi olduğunu söyler. Acem destarları sarar gibi yapar, insanlar mâder-be-hatâ sayılmamak için hayali destarları çok para ödeyerek alırlar. Bu kıssadan Sait Bey şu hisseyi çıkarmak ister:

"Farazâ (Sîd) in hülâsasından hiç bir şey anlamadığı ve 'âdetâ Zuhûrî'de Kavuklu Laklakî kabîlinden laklakıyyâttan 'ibâret olan (Sîd) in hiç bir yerinde letâfet olmadığını hülâsa-yı 'aliyelerini okuyan biri iddi'â edecek olsa derhâl bi-çârenin cehline ve hatta iz'ânsızlığına hükm olunarak techîlât ve tahkîrât-ı ma'lûmât-fürûşâneye kalkışılmak tabî'î olmakla herkes destâr-ı hayâl mukadderleri gibi (nefis eser)

(Enâfis-i âsâr hülâsa ediliyor) zemînlerinde idâre-i kelâma mecbûr oluyor.

(Corneille) 'âlem-i ervâhta bu hülâsa-yı 'aliyelerine muttali' olsa idi elbette zât-ı vâlâlarına söyle hitâb eder idi:

Ey hekîm-i pür-fünûn-ı rûzigâr
Eyledin bî-çâre Sîd'i târ u mâr
Sanki ser-tâ-ser Kavuklu-Laklaki
Rodrik'in destinde eksik şakşakı

Kâffe-i aksâm-ı mu'ârefe intisâb-ı 'âlîleri müsellem olmakla berâber şi'r ile iştigâl buyurmadıkları ma'lûm ve hatta şi'r ile 'adem-i tevaggul-i vâlâları gazete ile i'lân bile olunmak derecesinde mu'terif olduğundan (Sîd) gibi âsâr-ı şi'riyyenin lezzet ve letâfetiyle tercemesi şâ'ir olmağa muhtâc olduğunu bilenler bu zahmet-i vâlâlarına esef ederler." (66)

Sait Bey bu özetin hiçbir şeye benzemediğini, Zuhuri kolu oyunları ayarında olduğunu tekrar eder. Fakat insanların "destar-ı hayal" kıssasındaki gibi davranmak zorunda kaldıklarını belirtir. İzansız ve cahil suçlamasıyla karşı karşıya kalmak istemeyen insanların Sîd'i övmek zorunda kaldıklarını belirtir. Corneille'in Sîd hakkında düşünebileceklerini yansıtan bir dörtlük de yazar. Bu dörtlükle Corneille'den istifadeyle Midhat'la alayı sürdürür. Sonunda sözü Midhat Efendi'nin şair olmadığına şiirden anlamadığına getirir ve şiirden anlamayan birinin Le Cide gibi manzum olarak yazılmış bir eseri çevirme yolunda çektiği zahmete üzüldüğünü söyler. Burada daha önce getirdiği perakende eleştirilerin hepsini toparlamış olur. Yeni olarak da Midhat'ın şiirden anlamadığını iddia eder. Midhat'ın bunu kendi ağızıyla ve gazete aracılığıyla ifşa ettiğini de ekleyerek iddialarını güçlendirmeye çalışır.

Sait Bey Galatât'ın bu defterinde Sîd dışında kalan konularda da Midhat'a cevaplar verirken devamlı olarak saldırgan bir tutum izler ve eleştirinin dışına taşar. Naci'nin ayrılmasıyla Tercümân-ı Hakikat'in güç kaybettiğini vurguladıktan sonra, orada yazanların kendi dillerinde bir beyit söyleyememelerine karşılık Fransız şiirinden zevkle söz eden yeteneksiz kişiler olduğuna sözü getirir. Gazetenin içeriği yanında imlasının bozuk oluşunu da eleştirir. Burada maksadı sözü Midhat'ın yazdığını söylediği Üss-i İmla'ya getirmektir. Nitekim gazetesinin imlasını düzeltemeyen birinin Üss-i İmla yazmasını uygun görmediğinden Midhat'ın bu işten vazgeçmesini isteyerek bu maksadını gerçekleştirmiş olur. Sîd'e dönerek ona harcanan vakte acıdığını bir kez daha tekrar eder.

Sait Bey'in eleştirileri bununla da sınırlı kalmaz. Özellikle Midhat'ın Servet'e ilişkin eserlerini okudukça dilhun olup esef gözyaşları dökmekten kendini alamadığını söyler. Bir yandan bunca eleştiri yönelten Sait, bir yandan da Midhat'ın eserlerinin çoğunu mütalaa etmekten pek çok yarar gördüğünü söylemekten geri durmaz.

Sait Bey Galatât'ın 15.defterinde de "Ahmet Midhat Efendi Hazretlerine 'Arizadır" başlıklı bir ariza yazarak Sîd ve klasikler ile ilgili görüşlerini belirtir. Bunların hepsi ağır eleştiri niteliği taşırlar.

Sait Bey'in bu yazısı içerdiği düşüncelerin iyi düzenlenemesi ve klasikler konusunda düşüncelerini söylerken ara yere Midhat'a yönelik eleştirilerini koyması nedeniyle bir dağınıklık gösterir. Klasiklerle ilgili düşüncelerini aktarırken Naci'nin Tercümân-ı Hakikat'ten uzaklaştırılması konusu üzerinde uzun uzun durması, klasikleri tercih edip gerçekçiliği kötüleyen Midhat'a karşı gerçekçiliği savunması ve bu konu üzerinde de ayrıca durması meselenin dağılmasına neden olmuştur.

Dağınık da olsa bu meseleler üzerinde düşüncelerin aktarılmasıyla kalınsa yine bu kadar sorun olmayacaktı. Ama konuların arasına Midhat'ın yaptıkları ve onun şahsına yönelik eleştiriler girince makale iki kol üzerinde yürümek zorunda kaldığından bütünlük sağlanamaz.

Bu tartışmalara katılan hemen herkesin yazısında eleştirilen görüşlerin sahiplerine övgüler de yer almıştır. Aynı şekilde Sait Bey de uzun uzun Ahmet Midhat'ı övmüştür. Galatât nedeniyle bir münazaranın doğmuş olmasını da gelişme açısından olumlu bulur. Kalem münakaşasının olmadığı yerde ilerleme olmayacağını söyler. Ahmet Midhat'ı övmesinin bir nedeni daha vardır. Sait Bey bir durub-ı emsal mecmuası düzenlenmesi yolunda öneride bulunmuştur. Bu öneri Midhat tarafından da olumlu karşılanmıştır. Tanzimat'ın güçlü adı olan Midhat tarafından desteklenmek, belli etmese de Sait Bey'i sevindirmiştir. Fakat Sait Bey'in kızdığı bir nokta da vardır. O da Ahmet Midhat tarafından klasikler meselesinin gündeme getirilmesidir. Bu meselenin gündemi tamamıyla işgal etmesi, Sait'in önerisinin gündemden düşmesine neden olmuştur. Midhat'ın desteği ile ümitlenen Sait'in, sonradan klasiklerin gündeme gelmesiyle düş kırıklığına uğramasını şu sözleri ortaya koyuyor:

"Sâye-i ma'ârif-vâye-i Hazret-i Pâdişâhîde böyle bir eserin vücûd-pezîr-i intişâr olması ümidi teşvîkât-ı vâlâlarıyla kesb-i kuvvet eylediğinden, kalbim şâd ve ol bâbda iktizâ eden ba'zı mevâdd derdest-i a'dâd iken (İkrâm-ı Aklâm) 'ünvânlı bend-i 'âlîleri bir top gibi patlamış ve onu ta'kîb eden makâlât-ı gûn-â-gûn meydân-ı neşriyâtı ma'reke-nümûn eylediğinden, bizim tasavvurlar, filânlar zîr ü zeber olup artık bilir bilmez herkesin lisânında bir (klâsik) ta'bîri deverâna başlamıştır." (67)

Bu satırlar gerçekten samimi bir itiraf olarak değerlendirilmelidir. Hem Sait Bey'in duygularını çok güzel yansıtır, hem de Ahmet Midhat'a karşı takındığı olumsuz tavrın nedenini ortaya koyar. Ancak tek neden bu değildir. Midhat'ın şair olmayışını ve şirden anlamayışını devamlı gündeme getirmesi de dikkat çekici. Amacı Midhat'ın eksik bir yönünü ortaya koymaktır. Ayrıca bu şairlik meselesiyle ilgili aralarında eskiye dayanan bir hesap da vardır (68).

Sait Bey'in kafasında bir durub-ı emsal kitabı çıkarma meselesi vardır. Bununla birlikte klasikler konusunun gündemi işgal etmesiyle Sait Bey de kendini bu tartışmalara katılmaya zorunlu hisseder. Klasikler tartışmasına pek çok kişinin katılması ve soruna herkesin çok değişik açılardan yaklaşmış olmasının konuyu dallanıp budaklandırıldığını söyleyen Sait Bey takip edilecek bir iz bulmanın güçleştiğini belirtir. Böylelikle kendi arızasındaki dağınıklığın bir nedenini de ortaya koymuş olur.

Görüldüğü gibi arızanın içeriğine girmeden önce bazı tespitler yapmaya çalıştık. Bu tespitlerin nedeni klasikler meselesinin Lastik Sait tarafından nasıl bir polemiğe dönüştürüldüğünü ortaya koyma amacına yöneliktir. Şimdi

68. Lastik Sait Tercümân-ı Hakikat'te çıkan iki şarkıyı Ahmet Midhat'ın sanarak bunlara alaycı nazireler yazmıştır. Midhat bunların kendisinin olmadığını söylemişse de Sait pek oralı olmamıştır. Buna kızan Midhat, Sait Bey'i Babialî'nin bir تنها sokağında sıkıştırıp dövmüş, bunu Tercümân-ı Hakikat'te üç sütunluk bir yazıyla duyurmuştur. Sait Bey'le aralarında bu olaydan kalma bir hesap var. 16 Şaban 1295'te Tercümân-ı Hakikat'te yer alan yazarı belirtilmemiş iki şarkının yayın tarihi 16 Şaban 1295'tir. Sait Bey'in bunlarla alay eden nazireleri Vakıf gazetesinde 17 Şaban 1295'te yayımlanmıştır. Çok uzun oldukları için bu şairleri dipnotumuzda vermiyoruz.

arizada dile getirilen düşüncelere bir göz atalım.

Klasikler konusundaki düşüncelerini ortaya koyan satırların başında Sait Bey, yine Midhat'a olan kızgınlığını dile getirir. Midhat'ı klasik sözüne aşık bir insan olarak değerlendirir. İşte bu aşktır ki Sait Bey'in çok önemli bulunduğu durub-ı emsal kitabı yapılmasına karşılık klasiklerin çevrilmesi konusunu gündeme getirmiştir. Sait Bey bu tartışmalara ilgili ilgisiz herkesin katılması sonucu işin çıkırından çıktığını iddia eder. Bu bağlamda ona göre edebiyatın da dışına çıkmış, klasik sözcüğü adetler, yemekler vs. için de kullanılır olmuştur. Sait biraz da alay maksadıyla bu konuda " Ba'zı tu'menin ve ba'zı 'âdâtin klasik sıfatıyla tavsîf olunmasından bi'l-iktibâs aşure kazganlarımıza bile kefçeler atılmasını ve 'âdetâ muharremlerde "Huy guquy cânım" terânesiyle zükâklarda dolaşan se'elenin dahi bizim Türk klasikleri a'dâdına geçirilmelerine çalışılmalarına..." (69) diyerek her şeyin klasik kapsamına alınmasını eleştirir.

İşte bütün bu olup bitenlerin müsebbibi Ahmet Midhat'tır. Bu nedenle de ona kızgındır. Sait Bey bu alıntıyı izleyen satırlarda da Ahmet Midhat'la uğraşır. Midhat'ın sekizinci defterde kendisine yönelttiği unutkanlık sıfatını "Zann-ı 'âcizânemce o yâr-ı pesendide efkâr-ı 'âlîlerinin kuvve-i hâfızasında biraz noksân olup.." (70) cümlesiyle iade eder. Bilindiği gibi Midhat Sîd hakkındaki yanlış bilgilerinden dolayı Sait'e, gençlikte okuduğunu tahmin ettiği Sîd'i unutmuş olacağını ve bu yüzden yanıldığını söylemişti (71).

Sait bu gönül yarasını ortaya koyduktan sonra Ahmet

69. Galatât-ı Terceme, Defter 15, s. 452.

70. A. g. e., s. 453.

71. Bu konuda çalışmamızın 50. sayfasına bakınız.

Midhat'ın klasikleri çevirelim anlamındaki çağrısına döner ve yine Sîd çevirisine değinir. Amacı yine Midhat'a söz dokundurmadır.

"Gâlibâ zât-ı me'âlî âyâtlarınca (Klasik) âsârın tercemesi (Sîd) nâm eseri tercemeten neşr buyurdukları Hamzanâme'yi tanzîr edivermekten 'ibâret add buyurulduğundan (İkrâm-ı Aklâm) diye ashâb-ı aklâmı helvâ sohbetine da'vet eder gibi o yola da'vet eylemekten ictinâb buyurulmuyor.

Fakat (Şi'r nedir?) (Şâ'irlik nedir?) sû'âllerine cevâb-ı savâb verebilecek bir şâ'ir kendini ne derecelerde muktedir görse, âsâr-ı şi'riyye-yi nefiseden bir eseri başka bir lisâna terceme ile 'aynen bu letâfeti muhâfaza mümkün olmadığını ve ara sıra ba'zı ebyât ve fıkarâtın hüsn-i tercemesine muvaffakiyet hasıl olsa bile, meselâ (Sîd) gibi büyük bir eseri baştan başa tercemeye kalkışmak soğuk soğuk ebyât inşâdına, lisâna uymayan fıkralar tertîbine mecbûriyetten nâşi pek ağır ve o ağırlığa göre gayr-ı müsmer bir külfet olduğunu bildiklerinden teşvîkât-ı 'âliyelerinin te'siri görülemez." (72)

Sait Bey, Midhat'ın çevirisini Zuhurî ile eş tutmakla yetinmemiş, bu kez de Hamzaname'ye benzetmiştir. Klasiklerin çevrilmesi çağrısını helva sohbeti çağrısına benzeterek hem küçümser hem ayıplar. Sonra yine sözü genel konuşma havası içinde şiir ve şairliğe getirir. Le Cîde gibi manzum olarak yazılmış büyük eserlerin aslındaki güzellikler korunarak aynen çevrilmesinin güçlüğüne değinir. Bu güçlük ortadayken Midhat'ın çağrısının ve teşvikinin etkili olamayacağını iddia eder. Çevirinin zorluğunu kanıtlamak için Le Cîde'den bir kıta alır ve bunu başarıyla çevirecek kaç kişinin çıkacağını sorar. Bu soruya sayının yirmiye geçmeyeceğini söyleyerek kendisi cevap verir. Bunların içinde bir dereceye kadar başarılı olacakların sayısının bir ikiyle sınırlı olacağını

söyler. Hal böyle olunca bir sonuca ulaşmanın olanaksızlığını da Midhat'ın çok iyi takdir edeceğine inandığını belirtir.

Buradan sözü Arapça, Farsça, Türkçe eserlerin Batı dillerine çevrilmelerine getirerek bu işin de çok zor olduğunu belirtir. Ancak Batılıların bizim eserlerimizi çevirmeleriyle bizim onların eserlerini çevirmemiz arasında amaç farkı olduğunu vurgular.

Bizim okullarımızda klasik eserlerin baştan sona okutulmadığını bu yüzden çevirilerinin de baştan sona değil, küçük parçalar halinde yapılmalarının gerektiğini, bu durumda dikkatin yoğunlaşması sağlandığından çevirideki başarının da artacağını söyler. Böylece Sait'in klasik çevirisi konusundaki fikri ortaya çıkar. Ona göre klasiklerin tümüyle çevrilmesine gerek yoktur.

Klasiklerin çevrilmelerine karşı çıkmasının nedenlerinden biri de bu eserlerin düşünce, anlam, dil ve üslup açılarından modası geçmiş olmalarını düşünmesidir. Bu nedenle klasik çevirisinin teşvikini şimendifer çağındaki bir ulusa ulaşımını atlı arabayla yapmayı tavsiye etmeye benzetir. Şiir çevirilerinin güçlüğü üzerinde uzun uzun ve örneklerle durur. Burada bir tesbit yapmak yerinde olacaktır. Sait Bey klasik çevirisi denilince akla yalnız manzum eserler geliyormuş gibi davranır. İki defterde uzun uzun yazmasına karşılık mensur klasikleri hiç gündeme getirmez. Bunun nedeni Sîd'den dolayı Ahmet Midhat'a çatmak olarak düşünülmelidir. Amacı genel olarak klasik çevirileri olsaydı böyle bir ayrıma gitmemesi gerekirdi.

Sait Bey bu konuda fazla ayrıntıya girdiğini bilir ve dolaylı bir özürle tekrar birinci ikram-ı Aklam'a döner. Bu kez de Midhat'ın Naci'yi bir Racine, Corneille yapmak için gösterdiği çabayı ifade eden sözlerini diline dolar. Burada eski defterleri bir kez daha açarak içindekileri ortaya

döker. Vurgulamak istediği şey Naci'nin Tercümân-ı Hakikat'te ve damat olarak Midhat'ın yanında hiç de rahat ve huzur içinde olmadığıdır. Sonuç olarak da bir Türk şairinin bir Fransız şairi yapıma istek ve çabasını garip bir gayret olarak değerlendirdiğini söyler. Bu sözler Midhat'ın onu bir Racine, Corneille yapmak için çok çalıştım sözlerine kinayedir. Tabii burada bir gerçek var; o da Sait Bey'in Midhat'ın amacını anlamaması ya da anlamak istemeyerek saptırmasıdır. Midhat'ın amacı Naci'nin benliğinden uzaklaşması değildir. Midhat artık Türk edebiyatının yeni tarza bürünmesini istiyor. Bu da Batı'nın tanınmasıyla olacaktır. Aslında tartışmanın başladığı nokta burasıdır ve bu konu genişçe tartışılmıştır. Hatta Sait Bey karışık işi uzatmamış olsaydı konu çoktan kapanmış olacaktı.

Sait Bey'in temel eleştiri noktalarından sonuncusu, Midhat'ın gerçekçilik konusunda düşündükleridir. Sait Bey, Midhat'ın özellikle Emile Zola'yı mihver olarak alıp gerçekçiliği eleştirmesine karşı çıkar. Klasisizm'i savunup gerçekçiliğe karşı çıkmayı çağın ve gelişmenin gerisinde kalan yanlış bir tutum olarak görür. Gençlerin ise Midhat'ın tersine gerçekçiliği tam olarak anlayıp sahip çıktıklarını belirtir. Sözü burada da Le Cide ve La Dame aux Camelias'ya getirir. Le Cide'deki letaif-i edebiyeye niteliğindeki beyitlerle insan karakterini düzeltme gibi amaca hizmet edilemeyeceğini vurgular.

Midhat, Zola'yı yazdıklarının ahlaka aykırılığı açısından eleştiriyor, edebî eserlerin insan karakterini düzeltme işlevinin olması gerektiğini söylüyordu. Sait bu nokta üzerinde yürüyor. Le Cide'den sonra La Dame aux Camelias'ya geçiyor ve onu Fransa'da ahlakı bozmaya en çok hizmet eden eserlerin başında görüyor. Zola'nın gerçeklerine rezaletname diyip, buna karşılık La Dame aux Camelias'ya övmeyi çelişki olarak görüyor. Gerçekçilik konusunu Midhat'a yönelik şu satırlarla bitiriyor:

" Vâkı'â çoluk çocuk eline (Réalisme) tarzında yazılmış âsârı vermek muvâfık-ı maslahat değilse de hey'et-i ictimâ'iyeyi sûret-i dâ'imede bir tıfl-ı nâ-bâliğ farz ve addederek yazı yazmak şu asrın erbâb-ı kalemine göre 'ayıb sayılmalıdır." (73)

Doğrudan Midhat'ı ve yazdıklarını hedef alan bu sözlerden sonra klasikler ve çevrilmeleri konusunda bu defterde son olarak şu düşüncelerini ortaya koyar:

"Yine ifâde edeyim ki bizde (Klasik) âsârı bihakkın tercemeye muktedir üdebâ ve şu'arâ var ise onların aynını yapmağa dahi maa-ziyâdetin muktedir adamlarımız vardır.

Biz Avrupa'nın efkâr-ı hâzırasına vâkıf ve âsâr-ı edebiyeye ve sâire-i kadîme ve hâzırasına dahi muttali'iz.

Pek büyük zahmet ve külfetler ihtiyârıyla (Klasik) denilen o heyâkil-i ma'neviyyeyi tercemeye çalışmaklığımız 'abesle iştiğâldir.

Terakkî-i hakîkî, ma'ârif-i 'umûmiyyemizin her kısmını memâlik-i mütemeddinece elyevm cârî ve mu'teber olan fikirlere tevfi ken mülkümüzde tevsî' ve ta'mime çalışmakla hâsıl olup zât-ı vâlâlarının klasikleri bu kadar şiddetle iltizâm buyurmaları klasik lafzına meftûniyyetten ve Classicomanie denilebilecek bir 'illetten başka bir sebebe haml olunamaz.

Hüseyin Daniş ile böyle desek pek lâyıf

Şod be-lafz klasik, Midhat Efendi 'âşık " (74)

Görüldüğü gibi Sait Bey, klasikler konusunda düşüncelerini toparladığı yazısının sonuç bölümünde dahi Midhat'la alay etmekten geri durmaz. Ahmet Midhat da gazete

73. A. g. e. , s. 467.

74. A. g. e. , s. 467-468.

ve edebiyat dünyasının otoritesi olarak bunların altında kalacak değildir. Tercümân-ı Hakîkkat'te yedi sayı sürececek "Sa'it Bey Efendi Hazretlerine Cevâb " başlığını taşıyan bir dizi yazı yazar. Bu yazıda Sait Bey'in eleştirilerine cevap verir. Bu cevapta o da Sait Bey gibi davranır. Her ne kadar Sait Bey'in münazarayı bilmediğini söyleyip kendisinin münazaradan ne anladığını "Kulları ise mübâhesât ve münâzarat-ı benedgânemi işte en sonra dahi klasik mes'elesi münâsebetiyle yürütmüş olduğum sûretten başka yürütmeğe gayr-ı muktedirim.Kullarınca münâzırlarımın şahısları kat'an mültezem değildir. Kimin söylediğine bakmam bile ne söylediğine bakarım." (75) sözleriyle ifade etse de cevabı Sait Bey'inkine benzer özellikler taşır.

Sait Bey'le kendisi arasında karşılaştırmalar yapar. Kendisine tilmiz, şakird gibi sıfatlar verirken Sait Bey'e daha yüksek sıfatlar verir. Amacı Sait Bey'i yüceltiyor gibi görünerek alçaltmaktır. Kendisinden ve düşüncelerinden söz ederken "nazar-ı ehemmiyet-i tilmizanemi" ; Sait Bey'den söz ederken "Zât-ı 'âlî-yi üstâdîlerinin tab'-ı bülend-hikmet-i peyvend-i 'âlîleri" , "Zât-ı 'âlîleri gibi me'âlî endiş olan bir üstâd-ı hikmet-nihâd" ; her ikisinden söz ederken "Biz şakirdân-ı 'aczi-nişândan ziyâde siz üstâd-ı 'âlî-nihâda " gibi sıfatlarla yüklü söz grupları kullanıyor. Böylelikle Sait Bey'in yolunu izlemiş oluyor. Tabii bu nokta cıkılan değil, belli bir tartışmadan sonra gelinen noktadır. Midhat bu alaylara Sait Bey'in bazı sözlerinden ve ithamlarından yola çıkıp onları yorumlarken ulaşır. Ahmet Midhat bu yazısında sadece alayla yetinmez. Bu tonla başlayan sözlerini tehdide kadar vardırıır. Çünkü her ikisine göre de münazara ve mübahaseye şahsiyat ve zatiyat karıştırılmamalıdır. Bunu genç-yaşlı, edebiyatla uğraşan herkesin bilmesi gerekir. Bu anlamda Midhat bir uyarıda bulunur. Az önce dediğimiz gibi bu

75. Ahmet Midhat, "Sait Beyefendi Hazretlerine Cevap" , Tercümân-ı Hakikat, No:5932, 22 Teşrin-i evvel 1313, s.3.

Sait'i de içine alan bir tehdittir.

"....Henüz namus ve haysiyet kuyûdunda bulunan efkâr-ı 'atîka erbâbının dâmen-i pâklerine şâyed zifûs filân sıçratacak olurlar ise encâm-ı kârı düello meydânında kılıç veyahûd da kurşun irâ'e ve ta'yîn eylemesi de cümle 'âdâttan bulunduğunu dahi öğrensinler. Halbuki usûl-i ma'îşetlerinde düello 'âdeti bulunmayan bizim gibi milletler nezdinde düello ile teşeffiye imkân görülemeyince 'ırz ve nâmûs mes'elesini cândan 'azîz 'addeden sâf-derûnların daha ne gibi netâyîc-i vahîmeye kadar göze aldıracakları da başkaca mütâla'aya muhtâc kalır. Ha!" (76)

Bu tehditten sonra bizim edebiyatımızda bu özellikte münazaranın zamanında ibret ve Hakayıku'l-vakâyi gazeteleri arasında yapıldığı; ama günümüzde bu tür kavgacı insanların bir kısmının öldüğü bir kısmının kalemlerini ıslah edip, akladıklarını belirten Midhat, bu tehdide hedef olacak tek örnek kişi olarak Sait Bey'in kaldığı eleştirisini yapar. Bu kibar olsa da ağır bir eleştiridir.

Midhat bundan sonra Sait Bey'in kendisine yönelttiği klasikomani iddiasını cevaplar. Kendisinin klasiklerin lafzına değil anlamına meftun olduğunu bunu herkesin bildiği ve anladığını söyler. Midhat Sait'in alay maksadıyla verdiği örneği aktarır ve muharremlerde söylenen "huy guguy canım" teranesinin de klasik olduğunu tekrarlar. İsterse deneyerek görebileceğini söyler. Onun mizahnüvislikteki maharetini alay etmek maksadıyla över ve bu konuda şunları da ilave eder:

" Kalem-i 'âlîlerinin bu zerâfetini okuduğum zamân ne kadar güldüm bilseniz! Pek hoşuma gitti. Zâhir hâlde benim 'aleyhime yazılmış olduğu hâlde bile kulunuzu ziyâdesiyle

güldürdü. Kimbilir diğer kâri'lerin ne kadar hoşlarına gitmiştir. Kim bilir cümlesini ne sürekli kahkahalarla güldürmüştür. Muvaffaktır hâme-i mizâh-nüvisiniz muvaffak! Bî-'âdildir! Bî-misâldir. Amma yazdığı şeyin hükmü yanlış imiş. Bundan mes'ûl de değildir." (77)

Midhat, Sait'in mizah-nüvis, letaif-i harf-endaz, nemek-rîz-i lezzet ü letâfet gibi özellikleri olduğunu söylüyor. Yalnız bu nitelermeleri ilk olarak yapan Midhat değildir. Sait Bey tarafından da benzeri nitelermeler kullanılıyor. Tabii her ikisi de bunları kabul etmezler. Midhat'ın ilk cevap yazısı Sait Bey'e karşı alay ve tehditler içerir. Bu ilk yazıda Midhat kendisine yöneltilen eleştirileri Sait Bey'in tutumuna benzer bir tutumla cevaplarırken karşı eleştirilerde bulunur. Bunlarda üslup ve içerik eleştiriyile ilgili olmaktan uzaklaşır ve tam anlamıyla polemik özellikleri gösterir. İzleyen makalelerde Midhat, Sait Bey'in başka eleştirilerini tek tek ele alıp uygun bir biçimde gerekli gördüğü cevapları verecektir.

İkinci yazıda Ahmet Midhat "İkram-ı Aklam"daki dostuyla konuşmasına ve dolayısıyla yine Sîd konusuna değinir. Sîd'i pek çok kişinin ilk çıktığı zaman eleştirdiğini, Sait Bey'in de bu işi yaptığını söyler. Sait Bey'in unutkanlığına tekrar değinir. Çünkü Sait Bey de aynı malzemeyi kullanmış, Midhat'ı hafıza noksanlığıyla itham etmişti. Bu itham daha sonra da karşılıklı olarak tekrar edilmiştir. Midhat Sîd'in bir özet olduğunu, tam bir çeviri olmadığını, çevirinin arkasında yer alan eleştirilerin kendisinin değil Sîd konusunda yazan Batılı yazarlara ait olduğunu açıklar. Ayrıca Sait Bey ile aralarında Sîd konusunda gazetelerde yer alan tartışmalarına Sîd'i kitap olarak bastırırken yer vermediğini belirtir. Midhat'ın amacı bu tartışmalar esnasında söylenen hoş olmayan şeyleri - ki bunlar kendilerinin mahcup olmalarına sebep

olacaktır- gazete sayfalarında unutulmaya terk ederek kitap okuyucusuna sunmamaktır. Midhat gerçeklerin bunlar olduğunu ve kolleksiyonlarda görülebileceğini söyler. Midhat, Sait Bey'in tezkeresinde, yukarda kısaca andığımız hususları (Midhat'a göre bunlar gerçeklerdir.) saptırdığını belirtir. İşin doğrusunu bir kez daha özetleyeceğini söyler. Midhat bu özeti yaparak Sfd konusunda olup bitenleri tümüyle ortaya koyar, bunların doğruluğundan şüphe ediliyorsa ve iki tarafca kabul edilecek bir hakeme konunun incelenilmesini ve sonuca razı gelinmesini önerir. Midhat Galatat'ın sekizinci defterinde Sait'in yazdıkları karşısında tartışmaya girmeyip susmasının Sait Bey tarafından maksatlı olarak kullanılıp bir iftihar vesilesi yapıldığını söylüyor. Sait'in geçmişte okuduğu eserler üzerinde hatırdaki kalan eksik bilgilerle değerlendirmeler yaptığını, değerlendirmelerinde son derece katı ve iddiacı davrandığını ve bunun Sfd'le sınırlı olmadığını söyleyerek, La Dame aux Camelias konusunda da aynı davranış içine girdiğini vurgular.

Midhat klasiklerin çevrilmesi yolunda yaptığı çağırısı Sait Bey'in helva sohbetine davete benzetmesine de cevap verir. Kendi davetinin değil Sait Bey'in durub-ı emsal mecmuası için insanları bir odaya doldurma davetinin helva sohbeti davetine benzediğini söyler. Sonra Sait'in Corneille'den dört dizeyi alıp bunu asıl letafetiyle çevirecek çevirmen olup olmadığı düşüncesine cevap verir. Bu konudaki güçlüğün yalnız klasikler için değil her türlü çeviri için geçerli olduğunu belirttikten sonra o da Figaro gazetesinden bir çocuk ağzından çıkmış bir parça alır ve bunu Sait dahil hiçbir çevirmenin aslındaki güzellik ve değerle çeviremeyeceğini iddia eder. Bu nedenle aynen yapılamasa da çevirinin önemli bir ihtiyaç olduğunu vurgular.

Ahmet Midhat, Sait Bey'in bu çevirme işinden bir sonuç alınamayacağı iddiasına da karşı çıkar. Bu şekilde ümit kırıcı konuşmak yerine destek vermek gerektiğini söyler. Sait

Bey'in bazı çevirilerin yapıldığını kabul etmesine sevinir. Sait Bey'in iddia ettiği gibi bunların ikinci üçüncü sınıf çevirmenler olmasını da sakıncalı bulmaz. Dördüncü beşinci derece bile olsa onların desteklenmelerinin yararlı olacağını belirtir.

Midhat, Sait'in kaleminin serkeşlikten kurtulduğu zaman doğruları yazdığını söyler. Bunu da Sait'in okullarda klasiklerden parçalar okutulduğunu kabul ettiği satırlara dayandırır. Bunu kabul ve ifade etmesini sevindirici bulur. Onun " Mekteplerde ise hiçbir vakitte klasik eserler serâpâ okutturulmayıp üstâd-ı muhteremimiz nûr-ı çeşm-i iftihârimiz 'atufetli Ekrem Beyefendi Hazretlerinin Talîm-i Edebiyyât nâm eser-i nefislerinde iltizâm olunan usûl üzere müntehib fıkralar ve cümleler irâ'e edilir." (78) cümlelerini bizim okullarımızda klasiklerin okunduğunun itirafı olarak kabul eder. Bu itirafı memnuniyet verici bulurken şu sözlerle onunla alayı sürdürür.

" Klasik âsârdan müntehib fıkralar ve cümleler! Değil mi üstâd! Zola'lardan molalardan müntehib değil! Değil mi üstâd! Dekadanlardan mekadanlardan müntehib fıkralar hiç değil! Değil mi hazret-i üstâd !" (79)

Bu alayla birlikte okullarda klasiklerin nasıl okutulduğunu açıklar ve Sait Bey'in de Hoca olarak bu konuyu kendisinden daha iyi bileceğini ifade eder.

Sait Bey'in klasikler için eskimis ve modası geçmiş eserler olmaları yolundaki düşüncesi için de insafsız rakiplerinin şöyle itirazlar edeceğini söyler:

78. Ahmet Midhat, "Sait Beyefendi Hazretlerine Cevap",

Tercümân-ı Hakikat, No:5933, 23 Teşrin-i evvel 1313, s.4.

79. A.g.gaz., No:5933, s.4.

" -Yahu bu ne turfa münâzara ! Beş satır evvel söylediğınızı beş satır sonra unuttuyorsunuz. Beyniniz mi sulanmış ne olmuş?

Diye mübâhaseye bir tarz-ı nemek-rîz-i lezzet ve letâfetle bir cümle-i i'tirâziye katacak olsa şân-ı vâlâ-yı üstâdîlerini muhâfaza gayretinde bulunan bizim gibi tilâmiz-i devletlerini mebhût bırakacak derecelerdeki bir muvaffakiyyet-i kat'iyeyi böyle kendiniz kazandırmak derecesindeki semâhati neden göze aldırıyorsunuz? Bu sözün tam sekiz satır yukarısında klasiklerin serâpâ değil fakat müntehib parçalarının hâlâ ta'lîm-i edebiyât sınıflarında tadrîs olunduğunu söyleyen siz değil misiniz?" (80)

Midhat bu eskimiş denilen şeyleri Batılıların sınıflarında okutmalarının onların değerinden ve eskimiş kabul edilmediğinden geldiğini belirtir. Sait Bey gibi öğrenci yetiştiren bir üstadın böyle zayıf sözler söylemesini normal karşılamaz. Çünkü talebeleri onun ağızından çıkacak sözlere bakmakta ve onları önemsemektedir. Midhat bu nedenle Sait Beyden çok dikkatli olmasını ister.

Midhat'ın önem verdiği hususlardan biri de Naci hakkında Sait Bey'in söyledikleridir. Sait Bey klasik tartışmaları içinde sözü Naci'ye getirmiş ve onun gerek Tercümân-ı Hakikat'te, gerek Ahmet Midhat'ın yanında mutlu ve huzurlu olmadığını, Naci'nin durumunun "İç güveyisinden hallice" deyimiyle ifade edilebileceğini söylemiştir. Hatta daha da ileri giderek Naci'nin Tercümân-ı Hakikat'ten ayrıldıktan sonra matbaa köşelerinde süründüğünü ilave etmiştir. Bunlar gerçekten de klasikler tartışmasında böyle ayrıntılı olarak dile getirilmemeliydi. Çünkü konuyla doğrudan bağlantılı değillerdi. Ama Sait'in bu konuya girmesi Midhat'ın da Tercümân-ı Hakikat'teki yedi günlük yazısının bir günlük bölümünü Sait'in yazdıklarının gerçekleri yansıtmadığını anlatmaya ayırmasına neden olmuştur. Burada Naci'yle olan

düşünce ayrılıklarını ve nedenlerini ortaya koymuş, ama bunların hiçbir zaman Sait'in söylediği sonuçları doğurmadığını belirtmiştir. Midhat burada da Sait'e küçük sataşmalarda bulunmuştur.

Ahmet Midhat beşinci yazısında Naci meselesine dönmek istemez. Bu bahsin kapanmasından yanadır. Aslında ona göre gündemde dekadantlık ve klasikler konuları vardır. Sait'in bu konularda yazmasını, yazdıklarını kendi şahsına yönelik ağır ithamlar bile içerse Tercümân-ı Hakikat'te yayımlayacağını söyler. Çünkü ona göre zaman çok değişmiş, halk gerçekleri görmekte iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış ayırmaktadır. Oysa zamanın bu durumundan habersiz olan ona göre Sait Bey'dir.

"Zamân çok terakkî etmiştir üstâd! Görünüyor ki bu terakkiyâttan haberdâr değilsiniz. Haberdâr olsa idiniz bu klasikler mes'elesine dâ'ir o irâd eyledikliğinizi mülâhazat ile bu meydâna girmez idiniz. Makâleleri okumamışsınız da görmemişsiniz ki bu meydâna giren gençlerin serd eyledikleri mülâhazat yanında sizin mülâhazatınız hiç menzilesinde kalmaktadır hiç! 'Aklınızı başınıza alıp neler yazılmış olmağa mukâbil ne kadarcık yazmış olduğunuzu muvâzene eder iseniz hiss-i nedâmetinizi pek güç yenersiniz." (81)

Midhat, Sait Bey'in değişmelerden habersizliğiyle de alay eder. Onu gençlerle karşılaştırır, gençleri üstün bulur ve över. Bu karşılaştırmayla da Sait Bey'i küçük düşürmek ister. Sait Bey gençlerin yazdıklarından da habersizdir. Burada onu yine okumamakla, okumadığı içinde gösterilen ilerlemeyi fark edememekle suçlar.

Sait Bey, Midhat'ın Naci'yi Fransız şairi yapma gayretini garip bulmuş ve eleştirmişti. Midhat bu konuda da

81. Ahmet Midhat, "Sait Beyefendi Hazretlerine Cevap" Tercümân-ı Hakikat, No: 5937, 27 Teşrin-i evvel 1313, s. 3.

Sait Bey'i cevaplar. Bu arada kendisinin şiirle olan ilişkisini de açıklar. Çünkü Sait Bey klasikler konusunda Midhat'a en çok onun şair olmadığı noktasında yüklenmiş ve şair olmayanların Le Cide gibi manzum klasikleri çeviremeyeceklerini söylemişti. Midhat buradan da gerçekçiliğe ve Zola'ya sözü getirir. Bundan sonraki yazılarını gerçekçilik konusunda Sait Bey'in söylediklerini cevaplamaya ayırır. Klasisizm-gerçekçilik karşılaştırması yaparak gerçekçilik ve Zola'ya olumsuz yaklaşır, buna karşılık klasisizmi yüceltir.

Sait Bey, Midhat'a Galatât Tercemesinin 16. defterinde "Pehlivân-ı pâk tıynet 'âtüfetli Midhat Efendim Hazretleri" başlıklı bir yazıyla karşılık verir. İlk defa böyle alaycı bir başlık kullanır. Gerçi Midhat-Sait tartışmasında iki taraf da birbirinden geri kalmaz. Daima birbirlerini eleştirir, alay ederler. Hatta bununla kalınmamış, Midhat tarafından işin içine tehdit de sokulmuştur. Fakat özelde bunlar yapılırken genelde çok dikkatli davranılmış, dualar edilmiş ve övücü sözler söylenmiştir. Özellikle hitaplarda bu dikkate özen gösterilmiştir. Fakat bu kez Sait Bey bu kuralı bozar.

Sait Bey bu cevabında Midhat'ın bir hafta boyunca yazdıklarının çoğunu teker teker ele alır ve Midhat'ın kullandığı kimi söz ve unsurları da kullanarak cevap verir. Karşılıklı olarak söylenen sözler iade edilir. Şu örnekte olduğu gibi:

"....Tezyif kasdıyla zât-ı sâmilinin yüzlerce def'a Üstâd ve tilmîz istihzâsını tekrâr eylemeleri gibi tezyifât mahzâ tezyif edeni mashara edecek husûsâttandır." (82)

Burada Midhat'ın sürekli kullandığı alay sözlerinden

ikisini hatırlatıyor ve bu alayın sahibini maskara edeceğini söylüyor. Dolaylı olarak Midhat'ı maskara olarak niteliyor.

Bundan başka kendisini dev aynasında görmekle, hod-füruş ve embesil olmakla, şakşaka-zenlik yapmakla, iftiracı ve yalancı olmakla suçlar. Bunlarla da yetinmez bir de dinsizlik suçlaması ekler. Dinsiz olmakla birlikte "Gündüz saim gece kaim" misali zahidlik yaptığı bu suçlamaya ilave eder. Bu riya nedeniyle cehennem azabını hak ettiği de söyler.

Sait, Midhat'a olan cevabını yedi maddede toplar. Bu maddeleri izah ederken yukardaki eleştirileri hemen hemen her yere monte eder. Bu yedi konu dışında söylediklerinin bir kısmını gazap ve feveranla söylenmiş tamamen terbiye harici ve kişiliği hedef almaları nedeniyle cevap vermeyeceğini ifade eder. Ama şu ihtarı yapmadan da geçemez:

" Efendim Hazretleri!

Siz şâ'ir değilsiniz.Şâ'ir olmayan adam kendi lisânındaki eş'ârdan bile bir şey anlamaz nerede kaldı ki ecnebi lisânında yapılmış eş'ârdan bir şey anlasın. Sizin merâmınız kendinizi Avrupa ma'ârifîyle meşgul göstermek ve "klasik" "dekadan" "linguistikîyye" gibi halka bigâne olan ta'bîrât ile halkı aldatmaktan 'ibârettir. İktidâr-ı şî'riniz var ise ne lâzım ötekini berikini da'vet etmek, klasik bir eseri nazmen terceme edersiniz; meydâna korsunuz, herkes görür, beğenir, taklide özenir maksad hâsıl olur. Bızâ'anız buna müsâ'id değil ise bu saçmalarla ezhân-ı nâsı taqlît ederek uğraşırsınız. Ben bugünkü günde ressâmlıktan bî-behre olduğum hâlde filân veya filân tarzında ressâmlık lâzımdır; diye i'lân etsem, fenn-i resim erbâbından alacağım cevâblar ne kadar mütenevvi' ve nâzikâne olursa olsun hepsi bir kapıya çıkmak zarûrîdir. Cevâbların hülâsası (Sen karışamazsın iktidârın var ise yap da görelim) demekten 'ibâret olmaz mı? Size Frenkler Chroniqueur ya'ni, havâdis-nüvis derler. Mübâhesât-ı edebiyede havâdis-nüvislerin ne ehemmiyeti

olabilir? Tehdiden gösterdiğiniz revolver ve kamalar ile mâhiyyetinizin ve tıynetinizden başka bir şeyi ısbât edemezsiniz. Gûyâ lisânımıza klasik âsârı nakl ettirmek için yazdığınız hezârân sutûrun bir danesini olsun, tercümeler yapılır, bir şey hâsıl olur, i'tikâdıyla yazmamış olduğunuza kase edebilirim. (Durûb-ı emsâl) ne kadar kesb-i kıdem eder ise o kadar mu'teberdir. Modası geçmiş dediğim âsârdan şevâhid olarak durûb-ı emsâle parçalar naklini tasvîb etmeliğime tenâkuz demeliğinizin münâsebetsizliğini kimseden setredemezsiniz. Mekteplerde klasik âsârın okutturulmasını lisân için tasvîb etmişlerdir. Zannınız gibi serâpâ okutturulsa mekteplerin sinîn-i tedrisini onar kat tezyîd lâzım gelir.

Lisân için mekteplerde okutturulacak şeyler yeni moda şeyler olamaz. Gençlerimizin âsârını, gâh nazımları şöyle dursun, nesirlerini bile taklîd edemeyiz diye medhedersiniz, gâh dekadanlar diye bî-çâreleri tezyîf eylesiniz. 'Aleyhinizde Naci'den dolayı neşriyâta bulunan gençler için (Köpekler) demekten çekinmezsiniz. Bu nasıl ahvâl-i ma'kûsedir?! Artık genç değilsiniz. Böyle ahvâl-i ma'kûse size 'ayıbtır. Diyânet-i hakikiyyeye çalışınız!

Ey ki pencâh reft der h'âbı

Meğer in peñç rûze deryâbı

Hâlisâne ve ciddiyet-perverâne olduğunda kimsenin şüphesi olmamak lâzım gelen bu ihtârât-ı kemterânemin nezd-i insâf-perverlerinde mazhar-ı hüsn telakkî olması ümidindeyim.

Diyânet ve hamiiyyet husûsundaki meslek-i 'âcizânem ta gençliğimden beri münteşir olan âsâr-ı hâme-i nâcizânemle herkes 'indinde müsellemât sırasına geçmiş olduğundan, halk anlayıp haksızlık âşikâr olmasın diye Fransızca ta'bîrât ile îrâd buyurdıkları müfteriyâtı Türkçe neşr buyurdıkları hâlde nâm-ı kemterâneme olarak efkâr-ı 'âmme red ve takbîh eder.

Zâtım hakkında tecâvüzât-ı 'atûfîleri 'abd-i 'âcizi

müte'essir etmeyip bi'l-mukâbele hiç bir tecâvüzde bulunmağa sevk etmez ise de, zât-ı vâlâlarının hakk-ı kemterîde şimdi tecâvüzâtta bulunmaları ne kadar az vakit zarfında hâsıl olmuş bir televvün eseri olduğunu halka irâ'e için ruhsat-ı 'âlicenâbânelerine mağrûren şu tezkere-yi vâlâlarını enzâr-ı erbâb-ı mütâla'aya vaz' ediyorum:" (83)

Sait Bey, Galatât Tercemesinin 15. defterinin sonunda Ahmet Midhat'ın mart ayında gönderdiği ve Sait Bey'e takdir duygularıyla dolu olan tezkeresini yayımlar ve klasikler meselesi nedeniyle birkaç ay içinde büyük bir fikir değişikliği içine girip böyle eleştiri dolu sözler söylemesini Midhat'ın karakterine bağlar. Böylelikle Midhat'ı okuyucu önünde teşhir etmiş olur.

Sait Bey'in ihtarını yukarıya olduğu gibi aldık. Çünkü bu ihtarın baştan sona kişiyle ve kişilikle ilgili olması Klasikler konusuyla ilgili olarak başlayan tartışmanın nereye gittiği ne boyutlara ulaştığını gösteriyor. Ahmet Midhat, yedi gün boyunca Sait'e söyleyeceği şeyleri söylediği için konuyu kendi açısından kapatmıştı. Sait de bu uzun cevabı ile kendi açısından söyleyeceklerini bitirmiştir. Böylelikle klasikler meselesi kapanmış olur.

Klasikler tartışması Lastik Sait dışında kalanların ılımlı, saygılı tutumlarıyla gayet olumlu bir havada geçer. Herkes, birbirine karşı son derece ölçülü, nazik davranmış, karşılıklı olarak saygı, övgü içeren hitaplarda bulunmuşlardır. Ahmet Midhat bu durumun memnuniyet verici bir gelişme olduğunu şu sözlerle ifade eder:

" Hakikat-i 'asr 'inâyet-i hasr-ı cenâb-ı şehriyârînin her şu'be-i hüner ve ma'rifette ezmine-i sâlifeye kıyâs kabûl edemeyecek terakkîyâtı her münâsebetle âsâr-ı bâhiresini

göstermekte bulunduğu gibi o münâsebetlerin birisi dahi şu klasikler mes'alesi olmak hükmünü almıştır. İkdâm sâhibi ve ser-muharriri Cevdet Efendi ve edîb-i kâmil Cenap Şehabettin Bey ve fâzıl Necip Asım Efendi arkadaşlarımızın şu nâzik mes'eledede îrâd-ı efkâr edişleri 'âdetâ Avrupa efâzılıının bu yolda bir münâzaraları derecesinde vukûf-ı kâmil üzerine yürümüş olduğu gibi bunları okuyanların tefehhüm ve takdîrleri dahi ona mütenâsib bir dereceye varmıştır ki bundan yinirmi sene mukaddem meydâna şöyle bir bahs çıkmış olsa idi onu bu sûret-i vâkıfânede yürütebilecek eshâb-ı iktidârın nedreti böyle mühim mesâili hüsn-i telakkîye muktedir olabilecek kâri'in de fıkhdânıyla birleşerek varak-ı mihr ü vefâ gibi okuyandan, dinleyenden mahrûm kalacağı der-kâr idi." (84)

Klasikler tartışmasına katılanların düşüncelerini böyle olgun bir biçimde ortaya koymaları, Midhat tarafından münazaranın Batılı tarzda yürütüldüğü yolunda değerlendirilir. Yirmi yıl öncesiyile bir karşılaştırma yaparak o yıllarda bu şartlarda tartışma yapacak kişilerin de, bu düzeyde tartışmayı izleyecek okuyucunun da bulunmadığını belirtir. Gelinek noktayı son derece olumlu bulur.

Midhat'ın bu düşüncesine herkesin katıldığını düşünmek de yanlış olur. Örneğin Abdullah Hâdî klasikler konusuna girerken yazısının başında bizde tartışma usullerinin bilinmediği, tartışmaların çığıırından çıktığı ve genellikle bir sonuca ulaşmadığı görüşlerini ileri sürer. Klasikler konusunda da şunları söyler:

"Bir buçuk aydan beri midir nedir? "Klasik" diye

84. Ahmet Midhat, "Klasikler Mes'alesi ve Necip Asım Efendi" ,
Maîûmât, No:102, 25 Eylül 1313-10 Cemaziyülevvel 1314,
s.1036.

gazetelerde bir şey aldı yürüdü, kimileri biz bunu biliriz ama böyle olsa gerektir buyurdular; gazete sahifeleri, yaprakları dolduruldu. Birçok kağıtlar karalandı, fikirler serd edildi. Hâsılı nihâyetinde 'umûm üdebâ-yı kirâmımız tarafından mâ-sadak bir netice -i hasene-i kat'iyeye zuhûr edemeyince mes'eleye -bilir bilmez - burnunu sokmayan (Ma'lûmat bu ta'bîr-i edibânelerini tecvîz etmez) kalmadı.

Yalan değil a...Güzel fikrler de meydâna çıktı, pek doğru sözler de söylendi. Lakin yukarda denildiği gibi bunların da yaradığı yine "Hiç!" oldu; belki üdebâmız meyânındaki ihtilâf ve tezâd-ı efkârı bir kat daha ziyâdeleştirdi." (85)

Bu değerlendirmeye göre klasikler tartışmasının sonunda fazla bir şey çıkmamıştır. Buna katılmak mümkün değildir. Bu nedenle klasikler meselesinde ortaya çıkan görüşleri sıralayarak konuyu dikkatlere sunmak yararlı olacaktır .

Osmanlı edebiyatçısı Fransız klasikleri ayarında eserler oluşturamamış ve bir klasik dönem yaratamamıştır. Hiç değilse örnek almak maksadıyla Fransız klasiklerinin çevirileri yapılmalıdır.

Her ulusun hatta her kavimin klasiği olduğu gibi Osmanlı'nın da klasiği vardır.

Klasikler Fransa ile sınırlanmamalıdır. Latin- Yunan klasikleri yanında Doğu klasiklerinin olduğu da unutulmamalıdır.

Osmanlı'nın klasik bir dönemi yaşaması gerekseydi, bu dönem yaşanırdı. Yaşanmadığına göre böyle bir döneme ihtiyacı

85. Abdullah Hadi, "Bir Mûlahaza-i Edebiyye, Malûmât, No.109, 13 Teşrin-i sâni 1313- 29 Cemaziyül ahir 1314, s.1189.

yoktur.

Klasikler zaman ve mekan itibarıyla günün çok uzağındadırlar. Bu yüzden çağın insanına hitap edemezler. Onlar tarafından örnek alınamazlar.

Klasikler konu, düşünce, duygu açılarından çağdaş insanın dikkatini çekmez; bu nedenle aralarında bir yakınlık oluşması söz konusu değildir.

Klasikler insanlara geçmişle ilgili kimi duygular yaşattıkları için okunup izlenmektedirler. Bunu klasiklere hala büyük bir ilginin varlığı ya da sonucu olarak değerlendirmemek gerekir.

O dönemler hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla klasiklerin çevrilmesi, okunması, tiyatroya oynanması yararlıdır. Ama klasiklerin günün edebiyatına kaynaklık etmesi, örnek olması söz konusu olamaz. Bu nedenle onları taklit gereksiz bir çabadır.

Fransız klasiklerinin de birçok yanlışları vardır. Dolayısıyla klasik eserler en olgun, en kusursuz eserdir biçiminde düşünülmemelidir.

Gerçekçilik ve doğalcılığın hüküm sürdüğü bir dönemde Klasisizm'e dönerek o noktayı ilerlemenin ilk noktası olarak almak bir geriye gidiştir. Klasisizm -gerçekçilik-doğalcılık sırasını izlemek, yürünen yolu bir kez daha yürümek, Amerika'yı yüzyıllar sonra yeniden keşfetmekle eş anlamlıdır.

Klasikler zaman itibarıyla belli süreçler içinde hapsedilmemelidir. Her dönemde klasik doğabilir.

Halkın zevkine seslenen masal, efsane, latife gibi örnekler seçkin bir eser zümresi olan klasikler içinde yer

alamazlar.

Klasik eserler kendi dillerinin güzelliklerini, inceliklerini taşırlar. Bu özelliklerini koruyacak veya yansıtabilecek nitelikte eviri yapmak mümkün değildir.

Klasik evirilerinin anlaşılabilmesi için eviri yapılan ulusun kültürünü de bilmek gerekir.

eviriler harf be harf yapılabildiği gibi, mealen de yapılabirler. Gerektiğinde Şerh ve tahŐiye yollarına da başvurulabilir.

İstenilen düzeyde ve sıhhatte eviri yapılamıyor diye çeviriden vazgeçilmemelidir.

Yetersizlikler nedeniyle eviri yapmama o eser hakkında bilgisiz kalmaya yol açar. Çeviri kötü olsa bile insana bir bilgi verebilir. İmkanlar başkasına el vermiyorsa eksik ve kusurlu, yoktan iyi kabul edilmelidir.

Tarihsel kimi bilgileri de içeren klasik çevirileri izahlı yapılırsa daha yararlı olur.

Yapılan eviriler başarısız olursa tekrar tekrar denemeler yapılmalıdır.

Manzum yazılmış klasiklerin çevirisi de manzum olmalıdır. Eğer başarılamiyorsa ya da bir kolaylık sağlıyorsa bunlar mensur olarak da evrilebilirler.

Rastgele eserler değil, en iyi eserler çevrilmelidir.

eviriler edebiyatımız için bir zenginliktir.

Osmanlı'da iyi eviri yapacak potansiyel vardır.

Çeviri yapmak için en uygun ülke Osmanlı ülkesidir. Çünkü her milliyetten vatandaşı vardır. Bunlar hem ana dillerini hem Osmanlıca'yı iyi bilmektedirler.

Arap ve Fars dilleri alanında Arap ve Acem kadar dil bilen Osmanlı aydınları vardır.

İyi çevirilerin yapılabilmesi için maddi olanaklar sonuna kadar açılmalıdır. Çeviride paradan kaçılmaması koşuluyla iyi sonuç alınabilir.

Çevirmen hem çeviri yaptığı dili hem de kendi dilini çok iyi bilmelidir.

Osmanlı'da en gelişmiş alan gazete çevirmenliğidir. Onda bile çevirmenler büyük yanlışlar yapmaktadır. Bu yüzden çevirmen sorunu aşılmadan klasik çevirisi yapılamaz. Bu da kısa sürede aşılacak sorun değildir.

Çevirmenler kendi dillerini en az Muallim Naci kadar bilirlerse Osmanlıca'ya çeviri yapılabilir. Bu nitelikte kişi yoktur.

Buraya kadar klasikler konusunda yazılan makaleler ve onların içerdiği düşünceler ile tartışmanın hangi çerçevede yapıldığı üzerinde durduk. Tartışmalarda ortaya çıkan düşünceleri de özet olarak verdik. Bu maddelerden de yola çıkarak tartışmaların yoğunlaştığı noktalar üzerinde şöyle bir tesbite gidebiliriz:

- a) Osmanlı dönemi ve daha önceki dönemlerde Türklerin klasik olarak nitelendirilebilecek eserleri ve yazarları var mıdır?
- b) Türkçe klasiklerin çevrilmesi için yeterli midir?
- c) Klasikleri başarı ile dilimize aktaracak

cevirmenlerimiz var mı?

d) Klasikleri çevirmek bir ihtiyaç mıdır?

e) Klasikleri çevirmekten amaç nedir?

f) Klasiklerin çevrilmelerinin Türk edebiyatına katkısı olabilir mi?

Makalelerin çoğunda bu soruların biri ya da birkaçı ve bunlara verilen cevapların oluşturduğu yeni düşünceler, savlar tartışılıp, irdelenir. Klasikler konusunda ilk çalışanlardan olan Agha Sırrı Levend de üç sorun belirlemiştir.

" a)Bizim klasik devrimiz var mı?

b)Dilimiz klasik eserleri çevirmeğe elverişli mi?

c)Klasikleri aslındaki doğrulukla çevirecek adamlarımız var mı?" (86)

Bu üç madde tartışmaları tamamıyla yansıtmadığından biz yukardaki tesbitimizde buna üç madde daha ekledik (87). Bu maddeler tartışmanın önemli üç boyutunu daha gösterir. Çünkü asıl muhalefeti oluşturan Daniş ve Cenap hem çalışmamızda hem de Agha Sırrı Levend de b ve c şıklarında

86. Agha Sırrı Levend, Türk Dilinin Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, 3. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1972,

87. Klasikler konusunda Konur Ertop değişik tarihlerde iki yazı yazmıştır. Durali Yılmaz da bu konuda bir makale yazmıştır. Şevket Toker de eski Yunan ve Latin'e duyulan ilgiyi işlediği bir yazısında konuya değinmiştir. Konur Ertop ve Şevket Toker klasikler konusunda Agha Sırrı Levend'den önemli ölçüde yararlanırlar. Bizim 84 numaralı dipnotta yaptığımız alıntıyı kullanırlar. Fakat buradaki maddeler bizim belirlediğimiz biçimiyle genişletilmelidir. Ramazan Kaplan bu konuda geniş bir yazı yazar, ancak o da konunun polemik sınırı içindeki yanına dokunmaz. Anılan yazıların künyeleri bibliyografyada verilecektir.

belirtilen hususu hiç dikkate almamış ve bu konuda hiçbir düşünce ileri sürmemişlerdir. Onlar daha çok bizim belirlediğimiz d, e ve f sıklıklarında bildirilen hususlara önem vermişlerdir. Onlara göre sorunun can alıcı noktası budur. Ahmet Cevdet de aynı hususlara değinmişse de düşüncelerini tamamlamadan veya iyice netleştirmeden başka bir noktaya geçmiştir.

Klasikler meselesinde dil yanında en çok konuşulan konu çeviri olmuştur. Tartışmaya katılanların pek çoğu çeviri yolları, bunların birbirine üstün ve eksik olan yanları ile çevirinin sorunları ve daha başka bazı yönleri üzerinde düşünceler ortaya koymuşlardır. Böylece çeviri meselesi bu tartışmada önemli bir boyutu oluşturmuştur.

Gerçekten de bunca söz söylenmesine rağmen tartışmanın başı ile sonunda tartışanların düşüncelerinde hemen hemen hiçbir değişme olmamıştır. Ama ileri sürülen görüşler iyi-kötü bir kamuoyu yaratmış, ilgi toplamıştır. Her şeye rağmen beş yıl sonra bir çeviri hareketinin başlamasında etkili olmuştur.

DEKADANLIK MESELESİ

Ciddi Boyutuyla Dekadanlık Tartışması

Tanzimat döneminde edebiyatçılar arasında tam bir cepheleşme olmamıştır. Eski edebiyat güç kaybetse de yine kendi çizgisinde yoluna devam eder. Encümen-i Şuârâ sessiz bir biçimde bu şiiri sürdürür. Yeni edebiyatçıların ilk kuşağı ise eski şiiri iyi bilmeleri ve o tarzda denemeler yapmış olmaları nedeniyle eskiler tarafından fazlaca eleştirilememişlerdir. Tanzimat'ın ikinci kuşak sanatçıları daha çarpıcı ve sarsıcı değişikliklere ve yeniliklere gittiklerinden eskiciler tarafından ağır eleştirilere uğramışlardır. Ekrem ve Hamit en çok eleştiriye uğrayanlardandır.

Servet-i Fünûn dönemine gelinceye kadar her iki kesim aynı dergilerde bir araya gelmişlerdir. Mütalaa ve Mekteb dergileri her iki kesimden olan sanatçıları da kucaklar. Bununla birlikte bu dergilerde yeni edebiyat ve şiirin ağırlık kazandığı dikkati çeker. Cenap Şehabettin, Mekteb dergisinde 1895'te yazmaya başlamasından itibaren eleştirilere uğrar. Hüseyin Cahit bu eleştirilerin şetm ve tezyif niteliğinde olduğunu belirtir (1). Servet-i Fünûn edebiyatının kuruluşuyla beraber de eleştiriler bu edebiyata yönelir. Bu dönemde artık kesin bir cepheleşme söz konusudur. Bu yüzden yalnız Cenap değil tüm Servet-i Fünûncular eleştiriden nasiplerini alırlar.

Tanzimat döneminde birçok tartışmanın içinde yer alan yeni edebiyat taraftarı Ahmet Midhat, bu dönemde bir başka tartışmanın da başlatıcısı olur. Bu Servet-i Fünûncuları hedef alan dekadanlılık tartışmasıdır. Servet-i Fünûn'a karşı daha önce başlamış ve sürmekte olan eleştiriler Ahmet

1. Hüseyin Cahit Yalçın, Kavgalarım, Tanin Matbaası, 1326, s.119.

Midhat'ın 1 Mart 1313 tarihinde Sabâh gazetesinde yayımladığı "Dekadanlar" başlıklı yazısıyla belli bir noktada odaklanmıştır. Hüseyin Cahit, Servet-i Fünûn'a yönelen bu eleştiri odağıyla ilgili şu saptamayı yapıyor:

" Memleketimizde ciddî, sahîh ve sâlim bir edebiyâtın mukaddemesini teşkil eden hareket-i edebiyeye-yi ahîreyi "Dekadanlık" ve erbâbını "Dekadan" nâm-ı 'umûmîsi altında topluyorlar, bir kelime ile hepsine birden tecâvüz etmiş oluyorlardı." (2)

Bu yazıdan sonra dekadaniye ağır bir alay ve hakaret sözü olarak herkes tarafından kullanılmıştır. Malûmât ve İrtikâ dergileri sayılarının birçoğunda dekadaniye sözünü andığımız amaçla kullanmışlar; bunun yanında yeni edebiyatçıları her konuda eleştiren yazılara geniş olarak yer vermişlerdir. Hatta Malûmât'ın Servet-i Fünûn'a karşı çıkarılmış bir dergi olduğu da söylenmiştir (3). İrtika dergisi de " Asâr-ı Dekadaniye Nümûneleri" adı altında bir bölümde, bu alay ve hakaret içeren yazıları özel olarak yayımlar. Bu bölümde yazılar yanında şiirler de yer alır. Tercümân-ı Hakikat'te Ahmet Midhat, yeri geldiğinde dekadaniye ve gerçekçiliğe (realizme) yüklenmeden geçemez. Bu iki konu onun, devamlı ve değişmez eleştiri konularıdır. Tarîk, İkdâm ve başka yayın organlarında da bu özellikte yazılar devamlı olarak yer alır. Çünkü o yıllarda gündemin ilk maddesi dekadaniyedir.

Bu durumda Midhat'ın Servet-i Fünûnculara adeta ikinci ad olarak koyduğu ve herkese benimsettiği dekadaniye adının geçtiği makaleye ve içerdiği düşüncelere geçmeden önce Batı'da dekadaniyenin ne anlama geldiğini ve Ahmet Midhat'ın niçin bu adı tercih ettiğini ortaya koymaya çalışalım.

2. A. g. e., s. 120.

3. Halîd Ziyâ Uşaklıgil, Kırk Yıl, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1987, s. 475.

Dekadan sözcüğünün Türkçe Sözlük'teki(4) karşılığı "(is.Fr.de'cadent) XIX.yüzyıl sonlarında Fransa'da naturalistlere karşı çıkan sembolizm akımına öncülük etmiş olan sanatçılara verilen ad." biçiminde verilmiştir. Ancak bu karşılık sözcüğün tüm anlamlarını içermemektedir. Fransızca Sözlük'te decadence sözcüğü şu anlamlarıyla yer alır:

"1.Çökme,çöküş. 2.Gerileme, düşkünleşme başlangıcı. 3.Roma imparatorluğunun son dönemi, çökme yılları." (5) Bu üçü de olumsuzluk içeren anlamlardır. Bu olumsuzluk nedeniyle sözcük, Ahmet Midhat tarafından küçük görülme ve gösterilmek amacıyla kullanılmıştır.

Dekadan sözcüğünün Türkçe sözlükte bir akım olarak verildiği anlamı üzerinde de durmak gerekir. Decadent tanımı ilk olarak Fransa'da Gabriel Vicaire ve Henri Beauclair'in Les De'liquescences d'adore' Floupette (1885; Adore Floupette'in Yozlaşması) adlı kitapta kullanılmıştır (6). Önce Paul Verlaine tarafından benimsenen sözcük ve tanım daha sonra başkalarınınca da kabul edilmiş ve zaman içinde bir edebiyat akımı özelliği kazanmıştır. Hareketin güç kazanması sonucunda Anatole Baju tarafından Le De'cadent adında bir dergi de yayımlanmıştır (7). Gerçekte dekadanzim, sembolizm akımının bir dönem için aldığı addır. Sembolizm adı 1885-1900 yılları arasında edebiyat dünyasında hakim olan akımı belirlemek için kullanılmıştır. Bu adın ilk olarak kullanılması 1886 yılında olmuştur. Jean More'as 1885'ten itibaren kendini ortaya koyan yeni akıma Sembolizm adını

4. Türkçe Sözlük, C.1, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s.348.

5. Fransızca Türkçe Büyük Sözlük, C.1, Haz. Tahsin Saraç, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1976, s.331.

6. Meydan Larousse, C.3, Meydan Yayınevi, İstanbul, Tarihsiz, s.459.

7. Ana Britannica, C.7, Ana Yayıncılık ve Sanat Ürünlerini pazarlama A.Ş., İstanbul, 1986-1987, s.71.

1886'da verir. Bu adın kullanılmasından önce yeni akım dekadanzizm olarak edebiyat tarihinde yerini alır. Bu iki ad sanıldıkları gibi ayrı birer akımı ifade etmezler (8). İki adın içeriği ve karşılığı gerçekte aynıdır.

Bu akımın temelinde baş kaldırı yatar. Yaşama biçimindeki dar ve geleneksel kalıpları kırma amacıyla baş kaldıran sembolistler, aklın, maddenin önem kazandığı bir dönemde romantizm gibi duyguyu, gizemliliği, müzikaliteyi öne çıkarmışlardır. Bu nedenle, Wagner ve başka müzisyenlerin büyü ve gizem dolu müzikleriyle yeni dünyalara yönelmişlerdir. Bu dünyanın içinde aslında kendi iç sıkıntıları, acıları, karamsarlıkları vardır. Kısacası iç dünyadaki çöküş, bu şiirin önemli özelliği durumuna gelir.

Baudelaire, sembolizm'in yolunu açan kişi ve aynı zamanda çevresini etkileyen en önemli temsilcisi olmuştur. Bu etki Belçikalı Verhaeren ile Maeterlinck'i Baudelaire ve devamı olan gruba katılmak üzere Fransa'ya getirmiştir. Fransa'da bu kuşağın temsil ettiği şiirin temel özelliğini Tanju Inal şöyle ifade ediyor:

"Artık tek tip şiir tutulur olmuştur. O da Poe'ninkiler, Baudelaire'inkiler olsun garip, ürkütücü sanrıların, karabasanların, ölümün, acının, karanlığın imgelendiği şiirlerdir."(9)

Bu belirleme Simgeciliğin birinci ayağı olan Dekadanzizm'in tüm özelliklerini ortaya koyar.(10)

8. Türk Dili, Yazın Akımları Özel Sayısı, S. 349, 1981,

9. A. g. der., s. 183.

10. Sembolizm üç anlayışın birlikteliğinden doğan bir akım olmuştur. Bu akımın bir ayağını dekadanzizm, diğerini çalgısal şiirciler ve sonuncusunu serbest şiirciler oluşturur.

Dekadanizm'de yer alan bu özelliklerle Servet-i Fünûncular arasında bazı benzerlikler kurulabilir. Ancak unutmamak gerekir ki Fransa'nın koşullarıyla Osmanlı İmparatorluğunun koşullarının hemen hiçbir yönden karşılaştırılmasına olanak yoktur. Çünkü karşılaştırmanın yapılması için bazı denklikler gerekir. Bu denklikler kültürel, ekonomik, siyasal, idari ve başka alanlarda da yoktur. Fakat gerçek olan şu ki Dekadanlar da Servet-i Fünûncular da buldukları ortamdaki ve durumdan kesinlikle memnun değillerdir. Tam tersine büyük sıkıntıları vardır ve bu durumlarından yakınmaktadırlar. Koşullar onları başka bir ülkeye göç ettirme yollarını aratacak kadar ağırdır.(11)

Karamsarlık ve içe kapanma açılarından da ortak karakter özelliklerine sahip oldukları söylenebilir. Bu doğal olarak sanatlarına da yansımıştır. İşte bu benzerlikler onları dekadanlık suçlamalarıyla karşı karşıya bırakabilir. Ancak Ahmet Midhat'ın bu ithamı yaparken bunları etraflıca düşünmüş olduğuna ihtimal vermiyoruz. O daha çok dekadan sözcüğünün düşmüş, düşkün anlamı üzerinde durmaktadır. Çünkü Batı'da da bu sözcük bir akıma ad olduktan sonra daha genel bir anlam kazanmıştır. Ve, "...Bir edebiyatın soysuzlaşması, yerleşmiş gelenek ve kaidelerin iflas etmesi ..." anlamında

11. Bilindiği üzere Servet-i Fünuncular yaşadıkları toplumsal ve siyasal ortamdaki memnun değildiler. Ülkede olup bitenler onları muzdarip etmektedir. Bu ortama bağlı olarak içine girdikleri karamsar ruh durumu onları bir kaçışa iter. Bu kaçış daha iyi bir yaşamın olduğu yerdedir. Bu yaşam ve dünya şirirlerinde düşünce ve tema olarak ifadesini bulur. Ayrıca bunu uygulamaya geçirmek de isterler. Bu istek doğrultusunda Yeni Zelanda'ya kaçmayı planlarlar. Çünkü izinli olarak gitme olanaklarının olmadığını bilirler. Bu, düşüncede kalır ve gerçekleşmez. Daha sonra Manisa'da bir çiftliğe çekilerek arzu ettikleri dünyaya ulaşmak isterlerse de onu da başaramazlar.

kullanılmıştır (12). Ana Britannica'da yer alan şu cümleye de dikkat çekmek gerekir:

"Bazı şairlerin ahlaki açıdan serbest davranışları, terime ahlaki bir boyut da kazandırmıştır."(13)

Serbest davranış derken onların alışılmış kurallara uymayan, bohem özellikler taşıyan yaşayışları anlaşılabilir. Suut Kemal Yetkin de Verlaine için "serseri mizacının peşinde koşan" sözcüklerini kullanarak onların sabahlara kadar kahvelerde geçen yaşamını anlatır (14). Bu yaşam kimileri için "düşkün" sıfatıyla tanımlanıp çerçevelenebilir. Bu durumda da dekadan sözcüğüyle örtüşür. Sembolistlerin ortaya koydukları bu tablo dekadan bir tablodur.

Sonuç olarak dekadan sözcüğünün akım olarak bir karşılığı yanında, sözcük anlamına uygun olarak ahlaki düşkünlük ifade eden bir karşılığı da vardır diyebiliriz. Bu ikinci anlamla akımın temsilcilerinin bağı yukardaki açıklamalarla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ahmet Midhat'ın da sözcüğü kullanmaktan maksadı Servet-i Fünûncularla alay etmek, onları sarsmaktır. Bu alay konusunda da Batı'da sembolistlere karşı takınılan tutumla Midhat'ın tutumu arasında bir benzerlik kurulabilir. Çünkü Batı'da da Verlaine ve Mallarme önderliğinde toplanan bu akım üyelerini küçük düşürmek için onlara dekadan denilmiş ve ve bir edebî akımın adı olarak sembolizm kabul edilinceye kadar

12. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.2, Dergah Yayınları
İstanbul, s.224.

13. Ana Britannica , C.7,....., s.70.

14. Suut Kemal Yetkin, Edebiyatta Akımlar, Remzi Kitabevi,
İstanbul, 1967, s.74.

kullanılmıştır (15).

Ahmet Midhat da Batılıların yaptığı gibi alay etmek, alçaltmak maksadıyla dekadan sözcüğünü kullanmıştır. Bu sözcüğün olumsuz anlamından yararlanmakla yetinmemiş, Batı'daki olumsuz tavrı da benzer biçimde tekrarlamıştır. Bu açıklamalardan sonra şimdi uzun bir tartışma olan dekadanlık konusunu ve tartışmanın seyrini ele alacağız. Bu seyrin başlangıcı olan makale Midhat'ın "Dekadanlar"ıdır.

Dekadanlar makalesinde Midhat, zaman zaman yazılarında kullandığı bir tarzı seçiyor. Bir dostuyla yaptığı konuşmadan bölümler aktararak yazısına diyaloglarla örülmüş bir sohbet havası veriyor. Onun bu özellikteki arkadaşları genellikle edebiyata meraklı kişilerdir. Midhat, bu kişilerden yararlanarak kimi sorunlar ve onlarla ilgili düşüncelerini dile getirir. Bu yazısında da yine edebiyata meraklı, okumayı seven ve okuduğunu anlayan bir dostuyla karşılaşırız. Bu çok iyi okuyucu olan dostun bir sıkıntısı vardır. Son zamanlarda kimi yayın organlarında yayımlanan yazıları anlayamamaktadır. Anlamadığı bir fıkrayı Midhat'a gösterir, o da ancak birkaç kez okuduktan sonra anlayabilir. Midhat tam hatırlayamadığı bu fıkraya benzer bir şey uydurarak okurlarını bilgi sahibi kılmak ister.

" Harhara-yı mu'âkırdan bir havf-ı ezrek ile müstahif

15.A.g.e., s.74 ; Yazın Akımları Özel Sayısında yer alan simgecilik bölümünde dekadan sözcüğünün bu anlamları ve kullanımlarından söz edilmemiştir. Orada dekadanlık simgecilikle eş anlamlı olarak değerlendirilmiştir. Simgecilik terimi tutunana kadar dekadan adı kullanıldığına işaret edilir. Dekadanlık bir bütün olan simgeciliğin üç ayağı ya da aşamasınınından biri, birincisi olduğu ifade edilir. Dekadan sözcüğünün olumsuz anlamları konuyla ilgili pek çok kaynakta yer alır.

per ü bâlî küşâde bir mürekkeb rânde bâde mâddiyyet-i beşeriyyeleri bârını ahmâlden isticnâb etmelidirler." (16)

Kimi yazarlarımızın yazdıklarını bu örneğe benzetir ve defalarca okunsa bile bundan bir şey anlaşılmayacağını söyler ve bunu " Makara hırılıtılarından pek korkanlar yelkenli gemiye binmekten ictinâb etmelidir." (17) olarak sade bir biçimde çevirir.

Kolayca anlaşılacak bu çeviriyi yaptıktan sonra kendilerinin bunca yıldır dili sadeleştirmek için çabaladıklarını, buna karşılık yenilik taraftarı birtakım genç yazarların dili bir çıkmaza sürüklediklerini söyler ve bu durum karşısında öfkesini " Böyle şey mi olur? Biz lisânı sâdeleştirelim der iken bunlar bir kat daha berbâd ettiler. Bu ne lisân? Bu ne ta'bîr? Veysî'ye rahmet okutuyorlar! Şu heriflere?..."(18) sözleriyle ortaya koyar.

Bununla birlikte Midhat, bu tarz yazarların kendilerini savunacak delilleri de hazırlamış olacaklarını düşünür. O deliller de yazdıklarında fesahat ve belagat aykırı bir yanlarının bulunmaması iddiasıdır. İddialarını nasıl kanıtlayacaklarını da verdiği örnekteki sözcükleri tek tek ele alarak fesahat ve belagat açısından değerlendirip ve bunlara uygunluğunu göstererek örnekler. Ardından şunları ilave eder:

" Edebiyyât-ı cedîdede endişeler yeni olduğu gibi ta'bîrler dahi yeni olmak matlûbdur. " Nasıl bu tâze ma'ârifle eskiler alayım" da'vasında bulunanların

16. Ahmet Midhat, "Dekadanlar" , Sabâh , 1 Mart 1313.

17. Aynı yazı

18. Aynı yazı

tasavvurât-ı edebiyeleri "Nev-endîşide" olacağı gibi lisânları da "Nev-gûyende" kalemleri "Nev-nüvisende" olurlar. Görülüyor ya efendim bu ta'bîrler 'Arabî ve Fârisî üzerine müsteniddirler.Yalnız "Havf-ı ezrek" ki Fransız edebiyâtında pek şiddetli korkuya "Mâ'î korku" ta'bîr eylediklerinden bunu da lisân-ı edebe tevfiken "Havf-ı ezrek" diye ta'bîr ediverdik." (19)

Ahmet Midhat, Edebiyyat-ı Cedîdecilerin yeni düşüncelerin yeni bir dille anlatılabileceği noktasından hareketle böyle anlaşılmaz bir dil kullandıklarını söylüyor. Şu ana kadar söylediklerinin abartma olmadığını Cenap Şehabettin'in Nevsâl-i Servet-i Fünûn'da yer alan "Sâl-i Edebî" başlıklı yazısının okunmasıyla görüleceğini belirtir. Midhat'a göre Fransızca Année littéraire ibaresinin çevirisi olan bu yazının başlığı dilimizde o zamana kadar kullanılmadığından bilinen bir tamlama değildir. Oysa sözcük ve tamlamaların bildik ve alışılmış olmaları dil açısından önemlidir. Midhat'ın konuya ilişkin getirdiği eleştiri şudur: Arapça ve Farsça sözcükler kullanılarak Fransızca'dan çevrilen kavram ve imajlar dilimize sokulmaktadır. İmajın kendisi yabancı olduğu gibi onu ifade etmekte kullanılan sözcük ve söz grupları da hem söz hem de anlam açısından yabancı ve alışılanın dışındadır. Bu nedenle bu dili çözebilmek için Türkçe okuyup Fransızca düşünmek gerekmektedir.

Midhat'ın eleştirdiği bir başka husus da Edebiyyat-ı Cedîdecilerin yazdığı eserlerin içerik açısından bize yabancı olmalarıdır. Bu da onları anlaşılmaz kılan noktalardan bir başkasıdır.

Üçüncü eleştiri Edebiyyât-ı Cedîdecilerin dili avam ve havas olmak üzere ayırmaları, kendilerinin havas için

yazdıklarını söylemesidir. Ancak Midhat, bunu konuştuğu dostunun söyledikleri ve kendisinin ona verdiği cevaplarla örneklendirerek kabul etmez. Dünyadaki diğer toplumlarda böyle bir dil ayrılığı olmadığını belirtir. Ayrıca havas denilen sınıfa kimlerin gireceğini de açıklar. Dostuna da "havas"ın onlardan bir şey öğrenmeye ihtiyaçları olmadığını söyler. Böylelikle Tanzimat edebiyatının önemli ögesi olan öğreticilik ve eğiticiliği vurgular. Servet-i Fünûncularla ayrıldıkları önemli nokta budur. Servet-i Fünûncular gerçek anlamda sanat yapmak iddiasındadırlar. Öğreticilik eğiticilik onların sanattan beklediği amaçlar içinde esas oluşturmaz.

Midhat, dostuna "Söyle Allah'ı sever isen söyle, bunlar bu hünerleri!.... Bu ma'rifetleri !.... kendileri mi icâd ettiler yoksa bu da mı bir taklîd?" (20) sorusunu sordurur ve bu taklidin kaynağını açıklayan cevabını verir.

" Birkaç seneden beri Paris'te beş on genç türediler. Kendilerine "Dekadan" nâmını verdiler. Vâkı'â pek münâsebetsiz bir nâm. Lakin meslekleri daha münâsebetsiz olduğundan nâmlarındaki münâsebetsizliği dahi örtüyor. Bunlar açık, sâde ve herkes için anlaşılması kâbil olan bir edebiyâtta bızâ'a-yı sahîha ile isbât-ı ehliyyet edemeyeceklerini gördüklerinden o yoldaki edebiyâtı mahvedebilmek zu'muna düştüler. Ey buna nasıl muvaffak olmalı? Anı bir köhne metâ' addederek bât pazarına göndermek ile değil mi? Vâkı'â öyle yapmağa davrandılar. Lakin eskiler yerine bir metâ'-ı tâze çıkarmak lâzım geldi anı da çıkarmağa çalıştılar ise de anlaşılacak sûrette olsa mâhiyyetleri görülerek beş pâre etmeyeceğinden ve daha doğrusu o metâ'a verilecek mâhiyyet bulamadıklarından anlaşılmağı ana mâhiyyet ta'yîn ettiler." (21)

20. Aynı yazı

21. Aynı yazı

Midhat, yeni bir şey ortaya koyamama, anlaşılmağına düşmekle eleştirdiği dekadanların, vezni ve kafiyyeyi de eski olmaları nedeniyle şiirlerinden attıklarını, anlamlı sözler yerine, anlamsız ve hezeyan kabilinden sözler söylediklerini de ifade eder. Hatta bu hezeyan sözcüğünden yola çıkarak onlarla iyiden iyiye alay eder.

" Şu ondokuzuncu 'asr-ı medeniyetin evâhîrinde ve hulûlü takarrüb eden yirminci 'asr-ı medeniyetin mebâdisinde bunlara "hezeyân" demek centilmenliğe sığmaz, sıklığa düşmez. Bu hüküm gustosuzluktan ileri gelir. Sivilizasyonları rafine olanlar lisân-ı havâs edebiyât-ı 'âliyye diye mâ-ba'demâ bunlara diyeceklerdir. Bunları bilmeyenler köhne-perest erbâb-ı belâhattirler, işte Paris'in bu dekadanları İstanbul'da dahi üdebâ-yı cedîdeyi peydâ etmeye sebep olmuştur." (22)

Burada alay Paris kökenli dekadanlarla ilgili gibi görünse de aslında onlardan esinlenen Edebiyyât-ı Cedîdeciler le ilgilidir. Paris'teki dekadanlar ile Edebiyat-ı Cedîdeciler özdeşleştirilmişlerdir. Burada dekadanlardan ilk defa söz eden Ahmet Midhat her ne kadar alay etse de sözlerinin bir kısmı bilgiye dayandığı için alay yanı biraz sekteye uğramıştır. Dekadan sözcüğüyle bundan sonra hemen herkes oynayacak ve o dönemde bu sözcük çoğu zaman bir akımı çağrıştırmayacaktır (23). Gerçekten daha sonra söylenelerin yanında Midhat'ınkiler hem çok masum, hem de çok önemsiz kalacaktır. Buna rağmen gerçekçilik ve Zola ile birlikte, Midhat'ın epeyce bir süre dilinden düşmeyecek iki eleştiri konusu ve sözcüğünden biri dekadan ve dekadanlık olacaktır.

22. Aynı yazı

23. Ancak ciddiyetin hakim olduğu, meseleyi düşünce bazında değerlendiren makaleler de vardır. Aslında dekadanlık konusu ciddi ve gayr-ı ciddi denilebilecek iki kısımda yürür.

Mehmet Celal ile Tepedelenli Kamil Bey'in birbirine yazdıkları ve Resimli Gazete'de yayımlanan mektuplarında Servet-i Fünûn edebiyatı ve edebiyatçıları ile ilgili eleştiriler, Ahmet Midhat'ın açtığı yolda sürer. Mehmet Celal daha ilk mektubunda ad vermeden şu eleştiriyi yapar:

" ...Beş altı sene var ki bir kısım şübbân-ı erbâb-ı kalemin ya dâ'iyye-i infirâd yâhûd kendilerine mahsûs bir meslek-i nevîn ittihâz etmek maksadıyla lisân ve edebiyâtımızı hemen hemen çığırından çıkarmak derecesine geldikleri görölüyor." (24)

Mehmet Celal bu yoldan çıkış karşısında lakayt davranıldığını belirttikten sonra " Dekadanlar" başlıklı yazısıyla Midhat'ın bu kayıtsızlığa karşı gençlere bir ihtarda bulunduğunu söylüyor. Böylelikle edebiyatımızı kimin yoldan çıkardığı, başka bir deyişle ad vermeden kimi eleştirdiği açığa çıkmış oluyor. Celal, Ahmet Midhat'ın işaret ettiği Cenap Şehabettin'e ait "Sâl-i Edebî" yazısını ele alıyor ve Cenap'ın oradaki kimi düşüncelerini ve dilini eleştiriyor. Cenap tarafından edebiyat-ı hazıranın beğenilen yönleri, Celal'e göre eleştirilmesi gereken yönlerin başında yer alıyor. Bunu Cenap'tan aktarma yaparak veriyor:

" "Edebiyyât-ı hâzıramızın beğenilmek istenilen cihetleri şunlar" imiş: "Elfâz-ı cedfide" ...Kâfiyelerce kayıdsızlık...Terkiblerdeki yenilik...Fikirlerin âsâr-ı garbiyyeden muktebes olması..." (25)

Görölüyor ki Servet-i Fünûn edebiyatı dört ana noktada eleştiriliyor. Bunların ikisi dil, biri şiirin biçimiyle ilgilidir. Sonuncusu ise düşüncenin Batı kaynaklı olması ve

24. Mehmet Celal, "Tepedelenlizade Kamil Beyefendiye" , Resimli Gazete, No:23, 3 Nisan 1312, s.269.

25. A.g.gaz., s.270.

oradan aktarılması. Bu da taklit konusunu gündeme getiriyor

Mehmet Celal yeni sözcük icadının kolay olmadığını ve yeni diye kullanılan sözcüklerin anlamsız olduklarını iddia eder. "necm-âlûd" ve "şevk-i zî-nikâb" tamlamalarını ele alır, birinciyi anlamlı, ikincisini anlamsız bulur. İkisi de icad ürünü olan bu tamlamalar arasında fark olduğunu ortaya koyar ve Servet-i Fünûncuların tüm tamlamalarının ikinci örnek gibi anlamsız olarak değerlendirir. Bu tamlamaların dilde yer etmeyişlerini de anlamsızlıklarına bağlar "Eğer bunlar anlamlı olsalardı tutulur ve herkes tarafından kullanılırdı" der. Beğenmediği tamlamalar arasında şunları da sayar: "sâât-i semen-fâm" , "leyl-i sefid" , "lerze-i rûşen", "bûse-i gülgûn" , " harâret-i mümtâze-i edebiyeye" , " bâd-ı şeydâ-ı rebî'i" . Gamgama-yı bîhûde tamlamasında da gamgama sözcüğüne takılır.

Önemli eleştiri odaklarından biri Servet-i Fünûncuların taklitçi olmalarıdır. Bu taklit, Batılı eserlerin taklididir. Hatta kimi düşünce ve hayaller de taklit edilmektedir. Mehmet Celal, Hugo'nun "Akşam" şiirinde yer alan " Memâta yaklaşan ihtiyâr, gurûb eden güneşe bakakaldı!" mealindeki dizenin birçok kişinin şiirinde değişik tarzda yer aldığını söyler. Yani tarz değişiyor, hayal aynı kalıyor. Mehmet Celal'e göre bu bir taklittir. Bunu niçin bir tevarüd olarak değerlendirmemek gerektiğini şöyle açıklar:

"... Üç kimyağerin 'aynı zamânda keşfetmeleri başka, bir Osmânî şâ'irinin bugün Fransuva Kope'nin, yarın bilmem kimin fikrinden geçen 'aynı hayâllerle - tevârüdün sâye-i emânına sığınarak - zemzeme-perdâz olması yine başka değil mi? Tevârüd bir kere olur, iki kere olur, üç kere olur, sonra ne olur. Bir de tevârüdün hükmü olsa olsa bir iki mısra'a münhasırdır. Büyücek manzûmelere değil!.." (26)

26. Tepedelenlîzade Kamil, "Mehmet Celal Beyefendiye" , Resimli Gazete, No:24, 10 Nisan 1312, s.278.

Bu sözler ilk anda genele söylenmiş izlenimini veriyor. Ancak Fikret'in düşüncelerine cevap verildiği için hedefin kim ya da kimler olduğu açıktır. Mehmet Celal genel olarak, Servet-i Fünûncuları sadece taklitçi olarak görmekle yetinmez, intihalci olmakla suçlar. Özel olarak kastedilen Fikret'in kendisi olabilir. Çünkü Fikret'in François Coppée'u hem sevdiğini hem etkilendiğini hem de ondan çeviriler yaptığını biliyoruz.

Mehmet Celal, Tevfik Fikret'ten mealen " Asâr-ı cedfde-yi edebiyede yüz parçada ancak bir parçaya tesâdüf edilmiş ki intihâli hâtıra getiriyor " (27) cümlelerini aktarıyor ve bunu gizli ve küçük bir itiraf olarak değerlendiriyor.

Mehmet Celal'in gözünde Servet-i Fünûncuların kafiye getirdikleri serbestlik de önemli eleştiri noktası olur. Onlar Ekrem'in getirdiği "Kafiye kulak içindir " görüşüne bağlandıklarından kafiye kayıtların bir kısmından kendilerini kurtarmışlardır. Mehmet Celal ise Ekrem'in bu düşünceyi ileri sürmesine rağmen kendisinin bunları uygulamaya geçirmedikine dikkati çeker. Cenap'ın söylediklerine katılmaz, tam tersine kulak kafiyesinin şiire güzellik değil kolaylık getirdiğini bunun da şiirin zararına olduğunu iddia eder.

Tepedelenli Kamil Bey de cevabında doğal olarak aynı konulara değinir. O da her yeniliğin ilerleme olmadığını, ilerlemenin olur olmaz herkesçe gerçekleştirilemeyeceğini, herkesin böyle denemelere girişmesinin ıslaha ihtiyacı olan edebiyatımızı iyice herc ü merc edeceğini ileri sürer. Bu arada o da dekadanlar makalesine değinir ve Midhat gibi düşündüğünü söyler. Onun da ana eleştiri noktası yeniliklerin kurallar dışında yapılmış olmasıdır. Yeni sözcükler, tamlamalar, kafiyeler alışılmışın dışında; düşünceler ise

taklit niteliklidir. Tepedelenli Kamil Bey bu yazısında hemen tüm konularda Midhat ve Mehmet Celal'le aynı düşünceleri paylaştığını bildirir.

Mehmet Celal ikinci mektubunda tamlamalar üzerinde ayrıntılı olarak durur. " humret-i da'vet, rü'yâ-yı mâ'f, yeşil ümid, sâ'ât-i semen-fâm, pür-zemzeme ru'yâ, mahmûr ru'yâlar, sünbülî hisler, lahn-ı mutarrâ, sâ'ât-i pür-elhân, sebzi-i niğâh" (28) tamlamalarını beğenmediğini belirtir. Bunları beğenmemesinin temel nedeni de anlamamasıdır. Bu tamlamaları kullanarak hem tamlamalarla hem de Servet-i Fünûncularla şöyle alay eder:

" Mütâla'at-ı siyeh-fâm-ı edibâneleri beyânât-ı sebz-reng-i 'âcizâneme sûver-nümâ-yı teqâyür olup bu bâbdaki ümid-i benefşe-fâm-ı 'âcizânem zât-ı 'âlî-yi dakîka-dânîlerinden ihtârât-ı beyâz-gûn veyâ hiç olmazsa irşâdât-ı terakkî-cûyâne penbe-nümûn sudûruna münhasır iken hilâf-ı me'mûl zerd-i zuhûr eden mülâhazât-ı erguvânî-yi 'âlîleri kebûdî-yi niyât ve ihlâsıma nazaran siyâhî-yi efkâra denk ve tasavvur-ı sebzi-i niğâh ile ebyeziyyet-i sadefiyye içinde bir hayli dakîka-yı gül-fâm-ı ru'yâ-yı zer-endûd ve sükûn-ı kebûd görerek mor ve kavun içi perdelerinden nağme-sâz olan sünbülî hislerimle 'âdetâ seker-reng vâki' olmuştur." (29)

Mehmet Celal, bu tamlamalara anlam veremediğini söyler. Anlamadığı sâ'ât-i semen-fâm tamlamasının niçin yanlış olduğunu, saat için niçin bu sıfatı kullanmamak gerektiğini uzun uzun açıklar. Tepedelenlizâde Kamil Bey de saat-i semen-fâm konusunda Celal Bey'le düşünce birliği içindedir. O da bu tamlamayı hem anlamsız, hem yanlış bulur.

28. Mehmet Celal, "Mektûb 3" , Resimli Gazete, No:33,

12 Haziran 1313, s.394.

29. A.g.gaz., s.394.

Her ikisi de isim vermeden bir hikayeciden ve hikayeden söz ederler. Bu hikayeyi de yeni bir tarz ve üslupla yazıldığı için eleştirirler. Dolayısıyla yine hedefleri Edebiyyât-ı Cedîde olur. Hikaye sahibinin iyi Fransızca bildiğini, güzel roman, fıkra yazdığını söylüyor ve bu yoldaki başarısını kabul ediyor. Ancak bu özellikleri taşımakla büyük yazar olunamayacağını da ilave ediyor. Çünkü adı verilmeyen Edebiyyat-ı Cedîdeci bu özellikleriyle bir hayli ün kazanmıştır. İyi ve büyük yazar olmak için yetenek, bilgi, başka birtakım araçlar ile ana dili üzerinde uzun yıllar çalışmak gereklidir biçiminde düşünen Kamil Bey, bu ölçüler açısından tanınmış hikayeciyi şöyle değerlendiriyor:

" Yazdığı şeylerin hemen her satırından, belki her lafzından istidlâl olduğu üzere - bu ma'lûmâtta tamâmıyla bî-behre olduktan başka âsâr-ı Şarkıyye nâmına hiçbir şey okumamış. Yok eğer edîblik söze mübtedâsı mahzûf bir cümle ile başlamak, garîb, garâbet-i nisbetinde de ma'nâdan letâfetten 'ârî ta'bîrler icâd ve isti'mâl etmek, müte'alliki zevî'l-'ukûlden olmayan ef'âle - Fransızca'ya taklîden - hilâf-ı şîve edât-ı cem'ü'l-hak eylemek, iki de birde "Heyhât! - Bir damla gözyaşı - Perî-i zerrîn-per -buse kondurmak " demek, el-hâsıl Türkçe'ye benzemez bir tarzda yazı yazmak ise o başka!.." (30)

Bu eleştiri de her ne kadar bir kişiye yönelmişse de tüm Edebiyyât-ı Cedîdecileri kapsar. Çünkü bu tür eleştiriler yeni yolda yazan tüm üyelere yapılmıştır. Eleştirilerin yoğunlaştığı nokta yine dil ve üsluptur. Dil açısından seçilen tamlamaların garipliği, anlamsızlığı, letafetten uzak oluşu üzerinde durulur. Bunlar icat özelliği taşıdıklarından tamamen yenidirler. Yeni oluşları nedeniyle de alışılmısın dışında ve tanıdık değillerdir. Dil ve üslup açısından bir

30. Tepedelenlîzade Kamil, "Mektûb 4", Resimli Gazete, No:34, 19 Haziran 1313, s.403.

eleştiri noktası da bu yeni öğelerin tamamen Fransız edebiyat ve düşünce dünyasından aktarılmış ya da onları takliden yapılmış olmalarıdır.

Bu taklit yalnız dil ve üslup açısından değildir. İçerik açısından da taklitler vardır ve bunlar intihal derecesine varmıştır. Mehmet Celal burada Cenap'tan bir örnek de verir. Onun, aralarında "Riyâh-ı Leyâl", "Ağlasam", "Şiir-i Mahzûn"un da bulunduğu, bazı şiirlerini beğenmektedir. "Def'-i Keder" de bunlardan biridir. Bunu bir arkadaşına söylemiş, arkadaş da bu şiir Paul Verlaine'den intihal edilmiş demiştir. Hatta şiirin aslını da getirmiştir. Bunun üzerine Mehmet Celal bazı kişilerin yaratma sıkıntısı çektiklerini, ancak önlerinde bir örnek bulduklarında onu kolaylıkla taklit edebildiklerini söyler. Bunların taklit oldukları da kendini hemen gösterir dedikten sonra "Def'-i Keder" in taklit olduğunu kabul eder. Arkasından da bir genellemeye gider.

" Hülâsa bendeniz kat'iyyen kanâ'at hâsıl ettim ki âsâr-ı cedîde diye yazılan manzûmeler hep böyle terceme, taklîd, intihâl ile vücûda geliyor. Bâlâda isimlerini ta'dâd ettiğim eserler kim bilir kimlerin eserlerinden mesrûktur." (31)

Küçük bir araştırma yapılarak bunların kolayca ortaya konulabileceğine işaret eden Celal, içerik açısından yapılacak bir esinlenmeyi normal görebileceğini de söyler. Ama dil ve üslup yönünden bir etkilenme, intihal, tercüme ve taklidin hiçbirini kesinlikle onaylamaz.

Tepedelenli Kamil Edebiyyât-ı Cedîde'nin kullandığı sözcükleri tuhaf bulmaktadır. Onlarla alay için eleştirdiği tamlama ve sözcükleri kullanarak yedi beyitlik bir gazel

31. Mehmet Celal, "Mektûb 5", Resimli Gazete, No:35, 26 Haziran 1313, s.414.

yazar ve beğendiği takdirde nazire yazması için Kamil Bey'e gönderir.

"Sarılmaz mı delil-i şûr-ı sevdâ
Havâ-yı sünbülîde mâ'i hulyâ

Semen-fâm oldu sâ'ât-i leyâlim
Dü çeşm beste bâm üstünde mînâ

Lu'âb-efşân leb-i gülğünü seyr et
Bilûrin handeyi gel kıl temâşâ

Sadefte var mı böyle ebyeziyyet
Nedir ol sine-i sâf u mücellâ

Hat-ı sebzîn mi taraf-ı 'ârızında
Yeşil ümmidler mi oldu peydâ

Ne dem ol sırma saçlı şûhu görsem
Rezândır zer olur 'aynında ru'yâ

Bu reng-âmiz şi'r-i nev-zemîni
Yazıp serhiyle ettim yâra ihdâ " (32)

Bu şirden sonra saçma bir şey yazmanın zorluğunu "Lakin, saçma söylemek de hüner imiş! Ben bunu - Üdebâ-yı Cedîde Âsârı gibi - ma'nâsız bir şey olmasına iltizâm ettiğim gibi yine ba'zı beyitler ma'nâlı düştü." (33) sözleriyle itiraf ettikten sonra " Vâkı'â Âsâr-ı cedîde içinde mesrûk olmadık söz pek azdır." (34) cümlesiyle ağır bir suçlamada bulunur. Şimdiye kadar tercüme, taklit, intihal suçlamalarında

32. Tepedelenizade Kamil, "Mektûb 6", No:36, 9 Temmuz 1913, s.424.

33. A.g.gaz., s.424.

34. A.g.gaz., s.424.

bulunmuştu. Bu kez çalmak fiili tercih edilmiş. İntihal etmek çalmakla eş anlamlı olsa da onun kadar sert ve yaralayıcı değil. Arada psikolojik bir fark var.

Ahmet Midhat'ın "Dekadanlar" yazısından sonra Edebiyyât-ı Cedîdecilere yöneltilen eleştiriler sürer. Onlar da bu yazılara zaman zaman polemiğe düşmeden cevaplar verirler. Cenap 344 numaralı Servet-i Fünûn'da "Dekadizm Nedir?"(35) başlıklı yazısıyla dekadizm'in yanlış anlaşıldığını, bu hareketin öyle alayı, ayıplamayı gerektirecek bir hareket olmadığını ortaya koymaya çalışır. Böylelikle dekadizm hareketini savunur.

Cenap, bu yazıda önce sözcük üzerinde durur ve ne anlama geldiğini açıklar. Geriye giden anlamına gelen dekadın sözcüğünün bu hareket için kullanılmasının ilk nedeni bu hareketin temsilcilerinin özellikle Ronsard'ı taklit etmeleridir. Bu eski şairi taklidi, geriye dönüş olarak değerlendirirler. Bilindiği gibi bu taklitte o dönemin diline de ilgi gösterilmiştir. Cenap'a göre taklit önceleri eskiyi koruma anlamına gelse bile zaman içinde yeni bir noktaya doğru gidecektir. Kısacası taklit, sadece taklit olarak kalmayacak bir yeninin doğmasına yol açacaktır.

İkinci olarak bu hareketin, birtakım yeni duyguları yeni bir tarzla anlatmasına karşı çıktığını vurgular. Şair, duygularına daima bir müstesnalık katarsa şair olabilir. İlimli, durağan bir mizac şairlik için yetersizdir. Şair mutedilin dışında bir mizaca sahip olmasıyla, müstesna duyguları yeni bir biçim ve dille anlatır. İşte anlaşılamayan bu yeni biçim ve dil nedeniyle dekadın sözü Fransa'da haksız ve münasebetsiz olarak aşağılayıcı bir anlamda kullanılmıştır.

35. Cenap Şehabettin, "Dekadizm Nedir?" , No:344, Servet-i Fünûn, 2 Teşrin-i evvel 1313.

Bu sözcüğün böyle olumsuz algılanıp değerlendirilmesinde Cenap'a göre bir de kişilerin etkisi olmuştur. Özellikle Verlaine'in bazı şiirlerinde "tabiat", "nezahat", "selamet-i ahlak"a aykırı durumların bulunması bu kötü imajı yaratmıştır. Cenap dekadanları iki gruba ayırır. Bir kısmını ciddi olarak vasıflandırır. Verlaine, Rene Gil'i ciddi ve gerçek anlamda dekadan görmez. Hatta özellikle Rene Gil ve kimi yandaşlarını herze-nüvis olmakla suçlar. Ciddi ve gerçek dekadanların yaptıklarını ve neden anlaşılmadıklarını şöyle ifade eder:

" Hissiyât-ı basîte ve hakîkiyyeden - Daha açık ta'bir ile - hissiyyât-ı 'âdiyye ve tabî'iyeden nâdir, rakîk, seriü'l-seyr, sa'bü't-tahlîl hissiyyâtın ta'rîf ve tavsîfi ile uğraşan bu üdebâyâ lîsânın havsala-ı kâmûsiyyesi pek dar, kavâ'id-i sarfiyyesi ve nahviyyesi pek bahîl, ahkâm-ı inşâdiyyesi pek gayr-ı müsâ'id geldi; o vakit birtakımı yeni kelimeler yaptılar, birtakımı sarf ve nahvi ta'dîl etti, birtakımı da ahkâm-ı inşâdiyyeyi deġistirdi.

Bu tebeddülât eseri olarak Fransız harekât-ı edebiyyesini muntazaman ta'kîb etmeyenlere karşı bunların neşriyyât-ı âhîresi biraz sisli göründü. Fransız edebiyâtını 'ale'd-devâm mütâla'a edenler bu âsârı pek güzel anlıyorlar ve anlarlar." (36)

Cenap bu sözleriyle dekadizmin temel özelliklerini vermiş oluyor. Sanatçı duyguları basit ve kaba gerçeğin dışında anlattığından yeni bir dile ihtiyaç duymuştur. Sarf ve nahivle oynamış, yeni sözcükler yaratarak dile bir genişlik zenginlik katmaya çalışmıştır. Şiirin kimi kurallarıyla da oynayınca ciddi olarak edebiyatı takip etmeyenlerce takdir edilememiş ve eleştirilmiştir.

Görülüyor ki Fransa'da dekadanların yapmak istediklerini

bizde Servet-i Fünûncular yapmak isteyince, oradaki eleştirilerin benzerlerine hedef olmuşlardır. Cenap, dekadanların yaptıklarını sanatın gereği olarak görüp benimsemektedir. Bu yazısında hiç kimseyi ve çevreyi eleştirmeden yanlış anlaşıldığına inandığı dekadizmi edebiyatla ilgilenenlere tanıtıyor ve şöyle bir sonuca ulaşıyor:

" Görülüyor ki bu meslek-i edebi öyle şâyeste-i nefrîn ve istikrâh bir şey değil; hatta sevimli cihetleri bile var: Ez-cümle samîmiyyet...

Eğerçi Dekadizm mesleği 'asr-ı hâzırda te'essüs etti; fakat a'sâr-ı sâlifedeki şu'âranın bir kısmı mutlaka bazı âsârında herkesin anlayamayacağı hissiyyât-ı husûsiyyeyi teşrih etmiş, mutlakâ 'ömründe birkaç kere dekadan olmuştur." (37)

Cenap başkalarınınca ağır eleştirilere uğrayan dekadizmi en azından samimi olduğu için sevimli bulur. Burada çok önemli bir noktaya da dikkati çeker. Dekadizm geçmişte hiç görülmemiş bir şey değildir. Baştan sona olmasa da kimi eserlerinde bizim edebiyatçılarımızın da dekadizmin özelliklerini taşıyan ürünler ortaya koyduklarını belirtir. Gerçekten de Ahmet Hikmet dekadanlık tartışmaları içinde kendilerini savunurken "Eslâf'ta Dekadanlık" (38) adlı bir makale yazacak ve onların eserlerinde bu izleri ortaya koyacaktır.

Ahmet Midhat'ın "Dekadanlar"ına Servet-i Fünûncular ilk aşamada cevap vermezler. Eleştiriler yoğunlaşınca onlar da yavaş yavaş kendilerini savunmaya başlarlar. Fikret, "Timsâl-i Cehâlet" (39) adlı şiiri yazarak Ahmet Midhat'ı

37. A. g. der., No:344, s. 85.

38. Bu makale ileride ayrıntılı olarak değerlendirilecektir.

39. Tefîk Fikret, Rübâb-ı Şikeste, İstanbul, 1327, s. 261-262

eleştirir. Tabii kişiye yöneldiği için bu, eleştiriden öte polemik nitelikli bir şiirdir. Sessiz, karanlık ve ürkütücü bir gece tablosu çizer. Bu tablonun kişisi ise, iri yarılığıyla dağa benzetilen Ahmet Midhat'tır. Bu iri gövdede ahlak bir yüz, koca bir ağız süpürge gibi bir sakal vardır. Bu dış görünüş pek sevimli değildir. Davranışları ve psikolojik özellikleri de olumsuz olarak verilir. Buna göre Ahmet Midhat her konuda söz söyleyip, fikir yürütmekten çekinmeyen biridir. Sözleri soğukluğun zehrini taşır. Bu kısa şiirde Midhat'ı tip açısından çirkin, iri kıyım bir kişi olarak gösteren Fikret, bu olumsuzluğu düşüncelerine de yansıtır. Hatta bununla da yetinmez ve sözü insanlığına getirerek sunları söyler:

" İnsanlığı muhtâc idi şâyân-ı tefekkür
Binlerce kevâha;
Atmıştı bu manzar beni hem-reng-i teneffür
Bir havf-i siyâha! " (40)

İnsanlığına binlerce kanıt gerektiğini söylemesi gerçekten de tamamen kişiliğe yönelen ağır bir suçlamadır. Bunun ağırlığını bir müddet sonra Fikret de hissetmiş, Şermin'deki "Veli Baba" (41) adlı şiirinde Ahmet Midhat'ı sıcak, sevimli bir kişi olarak göstermiştir. Orada da yüzünün baykuşa benzediğini söylemekten geri durmamışsa da ruhunu kumru olarak nitelendirmiştir. Hatta daha da ileri giderek köylünün tüm sorunlarını çözen Veli Baba'yı köyün peygamberi olarak nitelemiştir.

Görüldüğü gibi söz konusu dekadanlar tartışması düşüncelerin kimi zaman ölçülü bir biçimde, kimi zaman da alaydan hakarete uzanan bir çizgide belirtilmesiyle

40. A. g. e., s. 262.

41. Asım Bezirci, Tevfik Fikret Bütün Şiirleri 3, Can Yayınları, İstanbul, 1984, s. 183-186.

sürmüştür.

Dönemin gazetelerinden Resimli Gazete sayfalarını herkese açmakla birlikte "Ancak bir zamândan beri anlayıp da anlatmakta epeyce müşkilâta dûçâr olacağımızı hissetmekte bulunduğumuz (Dekadanca) âsâra sûtûnlarımızda bir câ-yı kabûl ve ihtirâm gösteremezsek ma'zûr 'adedilmeliyiz." (42) notunu düşmekten geri durmaz. Böylelikle ılımlı bir üslupla da olsa Resimli Gazete, yeni edebî harekete karşı olduğunu ifade etmiş olur. Bu karşı oluştta genç yazar ve şairler için yeni edebî hareketle ilgilenmemelerine yönelik bir baskının varlığından söz edilebilir. Çünkü bu olumsuz tavır bir bakıma Servet-i Fünûn çizgisinde olan gençlerin yolunun kapatılmasına yöneliktir.

Servet-i Fünûncular eleştiriler karşısında kendilerini savunan yazılar yazmaktadırlar. Onların dışında kalan ama onları destekleyen yazılar yazanlar da vardır. Bunların bir kısmı Şemsettin Sami gibi Tanzimatla yetişen yeni edebiyat taraflısı sanatçılardır. Bir de eski-yeni cepheleşmesinde herhangi bir tarafa kesin olarak bağlanmayanlar vardır. Bunlardan biri olan İsmail Safa her iki tarafı da kırmadan edebiyat dünyasında yerini almıştır. İsmail Safa dekadanlık meselesinde Servet-i Fünûncuları destekleyen bir yazı yazar. Servet-i Fünûn dergisinin 366. sayısında yazdığı "Musâhabe-i Edebiye"sinde (43) kaidelere uygun yazıldığı halde hiçbir şeye benzemeyen pek çok eserle karşılaştığını, kaidelere uyan kusursuz ve çirkin eserlere karşılık, kaide açısından kusurları olmasına rağmen güzel olan eserleri tercih edeceğini belirtir. Servet-i Fünûncuların eserlerinde kimi kusurların bulunduğunu kabul eder, hatta bu yolda Hüseyin

42. İmzasız, "İfâde-i Mahsûsa" , Resimli Gazete, No:61,

29 Kanûn-i sâni 1313, s.722.

43 İsmail Safa, "Musâhabe-i Edebiyye 36" , Servet-i Fünûn, No:366, 26 Şubat 1313.

Cahit'ten bir örnek de verir ve böyle bir kusuru var diye pek çok olumlu yanı bulunan bir makaleyi tümünden reddetmeyi haksız bulur. Böyle davrananlara şöyle seslenir:

" Ey kâ'ide-şinâsân-ı lisân! A.Nadir'in, H.Nazım'ın.. Cenap'ın, Fikret'in..Suad'ın, Siret'in.. Halid Ziya'nın, Cahit'in, Necdet'in, Rauf'un eserlerini tenkîd edelim selîka-yı milliyyemize, kavâ'id-i lisânımıza göre fikrî, lafzî hatâlarını bulursak gösterelim; fakat inkâr etmeyelim ki bu eserlerde taklîdi mûcib-i terakkîmiz olacak meziyyetler daha çoktur." (44)

Safa'ya göre dekadanlıkla suçlanan bu eserlerde yer alan yeni konuları olumsuz ve kötü, tamlama ve benzetmelerin yanlış ve anlamsız oluşuna dair karar vermekte acele edilmemeli; "Bu yenilikler neden neş'et eder? Hangi esâsa râcî'dir? 'Acabâ üslûbların, terkîblerin tenevvü'ü hod-be-hod keyfî bir icâd dâ'iyyesiyle mi oluyor? Yoksa bunlar bir 'aks-i savt gibi fikrin muhtelif âhenklerine mi tevâfuk ediyor?" (45) gibi sorular sorularak iyice düşünölmelidir.

İsmail Safa başka edebiyatlarla ilişkiyi kaçınılmaz olarak görür. Bu ilişki birçok açıdan olduğu gibi dil açısından da bir etkileşime ve bunlara bağlı olarak kimi değişiklerin oluşmasına neden olmaktadır. Örneğin ona göre Türk şairleri Acem şairlerini taklit etmeselerdi divanlarımız dil de dahil birçok açıdan bugönkü özellikleri taşımayacak ve divan şairlerinin dili de saz şairlerinin dili gibi olacaktı.

İsmail Safâ, sözü edebiyatımızın yönünü artık Batı'ya döndürdüğüne, Batı ile alış veriş çerçevesinde oradan da etkilenmesinin doğal olduğuna getirir ve şunları söyler:

44. A. g. der., No: 366, s. 22.

45. A. g. der., No: 366, s. 22.

" Şimdi biz Avrupa edebiyâtını tetebbu' ediyoruz, çünkü reh-nümâ-yı terakkimiz âsâr-ı garbiyyedir. Okuyalım da öyle yazmayalım bu olmaz, bu kâbil değil. Çocuk ana ata lisânını değil öğrendiği lisânı söyler. Bizde lisân-ı edebi değil öğrendiğimiz gibi yazarız. Eslâfımız 'Acemce söylemekte nasıl ma'zûr iseler biz de şimdiki yazmakta olduğumuz gibi yazmakta ma'zûruz." (46)

Ona göre Fuzuli yaşasaydı da, Batı'nın son eserlerini okuyup Odeon tiyatrosunda oyunlar seyretseydi muhakkak ki o da Dans Serpantin yazardı. Görüldüğü gibi ilerlemenin bir yasası vardır ve bunun karşısına çıkmak imkansızdır. Bu nedenle İsmail Safa musahabesini, Servet-i Fünûnculara tam destek veren şu sözlerle bitirir.

" Dekadantizm, sembolizm diye ta'birât-ı mübtezele-i müzeyyife sırasına geçirilen usûl-i inşâd hakkında Cenap'ın vukû' bulan müdâfa'alarını kâmilten tasdik etmekle berâber Türkçe olsun Fransızca olsun okuduğum şeylerde ba'zı mübhemât-ı hayâliyyeden doğrusu bir zevk alamıyorum.Ma'mâfih tekrâr ederim: Çoğunu lezzetle,hayretle okumakta.. hepsinden ayrı ayrı istifâdeler etmekteyim." (47)

Görüldüğü üzere İsmail Safa tamamen Servet-i Fünûncuların yanında yer alır. Onlara destek verirken son derece objektif davranır. Bu yazıyı yazarken yanında duran Servet-i Fünûn dergisini inceler, Hüseyin Suat ve Hüseyin Siret'in o sayıdaki şiirlerinde gördüğü eleştirilecek bazı hususlara dikkati çeker. Bunlarda gördüğü ufak tefek yanlışları dikkatlere sunar. Ancak, onun asıl amacı bu şiirlerin başarılı yanlarını ortaya koymaktır. Bu hususu vurgulayarak, garazkar ve heves kırıcı biri olsa onlarla pek ala alay edebileceğini de sözlerine ekler. Nitekim eleştirilerde birçok kişinin yaptığı budur. Objektif

46. A. g. der., No: 366, s. 22.

47. A. g. der., No: 366, s. 23.

davranmayıp sadece kusurları göstermiş ve alay etmişlerdir.

İbrahim Cehdi adıyla da yazılar yazan Süleyman Nazif de Servet-i Fünûn'a dahil bir sanatçı olarak kendilerini savunmuştur. O da pek çok Servet-i Fünûncu gibi polemiğe girmeden bu işi yapmıştır. "İki Söz Daha" başlıklı (48) yazısında eski edebiyatçıları hiçbir şekilde hedef almadan, hatta hemen hemen onlardan hiç söz etmeden düşüncelerini ortaya koymuştur.

O, yazısında ağırlıklı olarak şiir, şair üzerinde durur. İlk durduğu husus güzelliği herkesçe bilinen varlıkların dışında kalan pek çok durum ve varlıkta da kendilerine özgü ayrı bir güzellik bulunabileceğidir. Olumlu çağrışım yapmayan bir yangın, bir yara, bir cenaze vs.. de bile güzellikler bulunabilir. Çıplak gözle ve herkesin gördüğü güzellikler insanı tatmin etmez. Burada şair devreye girer ve şunları yapar:

" Dağınık bir hâlde bulunan güzellikleri bir yere, bir noktaya toplar. Onları istediği şekilde tecellî ettirir. Bütün mehâsin-i tabî'yye onun elinde hâm eşyâ gibidir. İsteddiği gibi kullanır. İsteddiği şekl-i bedi'e kor. Nihâyet öyle manzaralar irâ'e eder ki tabî'atın fevkinde olmamakla berâber misline hiçbir yerde tesâdüf olunmak ihtimâli yoktur.

İşte hayâlî güzellik budur. Ba'zan bu mehâsin-i hayâliyye o kadar te'âlî, o kadar kesb-i rikkat eder ki tanılmaz, anlaşılmaz; fakat dâ'imâ câzib, her zamân mü'essir ile'l-ebed güzeldir! " (49)

48. İbrahim Cehdi, "İki söz Daha" , Servet-i Fünûn , No:367, 12 Mart 1314.

49. A.g.der., No:367, s.39.

Bu sözleriyle İbrahim Cehdi Servet-i Fünûn şiirine yöneltilen "anlaşılmaz" , "kapalı" , "aşırı hayalci" eleştirilerine cevap vermiş olur. Onlar çekici, etkili, ince güzellikler peşinde koşmaktadırlar. Eşyanın görünmeyen yönündeki güzellikleri hayallerde yaşatmaya ve hayali güzellik ile kişinin benliği arasında bir ilişki kurmaya çalışmaktadırlar. Bu hem şiirde aradıkları hem de sağlamaya çalıştıkları unsurdur.

İbrahim Cehdi, ikinci olarak değişim üzerinde durur. Hayatta her şey devamlı bir değişime tabi olduğuna göre edebiyat da değişecektir. Bu değişimin yönü elbette ileriye doğrudur. İbrahim Cehdi, Araplar ve İranlılarla ilişkiler ve bunun sonucunda edebî açıdan onlardan etkilenmemizin doğal oluşu gibi Fransız edebiyatından etkilenmemizin de doğal olduğunu belirtir. Ayrıca o bu etkileşim ve alış veriş daha gerilere Yunan'a, Babil'e, hatta bununla da yetinmeyerek tarih öncesine götürür. Bu etkileşim taklit meselesini gündeme getirir. Servet-i Fünûncular taklide karşı değillerdir. Çünkü tamamen taklit amaçlanmış olsa da ortaya çıkan ürün hiçbir zaman taklit edilenin aynısı olamaz. Hatta çoğu zaman benzeri bile olamayabilir.

İbrahim Cehdi, yazısında Halid Ziya'nın "Kırk Para" hikayesinden söz eder. Bu hikaye onun beğendiği ve etkilendiği hikayelerden biridir. Bu hikayeyle sözü dil konusuna getirir. Hikayeyi izan sahibi biriyle okurlar. Her cümle için önce eleştirilerde bulunurlar. Sonra bu eleştiri yerini takdir, duygulanma ve heyecana bırakır. Aralarında şu konuşma geçer:

" - Bu güzel fikri "Mai ve Siyah" muharriri niçin bu edâ-yı rakîk ile ifâde etti?

Lakin derhâl yine o ağızdan :

- Çünkü başka sûrette ifâde kâbil değil!" (50)

İbrahim Cehdi aktardığı bu konuşmalarla ilgili şu yorumu yapar:

" Evet, başka sûrette ifâde kâbil değil, değil. Türkçe, 'Arapça, Fransızca, Çince her lisân, her sadâ ahvâl-i vicdâniyyeyi tasvîr ederken serâ'irden, infi'âlâttan, tahassüslerden, ihtiyâclardan mütesekkil, pâyânsız uçurumlara müsâdif olur: Orada bir ihtizâz, bir tezelzül gösterir; za'if ise bir daha kalkmamak üzere düşer, değilse Halit Ziya gibi nûrlar, renkler, râyihalar, nağmeler saçarak tegannî veyâ hitâbet ederek ilerler." (51)

Görüldüğü gibi dil konusunda yapılan eleştirileri de bir zorunluluk sonucu böyle bir dil kullanıldığını söyleyerek karşılamaktadır. Çünkü değişim burada da geçerlidir. Her şey değiştiğine göre, değişen duygu, düşünce elbette ona uygun bir dille anlatılmalıdır.

İbrahim Cehdi burada açık olarak bir eleştiriye ya da bir kişiye karşılık vermemektedir. O yalnızca yeni edebiyatçıları olarak ne yaptıklarını anlatır. Ama bu anlatım içinde elbette Servet-i Fünûn'a yapılan eleştirilere genel bir cevap bulunmaktadır. Bu cevabı verirken eski ve yeni sanatçının da farkını ortaya koymuştur. Kendilerine karşı olanlar devamlı edebiyatın öğretici yanını ön plana çıkarırken, yeniyi savunanlar olarak kendisi arkadaşlarının her şeyden önce güzellik peşinde olduklarını belirtir. İbrahim Cehdi yazısını yaptıklarını vurgulayarak bitirir:

" Esâtize-yi edebimiz e'âzım-ı eslâf ve mu'âsırın gibi tabi'at-ı eşyâyı tedkîk ve tetebbu' ederek bizde de metin

50. A.g. der., No:367, s.40.

51. A.g. der., No:367, s.40.

bir meslek-i edebî açtılar, her lüzûmu his ve takdîr ile her ihtiyâcı ta'yîn ettiler. Misâllerini de günde bir şekl-i bedî' ile gösterdiler. Edebiyyât-ı 'Osmâniyye'nin bu tarîk-i feyz-â-feyzinde ilerlemesine..Hiçbir şey mâni' olamayacaktır. İnsânı düşünmekten, ihtiyâcı hissolunmaktan men' etmek kâbil olsaydı edebiyâtı terakkîsinden, ya'ni insâniyeti tekâmülünden alıkoymak da belki mümkün olurdu. Yazık ki - Yâhûd bereket versin ki - insân tabi'ata karşı pek 'âcizdir!.." (52)

Buna göre Edebiyyât-ı Cedîde'nin yaptığı gelişmenin bir gereği olarak değerlendirilir. Düşünen insan gelişmeye karşı çıkmaz. Bu nedenle gelişmeyi savunan ve hedefleyen yeni tarzdaki edebiyat varlığını sürdürecektir.

H. Nazım "İki Söz Daha" adlı bir makale yazmıştı. H. Nazım'dan sonra Süleyman Nesib de "İki Söz Daha" başlığını taşıyan bir makale yazar. Kendisi bu makalesinin H. Nazım'ın makalesindeki düşünceleri tamamlayıcı özellikte olduğunu belirtir. Makaleyi ne amaçla yazdığını da şu sözlerle ortaya koyar:

"San'at-ı şî're pek değersiz bir intisâbım vardır. Ma'mâfih şu aralık bizde pek büyük, pek âşikâr bir tarz-ı teceddüd alan ve gösterdiği âsâr-ı teceddüdle haklı haksız birçok ta'rîze, mu'âhezeye uğrayan bu san'at-ı nefîseyi ben de şimdiki hâliyle, bildiğim kadar, tasvîr ve izâh ederek o ta'rîzât ve mu'âhezâta karşı durmak istedim." (53)

Süleyman Nesip, ilk defa edep yolundan çıkan eleştirilere karşı savunma yapacağını bildiriyor. Daha önceki yazılarda da savunma vardır; ancak bu açıkça

52. A. g. der., No:367, s.41.

53. Süleyman Nesip, "İki Söz Daha, Servet-i Fünûn, No:374, 30 Nisan 1314, s.146.

söylenmemiştir. Bununla birlikte Nesip, yine kişiye yönelik bir eleştiri yapmamıştır.

Süleyman Nesip yazısına güzellik kavramı üzerinde durarak başlar. Güzelliğin standart ölçüleri olmadığını, cisim ya da eşyanın özelliğinden çok kişiyle ilgili olduğunu belirtir. Bu değeri biçen insan ve ruhudur. Güzelliği cisim ve görüntülerde yer alan parçaların uyumu olarak da tarif eder. Arkasında sanatın tarifini yapar, onu aklın bir faaliyeti olarak değerlendirir ve başlangıcının taklide dayandığını söyler. Bununla birlikte mağara resimlerinde bile taklitle yetinilmediğini söyleyerek sanatın belirleyicisi olan sanatçının payı üzerinde durur. O resimlerde bile yapanın kişiliğinin etkisi vardır. Nesip'e göre sanatın akli faaliyetle ilgili olması, gelişmeler sonucunda onun da değişmesini zorunlu kılar. Bu nedenle sanatın önemli ayırıcısını ilerleme olarak belirler. Sanatın asıl unsuru ilerleme olunca da taklit ikinci planda ve yetersiz kalır. Taklit sanatçıyı sınırlayan ve onun kişiliğini dışlayan bir öğedir. Kişiliğin sanat eserine yansımaları engellenemeyeceğinden taklit mümkün değildir. Ayrıca taklit gelişmenin yasasına da aykırıdır. Bunca gelişmeye karşılık eskiyi taklitte Süleyman Nesip bir mana görmez. Süleyman Nesip sanatın niçin değişmek zorunda olduğunu şöyle açıklar:

"... 'Ulûm ve ma'ârif terakkî ettikçe fikr-i tahlîl ilerleyerek evvelce nazar-ı dikkate çarpmayan birçok meziyyetin, birçok sırrın inkişâf ve incilâsıyla te'eessürât-ı rûhiyyeye ne derece inbisât geleceği ve 'ibârât ve eşkâl-i sanâ'iiyenin de o te'eessürâtı zabt ve edâya kifâyet edemeyerek o inbisât nisbetinde teceddüd ve tekemmüle muhtâc olacağını zikr etmekten kendimi alamam." (54)

İşte Nesip'e göre bizdeki tartışmanın nedeni budur. Değişmenin yanında ya da karşısında olmak. Servet-i Fünûncular değişmeyi savunurken diğerleri alışılmışı ve yerleşmiş olanı savunuyorlar. Alışılmışı savunanların amaçlarından biri de yerini ve gücünü korumak, edebiyat dünyasına ve oradakilere tahakküm etmek hevesidir. Süleyman Nesip her iki duyguyu da doğal karşıladığından çatışmayı da doğal karşılamaktadır. Ancak beğenmediği taraf tartışmanın sürdürülüş biçimidir. Edep dışına çıkılmasını üzüntüyle karşılar.

Nesip hedef oldukları en büyük eleştirinin dekadanlık olduğunu, dekadanlığın çöküş, düşüş manasına alındığını, kendilerinin bu manada dekadan olmadıklarını belirtir. Edebiyatımızın bir gerilemiş, düşüş devri yaşadığını, ama bu devrin kendi devirleri olmadığını söyler. Edebiyatımızın genel bir değerlendirmesini yapan Nesip, işe Osmanlı döneminden başlar. Bu dönemin İran ve Arap'ın taklidi olduğunu ve birkaç isim dışında kişiliğini ortaya koyabilmiş sanatçımızın bulunmadığını söyler. Arkasından da yazısını yazdığı tarihten otuz yıl öncesine bir göz atarak edebiyatımızın bir değerlendirmesini yaparak edebiyatımızda inhitatın bu dönemde gerçekleştiğini belirtir. Tanzimatın da edebiyatımızda gerçek bir ilerleme ve yenileşmeyi getiremeyeceğini, çünkü yeniliğin bir süreye ihtiyacı olduğunu, kısa bir sürede bunun mümkün olamayacağını ifade eder. Yeni bir sanatın doğmasında oluşmasında gerekli olan ikinci koşulu da ortaya koyar ve gerçek anlamıyla yeni edebiyatın doğuşunu anlatır.

" Avrupa'daki san'atı Avrupa medeniyeti, Avrupa medeniyetini de 'ilm ve ma'rifet vücûda getirmişti. Bizde de ne vakt 'ilm ve ma'rifet terakkî ve takarrür ederse ancak o vakt yeni bir san'at vücûd bulabilirdi. Nihâyet bu zamân üç sene evvel hulûl etti: A. Nadir, H. Nazım, Halit Ziya, Cenap Şehabettin, Tefik Fikret gibi birkaç edîb yetişti. Bunlar

âsâr-ı garbiyyeyi mütâla'a ettiler. Medeniyyet-i garbiyyeyi ihdâs eden efkâr ve hissiyyâta vâkıf oldular. Tahsîl ettikleri 'ulûm ve fûnûn onlara birtakım efkâr ve hissiyyât-ı cedîde ilkâ etti. İste bu efkâr ve hissiyyât ile "Yeni Edebiyyât-ı Cedîde" denilen edebiyât vücûda geldi." (55)

Yeni edebiyatın oluşmasında, bu edebiyatı savunan kişilerin gerçekten sanatçı tavırları yanında bilimadamı tavırları da etkili olmuştur. Çünkü bunlar tahlil ve tetkike önem vermekteydiler. Bu bilimsel yöntemleri kullanarak her şeyi kendi ruhlarıyla değerlendirerek yeni edebiyat-ı cedideyi oluşturdular. Bu topluluğun sanatın aslını oluşturan iki ilkeleri vardı: "sadıkiyyet" ve "gariziyyet". Süleymân Nesip böylelikle Servet-i Fünûn topluluğunun edebiyat anlayışının temellerini ortaya koymuş olur. Bu topluluk ve bu edebiyat anlayışını da ilerlemenin kaçınılmaz sonucu olarak görür. Başka bir şeyin olması artık mümkün değildir. Ama karşılarında bu çağın gereği edebiyata karşı çıkan üç grup insan vardır: 1. Eski edebiyatın halefleri 2. İnhitat dönemi kalıntısı olanlar 3. Mutavassıtîn adıyla tanınan arada kalanlar.

İlk iki sınıfı eskiyi savunmaları açısından kayda değer bulmaz. Onlar Edebiyyât-ı Cedîde'yle uğraşacak durumda değildirler. Edebiyyât-ı Cedîde'nin rakibi ve ona acımasızca hücum eden mutavassıtîn denilen grubu dikkate değer bulur. Nesip bunların eleştirilerini tek tek ele alarak cevap verir. Önce onların kullandığı bazı sıfatlar ve tamlamalara ilişip yazarlarının hırpalamalarına değinir.

"Düşünmüyorlar ki o sıfatı, o terâkibi vücûda getiren yeni bir fikri, yeni bir hissi, yeni bir hayâli eski bir sıfat ile, eski bir terkîb ile edâ etmek gayr-ı kâbilidir."

(56) diyerek bunu bir ihtiyacın gereği olarak değerlendirir. "Sâ'ât-i semen-fâm" , "nây-ı zümürüd", "şikeste-reng-i sefâlet" tamlamaları yerine aynı anlama gelecek hangi tamlamaların kullanılabileceğini sorar. Bu tamlamalara ihtiyaç var mı sorusuna bir cevap vermenin gereksiz olduğunu, çünkü bu tamlamaları anlamaktan aciz olanlara açıklama yapmanın da boşa zahmet olacağına inandığını söyler.

İkinci itiraz dil ve üslupla ilgilidir. Yazılanlar Türkçe'ye benzememekle eleştiriliyordu. Süleyman Nesip bu eleştirilerin bir kısmını haklı bulur. Çünkü o da Edebiyyât-ı Cedîdecilerin garip ve bozuk cümleleri olduğunu kabul eder. Fakat onları yine savunur. Çünkü böyle bozuk cümlelere çok sık rastlanmamaktadır. Bu cümlelerin onların yazılarında her zaman görülmemesinin dile hakim olduklarını kanıtladığını, ancak şu koşullar çerçevesinde bu tür cümlelerin kullanıldığını -bir tahmin olarak- söylüyor:

" Tahmînime göre o sakat, o garîb cümleler henüz bizde söylenmeyen ba'zı me'ânîyi beyân etmek, yâhûd bizde mevcûd olmayan ba'zı efkâr-ı mevcûdeyi daha ceyyid bir tarz ile söylemek için bi'z-zarûre tabî'at-ı ifâdeye cebr etmelerinden neş'et ediyor." (57)

Süleyman Nesip böyle bir dil kullanıldığı için eleştiride acele etmemek gerektiğini söyler. Çünkü yeni bir tarz yaratılmak istenmektedir. Buna uymak için dilin ve sanatçının zamana ihtiyacı vardır. Rastlanılan eksik ve kusurlar zaman içinde giderilecektir.

Ayrıca Servet-i Fünûn yazarlarının dil açısından başarılı pek çok eserleri olduğunu, eleştirmeye başlamadan önce bunların da gözden geçirilmesini ister. Bir Yazın

56. A. g. der., No: 374, s. 151.

57. A. g. der., No: 374, s. 151.

Tarihi'nden bir bölümü örnek gösterir. Burada eleştirilecek bir husus varsa söylenmesini ister. Hatta eleştirilmesi durumunda o bölümün doğru ve güzel olarak nasıl ifade edilebileceğini örneklemeye davet eder. Arkasından da bunu yapmadıklarını ve yapamayacaklarını, hatta bir tek cümleyi bile değiştiremeyeceklerini söyler ve onların itirazlarının nedenini açıklar:

" Bunun sebebi sırf rûhîdir. Mutavassıtlar bütün bu i'tirazlarında infi'âlât-ı nefîselerine mağlûb oluyorlar; meselâ ba'zıları bunlardan lâıyk olmadıkları bir hürmet ve rağbete intizâr ediyorlar. Ba'zıları da şu henüz dünkü çocukların - Evet bunu i'tirâf etmelidir - kendilerinin göremedikleri, yazamadıkları şeyleri yeni bir nazar ile görerek parlak bir üslûb ile ifâde ettiklerini müşâhade edince kıskanıyorlar; ben bu hakîkati bütün yazılarında 'aynen görüyorum." (58)

Nesip, Servet-i Fünûncuların bizim yapımıza, eğilimlerimize uygun düşmeyen Batılı düşünce ve duyguları aynen aktardıkları yolundaki eleştirilere de cevap veriyor. Bunu iki sebebe bağıyor:

" Ya bu fikirleri, bu hisleri edâ için o şiveyi daha muvâfık buluyorlar, yâhûd dâ'imâ o şivede yazılmış âsâr mütâla'a ettiklerinden kendileri de sâ'ika-yı i'tiyâd ile öyle yazıyorlar. Frengâne fikirlere gelince, bunları da bana kalırsa yalnız kendi zevklerine taba'iyet ederek başkalarının zevkini düşünmedikleri için nakl ediyorlar."(59)

Görüldüğü gibi Nesip, Edebiyyât-ı Cedîde'nin eksik ve kusurlu yönlerini kabul eder. Bunların başında kimi zaman aşırılıklara düşülmesi, ölçünün kaçırılması geliyor. Ancak

58. A. g. der., No: 374, s. 152.

59. A. g. der., No: 374, s. 153.

her şeye rağmen hem Edebiyyât-ı Cedîde'yi hem de onların bu kusurlarını savunur.Çünkü o,eksiklerin mutlaka giderileceğine inanır. Aşırılıklar zamanla törpülenecek, yenilikler hazmedilecek, hiç kabul edilemeyecek cinsten olanları ise muhakkak ki kullanımdan düşecektir.Nesip'e göre bu gelişmeler sonunda şu özelliklerde bir edebiyat oluşacaktır:

" Şark ile Garb'ın imtizâcından mütevellid bir edebiyât ki bütün elvân-ı dil-firîbiyle, bütün etvâr-ı nâzendesiyle bir müddet için cihânı kendisine meshûr edecektir." (60)

Nesip'e göre, Edebiyyât-ı Cedîde değerlendirilirken istisna sayılabilecek derecede olan bu aşırılıklar dışında ne olup olmadığına bakılmalıdır. Bütün bir hareket mahkum edilmemeli, objektif davranılmalı, kimi sorular çerçevesinde mesele değerlendirilmelidir. Bu bağlamda örnekler de verir. Fikret, A.Nadir ve ismail Safa'nın eserlerinde yenilik ve güzellikten öte bir şey görülüp görülemediğini sorar. Cevap bu soru cümlesinin içindedir ve olumludur. Bu eserlerde eleştirilecek bir şey yoktur.

Süleyman Nesip'in savunduğu hususlardan biri de taklitçi olmadıklarıdır. Edebiyyât-ı Cedîde'ye yöneltilen ağır eleştirilerden biri de taklit konusundadır. Nesip de arkadaşları gibi taklitçi olmadıklarını iddia eder.

Bilgi birikimi arttıkça, bilim ilerledikçe eski yerini bu ilerlemeye bağlı olarak yeninin ilerinin alması doğaldır. Nesip'e göre Osmanlı toplumu da ilerlemektedir. İşte kendileri bu ilerlemeyi temsil etmektedirler. Bu yeni düşünce ve duygular ilerlemenin bir sonucudur. Bu noktada Batı'yla benzerliklerin olması doğaldır. Çünkü Türk insanı Batı'daki ilerlemeyi izlemektedir. Ayrıca ilerleme ürünü olan şeylerin bir kısmı tüm insanları, dünyayı ilgilendiren ortak

şeylerdir. Ayrıca Nesip'e göre Batı'daki her düşünce, her duygu bize aynen girmemiştir. Hatta bir kısmı millî zevkimize uymaması, bir kısmı istidad ve şartların yetersiz olması nedenleriyle hiç kabul edilmemiştir. Bu gerekçeleri sıralayan Nesip sözü şöyle bağlar:

" Biz Avrupalıları taklid etmiyoruz. Kendi tedkîkât-ı rûhiyyemizle uğraşıyoruz. Fakat âsâr-ı garbiyyeyi de mütâla'a ediyoruz. Onların birçoğu bize güzel görünüyor, rûhumuza te'sir ediyor. Sonra biz de rûhumuza te'sir eden o eserlerin mevzû'ları için birer eser vücûda getirmek istiyoruz; yazdığımız şeylerin ba'zısı, 'aynı ma'lûmât ile mütehalîf olduğumuzdan birbirine benziyor. Fakat bu şebâhet bir mevzû'da bir seviyye-i 'ilmiyyede bulunduğumuzdan, ba'zı kere bir mevzû'u 'aynı sûretle gördüğümüzden neş'et eyliyor." (61)

Süleyman Nesip benzerlikler olduğunu kabul eder, ama bunları gelişmenin sonucuna ve kendilerinin Batılılardan eksik olmamalarına bağlar ve taklit ithamlarına karşı çıkar. Konularının tamamen Batılı olduğunu kabul ettiği "Riyâh-ı Leyâl" ve "Dans Serpantin" şiirlerini örnek vererek Batılıların bunları böyle yazmadıklarını, yazamayacaklarını söyler.

Süleyman Nesip, kendilerinin taklit etmediklerini kanıtlamak için başka örnekler verir. Siret'in "Tâir-i Garîb"inin duygu açısından Sully Prudhomme'un "Nid Brisé" şiiriyle aynı olduğunu, ama bu şiirler arasında bir benzerlik bulunmadığını söyler. Bu duygunun Prudhomme'den alındığı kabul edilse bile şiiri tamamen millî ve samimi bulur.

Cenap'ın "Handeler" adlı şiirinin de hayal açısından "Province"e benzediğini, buna dayanarak bu şiirdeki hayalin tercüme olduğunun söylenemeyeceğini belirtir. Cenap'ın da pek

ala o hayali yaratacak yetenek ve kudreti vardır. Buna mani bir durum göremez. Nesip bundan sonra Cenap'ı uzun uzun över. Cenap'ın, Safa'nın, A.Nadir'in, H.Nazım'ın, Fikret'in Batı edebiyatı yanında Doğu edebiyatını da çok iyi bildiğini belirtir. Çünkü Batı'yı taklitle suçlananlar aynı zamanda Doğu edebiyatlarını bilmemek ya da ona önem vermemekle de eleştirilmişlerdir. Nesip Edebiyyât-ı Cedîdecilerin isterlerse yüzlerce beyitlik kasideler oluşturabileceklerini söyler.

Nesip kendilerine karşı çıkan çevrelerin ortalığı böyle toz duman içinde bırakma nedenlerini sergilemeyi sürdürür. Eleştiri sahiplerinin çağın duygu ve düşüncelerini anlamadıklarını, hala eski kurallarla şiiri tanımlamaya kalktıklarını, bu kurallara uymayan ürünleri de şiirden saymadıklarını söyler. Ancak bu görüşe katılmayan Nesip, bu gürültülere önem vermemek gerektiğini belirtir. Edebiyyât-ı Cedîdecilerin şiirlerinin anlaşılmasız olduğu iddiasına da katılmaz ve eleştirenleri izansızlıkla suçlar. Hatta onların anlamadıkları şiiri anlaşılmasızlıkla suçlayarak kendi izansızlıklarını ört bas etmek istediklerini söyler.

Taklitten sonra millîlik üzerinde durur. Zaten taklit olan şey millî de olamaz. Nesip "Bütün hissiyyât ve temâyülât-ı milliye yine kendilerinde mi mütesahhıstır ki böyle hükmediyorlar" (62) diye sorduktan sonra yeni eserleri okuyanların sanıldığından daha çok olduğunu ve gittikçe de artacağını söyler. Birçok kişinin beğendiği şeyleri tüm toplum adına reddetme hakları olmadığını düşünür.

Şive-i beyan konusunda karşı eleştiriye geçer. Edebiyyât-ı Cedîde'ye hücum edenlerin hiçbirinin kendilerine özgü bir üslubu olmadığı yolunda eleştiride bulunur. Ayrıca şivenin, sarf ve nahiv kurallarına uygun cümleler kurmaktan

ibaret olmadığını vurgular. Bunu kendilerinin başardığını, hatta sırf doğru cümle kurmakla kalmayarak, icatlar içeren, son derece orijinal bir üslup oluşturduklarını belirtir.

Söz dönüp dolaşıp yine taklit konusuna gelir. Nesip, eleştiri sahipleri Edebiyyât-ı Cedîde'yi tamamıyla taklitçi olmakla itham ediyorsa bunu örneklemelerini ister. Nesip'e göre yapılan, Batı eserlerindeki birtakım güzellikleri bir konu gibi algılayıp, onunla ilgili duyguların ortaya konulmasıdır. Bunun örneklerinin Servet-i Fünûn'da fazlasıyla olduğunu söyler. Aşırı benzerlikler olduğunu bunun batıyla fazla ilgilenmekten ve kişi olarak aşırılığa yenik düşmekten kaynaklandığını kabul eder. Ama böyle de olsa acımasızca hücum etmek, karalamak yerine konuya tarafsızca yaklaşım, kabul veya reddetmeyi okuyucuya bırakmanın daha doğru olduğuna inanır.

Rakiplerine bir tavsiyede de bulunur. Onların kendi ruhlarını dinlemelerini, kendi duygularını yazmalarını, halka kişisel, özel yenilikler sunmalarını önerir. Bu tavır edebiyatımız için daha yararlı olacaktır. Fakat bunu yapmayacaklarına inanır. Çünkü, "İ'tirâz ictihâddan, yıkmak yapmaktan her vakt kolaydır. Meyl-i terakkî gibi 'aksilik de cibillîdir." (63)

Anlaşılmazlık konusuna da bir açıklama getirir. Bilimsel araştırmalar basit gibi görünen pek çok şeyin gerçekte karmaşık olduğunu ortaya koymuştur. Bu karmaşanın sırları tahlil yöntemiyle çözülmeye çalışılmış. Duygu ve düşüncelerdeki derinlik ve bunun ifadeye yansımaları yazılanların anlaşılmasında kısmen güçlüklerle yol açmıştır. Nesip'e göre dekadizm ve sembolizm bu nedenlere bağlı oluşmuştur ve doğal bir gelişimin sonucudur.

Nesip makalesinin sonunda kendilerinin dekadizmi de sembolizmi de tanımadıklarını, bunların hiçbirine bağlanmadıklarını söyler. Kendilerinin güzel ve güzellik karşısında duygularını, düşüncelerini, etkilenmelerini hiçbir kayıt altında olmaksızın ifade ettiklerini, burada kullandıkları yöntemler ve üslupları nedeniyle zaman zaman anılan hareketlere yaklaştıklarını kabul eder. Yoksa maksatları ne dekadandan ne de sembolist olmaktır. Mallarme'in "Sembolizm nâmında bir meslek tanımadığı ve kendisince meslek olamayacağı..." (64) düşüncesine katılır, yaptıklarının ya da yapmak istediklerinin yalnız ve yalnız duygularını anlatmak olduğunu ifade eder.

Bu makale gerçekten Edebiyyât-ı Cedîde'yi ve yapmak istediklerini ayrıntılı olarak ortaya koyar. Süleyman Nesip kendilerini savunurken kusur ve aksaklıkları da ortaya koyar. Bu kusurlara rağmen kendilerini ve yollarını haklı bulur. Kimi aşırılıkların zamanla itidal bulacağına inanır. Karalama ve tarizle bir anlayışı yıkmaya çalışmayı ve okuyucuyu olumsuz bir biçimde yönlendirmeyi doğru bulmaz. Okuyucu bu hareketi en iyi değerlendirecek kesimdir. Nitekim Nesip'in de belirttiği gibi Edebiyyât-ı Cedîde'nin okuyucusu her zaman olmuştur.

Süleyman Nesip'in "iki Söz Daha" adlı makalesine, Ahmet Rasim Malûmât'ta "Tekâmül ve Terakkî" (65) başlıklı iki bölümden oluşan yazıyla karşılık verir. Bu yazı dört sayı boyunca devam eder. Yazının ilk bölümünde Rasim bu makalesinden dolayı Nesip için olumlu, övgü dolu sözler

64. A. g. der., No: 374, s. 157 .

65. Ahmet Rasim'in "Tekâmül ve Terakkî" adlı bu yazısının 1 numaralı kısmı 133, 2 numaralı kısmı 134, 135, 136 numaralı Malûmât dergilerinde yayımlanmıştır. Aynı yazı Ahmet Rasim'in künyesini 66 nolu (bir alttaki) dipnotta verdiğimiz "Ömr-i Edebi" adlı eserinde de yer almıştır.

kullanır. Ancak edebiyatımızı tahlil eden bir makale olarak bu yazıda birçok konunun yeteri kadar açıklığa kavuşmadığını da belirtir. Yeni edebiyatçılar olarak ne yapmak istediklerini açıklayan, eleştirileri karşılayan Nesip'in yazısının başı ile sonu arasında aynı tutarlılığı göstermediğini, özellikle sona doğru gurur ve infial ile davranarak yazının ciddiyetini bozduğunu söyler. Ahmet Rasim, Nesip'in estetik konusunda söylediklerine de küçücük bir itirazda bulunur. İlk bölümün sonunda "Tekâmül ve Terakkî"nin yazılış nedenini şöyle açıklar: "... Vaktiyle yazmış olduğum (Muhâkemât-ı Edebiyye)de biraz da ben söylenmiş ve " Garb'ın âsâr-ı füyûzât-ı 'ilmiyyesinden istifâde edelim. Fakat Türk gibi yazalım." diye İsmail Safa Bey'e ilişmiş olduğumdan elbette bu makalede bana â'id bir hayli sözler bulunmaktadır. Binâen 'aleyh Süleyman Nesip Beyefendiye 'arz-ı ihtirâmât ederek bahsin vüs'ati hasebiyle makâlât-ı 'adîde ile meslek-i cedîdeye dâ'ir mahfûzum olan mütâla'atı birer birer ityân ve ba'zı isnâdâtı redd ve cerh ederek kendilerince meşkûk olan nikât-ı müdâvele-i efkâra ibtidâr eyleyeceğim." (66)

Görüldüğü gibi Rasim bir mutavassıt olarak kendini savunma ihtiyacı duyuyor. Nesip'in yazdıklarına da, eleştiriye muhatab olduğundan alınıyor. İkinci makalenin baş kısmını tamamen kendini savunmaya ayırmış. Bu savunmayı Nesip'ten yaptığı bir alıntıya dayandırıyor. Nesip yazısında mutavassıtların itirazlarının temelinde nefis kırgınlığı ile yeni edebiyatçıları kıskanmalarının yattığını söylemişti. İtirazların bir diğer sebebi olarak da mutavassıtların layık olmadıkları bir raqbet ve hürmet görmelerini ve bunu kaybetmek istememelerini gösterir.

Rasim bu sözlerle itham edilenler arasına kendisinin katılmasını kesinlikle kabul etmez. Hiçbir zaman nefis

kırgınlığına kapılarak yazı yazmadığını, tamamıyla ilerlemeyi savunduğunu, Malûmât'taki yazılarının bunları açık olarak kanıtlayacağını belirtir.

Ahmet Rasim, hürmet ve rağbet konusuna sözü getirir. Bu yoldaki eleştiriye "deryadil" yaratılıştaki bir kişi olduğunu, bu kişilerin hürmet ve rağbete hiç itibar etmediklerini söyleyerek karşılık verir. Ancak deryadil olanların dostlarına hürmet, eserlerine rağbet edebileceklerini, kendisinin bunların hiçbirini istemediğini ve belirtir. Böyle bir istek ve beklentisi olmadığından kendini bu konuda şaibe altında hissetmez.

Kıskançlık konusunda ise: "Bir parça te'emmül buyurmalı idiniz. Ben kimi kıskanabilirim. Eğer sizin yazılarınız bu mülke hizmet etmiş ise benimkiler de bu mülke hizmet için meydâna atılmışlardır." (67) karşılığını verir. Kendinden emin olarak konuşan Rasim bu üç şaibenin kendisine bulaşmış olduğu iddiasının isbatını ister. Ahmet Rasim, olumlu ve yapıcı eleştirilerin gençler üzerinde yararlı olduğunu, ancak gençleri teşvik maksadıyla kesinlikle müsamaha gösterilmemesini ister. Böyle müsamahayla bazı yanlışların belirtilmemesinin onların zararına olacağını düşünür. Kendi eleştirilerinin de garaz, kişisel kırgınlıklar ve hasedden tamamıyla uzak olduğunu, Edebiyyât-ı Cedîde'ye ve onların tüm eserlerine asla karşı olmadığını gibi, onların içinden güzel bulduğu kimi şiirleri ezberlediğini açıklar. Bu açıklamalar tabii ki bundan sonra yapacağı eleştirilerle ilgilidir. O ana kadar kendini savunmuş, bundan sonra Nesip'in makalesinde ileri sürdüğü düşünceleri ve eleştirileri ele alıp genel olarak değerlendirecek, kabul ya da reddedecektir.

Önce Nesip'in yazısından sıfatlar ve tamlamalarla ilgili bölümü aktarır. Nesip, o yazıda Edebiyyât-ı Cedîde'nin kullandığı sıfat ve tamlamaların garib bulunduğunu, fakat

ihtiyaçlar ve zorunluluklar nedeniyle bunlara başvurulduğunu belirtmiştir. Çünkü yeni duygu, düşünce ve hayallerin eski sıfat ve tamlamalarla ifade edilmeleri olanaksızdı. Nesip örnek olarak da "sâ'ât-ı semen-fam", "nây-ı zümürüd" ve "şikeste-reng-i sefâlet" tamlamalarını vermişti. Ahmet Rasim bu tamlamalara neden karşı olduğunu şöyle açıklar.

İlk olarak " Garib! Biraz da siz düşünün. Ben (Sâ'ât-i semen-fâm)ın ne olduğunu anlayamazsam kim anlayacak? Hattâ Cenap size şerh etmeseydi siz nasıl anlayabilirdiniz?" (68) diyerek anlaşılmazlık üstünde durur. O da bu tamlamaların anlaşılmadığını tekrar eder. Çünkü bunlar duygu, düşünce ve hayali örtmektedir. Ayrıca Rasim'e göre yeni duygu, düşünce ve hayaller sözcük olarak değerlendirildiğinden istiare ve mecaza ağırlık verilmiş ve böylelikle düşünce dağıtılmış, duygu boğulmuş, hayaller garipleşmiştir. Rasim bu tamlamaları adi bulduğundan onların ifade edeceği duygu, düşünce ve hayalleri de makbul ve muteber bulmaz.

Rasim, dile hakim olmayanların tamlama yaratmaya kalkmamalarını, öyle kaleme geldiği gibi yazmakla sağlıklı bir şey yaratılamayacağını söyleyerek Edebiyyât-ı Cedîde'nin tamlamalarını eleştirir; yeni sıfat ve tamlamaların yaratılmasında titizlik gösterilmediğini ima eder.

Ahmet Rasim ayrıca, imla konusundaki tartışmaları örnek göstererek, kimi müsamahaların dile zarar vereceğini, bunun vebalinin edebiyatçıya çıkarılacağını ve bu korku nedeniyle yeni tamlamalardan makbul bulunmayacağına inandıklarını eleştirmeye kendilerini mecbur görür. Bu arada " Hattâ (nây-ı zümürüd)e kimse ilişmediği hâlde siz makâle-i güzîdelerinizi yazarken ondan nevâ-yı cedîd çıkarmak hevesiyle böyle bir şey öttürmüşsünüz?" (69) diye Nesiple alay etmekten de geri

68. A. g. e. , s. 58.

69. A. g. e. , s. 59.

durmaz. Bu alay da yine savunmaya yöneliktir. Çünkü Süleyman Nesip, bu tamlamaları anlamak Servet-i Fünûn hareketini bütününüyle anlamak ile mümkündür diye düşünmektedir. Oysa eleştiri sahiplerinin Servet-i Fünûn'u ve temsilcilerini anlayacak izanları yoktur. Bu nedenle Nesip, bu tamlamaları izah etmeyi boş bir çaba olarak görmüştür. Rasim, Nesip'in bu sözlerini Servet-i Fünûn temsilcisi olmayanların idraksizliği ve aptallığına yorduğundan kendilerini savunur. Bu savunmayı Servet-i Fünûncularla alay etmek suretiyle yapar. Nay-ı zümürd'le başladığı alay işini, saat-i semenfami kullanarak sürdürür.

"Letâ'if-i edebiyeden olarak şunu da söyleyeyim ki biz (sâ'ât-i semen-fâm) terkîbinin sene-i devriyye-i tenkîdinde mi bulunuyoruz ki bu kadar terâkib-i sakîme mevcûd olduğu hâlde yine ondan bahsediyorsunuz." (70)

Ahmet Rasim bu idraksizlik ithamını ağır bulduğundan, kendilerinin anlamadığı "fikr-i edebî"nin ne olduğunu sorar.

"Lakin o fikr-i edebî dediğiniz şey nedir? Ne türlü bir mi'mârdır ki onun icâd ettiği şeyi biz anlayamıyoruz. Bâhusus teşrîh-i maksad ve tavzîh-i meslek husûsunda der-meyân ettiğiniz mülâhazât-ı 'umûmiyye sizin bulup meydana çıkardığınız, yalnız ta'kîb ettiğiniz mülâhazât mıdır ki o tür bir fikr-i edebîyi henüz anlayamadığımızı hükmediyorsunuz?" (71)

Rasim kimsenin kendisini dev aynasında görmemesini ve başkalarını yargılamamasını ister. Değerlendirme ve yargılamayı gelecek kuşaklara bırakarak ülkemizin gelişmesi için çalışmayı önerir. Çünkü gerçekleri değiştirmek olanaksızdır. Nesip'in de bunu bildiğini ve bu nedenle Edebiyyât-ı Cedîde'nin dil açısından kusurları olduğunu inkar

70. A. g. e., s. 60.

71. A. g. e., s. 60-61.

etmediğini söyler. Gerçekten de Nesip, makalesinde bunu kabul etmiş, ama Edebiyyât-ı Cedîdecileri dil kusurları açısından eleştirmemiştir. Hatta bu kullanımları teşvik etmiş, dilin yerli yerine oturmasını ise zamana bırakmıştır. Çünkü Nesip, o sakat ve garip cümleler içinde samimi ve kendiliğinden oluşan güzellikler ortaya konulduğuna inanmaktadır.

Rasim ise, kendiliğinden oluşan bu güzelliklerin şivemize uygun olmayan bir biçimde ifadesini zararlı ve tehlikeli bulmakta, bu düşüncenin Nesip'i tezat ve tenakuza düşürdüğünü iddia etmektedir.

" Hem garîb hem sakat olsun yine bedâîf' ile mâl-a-mâl bulunsun. Bu şimdiki terbiye-i zihniyyeye muvâfık beyânât-ı sahîhadan olamaz." Meselâ: Yüzü güzel, kalbi fesâda meyyâl, topal bir kıza hayran olanlara ne denilmek câ'iz ise size de öyle diyebiliriz." (72)

Ahmet Rasim, Nesip'in tenakuzlarını gösteren başka örnekler de veriyor. Örneğin Nesip, sakat cümleler kullanılmasının bir başka nedeni olarak alışılmış duygu ve düşünceleri de yeni ve etkili bir biçimde söyleme arzusu ile dilin olanaklarının zorlanmasını gösteriyordu. Oysa Rasim, bu görüşe katılmamaktadır.

" Tabî'at-ı ifâdeyi zorlayıp ihlâl eden efkâr-ı mevcûde değildir. Yenilik modasıdır. Lisânımızın her fikri ifâdeye kâbiliyyeti vardır. Fakat ona vukûf ister. Kopya ile asıl arasında mutlakâ fark vardır. Bunu makale-i güzîdeniz bize isbât ediyor." (73)

Rasim, Nesip'in yazdığı kısımların ifade açısından

72. A. g. e., s. 62.

73. A. g. e., s. 63.

kusursuz, tercüme ettiği kısımların ise muğlak ve mübhem olduğunu söyler. Sonra tüm Edebiyyât-ı Cedîde üyelerine döner ve onları kuralları bilmemekle suçlamadığını; bilerek ya da bilmeyerek kuralları çiğnediklerinden dolayı itiraz ettiğini belirtir.

Rasim'in çelişki olarak kabul ettiği bir başka durum da, Nesip'in Edebiyyât-ı Cedîdecilerin edebî nitelikli eserlerinde sakat ve garip cümlelere rastlanmasına karşın,, günlük, basit konularda yazdıklarında bu tür dil yanlışlarına rastlanmıyor yolundaki düşüncesidir. Bu durumda sokakta başka, edebiyat eserlerinin sayfalarında başka dil kullanma sonucu doğduğunu, bunun ise garabetlerin en büyüğü olduğunu belirtir.

Ahmet Rasim'in karşı çıktığı noktalardan biri yeniliği Servet-i Fünûncuların tekellerine almalarıdır. Rasim, Nesip'in mutavassıtlara meydan okumasını da normal karşılamaz. Meydan okuma olayı şudur: Nesip, onlardan tarizde bulunmak yerine Halit Ziya'nın "Bir Yazın Tarihi" adlı hikaye kitabından örnek olarak aldığı bir bölümü başka türlü ifade etmelerini istemiş ve böyle bir şeyi yapmadıklarını belirtmiştir. Nesip'e göre bunu beceremeyeceklerini bildiklerinden böyle bir işe hiçbir zaman kalkışmayacaklardır. Nesip'in bu düşünceleri Rasim'in gözünde bir meydan okumadır.

Bu meydan okumaya cevap veren Rasim, iki nedenle Nesip'in davayı kaybettiğini de söyler. Ona göre öncelikle Halit Ziya'nın yazı tarzını edebiyatın son noktası olarak görmek yanlıştır. İkincisi Bir Yazın Tarihi adlı eserden Nesip'in almış olduğu bir balkon sefasını anlatan kısımda yer alan alelade duyguları edebiyata bulaşan pek çok kişinin yazabileceğidir. Rasim'e göre bunda büyütülecek bir şey yoktur.

Rasim, Nesip'ten alıntılar yaparak onları cevaplamayı

sürdürür. Nesip yazısında Servet-i Fünûncuların eserlerinde bazı nisbetsizlikler olduğunu kabul etmiş, bunların zamanla hazmedileceğini belirtmişti. Ona göre zaman içinde hatalar azalacak, Doğu ile Batı'nın sentezinden güçlü, büyük, yeni bir edebiyat doğacaktır.

Rasim ise edebiyatımızın o anki görünüm ve gidişinden yola çıkarak bunun gerçekleşmesinin mümkün olamayacağını düşünmektedir. O, güçlü, yeni Doğu-Batı sentezine dayanan ve millî bir edebiyat için yapılması gerekenleri aşağıdaki sekiz maddede toplar.

1. Fikr-i intihâlin ebediyyen zihinlerden ihrâcı
2. Avrupa edebiyâtını bu derece-i müterakkiyyeye îsâl eden mü'essirât-ı hâriciyye ve dâhiliyye ve zâtiyyenin tetebbu'u ve tedkiki ile hüviyyet ve ma'neviyyetini anladıktan sonra onlar gibi düşünüp Türk gibi yazmalı. Ya'ni ihtisâsât ve tasvîrât bütün bir Türk ihtisâsât ve tasvîrâtı olmalı.
3. Mâdemki Şark ve Garb'ın ittihâdından mütehasıl bir edebiyâta mâlik olacağız, Şark edebiyâtına da vukûf-ı tâm hâsıl ederek şimdi bizim vukûf ve 'irfânımız gibi insânı mutavassıtîn gürûhuna sokacak hâl-i mütereddidâneyi izâle etmeli, hiç olmazsa Türklük hissiyyâtını benimsemeli.
4. Hissiyyât-ı 'âliyyeyi yalnız kendimiz için yazıp okumak tarîkini iltizâm etmeyerek milletin muhtâc olduğu ma'lûmât-ı 'umûmiyyeyi yazılarımızla ta'mîm ederek ve bunun için dahi 'ulûm ve fûnûn-ı edebiyeye ve ahvâl-i hissiyye-i millete ve şerâ'it-i içtimâ'iyemizle 'âdât ve ahlâk-ı ümmete ittîlâ' hâsıl eylemeliyiz. Tâ ki kalem dediğimiz nâsir-i 'irfân bizden me'mûl ettiği feyzi alsın.

5. Bizim terâkib-i cedîde ihtirâ'ıyla cebr-i tabî'at değil tebdîl-i fikr ve mesreb ettiğimizi gösteren reh-i nâ-refteye sapılmadan evvel düşünmek denilen hâlet-i dimâğîyyeye cereyân-ı tâm vererek te'mîn-i terakki edecek makâsıd-ı 'âliyye-yi edebîyyeye doğru akıp gitmeyi öğrenmeliyiz.
6. Bir yerde 'ulûm ve fûnûn terakkî edemeyince edebîyyâtın terakkî ettiği görülemediği bedîhiyyât-ı târîhiyyeden olduğunu ve bizde ise terakkî etti denilen edebîyyâtın Frenk, 'Acem, 'Arab, Latin, Yunan ve sâ'ireden dökülüp gelen enkâzdan yapıma derme çatma bir şey bulunduğunu tarafeyn teslim eylediği cihetle evvelâ kendimiz bir tarîk-i mesâ'î keşfederek o yolda çalışmalıyız. Bu türlü çalışmazsak efkâr-ı sâ'ire hammâlı oluruz. O zamân hissiyyât-ı edebîyye nâmına Yeni Câmi' 'arz-ı hâlcileri gibi dâ'imâ bir başkasının efkâr ve mülâhazâtını yazmak tehlikesine uğrarız. Onun için bu noktayı nazar-ı dikkat önünde bulundurmalıyız.
7. Mukaddeme-yi âsârı daha şimdiden sizin ve bizim taht-ı i'tirâfımızda bulunan Frenk mukallidliği ile berâber muhtelifât-ı kudemâdan olan 'Acem ve 'Arab tarafdârlığını kimde görür isek derhâl mu'âhezât-ı şedîde ile onu ortadan izâleye bezl-i mukadderet eylemeliyiz. Tâ ki kıvâm-ı hissiyyât-ı millîyyeye bu yüzden halel gelmesin. Ya'ni taklîde tabî'î nazarıyla bakmaktan vaz geçerek efkâr-ı sâlime-yi mevcûdâneye kuvvet vermeliyiz.
8. Üstâd-ı sâhib-kemâlin tehzîb ve ıslâh-ı lisân hakkındaki mütâla'atına bir vûs'at-i ma'kûle dilimizi düzeltmeğe ve imlâmızı imlaya getirmeye çabalamalıyız. Yoksa sizin bizim si'r dediğimiz leyâlî-i telâkî, vedâ', tahattur, bilmem nere tahassüsâtı, sabâha karşı, zekâ, dehâ gibi söylenmelerle te'sîs-i edeb edemeyiz. Fûnûn-ı edebîyyenin

her şu'besinde muhtassîn yetiştirmeğe gayret etmeliyiz."
(74)

Ahmet Rasim'e göre bu sekiz maddenin hayata geçirilmesiyle hem millî, hem yeni, hem de Doğu ile Batı'yı en güzel biçimde sentez edebilmiş bir edebiyat ortaya çıkacaktır.

Daha sonra Rasim, Süleyman Nesip'in " Asâr-ı cedîde âsâr-ı Garbiyyenin taklîdidir diyorlar. Ve bize "dekadan, simbolist" gibi ba'zı sıfatlar veriyorlar. Eminim ki bu hükümleri hiç bir mukâyeseye müstenid değildir." (75) sözlerini alarak bu üç cümleye ayrı ayrı cevap verir.

Rasim, önce taklit üzerinde durur. Çünkü Edebiyyât-ı Cedîdeye yöneltilen en ağır eleştirilerden biri taklitçi olmalarıdır. Ancak gerek başka Edebiyyât-ı Cedîde savunucuları gerekse Nesip taklitçiliği kabul etmezler. Ama Nesip, bazı Batılı eserlerle Servet-i Fünûncuların eserleri arasındaki kimi benzerlikleri ele alır ve bunların taklitle ilgisi olmadığını yolunda savunma yapar. Sonra taklit konusuna geniş bir perspektiften yaklaşır ve düşüncelerini ortaya koyar. Rasim'in taklit konusunda görüşü ise şöyledir:

"Güzel bir şey'e taklîd etmeyi reddetmek vehleten ma'kûl görünmez. Fakat bizim nokta-yı nazarımızdan ma'kûl değildir. Biz, taklîddir. Fikr-i taklîd hiç bir zaman makbûl olamaz, taklîd ne mertebede güzellik hâsıl ederse etsin o güzellik yine sahtedir. Biz kendi güzelliğimizi gösterelim." (76)

Rasim burada yukarıdaki maddelerden 2 ve 6. maddelerde yer alan düşüncelerini tekrar etmiş olur. Başka ulusların

74. A. g. e., s. 68-69-70.

75. A. g. e., s. 70.

76. A. g. e., s. 71.

edebî gelişmelerini dikkatle takipten yanadır. Ama onlar gibi yazmayı ve taklide düşmeyi asla kabul etmez. Bu konuda Edebiyyât-ı Cedîde'yi eleştirmelerinin bir nedeni de gençlere kötü örnek olmalarıdır. Bu taklidin zararı gösterilip, taklit reddedilmezse gençler o yolu cazip bulabilir. Bu durum hem dili hem de edebiyatı olumsuz etkileyecektir. Rasim bu eleştirilerinin olumlu sonuç verdiğini de iddia eder. Çünkü Nesip bile bazı aşırılıkları, kusurları kabul etmiş ya da etmek zorunda kalmıştır.

İkinci olarak dekadan sıfatı üzerinde durur. Bu sıfat bizde eleştiri ve alay içerikli olarak olumsuz anlamda kullanılmıştır. Rasim bu olumsuz anlamın bize uyduğunu söylüyor.

"Asâr-ı cedîde dediğiniz makâlât ve eş'âr arasında başlayan seyyi'ât-ı kalemiyye bizi i'lâ etmekten ziyâde inhitâta da'vet eylediği ve efkâr-ı Frengâneye temesşük ederek fikr-i taklîdi ileriye sürenlerin bu hâline bizce (dekadans) demek tabî'î bulunduğu için dekadan sıfatı o hâl ile muttasıf olanlara atfedildi." (77)

Rasim Batı'daki dekadanlık tartışmalarını izlediğini, dekadanlığın edebiyat için önemli bir gelişme olduğunu bildiğini, ancak oradaki dekadanlığın bizimkiyle kıyas edilemeyeceğini de belirtir. Hatta keşke onların dekadansı ve dekadanları bizim olsaydı diye düşüncesini ortaya koyar ve bunun mümkün olamayacağını çok iyi bildiği için de hayıflanır. Sembolizm'i de gerçekten zor bir hareket olarak değerlendirir ve bizde yazılanlara sembolist demenin yersizliğini ifade eder.

Ahmet Rasim artık Osmanlı'nın bir medeniyet oluşturma zamanının geldiğini, ama bu medeniyetin öncelikle Doğu'nun

güzelliklerini göstermesi gerektiğini belirterek tercihini yapar. Bu medeniyet kurulurken bilim, fen ve sanat temel alınmalı, kesinlikle taklitten kaçınılmalıdır. Rasim bunun yapılamadığını ve bizim en büyük hastalığımızın taklit olduğunu vurgular. Nesip'in Edebiyyât-ı Cedîde'de rastlanan düşünce ve duyguların şimdiki medeniyetimizin ürünü ve tamamen kendi malımız olduğunu söylemesine de şiddetli tepki gösterir.

"Hangi ma'lûmât, hangi medeniyyet? Ma'lûmât-ı mütercüme mi? Hani ya bizim terakkiyyât-ı 'umûmiyye mu'arrızına takdîm edeceğimiz mahsûlât-ı mahalliyye, hani ya bizim tevârih-i cedîde-yi mu'teberede (Medeniyyet-i 'Osmâniyye) ser-nâmesiyle sermâye-i fahr ve mübâhatimiz! Hani ya devr-i edeb-i hâzırın yetiştirdiği dâhîler? Hani ya bizim hissiyyât ve efkâr-ı tabî'iyemizle müzeyyen olan sahâ'if-i makbûle, haniya bizim efkâr-ı müşterekeden olduğunu der-meyân ettiğimiz efkâr-ı hayriyye ve hissiyyât-ı insâniyyemiz? Neredeyiz? Utandım? Nâ-ümid kaldım." (78)

Rasim olumsuz anlamlar yüklediği sorularla aslında hiç de iyi ve ileri bir durumda olmadığımızı sergiler. Yazısının bu ve bundan sonraki kısımları bir hayli duygusal özellik gösterir. Bu kısım zaten "size ve bize" (79) hitabıyla başlamıştır. Burada hem Edebiyyât-ı Cedîde'yi hem kendilerini hem de diğerlerini eleştirir. Batı'daki gelişmeleri de yeterince izleyemediğimizi vurguladıktan sonra, oradaki çalışma yöntemlerini, kütüphanelerden taşan seçkin eserleri dikkate almamız halinde ne yapıp yapmadığımızı göreceğimizi belirtir. Rasim'e göre en büyük eksikliğimiz tembellik, araştırma- inceleme ile okuma-fikir yürütme arasındaki farkı bilmemektir. Rasim iğneyi kendine batırmak kabilinden olarak "Ey mutavassıtîn! Biz de biraz düşünelim. Mühim bir mes'ele

78. A. g. e., s. 80.

79. A. g. e., s. 79.

pîş-gâh-ı te'emmülümüzde duruyor. Bunu halletmeden hiç bir cihete imâle-i niğâh etmeyelim." (80) diyerek kendisi gibi düşünenlere seslenir. Arkasından Nesip'e döner ve onun verdiği örneklerden yola çıkarak Edebiyyât-ı Cedîde ürünlerinin Batılı sanatçılarıinkiyle benzerliklerini değerlendirir. Böylelikle söz yine taklide gelmiş olur.

Rasim, Nesip'in verdiği örnek olan Prudhomme'in "Nid Brisé"ini alır. Nesip bu şiirle Siret'in "Tâir-i Garîb"i arasında duygu yönünden bir benzerlik olduğunu, ancak Siret'in aynı duyguyu başka tarzda ve hatta daha samimi olarak ifade ettiğini söylemişti.

Rasim ise biraz ayrıntıya girer ve içerik açısından değerlendirme yapar ve daha başta düşünce açısından bir tezatla karşılaşıldığını söyler. Arkasından başka yanıtları da ortaya koyar. Prudhomme'un aynı şiirinin meziyetlerini sayarak Siret'i onunla karşılaştırmayı abes bulur. Bu eleştiriyi yaparken Siret'in kimi yönlerini över ve onu takdir ettiğini belirtmekten geri durmaz. Ayrıca ilerde bir Prudhomme olabileceğini belirtir. Bunun için şairliğin gerektirdiği özellikleri arayıp, bulmak ve kazanmanın şart olduğunu vurgular.

Ahmet Rasim, bu değerlendirmeyi yaparken bazı yazar ve eser adları sayarak, Nesip ve diğer Edebiyyât-ı Cedîdecileri, bunları ve bu yazarların başka eserlerini okumamak, ünlü eleştirmen Akademi üyesi Jül Lematre'i hayran bırakan Prodhomm'u bile anlamamakla suçlar. Böylelikle dolaylı da olsa hem Fransızca'ya hem Batı edebiyatlarına vakıf olduğunu, hatta bu anlamda ilerlemeyi kendilerine ait gören Edebiyyât-ı Cedîdecilerden önde olduğunu ima eder.

Nesip'ten bir alıntı daha yaparak bu şiirlerdeki duygu benzerliğinin tevarüd ile açıklanamayacağını, hatta taklitten de öte bunun duygu intihali olarak değerlendirilmesinin en doğrusu olacağını söyler. Çünkü Nesip Batı eserlerinin kendilerine güzel geldiğini, bu yüzden o konularda duygularını aktaran şiirler yazdıklarını söylüyordu. Ayrıca kendilerini taklitte suçlayanların daha çok şiirlerinin sone vs. oluşu gibi biçim benzerliklerini alelade bir surette eleştirdiklerini belirten Nesip'e Ahmet Rasim, içerik (özellikle duygu) benzerliğini göstererek karşı çıkar. Bu benzerliği tevarüd sınırı dışında görür, hatta taklitten öte bir duygu intihali olarak değerlendirir.

Rasim, Nesip'in "Hangi Frenk şâiri Cenâb Beyin "Riyâh-ı Leyâl" i zemininde bir şi'r yazmıştır."(81) sorusunu bir gaflet belirtisi olarak gördüğünden cevaba layık görmez. Aslında hem Rasim hem başka mutavassıtlar bu şiiri takdirle karşılamışlardır. Ancak Rasim'de Edebiyyât-ı Cedîde'ye karşı bir güvensizlik vardır. Bu nedenle Riyâh-ı Leyâl'in de taklit olmadığını kimsenin ıspat edemeyeceğini söyler. Her şiir için böyle bir kuşku duyulabileceğini belirtir.

"Dans Serpantin" şiiri de Nesip tarafından söz konusu

edilmiş, içerik açısından Batılı olmakla birlikte Batılı şairlerin böyle "Dans Serpantin" yazmayacağı söylenmişti. (82) Rasim ve taraftarları bu şiir için bir eleştiride bulunmamışlardır. Ama Nesip söz edince Fikret'in birçok güzel şiiri yanında "Dans Serpantin"e davet edilmelerini " Biz sevdâ-yı rakstan çoktan vazgeçtik. Hem alafranga oyunlara gelemeyiz." (83) diyerek alayla karşılar.

Nesip'in bir başka örneği Cenap'ın "Handeler" şiiriydi. Nesip bu şiirle birlikte Cenap'ı da övmüştü. Bu övgü Cenap'ın birçok olumlu özelliğinin ortaya konulması biçiminde yapılmıştı. Rasim bunların aksini hiçbir zaman iddia etmediklerini, Cenap'ı kendilerinin de olumlu buldukları yönleriyle takdir ettiklerini söyler. Bununla birlikte Cenap'ın, şiir yerine tıpla uğraşmasını daha uygun ve ülke için yararlı bulur.

Sonuçta tüm yetenek ve başarılarına rağmen Cenap, Nesip, Siret de dahil olmak üzere tüm Edebiyyât-ı Cedîde üyelerini taklitle, Fransızca bilen insanların çokluğu nedeniyle de Fransız edebiyatını taklitle, suçlar. Bu taklit karşısında en olumlu görevi de Mutavassıtların yaptığını söyler.

" Bereket versin ki mutavassıtın dediğimiz muharrirîn-i fakîreye! Bereket versin o müstehzîlere ki sizi yavaş yavaş dâ'ire-i i'tidâle rücû' etmeye mecbûr eyleyerek âsâr-ı âhîrenizde biraz vuzûh göstermeye sevk ettiler. Yoksa kelime ve histen mürekkeb olmak üzere ortaya her hafta ortaya bir komedya çıkacak idi." (84)

Rasim'e göre mutavassıtlar edebiyatta dengeyi

82. Süleyman Nesip, "İki Söz Daha", Servet-i Fünûn, No:374, 30 Nisan 1314, s.154.

83. A.g.der., No:374, s.92.

84. A.g.der., No:374, s.94.

sağlamaktadır. Rasim bu sözlerinin öznel olmadığını, istenirse Servet-i Fünûn'dan deliller gösterebileceğini belirtir.

Bu yazısında Rasim'in bir düşüncesiyle daha karşılaşırız. O da şiire karşı görünmesidir. Rasim edebiyat yanında güzel sanatların başka dallarıyla da ilgilenir. Şarkıları, besteleri, vardır. Hatta zamanında yeni tarz şiirler de yazmıştır. Buna rağmen şiire karşıdır. Bunun nedeni ise şiirin dilimize zarar verdiği düşüncesine bağlanmasıdır. Çünkü ona göre yeni tarzda yazılan şiirler hem şiveye hem de millî zevkimize aykırıdır. Bu nedenle şiire düşmanlık gösterir. Ondaki bu düşmanlık keşke şair ve şiir olmasaydı diyebilecek kadar ileri düzeydedir. Şiire böyle soğuk bakarken gerek kendisinin gerekse Edebiyyât-ı Cedîde'yi eleştiren başkalarının "roman, bir eser-i edebi veyâhûd fenni tercüme eylediği zaman" (85) kesinlikle olumsuz söz söylemediklerini belirtiyor. Bu bir cümlelik alıntı onun şiiri bir edebî ürün olarak görmediğini ortaya koyar. Ayrıca yine burada Ahmet Rasim'in tıpkı Tanzimatçılar gibi edebiyattan mutlaka sosyal, toplumsal ve ahlakî bir yarar beklediği anlaşılmaktadır. Her şeye rağmen Ahmet Rasim'e karşı insafsız davranmamak gerek. Aslında onun tüm çabası sağlıklı bir dil oluşturmak içindir. Bu nedenle bir tercih yapmak zorunda kalmış ve tercihi dilden yana olmuştur.

Ahmet Rasim, Nesip'in makalesine cevap verirken onu devamlı aynı şeyleri tekrarlamakla itham eder. Fakat kendisi de dönüp dolaşıp iki üç nokta üzerinde durur. Makalede Nesip'e cevap verdiği için savunma yapan kişi ve taraf konumundadır. Bu savunmada genel olarak ılımlı bir tavır sürdürmeye çalışır. Zaman zaman hücumla geçip, alay ettiği de olur. Aslında şu nokta da ilginçtir. Ahmet Rasim, Nesip'in hemen hiçbir düşüncesini benimsemez, hepsine itiraz ederse de

eleştirdiği makalesinden bahsederken bile "makale-i güzininiz" demeyi hiç ihmal etmez. Fakat yazısının sonuna kadar aynı yumuşaklığı ve saygılı tavrı sürdürmez. Sona yaklaşırken siz biz karşılaştırması içinde hücumun dozunu artırır.

Nesip'in bizi anlamıyorlar demesine "Siz yazdıklarınızı anlıyor musunuz? Biz neden anlamaktan mahrum olalım"(86) , " Bütün kavmin kuvve-i fâhimesi sizde mi müteşahhıstır ki bizi anlamamakla itham ediyorsunuz."(87) " 'Acabâ sizin sâlik olduğunuz meslek-i cedîdede techîl ve tahmîk ve 'umûmdan istisnâ gibi şeyler de mi var? İstifâde arzûsunda bulunanlara anlamıyor derlerse ifâde edecekler onlara ahmak mı demelidirler?" (88) gibi içinde imalar ve cevaplar bulunan sorularla karşılık verir. Aynı yazıda arada bir de, "Biz Avrupa'dan tahsil ettiğimiz ma'lûmâtı bütün eserlerimizde gösteriyoruz. İster iseniz sizin yazdığınız estetik, intikâd parçalarıyla o türlü manzûmeler de yazalım. Bunlar bizim için en kolay iştiğâlâtıdır. Fakat siz hakâyık-ı ictimâ'iyemizle müzeyyen bir makâle yazın da görelim." (89) yolunda meydan okur. Yine Edebiyyât-ı Cedîde'yi ve yaptıklarını örnek alarak neye taklit, neye tercüme, neye sirkat denileceğini açıklar ve Edebiyyât-ı Cedîdecilerin eserlerinin çoğunun bu üç sınıftan birine sokulacağını belirtir. Ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar köhne düşünce ve hayal, garip tamlama, sakat cümleleri kimseye kabul ettiremeyeceklerini, çünkü karşılarında "mutavassıtîn"i bulacaklarını söyler.

Bu yazı Malûmât dergisinde 4 sayı süren bir tefrika halinde yayımlanırken Hüseyin Cahit de Edebiyyât-ı Cedîde'ye

86. A. g. der., No: 374, s. 101.

87. A. g. der., No: 374, s. 101.

88. A. g. der., No: 374, s. 102.

89. A. g. der., No: 374, s. 104.

yönelik eleştirilere cevap kabilinden "Edebiyyât-ı Cedîde, Menşe ve Esâsları" (90) başlıklı yazısını Servet-i Fünûn'da yayımlar. Bu yazıda Edebiyyât-ı Cedîde'nin doğuşu ile karşılaştıkları tepkilerin bir özetini yapar ve hareketin esasları hakkında kısa bilgi verir. Bu arada gösterilen tepkilerin yersizliğini de belirtir. Nitekim her şeye rağmen belli bir süre sonra bu eleştiriler kesilmiş ve hareket kendini ıspat etmiştir.

Hüseyin Cahit söz konusu yazısında dünyada hiçbir olay, durum, gelişmenin birdenbire, kendiliğinden ve her şeyden bağımsız olarak meydana gelemeyeceği görüşünden yola çıkarak, Edebiyyât-ı Cedîde'nin hangi temeller üzerine oturduğunu anlatır. Bu hareket, ta Selim devrinde temelleri atılmış olan, kendini Tanzimatla birlikte tam anlamıyla ortaya koyabilmiş bir değişim ve yenilik hareketinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Hüseyin Cahit'e göre marifet kuşu çoktan Irak vedilerinden Endülüs sahralarına uçmuştur. Avrupalılar bu kuşu kendilerine alıştırmış, beslemişlerdir. Bilim, bilgi, hikmet orada gelişmiştir. O halde yapılacak şey onu şimdiki yerinden almaktır. İşte Tanzimat bunu yapmaya çalışmış ve yolunu Batı'ya yönelmek olarak çizmiştir.

Edebiyat da bu yolu izlemiş, Batı'daki bilgi ve gelişmenin gereklerine uymuştur. Tanzimatla birlikte Sezai Bey, Ekrem, Hamit, Kemal ve başka yenilikçi sanatçılar divan edebiyatını dışlayan yeni, Batılı bir edebiyat oluşturmuşlardır. Edebiyyât-ı Cedîde işte bu temelin üzerine bina edilmiştir. Cahit, bu hareketi oluşturan sanatçıların çoğunun başlangıçta birbirini yakından tanımadıklarını söyler. Onları bir araya getiren neden birkaç yabancı dili iyi bilmeleri ve bu sayede Batı kültür ve edebiyatını tanımaları ve bu koşullarda bir edebiyat yaratma arzusunu

90. Hüseyin Cahit, "Edebiyyât-ı Cedîde Menşe ve Esâsları", Servet-i Fünûn, No:376, 14 Mayıs 1314.

taşımalarıdır. Cahit, Servet-i Fünûncuların iddia edildiği gibi dekadanlığı savunmadıklarını, ve ayrıca savunmalarının da mümkün olmadığını şu satırlarla açıklar:

"İşte edebiyât-ı cedîde-yi hâzıra böylece sâ'ika-yı zamân ile hayât bulmuştur. Yoksa "Dekadanlar" makâle-yi ta'rîziyyesinde vehm olunduğu gibi Fransız meslek-i âhire-yi edebiyyesinden - Artık Fransa'da bile vücûdu kalmamış denilebilecek kadar sönüp geçmiş olan dekadizmi Türkçe'ye tatbîk etmek isteyen birkaç gencin kesb-i teferrüd için düşünüp taşınıp bulmuş oldukları bir vesîle-i istihâr değildir." (91)

Cahit Edebiyyât-ı Cedîde'yi zamanın bir gereği olarak görür. Çünkü bu yolu Tanzimatçılar açmıştır. İlerleme yolunu artık geriye döndürmek mümkün değildir. Ayrıca bu kişiler hem en ileri derecede tahsil görmüş, hem birkaç Batı dili bilen bilinçli, bilgili, kültürlü insanlardır. Böyle bir hareketi oluşturmak için de özel bir çaba harcamamışlardır. Şöhrete hiç ihtiyaçları yoktur. Hemen hepsi o dönem edebiyatının en iyileri olduklarını kabul ettirmişlerdir. Cahit bu konuda örnekler de verir. En çarpıcısı dekadandan başı olarak gösterilen Cenap'ın, Midhat tarafından Tercümân-ı Hakikat sütunlarında abartılı sayılacak biçimde övülmesidir. Cahit, bu övgülerden sonra, dekadandan diyen ancak bir müddet sonra bundan vazgeçenin de yine Ahmet Midhat olduğunu sözlerine ekler.

Sonuçta bu tarizlere rağmen Tanzimat'ın hayırlı bir halefi olan Edebiyyât-ı Cedîde hareketinin kendini kabul ettirip Tanzimat edebiyatını çok aştığını söyler. Fakat esas hiçbir zaman değişmemiştir. Cahit'e göre bu da Batı'dan yararlanmaktır. Tanzimat'ta da Edebiyyât-ı Cedîde'de de asıl amaç Batı'yı taklit değil, Batı'yı tanımak ve oradan

yararlanmaktır.

" İste Edebiyyât-ı Cedîdemizin en esâslı, en şümüllü râbıta-yı i'tilâfı bu noktadır. Avrupa'dan doğrudan doğruya taklîd değil, Avrupa'dan yalnız bütün 'âlem-i insâniyyete kâbil-i tatbîk kavâ'id-i 'umûmiyye alınacak; sonra bunlar zamânımıza, mekânımıza, istidâdımıza göre bizde millî semereler husûle getirecek. Meselâ san'at nedir, bundan maksad ne olabilir, bunun kâ'ideleri nedir, Avrupa meşâhîr-i üdebâsı ne sûretle çalışmışlar, ne yapmak istemişlerdir, ne sûretle hareket ettikleri zamân muvaffak olmuşlardır? İste buraları görölerek, gösterilerek 'ulûm ve fünûnun terakkiyât-ı hâzırası ta'kîb olunarak isti'dâd-ı millî dâ'iresinde bu terakkiyât bizde de husûle gelecektir." (92)

Cahit, bu yararlanmanın sınırlarını tamamen teknik düzeyde ele alır. Yoksa körü körüne Batı edebiyatını taklit etmenin hiçbir yarar getirmeyeceğini çok iyi bilir ve bunu en sade bir estetik kitabı okuyan insanın da bileceğini belirtir. Cahit makalesinin buraya kadar olan kısmında kendilerini savunurken objektif davranmış kendilerine karşı çıkanlara tarizkar bir tavır içine girmemiştir. Ancak makalesinin sonunda İkdâm gazetesinin Paris muhabiri Ali Kemal Bey'in tavrına dikkat çeker. Onu kimi özellikleriyle övdükten sonra birçok yönüyle de eleştirir. Öncelikle onun bir brans seçmediği hemen hemen her konuda yazılar yazdığı üzerinde durur. Cahit'e göre bu yazıların çoğu Fransız gazetelerinden çeviridir. Cahit, Ali Kemal'in bu yazıları, kendisi yazıyormuş gibi okura sunduğunu da söyler. Bilindiği gibi Ali Kemal yazılarıyla halk arasında epey ün kazanmıştır. Cahit'in gözünde bu ünün sebebi tabii ki onun intihallerinin halk tarafından bilinmemesidir. İntihalleri açıklansa bile, Ali Kemal'in bir yandan Fransızca gazetelerin

Türkiye'de yaygın olarak okunmamasından yararlanarak, bir yandan buna başka maharetlerini ekleyerek işin içinden sıyrıldığını belirtir. Ali Kemal'e böyle yüklenmesinin asıl sebebini ise şu satırlarda görürüz:

" Arada bir - 'adedce kesir bir sınıf kâr'inin hüsn-i teveccühünü celb için - Garb hayâtından, edebiyât-ı cedîdemizin fenâlığından şikâyet etmeyi de unutmamıştır. Fakat hüsn-i teveccüh celb etmek, bir şöhret-i sehîle istihsâliyle yazılarına mahrec tedârik eylemek ihtiyacı düşünülecek olursa bu ma'zûr görülür." (93)

Görülüyor ki Ali Kemal de Batı'da olmasına, Batı'yı tanımasına rağmen bu özellikteki Edebiyat-ı Cedîde hareketine eleştiriler yöneltmektedir. Cahit'in belirttiği gibi bu onun eski edebiyat taraflısı olmasından çok, dikkatleri üzerinde toplama arzusundan kaynaklanmaktadır. Tabii ki onun mutavassıtlara bu dolaylı desteği Edebiyat-ı Cedîdecileri üzerken, diğerlerini sevindirmiş ve Ali Kemal'e sarılmalarına neden olmuştur. Çünkü Ali Kemal halkı kandırarak da olsa bir etkinlik sağlamıştır. Bu şartlarda onun takip edilmesi gerekir. Cahit'in yaptığı ise meydanın boş olmadığını hatırlatılmasıdır. Böylelikle bir savaş başlamış olur. Bu savaşın gidişi Ali Kemal'in tavrıyla belirginlik kazanacaktır. Cahit de bunu ifade eder ve bekleyiş devresine girer.

Cahit bu makalenin arkasından yine Servet-i Fünûn'da bir makale daha yayımlar. " Ondokuzuncu Asrın Temâyülât-ı Rûhiyyesi Dekadizm- Sembolizm" (94) adını taşıyan bu makalede Fransa'da bu iki hareketin hangi temeller üzerinde

93. A. g. der., No:376, s.186.

94. Hüseyin Cahit, " Ondokuzuncu Asrın Temâyülât-ı Rûhiyyesi Dekadizm-Senbolizm", Servet-i Fünûn, No:377, 21 Mayıs 1314.

kurulduğunu anlatır. İşi ta klasisizme kadar götürür. Klasik dönemden son döneme kadar Fransız edebiyatını ve edebî hareketleri değerlendirir. Gerçekçilikle birlikte gelişen dönemi bir inhitat dönemi olarak kabul eder. Bu dönemde bilim ve fennin gelişmesi edebiyatı etkilemiş ve özellikle gözlem yönteminden yararlanılarak insanlar sefaletleri, aczleri ve her türlü kusurlarıyla, kısaca oldukları gibi yansıtılmışlardır. Bilim, fennin gelişmesi, buna bağlı olarak kimi sorunların doğması zaman zaman edebiyatı da olumsuz etkilemiştir. Cahit'e göre bu sonuç, edebiyatın yanlış olarak değerlendirilip yargılanmasına neden olmuştur. Cahit bu konudaki düşüncesini şöyle aktarır:

" Hâsılı Fransa fikr-i tahlîl ve mu'âhezenin ifrâtından, edebiyâtın çokluğundan, 'ulûm ve fûnûnun kesretinden, medeniyetten hastadır. Bunun âsâr-ı edebiyedeki neticesini gören sâfdiller, mürâ'iler edebiyât fenâ derler. Edebiyyât fenâ, edebiyât marîz değil; asıl fenâ olan, marîz olan hey'et-i ictimâ'iyedir. Hem de ne hey'et-i ictimâ'iyeye!"
(95)

Buna göre sosyal hayattaki hastalıklar edebiyata da sirayet etmiştir. Yoksa edebiyat kendiliğinden kötülük doğurmaz ve taşımaz. İşte Fransa'da sosyal hayatın bu hale girmesi bir inhitat devrine yol açmıştır. Bu inhitatın edebiyattaki görünümü ise 1883'ten sonra dekadizm ve sembolizm olarak adlandırılmıştır. Cahit bizim 1896'dan sonra oluşturduğumuz edebiyatın dekadan ya da sembolist olması konusunda ise şu tespitite bulunmaktadır:

"Fransa'da 1883 senesinden sonra zebânzed olmaya başlayan dekadizm ve sembolizm edebiyâtları böyle bir hey'et-i ictimâ'iyeye içinde yetiştirdiği için dekadan olmuştur. Edebiyyât-ı Cedîdemiz ile bunlar arasında ne münâsebet tasavvur olunabilir ki birisi yeni gençleşmiş, kuvvetlenmiş,

müsta'id-i terakkî bir hey'et-i ictimâ'iyeye dâhilinde ya'ni bizde tevellüd ettiği hâlde diğeri Fransa'nın yukarıdan beri icmâl ettiğimiz bir 'asırlık ahvâl-i ictimâ'iyeye ve rûhiyyesinin netîcesi olarak orada zuhûr etmiştir. Böyle bir edebiyât taklîd olunur mu? Niçin ve ne fâ'ide mülâhazasıyla?" (96)

Görüldüğü gibi bir edebiyatın dekadan veya sembolist olması o edebiyatı oluşturan toplumun içinde bulunduğu durumla doğrudan ilintilidir. Toplumda bu hal yoksa edebiyatta da olamaz. Bu hal iyi ve ileri olmadığı için de taklit edilmesi abes olur. Bu nedenlerle Cahit bizim edebiyatımızın dekadanlıkla bir ilgisi olamayacağını vurgular ve bir leke olarak sürülen bu sıfatı da kabul etmemiş olur. Ayrıca bizim edebiyatımızın dekadan olduğu kabul edilse bile, bunun Fransa'dakiyle ilgisi olamaz, bu da bizim dekadizmimizdir düşüncesini ileri sürer. Bunu söylemekle de dekadizmi reddeder.

Hüseyin Cahit, makalesinin bundan sonraki bölümünde Fransa'da önce dekadizmin sonra sembolizmin oluşması, bir iki özelliği ve seyri üzerinde durur. Dekadizmden kısa süre içinde hiçbir iz kalmadığını, sembolizmden ise Mallarme ve birkaç önemsiz şair dışında herkesin ayrıldığını ve şimdi yeni bir hareket olarak doğalcılığın boy göstermeye başladığını belirtir.

Makalede yer alan düşünceler genel olarak değerlendirildiğinde bir inhitatı temsil etmeleri nedeniyle Cahit'in öncelikle dekadizm ve sembolizme karşı oluşu dikkat çeker. Bu akımların Batı'da da kısa sürede etkisini yitirdiğini ve hemen hemen hiç savunucusunun kalmadığını söyler. Bu nedenle ölü bir hareketin savunulmasının ve temsil edilmesinin abesliğini ortaya koyar ve böylelikle dekadanlık

iddialarını reddetmiş olur.

Gerek Cahit, gerek diğer Edebiyyât-ı Cedîdeciler bu iddiaları reddedip, bunların yanlış, haksız olduğunu anlatan yazılarıyla kendilerini savunurlar. Ancak onların gösterdikleri birçok delile karşılık eleştiriler sürer. Bu sefer Ahmet Hikmet, " Eslâfta Dekadanlık ve Şeyh Galib " (97) makalesini yazar. Kendini bunu yazmak zorunda hisseder. Çünkü Hüseyin Cahit'in son derece akla uygun, tarihten de örnekler içeren deliller, belgeler göstermesine karşılık eleştiriler kesilmemiştir.

Ahmet Hikmet de pek çok konuda arkadaşları gibi düşünür; düşüncelerle hayallerin yeni olabileceği kabul ediliyorsa bunların ifade edilmesinde de yeni bir tarzın kullanılmasının doğal ve zorunlu olduğunun kabul edilmesini ister. Yeni düşünceye yeni ifade tarzının yaraşacağını söyleyen Ahmet Hikmet, Nabi'nin

" Kendin icâd ideğör âsârı,
Çekemem basma kalıb güftârı!" (98)

beytini alarak düşüncelerinin ve yapmak istediklerinin çok yeni olmadığını ortaya koyar. Eskiden beri aranılan şey yenilik ve orijinalliktir. Divan şiiri alışılmış konuları ve tipleriyle bu basma kalıplığın içine düşmüştür. Hikmet, divan şiirinin aşık ve maşuk tiplerini Namık Kemal'e benzer biçimde çizdikten sonra yeni bir ifade tarzının zorunluluğunu bir kez daha vurgular.

" Köhne-perverliği, hâyide-edâlığı, yâve-gûluğu irtikâb
etmeyi 'irfânına bir tenezzül 'addeden hiçbir şâ'ir, hiçbir

97. Ahmet Hikmet, " Eslâfta Dekadanlık", Servet-i Fünûn,
No: 393, 10 Eylül 1314.

98. A.g.der., No: 393, s. 40.

muharrir yoktur ki bu dâ'ire-yi muzîke içerisinde hayâl-i şâ'irânesini zabtedemeyince, o bir vahşî-yi şîrîne benzeyen efkârını hüsn-i tebliğ için yeni bir beyân icâd etmek mecbûriyetinde kalsın." (99)

Hikmet, böyle bir beyanla karşılaşıldığında bunu Batı edebiyatının etkisine bağlayıp sahiplerini Batı taklitçisi saymanın doğru olmayacağını belirtir. Osmanlı şairleri içinde de bu tip arayışların olduğunu, Sami, Nedim ve özellikle Şeyh Galip'in pek çok şiirinin bu yolda örnek gösterilebileceğini söyler. Dekadan denilerek eleştirilen bu ifade tarzının bizim için en munis ve yerli tarz olduğunu iddia eder. Çünkü ona göre yüzyıllardan beri bu tarz Doğu'da kullanılmaktadır. Edebiyyât-ı Cedîde'nin yaptığı ona biraz daha genişlik verip, yenilikler katarak kullanmaktır. Edebiyyât-ı Cedîdecilerden "leyl-i müzâb" ve "geceyi eritmek" tabirlerini örnek alır ve bunlara sırf yeni olmaları nedeniyle tepki gösterenleri eleştirir.

" Muzlim bir havâda denizin âsûdiyyetini 'an'anesiyle ta'rîf için "leyl-i müzâb" ta'bîriyle geceyi eritmek gibi şâ'irâne bir tevcîhte bulunan şâ'ir-i muktedirin gâye-i merâmını - Bunda bir yenilik gördüklerinden - anlamak istemeyenler bunun 'aynı olarak yüz elli iki yüz sene evvel aydan hamîr, güneşten murabbâ yapanlara, bir kâbile halkına temmuz güneşleri giydirip şu'le içirenlere ne diyecekler?.. Erimiş gecede mutlakâ bir letâfet bulamayanların - Eğer zerde zannetmezlerse - güneş murabbâsı karşısında engüşt-gezâ-yı tahayyür olup kalmaktan başka çâreleri yoktur. Artık ne eslâfın ahlâfından, ne ahlâfın eslâfından bir şey anlamamak isteyenlerin ne istediklerini anlamakta güçlük çekersek biz de ma'zûr ve ma'füvv addolunuruz sanırım." (100)

99. A. g. der., No: 393, s. 41.

100. A. g. der., No: 393, s. 41.

Bu eleştiride yavaş yavaş bir kızgınlığın üsluba yansımaya başladığı dikkati çeker. Buna bağlı olarak biraz da alay ve izansızlık eleştirisi gelir. Ahmet Hikmet giriş mahiyetinde olan bu kısımdan sonra eslafın dekadanlıklarını örneklemeye geçer.

İlk olarak yukarda verdiği "şule içirmek" gibi örnekleri aldığı şiir parçalarını verir. Bunların sahibini belirtmez. Arkasından Nedim, Şeyh Galip ve Avni'den beyitler alır. Bunlar "ebkâr-ı hayâl" maksadıyla yazılmış ve gerçekten anlamak için epeyce düşünmeyi gerektiren mazmunların yer aldığı beyitlerdir. Ahmet Hikmet, Nefi'nin şiirlerinde de bunlara sıkça rastlandığını söyler. Ona göre bütün bunlar şiirin, şairce söyleyişin bir gereğidir ve anormal karşılanmamalıdır. Rezaizade Mahmut Ekrem'in "En güzel eserler ise insânı en ziyâde düşündürenlerdir." sözünü kullanmak suretiyle bir gönderme yaparak bu düşüncesini destekler. Bir çırpıda ve çaba göstermeden anlaşılın şiirlerin basit şiirler olduğunu ima eder. Avni Bey'in

"Saff-ı külüng-i âh-ı felek-gîre kıl nazar
Gûyâ katâr-ı ed'iyye-i müstecâbtır" (101)

beyitini alır ve bunu "Göze görünmeyen mevhum âhları turna sürüsü yapmak, bu sürüyü müstecâb dualar katarı gibi felek-gîr kılmak" (102) anlamında yorumlar. "lerze-i siyâh" la bu beyit arasında hiçbir fark olmadığını, bu beyti kabul edenlerin "lerze-i siyâh"ı hangi gerekçeyle reddediklerini merak eder. Haklılıklarını kanıtlamak için Fuzuli'den de bir örnek alır ve o örneği dayanak yaparak düşüncelerini ortaya koymaya devam eder.

" Nûru yakan zulmet" fikri kadar dekadanca bir fikir

101. A. g. der., No: 393, s. 41.

102. A. g. der., No: 393, s. 41.

nâdir bulunur, değil mi? Hâlbuki Fuzuli, hem de " Leylâ ve Mecnûn'unda:

"Bir gece ki zulmet-i ziyâ-sûz
Zülf-i şebi itdi bürka'-i rûz "

Demekle tarz-ı hâssında bir bedî'a daha icâd etmiş oluyor. Şimdi biri çıkıp da zulmet nûru nasıl yakıyor dese: "Bunun keyfiyeti ta'rîf olunmaz, zevke 'âiddir." demekten başka cevâb bulunamaz zannediyorum." (103)

Fuzuli'nin yanına bir örnekle Sami'yi de katar. Şeyh Galip'i ise dekadanların piri olarak görür. Özellikle Hüsni ü Aşk'ın birçok dekadanlık örneği içerdiğini söyler. Ona göre Şeyh Galip'i büyük yapan da Hüsni ü Aşk'ıdır. Gazeliyatını Hüsni ü Aşk'a göre daha alelade bulur. Şeyh Galip'in güzellere hûnin terennümler ettirip, güneş ışıkları giydirip, damla damla ışıklar içirmesi ile gözlere ahlarla sürme çektirmesi yanında Edebiyyât-ı Cedîdecilerin yaptığını az bulur ve Galip kadar ileri gidemediklerini belirtir.

Görüldüğü gibi Ahmet Hikmet, Şeyh Galip ile Edebiyyât-ı Cedîdeciler arasında sıkı bir benzerlik kurar. Bu benzerliği pekiştirmek için eski edebiyatımızdan başka sanatçıları da örnek gösterir. Böylece örnekleri zenginleştirerek düşüncelerini daha geçerli hale getirmeye çalışır. En sonunda kendilerine Frenkçe bir sözcükle dekadan denmesini anlamsız bulur. Dekadan yerine "Gâlibiyyûn" sözcüğünü daha uygun görür.

Ahmet Hikmet, bu açıklamalar ve ortaya konulan benzerlikler dikkate alınarak edebiyatçıların kullandıkları sözcük ve tamlamaların alay ve elestiriyle değil, takdirle, övgüyle karşılanması gerektiğini savunur.

Ahmet Hikmet bu makalede asıl konunun biraz dışında olan bir üslup özelliğine yöneltilen eleştiriyi de cevaplar. Eleştiri Edebiyyât-ı Cedîde'nin "vav" ları (9) çok kullanmasıdır. Bu eleştiriyi de yine Şeyh Galip'le cevaplar. Galip de vavları çok kullanmakta, hatta daha ileri giderek Türkçe sözcükleri de vavlarla bağlamaktadır.

Ahmet Hikmet'in bu yazısından sonra Tefik Fikret de, "Hafta-i Edebî"lerini yazmaya başlaması nedeniyle gelecek eleştirileri karşılamak için bu tamlama üzerinde düşünür ve bir savunma hazırlar. Bilindiği gibi daha önce Cenap'ın "sâl-i edebî" tamlamasını kullanması büyük eleştirilere uğramış, ancak Edebiyyât-ı Cedîdeciler o zaman kendilerini savunmamış ve suskun kalmışlardı.

Buraya kadarki tartışmalardan anlaşılacağı gibi o günlerde Edebiyyât-ı Cedîdecilere yöneltilen ana eleştiri dekadandıktı. Edebiyyât-ı Cedîdeciler için, düşündükleri, okuyup yazdıkları Frenkçe olduğundan makalelerinin başlıkları bile Fransızca oluyor deniliyordu. Bu bağlamda Cenap'ın "Sâl-i edebî" tamlaması ele alınmış ve epeyce eleştirilmişti. Fikret'e göre "Sâl-i edebî" Fransızca "L'année littéraire" den çeviri bile olsa bunu ahlak ve dil açısından inhitat olarak değerlendirmek yanlıştır. Fikret, "Fakat o zamân gâlibâ biraz sükût edildi" , "..Artık "Sâl-i edebî" "Hafta-i edebî" nev'inden terkîbâtın zamân-ı müdâfa'ası gelmiş demektir." (104) diyerek "hafta-i edebî" tamlamasını savunur.

" Sâl-i Edebî, yahut Hafta-i Edebî; şu iki terkîb-i vasfînin ikisi de fasîh; fasîh yani lâfzen kâbil-i i'tirâz değil. Ma'nâya gelince vâkı'a pek kaba düşünmeye alışmış

104. İsmail Parlatır, Tefik Fikret Dil ve Edebiyat Yazıları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, s.140

olanlar biraz rakik; bununla beraber ne mübhem, ne de mu'avvec. Hâsılı ikisi de lâfzen ve ma'nen mûciz ve müfid birer ta'bir. Şimdi bunların Fransızcaları vardır ve şunlardır diye isti'mâl edilmemeleri mi gerek?" (105)

Görüldüğü gibi savunma öncelikle dil açısından yapılır. Çünkü dekadanlık eleştirisi öncelikle dile yöneliktir. Ayrıca bu eleştiriyi yönelten çevreler eski edebiyata, ve özellikle onun son ve güçlü temsilcisi Naci'ye bağlı olduklarından Naci'nin eleştiri yöntemi olan dil ve şekil ağırlıklı eleştiri tarzını kullanırlar. Böyle olunca savunma da onların yöntemine uygun olarak dil açısından yapılır.

Fikret daha sonra gazetenin, gazete yazarlığının, gazetelerde haftalık olayları değerlendirme geleneğinin Batı'dan geldiğini ve bunların iyi şeyler olduğunu belirterek içeriği alıp ada karşı çıkmanın lüzumsuzluğunu ve anlamsızlığını vurgular. Batı'dan hiçbir değişikliğe uğratılmadan oldukları gibi alınan sözcükler varken böyle çevirileri eleştirmeyi doğru bulmaz. Edebiyyât-ı Cedîdecilerin klasik savunma tarzı ve cümleleriyle konuyu bağlar. "Haydi bunları kullanmayalım; pek güzel, fakat ne diyelim?" (106) diye sorduktan sonra " Bir haftalık bir senelik şu'ûn-ı edebiyeye;"(107) diyerek bir karşılık da önerir, ancak arkasından "Sanki bu daha mı iyi, daha mı lâtif?" (108) demek suretiyle itirazını ortaya koyar.

Şu ana kadar incelediğimiz makaleler Servet-i Fünûncular ile onları eleştiren mutavassıtlar ve onların dışında kalan eski edebiyata eğilimli kimi edebiyatçılara aitti. Bunlar iki zıt kutbun temsilcileriydi. Bunların

105. A. g. e., s. 140.

106. A. g. e., s. 140.

107. A. g. e., s. 140.

108. A. g. e., s. 140.

yanında bir de Tanzimat döneminde yetişen, Tanzimatçı olarak ün kazanan isimler vardı. Bunlar hem Tanzimatçı hem de yenilikçiydiler. Yenilikçi olmakla birlikte Ahmet Midhat Servet-i Fünûncuları dekadan olarak eleştirmiş ve bu büyük tartışmayı başlatmıştı. Tanzimat'ın tanınmış isimlerinden olan Şemsettin Sami ise Servet-i Fünûn'u savunanlar arasındaydı. Sami'den destek gelmesi hem Servet-i Fünûncular, hem de edebiyatımız açısından olumlu karşılanmıştır. Tanzimat'ın bazı isimleri edebiyat dünyasında gerçekten çok etkili olmuşlardır. Kemal ve Naci gibi. Ekrem ve Hamit'i acımasızca eleştirenler Namık Kemal'den çekinmişlerdir. Sami de Kemal gibi Tanzimat'ın güçlü ve değer verilen bir isimdir. Bu yüzden onun dekadanlıkla ilgili değerlendirmeleri etkili olmuştur. Sabâh gazetesinde "Şi'r ve Edebiyyâtta ki Teceddüd-i Ahîrimiz" (109) başlıklı yazısında edebiyatımızın son durumunu değerlendirdiği yazısında Servet-i Fünûn'un yanında yer alır.

Şemsettin Sami yazısına edebiyatımızın son döneminde görülen değişiklik ve yeniliklerin çok önemli olduğunu vurgulayarak başlar. Bunları basit bir ilerleme değil, önemli yenilik ve değişiklikler bütünü olarak görür. Bu değişiklikleri artık hicri 14. yüzyıla ait olarak kabul eder. Hicri sekizinci yüzyıla dönerek eski edebiyatımıza kuşbakışı bakar ve o zamandan başlayarak her yüzyılın kendi şartları içinde hemen her alanda değişme ve gelişme gösterdiğini belirtir. Bununla birlikte her yüzyılın, az sayıda yeteneğiyle ün kazanan şair yanında, pek çok önemsiz sair de yetiştirdiğini ekler ve Tanzimat'a geçer.

Şemsettin Sami, Şinasi, Kemal, Ziya Paşa elinde edebiyatımızın bir ıslah ve ilerleme dönemi geçirdiğini söyler. Ancak, yapılanları tam bir değişme ve yenilik olarak

109.Şemsettin Sami, "Şi'r ve Edebiyyâtta ki Teceddüd-i Ahîrimiz", Sabah, 16 Teşrin-i sâni 1314, No:3240.

kabul etmez. Ona göre köklü yenilik ve değişimi Servet-i Fünûncular yapabilmiştir. Bu düşünceleri içeren girişi, Sami'nin bu tartışmadaki yerini belirlemektedir. Sami bu yeniliğin getirdiklerini "Bu tarz-ı cedîd me'mûlün fevkinde bir sür'at ve suhûletle ta'mim ve terakkî edip az vakt zarfında nev-resîdegân-ı vatan beyninde hakîkaten şâyân-ı takdîr ve tahsîn eş'âr-ı nazmına muktedir şâ'irler yetişti." (110) cümleleriyle anlatır.

Burada eskinin temsilcisi Naci ile ilgili bir değerlendirme de yaparak onun Nabi ve Nefi'nin ışığını yakmak istediğini, ancak bunun sönmek üzere olan mumun son parlamasına benzediğini söyler.

"Naci hakîkaten tarz-ı kadîmde Bakilere, Nabilere, Nefilere iddi'â-yı takaddüm edebilecek bir şâ'ir idi. Lakin o mektebin son şâkirdi idi. Kendisiyle beraber o tarz ve usûl dahi sönüp gitti. Artık bundan sonra o tarzda şâ'ir yetişmez." (111)

Görüldüğü gibi Sami çok net bir belirleme yapar ve Naci'nin eserlerinin bugünün edebiyatına örnek olamayacağını söyler. Onları da divan edebiyatının ürünleri gibi edebiyat tarihine havale eder.

Sami'ye göre artık eskiyi bir kenara bırakıp yeni tarz üzerinde "Bu yeni usûlü halk ne sûretle telakkî etti? Buna ne nazarla bakıyor? Kabûl-i 'âmmeye mazhar oldu mu? Tarz-ı takaddümü büsbütün ibtâl edip yerini tutacak sûrette ta'ammüm edecek midir?" (112) sorularının cevaplarını aramak asıl iş olarak görülmelidir.

110. A.g.gaz., No:3240, s.3.

111. A.g.gaz., No:3240, s.3.

112. A.g.gaz., No:3240, s.3.

Sami bu sorulara hemen cevap verir. Ona göre yeni olması nedeniyle önyargılı davranılıp, itirazlar edilmişse de bu tarzda yazanlar giderek artmış, yeni yetişenler arasında eski tarza yönelen hemen hemen hiç olmamıştır. Birkaç yaşlının da direnci kırılınca eski tarz tarihe karışacaktır.

Sami yeni tarzı, yeni olsun da ne olursa olsun, nasıl olursa olsun anlayışı gibi bir önyargıyla benimsemediğini, yeni tarzın eksikliklerini gördüğünü, bu durumunu gözeterek her şeye rağmen onu övgüye değer bulduğunu belirtir. Fikren ve kalben yeni edebiyatı ve temsilcilerini destekler. Bu desteğin anlamı gerçekten büyüktür. Çünkü Naci kimilerince bir aziz gibi görülmüş, onun hakkında söz söylenmesine büyük tepkiler gösterilmiştir. Nitekim Servet-i Fünûncuların Naci'ye yönelttikleri en küçük eleştiride kıyamet koparılmıştır. Hüseyin Cahit, Kavğalarım'da "Naci Gürültüsü" başlığıyla çıkan bu tartışmayı özetlemiştir.

Semsettin Sami yeni oluşturulan edebiyatı genel olarak desteklemekle birlikte kimi noktalarda eleştirilerde de bulunur. Taklit noktasında yapılan eleştirilere katılır. Bu noktada ileri gitmenin zararlı olacağını düşündüğünden dikkat edilmesini ister, ancak Batı'nın örnek alınmasının ayıp olmadığını da vurgular. Batı'nın hangi yolları kullanarak ne derece ileri gittiğini uzun uzun anlatır, Japonları da örnek gösterir. Çünkü onlar ilerlemelerini Batı'yı takibe borçludurlar.

Sami bu arada bizdeki bir batıl düşünceye de dikkat çeker. Buna göre Batı'nın maddi gelişmesi bizde kimilerince inkar edilmemiş, ancak dil, edebiyat, sanat, tarih ve mantık gibi alanlarda bizden geri oldukları iddia edilmiştir. Sami, bu iddiayı kabul etmez. Çünkü maddi ve manevi gelişme arasında bir paralellik ve doğru orantı vardır. Bu nedenle Batılıların anılan alanlarda da bizden ileri olduklarını söyler ve bir başka görüşü de eklemekten geri durmaz. O da

biz ileri olsaydık Batı bizi izlemekten çekinmezdi düşüncesidir. Sami, Batı edebiyatı ile edebiyatımızı karşılaştırarak yeni tarzı ve savunucularını destekler.

" Onların lisânlarına vâkıf olanlar bilirler ve görürler ki onların eş'âr ve edebiyâtına nisbeten bizim eş'âr ve edebiyâtımız pek noksân ve pek kabadır. Bir Avrupa lisânına âşinâ olup da Garb şu'arâsının eş'ârındaki tasvîr-i hissiyyâta alışan ve Lamartine'in Victor Hugo'nun eş'ârından lezzet alan bir Türk şâ'iri artık kendi lisânında şi'r söyleyeceği vakt muğbeçeden, pîr-i muğândan, harâbâttan, ay yüzlerden, serv boylardan, zencir veya şeb-i hicrân kadar uzun zülflerden, hatt-ı sebzden bâhis eş'âr söyleyemez; Şekspir'in, Molyer'in, Rasin'in, Şiller'in, Göte'in, Alfiri'nin manzûmelerini okuduktan sonra leyleklerin Mecnun'un başında yuva yapmasından, Leyla'nın ay ile mükâlemesinden, Ferhad'ın dağları yarmasından bâhis kaba ve çocukça hikâyeleri silk-i nazma çekmeye tenezzül edemez. Bizim dahi ümem-i mütemeddine gibi hissiyyât-ı rakîka-yı kalbiyyeyi ve ahvâl-i 'âliyye-i rûhiyyeyi musavver eş'ârımız, ma'kûl ve tabî'i manzûmelerimiz, mü'essir hikâyelerimiz, güzel tiyatro kitaplarımız olduğunu arzû eder; tabî'at-ı şi'iriyyesinden bi'l-istifâde , edebiyâtımızın bu noksânını ikmâle kendisini tabî'at ve hamiyet sevk eder. Bu sâ'ika-yı memdûhe ile lisânımızda Garb âsârına mûmâsil ve zevk-i selîm ve hüsn-i tabî'at ashâbı tarafından kemâl-i telezzüzle okunur âsâr vücûda getiren gençler taklîdle ithâma mı, yoksa iktidâr-ı hüsn ve tabî'at ve hamiyetle takdîr ve tahsîne mi müstehaktırlar? insâf buyurulsun!" (113)

Sami burada gençlere sahip çıkarken eski edebiyatı da ezip geçer. Çağa yakışır bir öğrenim görenlerin Fuzuli'nin Leyla ve Mecnun'unu okumaktan bir zevk almayacağını, ama Servet-i Fünûn'da yer alan kıtaları zamana, çağa ve kendi

ihtiyaçlarına uygun bulduğundan zevkle okuyacağını belirtir.

Tanzimatçıların yenilikler yaptıklarını ancak, vezin, kafiye ve biçim açısından eski tarzdan ayrılmadıklarını, buna karşın Edebiyyât-ı Cedîdecilerin ise her yönüyle Batı'ya bağlı olduklarını ve onlardan istifade ettiklerini söyler. Şemsettin Sami nesirde de, şiir konusunda olduğu gibi düşünmektedir. Nesir ve şiiri birbirinden ayırmadan her ikisinin de Batılı ve yeni olmasını ister. O yıllarda edebiyat tartışmalarına katılan birçok kişi daha çok şiir üzerine konuşur; nesri görmezden gelirler. Böylelikle edebiyata geniş ve bütüncül yaklaşmadıklarını gösterirler. Yeni edebiyatçılar ise edebiyatı bir bütün olarak görür ve tartışmalarda bunu ortaya koyarlar.

Şemsettin Sami bu olumlu ve destek verici tavrından sonra makalesini yeni edebiyatçılardan beklediklerini sayarak bitirir. Bunlar, Arapça ve Farsça'dan elden geldiğince uzaklaşıp, Türkçe'ye yaklaşmak; sıfat tamlamaları ile zincirlemeli isim tamlamalarını azaltmak; bunların duygu ve düşünceyi en iyi biçimde anlatmalarına dikkat etmek; Batı'yı örnek almakla taklidi birbirinden ayırmak, taklitten sakınmak; sade Türkçe'yle yazmak ve dil kurallarına bağlı kalmaktır.

Görüldüğü üzere Sami eski edebiyatı tamamen dışlamış, onun üstadı Naci'yi silmiş, oluşan yeni edebiyatı çağın ve ihtiyaçların bir gereği olarak kabul etmiştir. İlerlemeyi Batı'da görmüş, maddi ve kültürel gelişimin birlikte olabileceğine inanmıştır. Bugünkü edebiyatın da bu ilerlemenin ürünü olarak gençler ve halk tarafından ilgi gördüğünü, son direnişlerin de kısa sürede kırılacağını söyleyen Sami gençlere kesin destek verir.

Sami'nin bu yazısından hemen sonra Hüseyin Cahit

"Terakkiyyât-ı Edebiyyemiz" (114) başlıklı yazısını yazar. Sami'nin bu yazısının yayımlanmasının üç yıldır devam eden edebiyat tartışmasında önemli bir tarih oluşturduğunu vurgular. Bu yazının tartışmaların akışını önemli ölçüde etkileyeceğini düşünmektedir. Cahit bu kısa yazısında dekadanlık diye tanınan edebiyat tartışmasının gelişmesini kısaca özetler. Yeni tarzda yazılan şiir ve nesir türü eserlerin uğradığı eleştiri ve tahkiri ortaya koyar. Bu eserlere anlamı yeterince bilinmeyen, tam olarak izah edilemeyen, hatta telaffuzu bile doğru yapılamayan sembolik, sembolizm, sembolist ithamlarının yapıldığını belirtir. Ancak bu sözcük fazla etkili olmamış ve unutulmuştur. Dekadan sözcüğü sembolistin yerini almış ve herkes tarafından bilinir-bilinmez, yerli-yersiz kullanılmıştır. Cahit daha sonra tartışmaların az da olsa durulduğunu, iki taraf arasında eski husumetin kalmadığını ve biraz daha ciddiyetin hakim olduğunu söyler. İşte tartışmalar bu noktaya geldiğinde Şemsettin Sami'nin yazısı yayımlanmıştır. Cahit tartışmaları ve Sami'nin yazısını şöyle değerlendirir:

"Fakat hep bu hareket-i edebiyede 'alaka-dâr olan şübbân-ı edeb beyninde vukû' buluyordu. 'İlm ve fazlı, vukûf ve kudreti, safvet-i vicdânı ile herkesin hürmet ve teveccühünü kazanmış bir zât-ı 'âlinin bu mes'eleye hakem olarak bir fikir der-meyân etmesi, bir karar vermesi lâzım gelirdi ki işte Şemsettin Sami Beyefendi Hazretlerinin "Şi'r ve Edebiyyâtteki Tecedüd-i Ahîrimiz" bu maksadı te'mîn ettiği için şâyân-ı teşekkür ve te'emmül görülmüştür." (115)

Son gelişmeler ve Sami'nin yazısı Cahit'i edebiyat adına memnun etmiştir. Çünkü bu yazı dürulan tartışmayı bir sonuca ulaştırabilecek niteliktedir. Yeni edebiyatı destekleyen bu

114. Hüseyin Cahit, "Terakkiyyât-ı Edebiyyemiz", Tarık, No:4637, 19 Teşrin-i sâni 1314.

115. Hüseyin Cahit Yalçın, Kavgalarım , s.142.

yazı hızı kesilen tahkir ve tarizi sona erdirebilecektir.

Cahit bu yazıdan alıntılar yapar. Bunların yeni edebiyat-ı cedideye yöneltilen eleştirilerin nedenini ortaya koyacağını söyler. Nedenlerin ilki alışılmamışa gösterilen doğal tepkidir. Edebiyat-ı Cedîde yeni bir nesir ve şiir sunduğundan herkesçe yadırganmıştı. Bu nedenle rakipleri yadırgadıkları yeni edebiyat ürünlerini taklit olmakla suçladılar. Cahit yazısında bir başka hususun altını ise şu sözlerle çizer:

"İlk zamânlarda besbelli yanlış telakkî edilen bir hâl netîcesinde "Bizden başka kimse yoktur" iddi'âsını üdebâ-yı cedîde'ye 'atfeylemiş olmalı ki işin içine 'izzet-i nefis mücâdeleleri de giriyordu." (116)

Bu da tabii önemli bir husustur. İtiraz edenlerin çoğu bilinen ve alışılan bir edebiyat anlayışını savunuyor, öyle yazıyor ve tanınıyorlardı. Edebiyyât-ı Cedîde ise kendilerini savunurken, devamlı olarak onları, eleştirdiklerinden daha güzel bir şey yazamamakla suçluyorlardı. İşte izzeti nefis konusu bu noktada ortaya çıkıyordu.

Edebiyyât-ı Cedîde'ye yöneltilen eleştirilerin nedenini üç noktada toplayan Cahit kendilerinin büyük oranda yanlış anlaşıldıklarını, hiçbir zaman taklidi savunmadıklarını, tam tersine bağımsız bir Türk ve Osmanlı edebiyatı oluşturmak istediklerini söyler. Edebiyyât-ı Cedîde olarak bekledikleri şeyin herkesin kendi yolunda istediği gibi çalışması ve tarafların bunu engellememesidir. Çünkü Cahit, eskiyi savunanların Edebiyyât-ı Cedîde'yi engellediklerine inanmaktadır. Bu engel yapılan tarz ve tahkirle ortaya konulmuştur. Oysa Cahit'e göre ilerleme ve yenilik kaçınılmazdır. Şemsettin Sami de makalesinde bunu vurgulamış

ve ilerleme yolunda Edebiyyât-ı Cedîde'nin birkaç adım daha attığını söylemişti. Cahit bu noktaya dikkati çeker ve şöyle bir öneride bulunur.

"Evet, işte birkaç adım daha atıldı. Bundan sonra edebiyât ile iştigâl edenlere 'âid olacak vazîfe bu hatavât-ı terakkîyi men'e çalışmak değil, ta'kîb olunan tarîk-i tenvîre hâdim olmaktır. Bu da hulûs-i niyyet ile olur. İki üç senelik münâkaşaların, ta'rîzlerin içbirârını ile'l-ebed muhâfazada ma'nâ yok. Bunların zâten iyi bir şey olmadığı kâ'illerinin de takdîr ettikleri şu son zamânlarda tekerrür etmemelerinden ifâdelere biraz daha muhâleset gelmesinden anlaşılıyor. Birbirimizin eserlerini tenkîd edelim. Fakat birbirimize tecâvüz etmeyelim. Çünkü bunlar sonra yine kendimizi mahcûb etmekten başka neye yarar? Hakîkati tezyîf ve istihzâ kisvesine sokmaya ne hâcet var? Kanâ'at-ı vicdâniyyemizi açıktan açığa söyleyelim." (117)

Bu, Hüseyin Cahit tarafından yapılmış açık bir barış çağrısıdır. Her şeyin olması gerektiği gibi gerçekleşmesini ister. Bu da herkesin düşüncesini açıkça söylemesine, eleştiri hakkını eleştiri sınırları içinde kullanmasına, başkasının yolunu kesmemesine bağlıdır.

Cahit 19. yüzyılın sonunda artık laf yerine eser ortaya koymak gerektiğini belirtir. Şemsettin Sami'nin yazısının yeni bir mutluluk döneminin başlangıcını müjdelemesi açısından önemli olduğunu bir kez daha vurgular ve yanılmamış olmayı dileyerek yazısını tamamlar.

Cahit'in yazısından kısa bir süre sonra Tarîk gazetesinde Ahmet Midhat'ın "Teslîm-i Hakîkat" (118) yazısı

117. A. g. e., s. 146-147.

118. Ahmet Midhat, "Teslîm-i Hakîkat", No: 4639, Tarîk,

21 Teşrin-i sâni 1314.

yayımlanır. Midhat burada hem Sami'nin hem de Cahit'in dekadanalık konusunda söylediklerini aynen kabul ettiğini ama kendisine yönelik işaret ve imalar olması nedeniyle bir iki ilave söz söylemenin yararlı olacağını bildirir. Aslında bu ilaveler savunma noktasındadır. Çünkü Midhat, dekadanalık sözünün mucidi ve aynı adı taşıyan yazıda Edebiyyât-ı Cedîde'ye yöneltilen sert eleştirilerin sahibidir.

Ahmet Midhat'ın ilk eleştirisi olarak ortaya koyduğu dekadanalığın makbul bir şey olmadığı düşüncesini Cahit'in de kabul etmesi önemli bir ayrılığı giderir. Böylece bir problem çözülmüştür. Geride mesele olarak dekadanalık şavaşının şiddetinin neden söndüğünün açıklanması kalmıştır. Bu da halk mı dekadanalığa alışmıştır, dekadanalık mı halka dönmüştür? sorusunun cevaplanmasına bağlı olarak çözülecektir. Midhat bu sorunun cevabını şu satırlarda verir.

"Tevfik Fikret Beyefendinin geçen hafta Tarîk'te lisân münâzaraları hakkında bir nokta-i istifhâma dâ'ir olan makâlesini okuduğumuz zamân selâsetine bayılmış idik. "Fikrine" değil. O başka mes'ele. Yazısındaki sâdeliğe bayılmış idik. Hüseyin Cahit Beyefendinin makâlesini de 'aynıyla onun gibi bulduğumuzu i'tirâf etmek bizce dâ'ima mukaddes görünen bir teslîm-i hakîkattir. Şu iki makâleyi iki şâhid-i 'âdil olarak her hâkim-i edebin huzûrunda işhâd eder de "Halk dekadanalığa sataşmış değil, dekadanalık halka rücû' etmiştir" da'vâmızı te'yîd eylesersek kat'iyen umarız ki hak kazanırız. Haydi dekadanalığın en büyük hasmânesine baş vuralım. Şu iki makâlede tırnak takabilecek bir söz, ürkecek bir fikir bulsunlar da göstersonlar. Eğer dekadanalık nümûnesi bu makâlelerde görülen şey ise i'lân edilsin ki evvel- be-evvel Ahmet Midhat dekadandır." (119)

Midhat, bu sözleriyle nesir tarzında yazılan son ürünlerin Fikret'inkilere benzeyenleri (yani dekadan olamayanları) ile nazımların dekadan olmayanlarını imrenerek, severek okuyacağını belirtir. Görülüyor ki Ahmet Midhat hala dekadan olan ve olmayan ayrımını yapmaktadır. Hakkı teslim etmesine rağmen yeni olan her şeyi kabul etmeyeceğini bildirir. Hatta bir tabir olarak beğenmediği "havf-ı ezrek"lerden de korkmadığını asıl korkusunun dekadanlığın içinde yer alan başka özelliklerden kaynaklandığını söylüyor. Bunu da şöyle açığa koyuyor:

"Avrupalı mı? Yoksa Asyalı mı? olduğumuza dâ'ir yazdığımız birkaç makâlede dahi gösterdiğimiz vechile biz bizliğimizi muhâfaza ederek terakkî arzusunda bulunmakla berâber tarîk-i terakkide delâletleri hizmetine kalemlerimizi milel-i nihel-i islâmiyye ve Türkiye'yi de kendimizden ürkütmemeye mecbûruz." (120)

Kendisinin Avrupa'da neler olduğunu bildiğini ve bu yolda büyük hizmetler yaptığını belirttiikten sonra bu hizmetleri ayrıntılarıyla anlatır ve bunu genç olan Cahit bilmesede de yoldaşı Şemsettin Sami'nin bileceğini söyler. Arkasından, "Üç son sene zarfındaki terakkiyyât-ı lisâniyye ve edebiyemizden bahsolunuyor. Büyük terakkidir. Büyüklüğüne mütenâsiben büyük teşekkürler ederiz." (121) diyerek bir kez daha hakkı teslim eder. Ancak bu ilerlemenin dekadanlıkla ilgisi olmadığını da iddia eder. Kısacası Midhat, artık dekadanlığı ve gücünü kabul etmiştir, ancak bunu inkara çalışmaktadır. Gelişmenin son üç yılda değil, kendilerinin de içinde bulunduğu uzun bir süreç ve buna bağlı birikimin sonucunda olduğunu belirtir. Hatta gençleri ve onların güçlerini böldüğünden, güçlerini birbirlerine karşı kullandığından dolayı dekadanlık gelişmeyi yavaşlatmıştır.

120. A. g. e., s. 150.

121. A. g. e., s. 151.

Midhat söz konusu makalesini şu yargıya vararak bitirir:

" Ama bugün dekadanlık sürüden ayrılan koçlar gibi yine sürüye 'avdet ediyormuş. Dest-i uhuvvet-i takdîme müsâra'at cümlemiz için vazîfedir. Mu'ânede etmeyelim. Hakkı teslim edelim. Hak te'âlî eder, kimse hak 'aleyhine te'âlî edemez." (122)

Görülüyor ki Ahmet Midhat, Edebiyyât-ı Cedîde'nin hakkını teslim etmek için yazdığı bir yazıda bile gönül rahatlığıyla bu hakkı vermez. Onları gene azınlıkta görür ve çoğunluğun yanına dönüş yapmış gibi gösterir. Midhat Edebiyyât-ı Cedîdecileri dekadanlığa saptıkları için sürüden ayrılan kuzulara benzetmişti. Şimdi onları sürüye dönmüş olarak düşünmekte ve kendi yanlıgısını ve haksız eleştirisini kabul etmemektedir. Midhat'ın yazısından iki gün sonra Fikret "Hafta-ı Edebî"sinde (123) onun bu tavrına dikkat çekerek yaptığı işi, bir gönül alma olarak değerlendirir.

" 'Atufetli Ahmet Midhat Efendi Hazretlerinin bu def'aki "Teslîm-i Hakîkat"leri "Dekadanlar" 'üvânlı makâlelerini bir telakkî-i ciddî ile mütâla'a etmiş olanlarca hâ'iz-i ehemmiyyet görülmek lâzım gelir. Hakîkati düşündüğüm gibi söylemeye cür'et edebilsem derim ki: Dekadanlar makâlesi âsâr-ı cedîde-i edebiyeden anlamayan bir refik-i vecîhi, bir köhne vapur arkadaşını mahzûz etmek için ulu orta söylenilmiş bir fıkra, bir lâtife olduğu gibi "Teslîm-i Hakîkat" bendi de "Adam o öyle bir şaka idi, geçti gitti; şimdi biz işimize bakalım... Ver elini arkadaş!" nev'inden bir hâtır-nevâzlıktır." (124)

122. A. g. e., s. 152.

123. Tefik Fikret, "Hafta-ı Edebî", Tarık, No: 4641,

23 Teşrin-i Sâni 1314.

124. A. g. gaz., No: 4641.

Fikret, Ahmet Midhat Efendi'nin dekadantlık konusunun ilerlememizi engellediği yolundaki düşüncesine de cevap verir. Böyle bir yavaşlama varsa bunu vebalinin o meseleyi ortaya atanlarda olduğunu belirterek Midhat'ı suçlar. Servet-i Fünûncuların içinde bu barış elini itecek karakterde kimse olmadığını gibi, öpecek kimsenin de olmadığını söyler. Fikret, Midhat'ın "Teslîm-i Hakikat"i yazmasının gerçek nedenini de kendince şöyle açıklar.

"...Şu iki üç seneden beri bir sınıf gayret-verân-ı edebe karşı yegâne vâsıtâ-ı mu'âheze olmak üzere bilir bilmez herkesin lisânına dolaşan dekadantlık, bu mes'ele-i garîbe artık mesâ'il-i muğlakâ sırasından çıkarak hallolunuverdi. Şimdiye kadar edebî, fennî her türlü akd-i neşriyyenin dest-i helâl-i himmetinde inhilâl-pezîr olduğunu görmüş, buna ekallî otuz senelik bir i'tiyâd ile alışmış olan Efendi Hazretleri mahzâ kendi eser-i icâd-ı zerâfetleri olan bu mes'elenin başkaları tarafından - hem de nasıl!- tesviye edilmesini görmeye bittabi' tahammül edemezlerdi. Mutlakâ bahse karışacaklardı ve karıştılar." (125)

Fikret'in bu sözlerindeki gerçek payı inkar edilemez. O, ayrıca Midhat'la üstü örtülü de olsa alay etmektedir. Midhat kendi anlattığı gibi yenilik yolunda hizmet etmiş biridir. Romanları o dönem edebiyatı için önemlidir. Bununla birlikte tüm Tanzimatçıların Midhat'a karşı bir tedirginliği vardır. Söz yerindeyse Midhat'ı seven kimse azdır. Bunda Midhat'ın gazetesini yaşatmak için her şeyi yapmasının rolü olabilir. Çünkü Midhat, gündemi elinde tutmak için hem her meseleye karışmış, hem de yeni meseleler üretmiştir. Klasikler meselesinde kendisinin konuyu ortaya atması, herkese cevaplar vermesi, konuyla ilgilenenlerin başka yayın organlarında yazdıkları yazıları gazetesinde yayımlaması bu bağlamda dikkate değer bir örnektir.

Midhat'ın "Teslîm-i Hakikat"i, arkasından Fikret'in "Hafta-ı Edebî"si dekadanlılık tartışmasının durulduğunu, belli bir sükunete kavuştuğunu ve artık kapanmak üzere olduğunu gösteriyor. Çünkü Fikret'e göre ortada bu kadar gürültü koparılacak bir şey yoktur. Ahmet Midhat'ın da herkesin dekadandan olmadığını, Edebiyyât-ı Cedîdecilerin hepsini aynı kefeye koymadığını, Fikret ve Cahit'e dekadandan denilemeyeceğini belirtmesiyle tartışılacak mesele kalmamıştır. Bununla birlikte Mefhari ve Samih Rifat tartışmayı sürdürmeye çalışırlar. Cahit ise bu tartışmada kapalı, karanlık hiçbir şeyin kalmaması için "Biraz Daha Hakikat" (126) yazısını yazar ve burada Midhat'ın ileri sürdüğü düşüncelere kısaca cevap verir. Dekadan dediklerinin sürüden ayrılmış koçlara benzetilmesi üzerinde durur ve böyle bir şey olmadığını söyler. Çünkü dekadanlılık diye bir meslek yoktur. Dekadanlılık olmayınca dekadanalardan da söz edilemez. Cahit'e göre bu sadece Ahmet Midhat'ın yönelttiği bir isnaddır. Yoksa hiç kimse biz dekadanız, şu ilkelerle yazıyoruz ve bir meslek ortaya koyuyoruz dememiştir. Cahit kendilerine dekadanlılık isnad edilen kişilerin bunu kabul edip etmediklerini araştırmak gerektiğini vurgular.

Cahit bir mesleğin üyesi olan kişinin bunu saklamayacağını, saklamak için o mesleğin kötü olması gerektiğine değinir. Kötü olan bir şeyi akli olan hiç kimse ne kabul eder, ne de onun savunucusu ya da uygulayıcısı olur. Cahit'e göre bu durumda, bu insanların, bu mesleği kötülüğünü bilmeden savunduklarını düşünmek gerekir. Böyle olunca da inandıkları bir şeye yapılan itirazları karşılama beklenir. Oysa böyle bir şey olmamıştır.

Cahit, Servet-i Fünûnculardan hiç kimsenin dekadanlılığı kabul etmediklerini belirtir. Onlar dekadandan olmadıklarını

söyleyerek kendilerini savunmuşlardır. Kısacası dekadanlık sadece Midhat'ın bir isnadı olmaktan kurtulamamıştır. Bu isnad Servet-i Fünûncuların eserlerinin benimsenmesi, sevilmesi karşısında önemini yitirmiştir. Cahit bu durum karşısında Midhat'ın tutumu konusunda şu tesbiti yapar:

" 'Atûfetli Ahmet Midhat Efendi Hazretleri bu netice ile kendilerinin evvelki iddi'âlarını tevfi̇k, nâ-hak bir isnâdda bulunmalarının 'azâb-ı vicdânîsini setr için dekadanlık yine sürüye 'avdet etti diye her iki tarafı okşayacak bir mu'âmele-yi nâzikâne ile te'lif-i beyne mecbûr kalıyorlar. Fakat yukarda da dediğim gibi sürüden ayrılan yoktu ki yine sürüye 'avdet etsin." (127)

Bu tespitiyle Cahit, Fikret'e katılmış olur. Fikret de onun yaptığı ara bulmaya yardımcı olan bir gönül alma olarak değerlendirmişti.

Cahit, Midhat'ın bu dekadanlık çıkışının bir hata olduğunu klasik tartışmaları sırasında farkederek " Benim Cenap Şehabettin ve Halit Ziya Beylere sözüm yok. Asıl sözüm kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla! kabîlinden olmak üzere dekadanlara 'â'iddir." (128) demek sûretiyle tamir etmeye çalıştığına dikkat çekiyor.

O yıllarda dekadanlığın piri sayılan bu iki sanatçı Midhat tarafından bu sözlerle aklanınca Cahit'in kafasında kimin dekadan olduğu sorusu doğar. Çünkü Fikret ve A.Nadir için zaten dekadan diyen olmamıştır. Cahit o zamanlar Servet-i Fünûn'da yazanların sayısının on beşi geçmediğini ve gerçekten bunlardan kime dekadan dendiğini merak eder. Bunun cevabı açıkça verilmediğinden bir kez daha dekadanlığın Midhat'ın nedeni anlaşılmayan bir su-i tefsiri olarak

127. Hüseyin Cahit, Kavgalarım , s.162.

128. A.g.e., s.163.

değerlendirilmesi gerektiğini vurgular. Cahit, artık bu boş dekadan sözünü bir kenara bırakıp, dekadanlıkla esas kastedilen Servet-i Fünûn edebiyatını değerlendirmenin zamanı geldiğini sözlerine ekler.

Cahit, Servet-i Fünûn'da ne gibi kusurlar olduğunu araştıralım dedikten sonra birinci eleştiri ve kusur olarak isnad edilen anlaşılma üzerinde durur. Cahit, bu anlaşılma konusunu iki grupta değerlendirir. Bazılarının bir anlam çıkaramadıklarını, bazılarının da zevklerine uygun bulmadıklarını söyleyerek eleştirdiklerini belirtir. Her iki konuda da insanların haklı olabileceklerini kabul eder. Ama bunun tersinin de kabul edilmesini ister. Anlamayanlar, zevk almayanlar olduğu gibi, anlayıp zevk alanlar da vardır. Ayrıca Servet-i Fünûncuların ilk amaçları estetik değeri olan bir ürün ortaya koymaktır. Böyle olunca herkesçe anlaşılma hem imkansız hem de şart değildir. Cahit, Ahmet Midhat'ı da ben popüler edebiyatçıyım görüşü nedeniyle asla eleştirmediklerini, hatta takdir ettiklerini söylemektedir. Çünkü her iki kesimin ve düşüncenin temsilcileri de bir ihtiyacı karşılmaktadır.

Cahit ikinci olarak herkesin eleştirdiği taklit konusuna sözü getirir. Bu eleştirinin de ispat edilmediğini sadece asılsız bir eleştiri olarak kaldığından gündemden düştüğünü söyler. Cahit, Üdebâ-yı Cedîde sanatçılarının içinde taklit denilecek parçalar içeren eserleri olabileceğini kabul eder ama, bunun tümüyle bir dönemin edebiyatına mal edilmesini doğru bulmaz. Çünkü Edebiyyât-ı Cedîde sanatçıları bağımsızdır. Biri diğerine hiçbir konuda bağlı değildir. Taklit yapan varsa, suç ve ayıp tamamen o kişiye aittir. Bu ayıp Edebiyyât-ı Cedîdenin tüm üyelerini kapsamaz ve bağlamaz.

Cahit üçüncü itiraz noktasının bazı tamlamalar olduğunu söyler. "havf-i ezrek" gibi kusurlu tamlamalar

olduğunu da kabul eder. Cahit tamlamaların çevrilmesine ya da çeviri yoluyla tamlamalar yapılmasına karşı çıkmaktadır. Fakat bunların sayısının on beşi geçmeyeceğini söyleyerek birkaç tamlama yüzünden bütünüyle bir edebiyatı mahkum etmeyi doğru bulmaz. Bu iddiasını Midhat'ın birkaç tabirden ne çıkar düşüncesiyle destekler.

Hüseyin Cahit eleştirilerin tamamının bunlardan ibaret olduğunu, bunun da nedeninin tarafların meseleye farklı açılardan ve birbirlerinin maksadını anlamadan bakmalarından kaynaklandığını söyler. Nitekim tarafların birbirini biraz anlamaya çalışması, buna bağlı olarak ifrat ile tefritin ortadan kalkmasıyla eleştiriler ve ayrılıklar azalmıştır.

Cahit yazısının sonuna kadar son derece ılımlı davranır. Bu tutumuyla hızı kesilen tartışmayı tamamen bitirmek istediğini ortaya koyar. Bununla birlikte geri adım atmadığı gibi Midhat'ın bir iki sorusuna son derece ileri bir adımla çok net cevaplar verir. Midhat'ın " Şimdi üç son sene zarfındaki terakkiyyât-ı edebiyemiz dekadanlık sayesinde mi hâsıl olmuştur?" (129) sorusuna açıkça " Evet cevâbını! veririz. Çünkü dekadanlık diye o vakit tezyîf edilmek istenilen şey işte bu terakkiyyât-ı edebiyeye idi. Edebiyâtımızda görülmeye başlayan terakkînin adına dekadanlık denilmişti." (130) sözleriyle karşılık verir.

Aynı biçimde "Dekadanlık ortaya çıkmasa idi bu terakkî hâsıl olmayacak mıydı?" (131) sorusuna " Hâyır! deriz. Çünkü "terakkî" ile "dekadanlık" bu bahiste müterâdiftir. Edebiyâta bu terakkî başlamasa idi "Dekadanlar" makâlesi ve binaên 'aleyh dekadanlık ortaya çıkmayacak idi." (132)

129. A. g. e., s. 171.

130. A. g. e., s. 171.

131. A. g. e., s. 171.

132. A. g. e., s. 171.

cevabını verir.

Cahit gençlerden dekadanlığa çok kişinin eğilim göstermediği düşüncesine de katılmaz. Çünkü Cahit'e göre zaten edebiyatla ilgilenen, yazan insan sayısı çok azdır. Bunlardan eser ortaya koyanlar da Servet-i Fünûn çatısı altında toplanmışlardır.

Bütün bu cevaplardan sonra Fikret'in de dediği gibi Ahmet Midhat'ın Edebiyyât-ı Cedîdeciler hakkında söylediklerinin hiçbirinin geçerliliğinin kalmadığı ortaya çıkar. Çünkü tüm kusurlarına rağmen onların izlediği yol doğru ve sağlıklıdır. Midhat da "Teslîm-i Hakikat"te bunu kabul etmiştir. Cahit'e göre Servet-i Fünûn'a tek karşı çıkan yaşları itibarıyla eski edebiyattan zevk alan ve hâlâ o dünyada yaşayanlardır. Bunun dışında kalanların bir kısmı karşı çıkmalarına rağmen farkında olmaksızın bu yeni tarzdaki edebiyattan etkilenip nasiplerini almaktadır. Yazı hayatına yeni başlayanlar ise Cahit'e göre tamamen Servet-i Fünûn'u takip ederler.

"Teslîm-i Hakikat" arkasında Fikret'in "Hafta-ı Edebî"si ve Cahit'in "Biraz Daha Hakikat"ine rağmen dekadanlık tarzlarında direnenler olmuştur. Hüseyin Mevci, Malûmât'ta "Teslîm-i Hakikat'e Bir Nazar"ı (133) yazar ve bu makaleyi garipsediğini belirtir. Çünkü bu yazıyı ve Midhat'ı tenakuz içinde görür.

Ahmet Midhat, "Teslîm-i Hakikat"te Şemsettin Sami'nin "Şi'r ve Edebiyyâtta Teceddüd-i Ahîrimiz" makalesindeki düşüncelere tamamen katıldığını söylemişti. Sami ise o makalede Edebiyyât-ı Cedîde'yi her yönüyle savunmuş ve haklı görmüştü. Hüseyin Mevci bu hususa dikkati çeker, "Dekadanlar"ı

133. Hüseyin Mevci, "Teslîm-i Hakikat'e Bir Nazar", Resimli Gazete, No:92, 3 Kânûn-ı evvel 1314, s.1196.

yazdıktan sonra bunları yazmasını çelişkili bulur. Oysa gerçekte burada bir çelişki yoktur. Midhat her zaman bu tür değişkenlikler göstermektedir. Hüseyin Mevci, Midhat için "Hakikati bulamamışlardır ki teslimleri doğru olsun" (134) eleştirisini yapar.

Midhat, "Teslim-i Hakikat"ın sonunda yeni tarzda yazılmış, ama dekadanlıktan uzak olan şiir ve nesirleri severek imrenerek okuduğunu söylüyordu. İşte çelişki bu kayıt ile Sami'nin yazdıklarını kabul arasındadır. Ayrıca Mevci, Midhat'ın yazısında övdüğü Fikret ve Cahit'in makalelerini yeni tarzın örnekleri olarak görmez. Bir kez okumakla anlaşılan yazılar olarak değerlendirdiği bu tür örneklerin eskiden beri bulunduğunu söyler ve Midhat'a şu eleştiriyi yöneltir.

"Gerek Efendi Hazretlerinin ve gerek Sami Beyefendi, makâlelerinin tarz-ı ifâdesinden anlaşıldığına göre meslek-i cedîd denilen yolda yazılmış olan âsâr-ı manzûme ve mensûrenin kâffesini görememişler. Ahmet Midhat Efendi Hazretlerinin, hoşlarına giden bir iki makâle üzerine, vaktiyle fenâ gördükleri şeyi bugün iyi diyecek derecede televvün göstermeleri kâ'ide-yi ihtiyâta muvâfık bulunduğu ve tarz-ı ma'lûmun muharrerât-ı manzûmesi üzerine nazar-ı tedkiki fırlatmadan husûl-i i'tilâfı tasdikte isti'câl buyurmaları münâsib olmadığını kendilerine 'arz ederim." (135)

Hüseyin Mevci, Edebiyyât-ı Cedîde'nin edebiyatımızı tahribe devam ettiğini bu nedenle bir itilafın mümkün olamayacağını düşündüğünden Midhat'ın ve başkalarının böyle itilaf tavsiye etmesini doğru bulmaz. Görülüyor ki Servet-i

134. A. g. gaz., s. 1197.

135. A. g. gaz., s. 1197.

Fünûn'un kendisini kabul ettirmesi kolay olmaz ve Midhat'ın onların hakkını teslim etmesine rağmen eleştiriler sürer. Nitekim bahsi kapattığı zannedilen Midhat'ın perde gerisinden içindeki kin ve öfkeyi devam ettirdiğini görüyoruz. Hüseyin Cahit Kavgalarım'da bu konuya değinir. Peşte'de Hacı Ahmet takma adıyla yazan birinden bahseden Midhat, söz arasında yine Servet-i Fünûn'a tarizde bulunur. Cahit, Hacı Ahmet'in büyük bir ihtimalle Ahmet Midhat olduğunu söyler. Ayrıca Ahmet Midhat, "Türkçe Şiirler" konusunda düşüncelerini belirtirken de Servet-i Fünûn'a şiddetle yüklenir.

" "Türk şi'ri" denilen o yakışıksız, biçimsiz şeylerle "Kulûb-i sâfiye-yi ümmette cevalân eden hiss-i muhterem-i şâ'iriyeti leke-dâr etmek revâ değildir" diyorsunuz. Aman ey Rasim Efendi bu ne turfa söz? Hangi ümmetin kulûb-i sâfiyesinde? Bazıları dekadan, bazıları onlardan esna' olmak üzere "Firâziyolog" ve "Pedan" beş on şıklardan eski üdebâ-yı cedîde yeni üdebâ-yı cedîdeden filândan 'ibâret olan zümrenin müşevveş kulûbündeki 'Acem artığı, Frenk bozuntusu hiss-i şâ'iriyet mi? Kardaşım! "Ümmet" sulh zamanında eli yatağanda olan hâlis Türkler mübârek müslümanlardır (Bir sözcük okunamadı) kârîleri, Borje'nin tâbi'leri değil!" (136)

İşte "Teslîm-i Hakikat"ten sonra Midhat, böyle dolaylı yoldan tarizlerini sürdürür. Rıfat Samih Bey de konunun kapanmaya yüz tuttuğu bu dönemde sert eleştirilerde bulunur. Bu eleştiriler özellikle Şemsettin Sami'yi hedef almaktadır. Eleştirilere ilk önce karşılık verilmemiş ancak, aradan bir buçuk ay geçtikten sonra aynı şeyler tekrarlanınca Cahit tarafından bu kez de ona cevap olarak " Kısa Birkaç Söz" (137) yazılmıştır.

136. Hüseyin Cahit, Kavgalarım..., s.174.

137. Hüseyin Cahit, "Kısa Birkaç Söz", Servet-i Fünûn, No:412, 21 Kânûn-i Sâni 1314, No: 412.

Samih Rifat o yazısında Servet-i Fünûn edebiyatının Batı'nın "aheng-i edebî"sini taklit ettiğini söylemektedir. Cahit, Rifat'a bunun ne anlama geldiği sorulduğunda cehaletinin kolayca ortaya çıkacağını bildiklerini, ancak dekadanlık tartışmalarının başında olduğu gibi böyle bir şey yapmayı tercih ettiklerini söyler. Ancak bir süre sonra saldırgan bir tarzda benzer iddiaları tekrar edince nezakete değer bir insan olmadığını gösterdiğini belirten Cahit, kendini birkaç söz söylemeye mecbur hisseder ve eleştirilerde bulunur.

"Fi'l-hakîka Avrupa âsâr-ı edebîsinden bahsedebilmek ve âsâr-ı edebîye-i hâzırânın Avrupa mahsûl-i taklîdi olduğunu iddi'aya kıyâm eylemek için hiç olmazsa Avrupa lisânlarından birini öğrenmiş olmak, Avrupa âsârının ne olduğundan âgâh bulunmak iktizâ etmez mi? Bir adam böyle zerre kadar vâkıfı olmadığı eserlerinden ne selâhiyetle bahs eder? Asâr-ı edebîye-i 'Osmâniyyenin o bilmediği eserlerin mahsûl-i taklîdi olduğunu ne cesâretle iddi'â edebilir? Ve o adama karşı " Pek iyi ama, siz bunu nereden biliyorsunuz?" denilince - insâfı varsa - sükût etmez de ne yapar." (138)

İşte Samih Rifat, daha önceki eleştirilerine karşı bunlar söylenmediği için ilave yazılar yazmıştır. Bu ilave yazı Cahit'e bir kez daha benzeri şeyleri tekrarlattırır. Cahit, eleştirilerin boş, delilsiz yapıldığını tekrar eder. Rakiplerini bir kez daha taklit ürünü olan eserler hangileriye, acıkça ve delilleriyle ortaya koymaya davet eder. Böyle mesnetsiz bir biçimde taklit taklit çağırışlarının gülünç olduğunu söyler.

Tekrar Samih Rifat'e döner. Samih'in, şair olmadığı için Şemsettin Sami'nin şiirle ilgili söz söylemesini eleştirmesine cevap verir. Bu cevapta Samih'in izlediği

yol ve mantığı kullanır. Ve " Muharrir-i makâle yalnız Şemsettin Sami Beyefendi Hazretleri için değil kimin için olursa olsun isti'mâlından hayâ edilecek bir lisân-ı mütecâvizâne ile müşârün ileyhi şi'r ve edebiyât hakkında beyân-ı mütâla'adan mahrûm bırakmak istiyor. Sami Beyefendi 'ömründe bir beyt söylememiş olduğu için şi'r mebahisine karışamazmış." (139) diye bir tesbit yaptıktan sonra " Subhânallâh, Avrupa lisânlarından hiçbirine vâkıf olmadığı Avrupa âheng-i edebîsinden bahse kendisinde selâhiyyet bulan bir muharririn Şemsettin Sami Beyefendiyi 'Osmânlı şi'r ve edebiyâtı hakkında beyân-ı mütâla'adan mahrûm tutmağa kalkışmasında ne hak tasavvur edilebilir?" (140) sorusunu sorar. Böyle bir şeye kendinde hak görmesine de şaşırır ve öfkelenir. Bir kez daha Samih Rifat'ın dil bilmediğini vurgular. Dil bilmeyenlerin Batı edebiyatını anlamalarına imkan olmadığından, Batı "aheng-i edebî"sinin ne olduğunu bilmeleri de mümkün olamaz. Cahit şiir ve edebiyatın böyle olmadığını, şiirden anlamak için şiir yazmak gerekmediğini vurgular. Sonra karşı hücumla geçer ve bu konuda şunları söyler:

" Bugün rüşdiyye mekteplerindeki çocuklar bile meydâna manzûmeler koyuyorlar. Uzağa gitmeye ne hâcet, işte ibn-i Rifat Bey'in bile âsâr-ı manzûmeleri varmış. Şi'r yazmak bu kadar ucuzladıktan sonra Şemsettin Sami Beyefendiye " Siz yazmadınız, susunuz!" demek için insân ne kadar cür'etkâr olmalıdır. Eğer ibn-i Rif'at Bey'in öteden beriden görüp işitip de yarım yamalak anladığı şeylerden başka kendisinin, - Ama bi'zzât kendisinin!- bildiği bir şey varsa onu meydâna koysun; o zamân lakırdılarına cevâb verilebilir." (141)

139. A. g. der., No. 412, s. 431.

140. A. g. der., No. 412, s. 431.

141. A. g. der., No. 412, s. 431.

Bu ağır cevaptan sonra Samih Rifat Bey'in izansızlığını ortaya koymak için onun yazısından bir örnek daha verir. Samih Bey, Sami'yi eleştirdiği yazısının bir bölümünde de Servet-i Fünûn'da yayımlanan "Salon Köşeleri"nde romanından bir dans etme sahnesi ile onu takip eden konuşmaları almış ve eleştirmiştir. Cahit bu bölümü olduğu gibi aktararak Samih Bey'in bu konuşmalardan çıkardığı tamamen ters bir anlam çıkardığını ispatlamış ve onun izansızlığını ortaya koymuştur.

Cahit bu yazısıyla dekadantlık konusunu kendi açısından kapatmıştır. Şemsettin Sami de "Şi'r ve Edebiyyât'taki Teceddüd-i Ahîrimiz" yazısının uyandırdığı yankıları, tepkileri değerlendiren bir yazı yazar. Bu yazı sadece gelen eleştirilere bir cevap anlamında değildir. Çünkü lehte ve aleyhte yazılar çıkmıştır. Bu yazılar konunun genişlemesine yol açmış, bu nedenle Sami'nin kimi konularda düşüncelerini açması, ayrıntılaması gerekmiştir. İşte Sami gerek eleştirilere cevap vermek, gerek kimi konuları izah etmek amacıyla "Şi'r ve Edebiyyât-ı Cedîdemiz"i yazar (142). Bu yazısında Hüseyin Cahit, Ahmet Midhat, Samih Rifat ve Mefhari'nin makalelerindeki kimi düşünceleri değerlendirir ve eleştirilere cevap verir.

Cahit ve Midhat'ın yazıları lehte olduğu için onlar hakkında fazla bir şey söylemez. Cahit'in yazısının (143) sonunda söylediği yararsız tartışmalara son verilip, haklı ve akılcı eleştirilerde bulunulmasının edebiyatımıza daha büyük katkılar sağlayacağı düşüncesine aynıyla katılır. Cahit bu konuda ümitli olduğunu da yazısının sonunda söylemiştir.

İkinci yazının sahibi Midhat'la aralarında hiçbir zaman

142. Şemsettin Sami, "Şi'r ve Edebiyyât-ı Cedîdemiz", Sabâh, No:3261, 9 Kânûn-ı evvel 1314.

143. Hüseyin Cahit Yalçın, Kavgalarım ..., s.144.

bir ayrılık olmadığını, Midhat'ın Edebiyyât-ı Cedîde'yi desteklememesinin düşünölemeyeceğini belirtir. Bilindiği gibi Midhat dekadalık konusuyla bu edebiyata çok yüklenmiş, ama "Teslîm-i Hakikat"le bu eleştirilerini geri çekmişti. Sami yazısında Midhat'ın bu son düşünce ve tutumuna dikkat çeker ve bugünkü ilerlemenin tohumlarını atanların içinde Midhat'ın da bulunduğunu ve ilerlemenin bu tohumların ürünü olduğunu belirtir.

Sami, Midhat'ın yazdığı "Dekadanlar" yazısı ile dekadani isnad ya da ithamını görmezden gelmiyor. Sami'ye göre bu dekadani itirazı hem Edebiyyât-ı Cedîde üyelerinin hepsine yönelik değil, hem de onların tarzlarıyla ilgili değildir. İtiraz "havf-i mâ'i" , "soğuk kan" gibi Fransızca'dan çevrilmiş ve taklit yoluyla dilimize aktarılmış tamlamalar ve imajlara yöneliktir. Bu konuda kendi görüşünü de şöyle belirtir:

" Müşârün ileyh Hazretleri o gibi ta'bîrâta i'tirâz ettiğî gibi ben dahi lisânımızın iştikâk ve kavâ'id-i sarfiyyesine muğâyir imlâlara ve lüzûmsuz 'Arabî ve Fârisî ve hele Fransızca kelimeler isti'mâline mu'ârizim." (144)

Şemsettin Sami, Midhat'la ortak olan bu düşüncelerini açıkladıktan sonra bir hususun altını çizer. Bu kusurlar dille ilgilidir, Edebiyat-ı Cedîde'nin yarattığı tarzla ilgili değildir. Bunların birbirine karıştırılmamasını ister. Ayrıca bu kusurların eleştirinin kuralları ve sınırları içinde eleştirilebileceğini, gerekli islahın yapılabileceğini söyler. Cahit'in de bunu vurguladığını hatırlatır. Sözü tekrar Midhat'a, dekadaniğe getirir ve " Binâen 'aleyh tekrâr ederiz ki Ahmet Midhat Efendi Hazretlerinin ta'rîzi

sâbık genç üdebâmızın mesleğine ve ittihâz ettikleri şive ve tarz-ı ifâdenin hey'et-i 'umûmiyyesine 'â'id değıildi." der (145)

Midhat ve Cahit ile aynı düşünceleri paylaşan Sami, İkdâm'da kendisinin son makalesini eleştiren bir yazı yazan Samih Rifat Bey'le taban tabana zıt düşünceler taşıdığını belirtir. Bu yüzden aralarında bir uzlaşma olamayacağını anlayan Sami cevap vermek istemez. Ancak Samih Rifat'in cevap vermekle kalmayıp bazı izahlarda bulunmasının kendisini cevaba davet ettiğini söyler. Samih yazısında "Edebiyyâтта muhafaza-yı milliyet tarafdarı olan gençlere (?) mukâbil mühim bir silâh-ı tecâvüz gibi istimâl edilmek istenildiği"ni (146) söylemektedir. Sami "Edebiyatta muhafaza-yı milliyet" ile ne kastedildiğinin açık olarak söylenmesini ister. Çünkü milliyet kavramı henüz bizde oturmuş ve sınırları belirlenmiş bir kavram değildir.

Sami, " Sâhib-i varaka (Osmanlı milliyeti) veyâ (Türk milliyeti) ta'bîrlerini tecvîz edenlerden değildir. Kavmiyyet ve cinsiyyet başka, milliyet başkadır. Bizim hakkımızda milliyet denilince elbette (İslâm) denilmek isteniyor." (147) dedikten sonra eski edebiyatımızın muğbece ve pîr-i muğanlarının hangi özellikleriyle İslam adabına uygun olduklarını, yeni şiirin hangi nedenle bu adaba uymadığını sorar. Tabii bu soruyla bir çelişkiyi vurgulamakla kalmaz, eski edebiyata, onu savunanlara - yani edebiyatta milliyeti muhafaza edenlere- bir eleştiri getirmiş olur. Önce sade ve anlamlı ifadesiyle, yeni tarza uygun vezin ve kafiyesiyle Edebiyat-ı Cedîde şiirinin milliyeti muhafazaya neden engel olduğunu ya da nasıl bir zararı olduğunu ardından da muhafaza-yı milliyetin hangi şarta bağlı olduğunu sorar.

145. A. g. gaz., No: 3261, s. 3.

146. A. g. gaz., No: 3261, s. 4.

147. A. g. gaz., No: 3261, s. 4.

" Muhâfaza-yı milliyet -Lisânımızın şive ve sûret-i telaffuzuna aslâ uymayan ve Fârisî'ye mahsûs olan- o ma'hûd vezinlerin muhâfazasına mı, yoksa mey ve mey-gededen ve pîr-i muğân ve muğbecelerden ayrılmamağa mı merbût ve mu'allaktır." (148)

Sami, bazı tartışmacıların ve eleştiricilerin söze girmek için yerli yersiz milliyet ve millî ahlak gibi kavram ve konulardan yararlanmayı alışkanlık haline getirdiklerini, Samih Rifat'ın de aynı nedenle bunları şiir konulu bir makaleye karıştırdığını söylüyor. Oysa Sami'ye göre, şiirin dili, kullanılan vezin ve kafiye, Doğu veya Batı edebiyatından birinin taklidi gibi hususlar tamamen şiirle ilgilidir. Din ve ahlakla bir ilgileri yoktur.

Sami, hikaye üzerinde de durur. Çünkü Samih Rifat hikayeden de bahsetmiş, hatta bir hikayeden bölümler alarak ahlaka aykırı olduğunu iddia etmiştir. Bir de balo örneği vermiştir. Bundan Hüseyin Cahit de söz etmiş ve Samih'in baloyla ilgili eleştirilerinin hepsini alıntılıyarak onu okuduğunu dahi anlamayacak kadar izansız olmakla eleştirmişti. Sami de balonun oyun olarak günah olabileceğini, ama onu söz konusu etmenin bir günah olmadığını belirtir.

Sami, söz edepten açılınca Batılıların bu konuda ne kadar duyarlı olduklarına da değinir. Örnek olarak Fransızların bizde bir ahlak kitabı olarak çocuklara okutulan Sadi'nin GÜlistan'ının beşinci bölümünü büyüklerin ahlakını bozacağı endişesiyle çıkartıp eksik olarak çevirdiklerini belirtir. Aynı şekilde Elf Leyle ve Leyle'nin yüz kızarmadan okunabilmesi için yarısının çıkarıldığını ikinci örnek olarak sunar. Asıl ahlakı bozan unsurun şer'en yasak olan mey ve meyhane sözlerinin kullanılması olduğunu ileri sürer ve

bunların da Edebiyyât-ı Cedîde'de değil edebiyat-ı kadimede yer aldığını vurgular.

Sami burada karşı eleştiride de bulunur. Öncelikle Samih'i samimi bulmaz. Samimi olan kişinin açıkça ben bu tarz edebiyatı sevmiyorum diyebileceğini, oysa onun böyle konuşmak yerine artık Nefi gibi yazmıyorlar anlamında sözler söylediğini vurgular. Eski tarzın artık edebiyat tarihinin malı olduğunu, o tarzdaki şiirin çağın insanının zevkine uygun düşmediği için değer bulmadığını, bu yüzden de Samih'in yalnız kaldığını belirtir. Şemsettin Sami, biraz önceki eleştirilerinin aksine eski şiirimizi ve şairimizi takdir edip, över. Ama onun artık kesinlikle bittiğini, hiçbir şekilde bugüne örnek olamayacağını da ortaya koyar.

Görüldüğü gibi Sami eski edebiyatımızın erdemini de eksikliğini de iyi bilmektedir. Eski edebiyata tarihin malı olarak bakar ve yeniyi destekler. Eski ve yeni yanyana konulup sunulduğunda artık kimsenin eskiyi almadığını, kadınların dahi Batı tarzında yazdıklarını örnekler vererek belirtir. Bu yazılanların bir taklit olmadığını sözlerine ekleyerek taklit konusuna geçer. İcadın zor olduğunu, icat gibi görülen şeylerin çoğunun taklit ürünü olduğunu, bunun da çoğu kez eski Hind'den kaynaklandığını belirtir. Türkçe ve taklit açısından edebiyatımızın geçmişine kısaca göz attıktan sonra Batı taklidi konusunda bir değerlendirme yapar.

" Bizim eskiden beri sırf Türkçe şi'r ve edebiyatımız yoktur, yâhud var idi de gâ'ib olmuştur. Anadolu'da birtakım Köroğlu hikâyeleri, şarkılar, masâllar vardır. Onları eskiden ıslâha ve edebiyât kisvesine bürümeğe himmet etmiş oladık, belki mürûr-ı zamânla kendimize mahsûs bir şi'r ve edebiyatımız olurdu. Lakin yine Garb'ın âsâr-ı medeniyetini görüp hayrân oldukça, onların şivesini dahi edebiyât-ı mahsûsamıza karıştırmaktan kendimizi alamayacaktık. Hâlbuki şimdi zâten öyle bir edebiyât-ı mahsûsamız yoktur;

edebiyât-ı kadîmemiz bizim değil, 'Acemlerin mâlîdır. Onu muhâfaza etmekten ise Frenkçe'ye imtisâlen bir edebiyât-ı mahsûsa vücûda getirmek elbette hayırlıdır. Frenkleri ne kadar taklîd etsek lisân büsbütün ayrı olduğundan, o taklîd pek ileriye varamaz; halbuki 'Acemce'ye olan taklîdimiz lafzî ve ma'nevî olup, lisânımız dahi şi'rde sülûsân nisbetinde Fârisî olmuştur." (149)

Sami, dillerimiz arasında fazla yakınlık olmadığından Batı'dan yapılan taklitlerin zarar verecek kadar ileriye gidemeyeceğini belirtirken, Farsça'yı taklidi zararlı bulur. Çünkü bu taklit dille sınırlı kalmayarak, anlam ve düşünce alanlarını da kapsar. Sami düşünce ve anlam açısından bağılılığı tehlikeli bulur.

Sami, Samih Bey'in kendisine yönelttiği Edebiyyât-ı Cedîde'yi okumadığı ve anlamadığı eleştirisiyle eski edebiyatla ilgili düşüncelerinde eksikleri olduğu eleştirisine epey alınır ve bunları hem okuduğunu hem de anladığını belirtir. Vaktinin müsait olmadığını, olsa idi eski ve yeni edebiyat konusunda Samih'ten bir ders vermesini rica etmekten geri durmayacağını söyler. Ayrıca, onun Ekrem hakkında olumlu düşünceler içinde bulunmasını da garip karşılar. Çünkü Sami'ye göre vezin ve kafiyede eski olan Ekrem, içerikte tamamen yenidir. Bu yenilikte milliyete dokunacak bir şey görmez.

Sami, yazısının sonunda Mefhari'nin eleştirilerini cevaplar. Aslında Mefhari'nin kendisi öyle önemli bir eleştiride bulunmadığını söyler. Sami'nin belirttiğine göre Mefhari bazı açıklamaları yetersiz bulmuştur. Mefhari'nin eleştirileri şunlardır:

a. Hicri 10. yüzyıldan öncesinden söz etmeme

- b. Her yüzyılda bir iki şair dışında kimseden söz etmeme, bu arada Ekrem ve Akif Paşa'yı da unutmama
 c. Naci'yi eski mektebin üyesi sayma ve bu yolda onu abartma

Sami bunları tek tek cevaplar. Amacının kısa bir edebiyat tarihi yazmak olmadığını, sadece şiir kısmına bir göz attığını bu nedenle sınırlı isimlerden söz ettiğini ve ayrıntıya girmediğini belirtir. Değerlendirmelerini yaparken onuncu değil sekizinci yüzyıldan başladığını, bunu Mefhari'nin dalgınlık nedeniyle görmediğini söyler. Naci'nin nesri için selis, şiiri için özentî ürünü birkaç örnek dışında eski mektebe bağlıdır der. Bu konuda yanlış olabileceğini de kabul ederse de bir kişi için söylenen düşüncelerin pek önemli olmayacağını ve sonucu değiştirmeyeceğini söyler.

Sami yazısında ciddi bir tutum içindedir ve bahsi münakaşaya çevirmekten yana değildir. Samih Bey hakkında bazı imalarda bulunsa da açıktan olumsuz hiçbir şey söylemez. Tutum olarak da düşünce olarak da aynı tutarlılığı gösterir. Ona göre eski, devrini tamamlamıştır. Kusurlarına rağmen Batı'ya dayanan yeniyi takip etmek edebiyat ve dil açısından tek çıkar yoldur.

Dekadanlık tartışmasında yazılar lehte ve aleyhte karşılıklı olarak sürdürülmekte tartışma bir türlü sona ermemektedir. Fikret, Tarık'te Şemsettin Sami'nin bu yazısı için "Hâsılı, Sami Beyefendi pek haklıdır..." (150) diyerek ona onay ve destek verir. Ardından İbrahim Cehdi'nin desteği gelir.

İbrahim Cehdi de tartışmaya Esat Necip'i hedef alan bir

150. Tefik Fikret, "Hafta-i Edebî", Tarık, No: 4662, 14 Kanun-ı evvel 1314, s. 3.

şiiirle katılır. 408 numaralı Servet-i Fünûn'da Esat Necip'e ithafıyla Dekadan adlı şiirini yayımlar.(151) Burada Esat Necip'in sanatına kimi eleştiriler getirir. Şiirinin bir bölümünde şunları söyler:

" Varlığı mahşer-i gam u heyecân,
Şi'ri tûfân-nümâ-yı hissiyyât;
Dem-be-dem hâme-i beyânından
Dökülür katre katre zehr-i hayât. " (152)

Görüldüğü gibi bu dizelerde hem Esat Necip'in kişiliği, hem şiiri hakkında eleştiri yapılmıştır.

Tevfik Fikret, 8 numaralı Hafta-i Edebî'sinde yine haftanın edebî gelişmelerini ve ürünlerini değerlendirir. Dekadan şiirini beğendiğini "İbrahim Cehdi'nin "Dekadan" ını beğenmemek için mutlakâ dehşetli bir ta'annüd lâzım;" (153) yorumuyla bildirir. Bu arada haftanın basınla ilgili değerlendirmesini yaparken matbû'ât-ı üsbû'iyye tamlamasını kurar. Aslında Fikret üsbû'u sözcüğünü sevmemektedir.

" Fakat aman bu "üsbû'" kelimesi, lisânımızda sevmediğim on kelime varsa biri de budur. Hele yalnız başına, yahut sûret-i izâfiyede kullanıldığı zamanlar. "Üsbû'î", "Üsbû'iyye" gibi şekillerinde yine o kadar tenâfür yok. Halbuki üsbû', üsbû'-ı edebî...Aman ya Rabbî, şu son hecenin telaffuzuna bakın: bû'..bû'..insân boşuluyor gibi oluyor. Ma'mâfih çaresiz kullanıyoruz ve kullanacağız."(154)

Burada bizim vurgulamak istediğimiz nokta üsbû'-ı edebî tamlaması ve Fikret'in ona tepkisidir. Çünkü bu tamlama

151. İbrahim Cehdi, "Dekadan", Servet-i Fünûn, No:408, 24 Kânûn-ı evvel 1314, s.279.

152. A.g.der., s.279.

153. İsmail Parlatır, Tevfik Fikret, Dil, s.176.

154. A.g.e., s.176.

hafta-i edebî tamlaması yerine kullanılmaktadır ve daha doğru olduğu düşünülmektedir. Hafta-i edebî ise sal-i edebî gibi Servet-i Fünûncularca tercih edilmektedir. Hatta ilk (155) Hafta-i Edebîsinde Fikret bu iki tamlamanın savunma vaktinin çoktan gelmiş olduğunu söylemiş ve savunmuştu. İkinci Hafta-i Edebîsinde (156) kendisine ne denli edep dışı eleştiriler yöneltildiği üzerinde durur. Bu yazısında ise cevap vermez, savunma yapmaz; sadece alıntılar yapar ve tarafgirlik konusuna geçer. Eleştirilere cevap vermemesi ve kayıtsız kalması Yusuf Cevat tarafından münazara adabına aykırı bulunmuştur (157). Cevat orada Fikret'i Hafta-i Edebîlerinde tarafsız davranmadığını söyleyerek eleştirmişti. Yukarıda da söz ettiğimiz gibi bu eleştiri başkalarınca da yapılmıştır. Anılan yazısında Fikret'in bu konuda bir hayli sıkıntılı olduğunu görürüz. Bundan iki gün sonra yazdığı yazıda sıkıntısını daha açık ortaya koyar.

Dekadanlık tartışmaları içinde biraz ayrıntıyla yer verdiğimiz bu tartışmanın bizi dekadanlık tartışmasından uzaklaştırdığı düşünülmemelidir. Çünkü dekadanlık tartışmasının çıkışı dil ve özellikle de kimi tamlamalarla ilgilidir. Bu nedenle bu tamlamalarla ilgili tartışmalar dekadanlık içinde yer almaktadır. Tartışmalar içiçe geçmiş daireler biçiminde yürümektedir.

Fikret'in Dekadan şiirini öven yazısı üç gün sonra eleştiriyle karşılaşır. Mehmet Celal 20 numaralı (158) Terakkî'de Zühdi Beyle ilgili değerlendirmelerinden ötürü Fikret'i takdir eder ve över. Ancak onun dekadan şiiriyle ilgili değerlendirmesine katılmaz. Bu şiiri dekadanca bulur.

155. Tefik Fikret, "Hafta-i Edebî", Tarık, No:4627, 9 Teşrin-i evvel 1314.

156. Tarık, No:4634, 16 Teşrin-i evvel 1314.

157. Ma'lûmât, No:163, 3 Kânûn-ı evvel 1314, s.462.

158. Mehmet Celal, Terakkî, No:20, 31 Kânûn-ı evvel 1314.

Bu eleştiriye gelmeden önce de yine Servet-i Fünûn'u şu sözlerle över.

"Servet-i Fünûn"un "Aveng-i Şühûr" unu teşkil eden "Teşrin-i Sâni" levhası yine hazin yine güzel! Tekrâr edeyim: Gönül böyle eserlerin, resimleriyle berâber latif, müzeyyen bir sûrette tab' ve neşrini arzû eder. "Mütâla'alı Matla'lar"ı İsmail Safa Bey birâderimizin "eş'âr-ı hakîmâne"sinden olmak üzere telakkî ettiğinden, A.Nadir, H.Nazım Beylerin şi'irini -pek az nekâyıyla berâber -hissî, rikkat-perver, latif, rûh-nüvâz 'addeyledikten sonra, İbrahim Cehdi Bey'in "Dekadan" manzûmesini hakîkaten "dekadan"a yakışacak üslûb ile yazılmış bulduk. Böyle zannettik. Bu zannımızdaki isâbetimiz:

"Sarsar fezâ-yı 'ömrünü bin fikr-i muztarib
Bir âhtır, hayâtını teşrihten sakın
Her şevk ü infi'âli hayât-ı marîzinin
Bir sıtmalı belâgat ile şi're münkalib " (159)

Mehmet Celal şiiri önce över, sonra yukardaki dördlûğü de örnek göstererek dekadanca bulunduğunu belirtir. Gerçekten de bu dekadanlık tartışmasında her iki tarafın da kusurlu yanları çoktur. Bir tarafı suçlayıp diğer tarafı aklamak kolay değildir. İki taraf da zaman zaman polemiğe yol açacak biçimde davranmışlardır.

Aynı sayıda Ahmet Midhat'ın da bir yazısı vardır. Bu Müstecabizade'ye gönderilmiş bir mektuptur. Bu mektup Müstecabizade'ye "Lûgat-i Naci"nin tamamlanması nedeniyle yazılmış olmakla birlikte daha çok "Teslîm-i Hakîkat"ın nasıl karşılandığını içermektedir. Midhat konuyu şöyle değerlendiriyor.

"Teslîm-i Hakîkat" makâlesine o yolda mukâbele olunacağını zâten hesâb ve tahmîn ederek yazdım. Bizim

teslîm eylediğimiz hakîkati onların nasıl tağyîr edecekleri görülsün diye! Hesâbım doğru çıktığına memnûn dahi oldum. İşin en tuhaf ciheti onlar dekadanlığı terk ederek eski adamlıklarını takındıkları hâlde bunu bilemiyorlar da herkesi dekadan olmuş sanıyorlar." (160)

Midhat bundan sonraki satırlarda da yine "Teslîm-i Hakîkat" ten sonra yazdıklarını tekrarlar. Halit Ziya'yı bir kez daha örnek vererek yazdıklarının dekadanca olmadığını söyler. Böylelikle kendi söylediği şeylerin doğruluğunu vurgulamış olur. Bilindiği gibi "Teslîm-i Hakîkat"te o, Edebiyyât-ı Cedîdecilerin genel olarak dekadanlıktan uzaklaştıklarını böyle olunca da takdir edilmeyi hak ettiklerini söylüyor ve onları sürüye dönmüş olarak kabul ediyordu. Bütün bunları kendisinin değil Edebiyyât-ı Cedîdecilerin değiştiğini ve doğru yolu bulduklarını baştan beri haklı olanın kendisi olduğunu kanıtlamak için söyler. Bununla birlikte Midhat'ın yukardaki satırları, söylediklerinde samimi olmadığını gösteren bir özellik taşıyor. Fikret de "Teslîm-i Hakîkat" in çıkışından sonra yayımladığı "Hafta-ı Edebî"sinde bu düşünceleri ileri sürmüştü. Midhat bunu kanıtlayacak biçimde konuşur (161).

Dönemin edebiyatçıları arasında ciddi boyutta süren dekadanlık tartışması buraya kadar gözden geçirdiğimiz makaleler çerçevesinde yürümüş ve tamamlanmıştır. Söz konusu polemik ciddi anlamda önemini yitirmekle birlikte ciddi olmayan boyutuyla devam etmiştir. Ancak biz burada polemikğin ciddi olmayan boyutuna geçmeden önce, ayrıntılı olarak değerlendirmediğimiz düşünce yönü ağır basan makalelerde dile getirilen lehte ve aleyhte görüşleri, sahiplerinin adı altında sıralayıp bu kısım ile ilgili bir sonuca ulaşacağız.

160. A. g. gaz. , No: 20, s. 153.

161. Tefik Fikret, "Hafta-ı Edebî", Tarık, No: 4641,

23 Teşrin-i sâni 1314.

Ahmet. Midhat:

Edebiyyât-ı Cedîde temsilcilerinin yazdıkları eserler kullandıkları dil nedeniyle anlaşılammaktadır. Arapça ve Farsça'nın bizde az tanınan sözcükleriyle yapılmış tamlamalar Türkçe'ye uygun olmadığından hem dili bozmakta hem de anlaşılmayı güçleştirmektedir.

Edebiyyât-ı Cedîdeciler dili avam ve havas dili olarak ikiye ayırmışlar, kendileri havas için yazdıklarından onlara hitab eden bir dil kullanmışlardır. Böyle bir ayrılık dünyanın hiçbir yerinde görülmez. Ayrıca havasın Edebiyyât-ı Cedîdecilerden öğreneceği bir şey yoktur. Oysa edebiyat geniş kitleler açısından işlevsel ve yararlı olmalıdır.

Edebiyyât-ı Cedîde'nin işlediği konular yerli değildir. Batı'dan özellikle Fransız edebiyatından etkilenmişler, etkiden de öte onları taklit etmişlerdir.

Şiirde klasik vezin ve kafiye anlayışı ile şiirin bunlar dışında kalan kimi kurallarından uzaklaşmak yanlıştır. Kafiyeeye önemli ölçüde genişlik ve esneklik getiren Edebiyyât-ı Cedîde bu uygulamasında hatalıdır.

Fikret ve Cahit'in son yazıları dekadan özellik göstermezler. Çünkü dekadanlar, dekadanlıktan sıyrılıp halka yönelmişlerdir. Dekadanlık koçların sürüden ayrılmasına benzemektedir ve bugün onlar sürüye yeniden katılmışlardır. Öte yandan Edebiyyât-ı Cedîde ürünlerinden dekadan özellik taşımayan nesir ve şiirler daima sevilerek okunmaktadır.

İlerleme İslamlık ve Türklük ihmal edilmemek koşuluyla yapılmalıdır. Benlik ve öz korunmak koşuluyla ilerleme yararlıdır, herkesçe desteklenir.

Edebiyyât-ı Cedîde'nin ortaya koyduğu gelişme teşekkür edilecek kadar büyüktür.

Mehmet Celal:

Edebiyyât-ı Cedîde, edebiyatı yolundan çıkarmıştır. Bu konuda kayıtsız kalınmaktadır.

Edebiyyât-ı Cedîdeciler düşüncelerini Batı'dan aldıklarından taklitçidirler. Edebiyyât-ı Cedîde'de görülen Batı ile benzerlikler tevarüd olarak değerlendirilemez. Tevarüdün bir sınırı vardır. Birkaç dize için bu söylenebilir. Ama Edebiyyât-ı Cedîde tevarüdün sınırını aşmıştır. Onları artık intihal ve sirkattir.

Edebiyyât-ı Cedîde'nin ürettiği yeni tamlamalar, yeni sözcükler dile yabancıdır. Ayrıca Edebiyyât-ı Cedîde'nin tüm tamlamaları anlamsızdır.

Şiirde kafiye'nin bilinen kurallarından ayrılmış olmaları şiire zarar vermektedir. Kulak kafiyesi söylenildiği gibi şiire güzellik getirmemiş, kolaylık getirmiştir.

Tepedelenlizade Kamil Bey:

Her ilerleme yenilik değildir. Gelişigüzel ve ciddiyetsiz bir biçimde gerçekleşen ilerleme Edebiyyât-ı Cedîde örneğinde olduğu gibi edebiyata zarar verir. Yenilikler belli kurallar çerçevesinde yapılmalıdır.

Edebiyyât-ı Cedîdecilerin kullandıkları dilde Fransızca'nın etkisi vardır. Etki taklide yol açmıştır. Taklit yalnız dilde değil, aynı zamanda içerikte de görülmektedir. Bu taklidin nedeni Edebiyyât-ı Cedîdecilerin içinde buldukları yaratma ve üretme sıkıntısıdır.

Edebiyyât-ı Cedîde'nin tüm yeni şiirleri tercüme, taklit ve intihal özellikleri taşır. Bu şiirlerde çalıntı sözcük ve tamlamalar kullanmışlardır.

Cenap Şehabettin:

Taklit hiçbir zaman basit bir taklit olarak kalmaz, ileri aşamada yeni, güzel ve orijinalin doğmasına neden olur. Taklit bir başlangıçtır.

Yeni duygu ve düşüncelerin anlatılması için yeni yollara yeni tarzlara ihtiyaç vardır.

Dekadizm hareketi bizde yeteri kadar tanınmamakta ve bu yüzden de yanlış anlaşılmaktadır. Dekadizm sanıldığı gibi kötü ve olumsuz bir hareket değildir. Cenap'a göre ciddi olanlarıyla diğer dekadanları ayırmak gerekmektedir. Cenap bu ayrımı kendi adına yapar.

Dekadanlık eleştirisi gelenekçiler tarafından Edebiyyât-ı Cedîde'nin alışılmışın dışına çıkmaları nedeniyle yapılmaktadır. Oysa Osmanlı edebiyatında eski-yeni pek çok sanatçının dekadanlıkla az ya da çok bir ilgisi olmuştur. Herkes bir parça dekadandır.

Tevfik Fikret:

Dekadanlık konusunda en büyük günah Ahmet Midhat'a aittir. O hiç yoktan böyle bir tartışmayı başlatmıştır. Hiçbir haklı düşüncesi, geçerli kanıtı yoktur. Ayrıca tek başına eleştiri yeterli ve yararlı değildir. Eleştirilen yeni sözcük ve tamlamaların yerine ne kullanılacağı söylenmelidir.

Birçok şey içerik ve biçim özellikleriyle Batı'dan alınmıştır. Bunların alınması normalse onlara bir ad bulmak

da normaldir. Bu ad yeni olabileceği gibi çeviri de olabilir. Bazen sözcükler olduğu gibi Batı dillerinden alınmakta ve bunda bir sakınca görülmemektedir. Oysa çeviri olarak ya da yeni bir tamlamayla bunlara karşılık bulununca ağır eleştiriler yapılmaktadır. Bu ise bir çelişkidir.

Ahmet Midhat "Teslim-i Hakikat"inde samimi değildir. Her zaman çıkarıcı ve öznel duygularla konuya yaklaşmıştır.

İsmail Safa:

Kurallara uymayan iyi eser, kurallara uyan kötü esere tercih edilir.

Edebiyyât-ı Cedîde ürünlerinin yanlışları gösterilip, eleştirilmeli, ama inkar edilmemelidir.

Başka edebiyatlarla etkileşim kaçınılmazdır. Bu ilişki içinde taklidin de yeri vardır. Örneğin Acem şiirini taklit Türkçe'yi geliştirmiştir. Taklit ilerlemenin gereği ve bir basamağıdır.

Edebiyyât-ı Cedîde eleştirilirken, yeni olan şeylerin hiçbir kurala bağlanmayan keyfi icatlar mı, yoksa duygu ve düşüncenin değişik renk, ahenk ve çeşitliliğine hizmet eden icatlar mı olduğuna dikkat edilmelidir.

Edebiyatın Batı'dan etkilenmesi gelişmenin getirdiği bir zorunluluktur. Atılım, yenilik, ilerleme kaynağı o gün için Batı'dır.

Herkes öğrendiği dille yazar. Zamanında nasıl Acem gibi yazıldıysa şimdi de Batılı gibi yazılacaktır. Yeni şiirde kullanılan dil bu anlayışın sonucudur.

Edebiyyât-ı Cedîde'nin aşırılıkları vardır. Bununla

birlikte onların yazdıkları beğeniyle okunabilir. Okumak yanında onlardan yararlanmak da mümkündür.

İbrahim Cehdi:

Şair alelâdenin değil, orijinal olanın peşindedir. Bu onları biraz muğlak kılabilir. Eşyanın görünmeyen güzelliklerini ifade için hayale ihtiyaç vardır.

Değişim kaçınılmaz sonuçtur. Her zaman isteğe bağlı ve kontrollü olmaz. Değişim ileri olanı takip etmek ve ondan etkilenmek sonucunu doğurur.

Taklit hiçbir zaman basit bir kopya değildir. Taklit gibi görünen ürünlerde bile sanatçının kişiliği etkisini gösterir. Bu, yeni ürünü örnek alınandan farklı kılar.

Yeni olanın ifade biçimi de yenilik ister. Bu ifade biçimini ise ancak iyi sanatçı başarabilir. Bir başka deyişle yeni düşünce yeni dili gerektirir. Bu nedenle Edebiyyât-ı Cedîde'nin kullandığı dil anlayışla karşılanmalıdır.

Ne kadar eleştirilse de Edebiyyât-ı Cedîdecilerin yazdıkları insana haz vermektedir.

Edebiyatın öğreticilik yanına ek olarak güzellik yanı da vardır. Edebiyyât-ı Cedîde için bu yan daha fazla önem taşımaktadır. Edebiyyât-ı Cedîde ile rakipleri aradadaki ayrılığın ve tartışmanın bir nedeni de budur.

Süleyman Nesip:

Sanatın ilk aşamasında taklit vardır. Ama her taklitte onu yapanın kişiliği kendini gösterir. Bu kişiliğin nakli mümkün olmadığından yüzde yüz bir taklit gerçekleştirilemez. Her eser kendine özgü özellikler taşır. Taklit gelişmeye ayak

uyduramaz. Bu nedenle ancak bir başlangıç olabilir.

Edebiyyât-ı Cedîde değişme ve gelişmeyi, onu eleştirenler ise geleneği ve alışılmışı savunmaktadırlar. Alışılmışı savunanlar kendilerini korumak ve başkalarına tahakküm etmek arzusunda olduklarından Edebiyyât-ı Cedîde'yi eleştirmektedirler.

Dekadan sözcüğünün düşüş, çöküş anlamı dışında kalan anlamına değer vermek gerekir. Dekadizm bir akımdır ve yeniliği amaçlamaktadır. Edebiyyât-ı Cedîde'yi dekadan sözcüğünün bu ikinci karşılığıyla değerlendirmek gerekir. Edebiyyât-ı Cedîde düşüş anlamında dekadan değildir.

Yenilik birdenbire değil, bir süreç içinde olur. Tanzimat bu nedenle yeniliği tam anlamıyla gerçekleştirememiştir. Sanat ve edebiyatta ilerleme bilim ve fende ki ilerlemeye bağlıdır. Önce bilim ve fen sonra edebiyat ilerleme gösterir.

Tetkik, tahlil bilimin kullandığı yöntemler arasındadır. Edebiyyât-ı Cedîde de bu yöntemleri kullanır.

Genel olarak bakıldığında Edebiyyât-ı Cedîde'nin yaptıklarının ve izlediği yolun doğru olduğu görülür. Çünkü bunlar ilerlemenin uyulması gereken kural ve koşullarıdır. Edebiyyât-ı Cedîde taklitçi değildir. Yaptıkları ilerlemenin gereğidir. Taklit eleştirilerinin çoğu asılsızdır. İddialar örneklerle kanıtlanmalıdır.

Edebiyyât-ı Cedîde'de tevarüde rastlanmaktadır. Ancak onlar genel anlamda kendilerini Batılılardan eksik görmemektedirler. Bu nedenle Edebiyyât-ı Cedîdecilerin her yaptığını taklit değildir. Yaptıklarının icat olduğu kabul edilmelidir. Benzerlikler aynı düşünce bilgi düzeyinde olmaktan da kaynaklanmaktadır.

Edebiyyât-ı Cedîde ne kadar eleştirilirse eleştirilsin "sadıkiyyet" ve "gariziyyet" olmak üzere iki değere sahiptir. Bu iki özellik her şeye karşın onu değerli kılmaya yeter.

Yeni düşünce ve duygular, yeni sözcük ve tamlamalarla anlatılır. Bunların yerlerine ne konulacağını, başka biçimde nasıl anlatılacağını eleştiri sahiplerinin - ve bunların başında yer alan Mutavassıtların - ortaya koymaları gerekir.

Eleştiriler yapılmalı, ama toplum adına topluca reddetme hakkının kimsede olmadığı da bilinmelidir. Başka sanatçılar değil, okuyucunun kendisi yargıç olmalıdır. Red ve kabul okuyucuya bırakılmalıdır.

Eleştirilerin bir kısmı kişisel dargınlık ve kıskançlıklara dayandığından öznelidir.

Mutavassıtların eleştirilerinin bir kısmı Süleyman Nesip tarafından haklı bulunur. Sakat cümleler, yanlış tamlamalar, anlaşılması güç olan imajlar vardır. Bunlar yeniliğin zorunlu sonuçlarıdır. Bu nedenle eleştiride acele edilmeyerek bazı yanlışlıkların giderilmesi ve abartılı durumların itidal bulması zamana bırakılmalıdır.

Aşırılık eleştirisi her Edebiyyât-ı Cedîdeci için geçerli değildir.

Edebiyyât-ı Cedîde iddia edildiği gibi tamamen Batı'ya dönük değildir. Gerçekte onlar, Doğu edebiyatını da çok iyi bilmektedirler ve Doğu ile Batı edebiyatından oluşturacakları sentezle büyük bir edebiyat yaratmayı amaç edinmişlerdir.

Batı'dan duygu ve düşünce aktarımı iki nedene bağlı olarak yapılmaktadır. Bu nedenler, Batı eserlerini okumadan gelen alışkanlık ile bunların Edebiyyât-ı Cedîdecilerin

zevklerine uygun dsmesidir.

Edebiyyât-ı Cedîde Batı'yı taklit etmemekte, okunanlar beğenildiği, kendi anlayışlarına uygun düştüğü için ortak diye nitelenebilecek olan bu konuları tercih etmektedirler.

Edebiyyât-ı Cedîdeciler sarf ve nahiv kurallarını bilirler ama, özgün bir üslup yaratmak istediklerinden zaman zaman alışılmışın dışına çıkarlar. Arasına hata yaptıkları da olur. Eleştirilerin bir kısmı da bu nedene bağlıdır.

Batı'dan her şeyin aktarıldığı da sanılmamalıdır. Edebiyyât-ı Cedîdeciler millî zevke uymayan hiçbir şeyi aktarmamışlardır.

Bir kısım yenilikler ise koşulların uygun olmayışı nedeniyle aktarılamamıştır.

Edebiyyât-ı Cedîde temsilcileri kesinlikle dekadizm ve sembolizm'e bağlı değildirler. Güzelliği, bunlara ve başka hiçbir kayda bağlanmadan ifade etmeyi amaç edinmişlerdir.

Anlaşılmazlığın bir nedeni de sanatın basitliği kabul etmemesidir. Edebiyyât-ı Cedîde'deki derinlik ve inceliğe nüfuz edememe bu eleştirilere neden olmuştur.

Ahmet Rasim:

Edebiyyât-ı Cedîdeciler dili ağırlaştırıp anlaşılmaz kıldılar. Kullandıkları dil kurallara uygun olsa da yine anlaşılmamaktadır.

Edebiyyât-ı Cedîde yeni imajları karşılamak için yeni tamlamalar kurmuştur. Bu tamlamaları da sözlüklerden çıkarttıkları çok kullanılmayan Arapça ve Farsça sözcüklerle yapmışlardır. Ancak, Edebiyyât-ı Cedîde'nin kullandığı yeni

tamlamalar duygu ve hayali gizlemekte, düşünceyi boğmaktadır. Bu nedenle anlaşılma güçlüğü doğmuştur.

Dile hakim olmayanların tamlama ve sözcük icat etmeleri doğru değildir. Yeni sözcük ve tamlamalar üretenler son derece titiz davranmak zorundadırlar.

Dilinde gariplik, sakatlık olan eserin güzelliğinden söz etmek mümkün değildir. Edebiyyât-ı Cedîde ürünleri dil açısından bu kusurları taşır.

Türk dilinin kendi imkanları içinde her türlü düşünceyi ifade etme gücü vardır. Önemli olan dile vukuftur. Edebiyyât-ı Cedîdecilerin problemi bu noktadadır.

Tasvirlerde, konuşmalarda ve değişik yazı türlerinde birbirinden farklı özellikler taşıyan dil kullanımı doğru değildir. Bu nedenle kişinin kullandığı dilin tutarlı olması gerekir. Edebiyyât-ı Cedîde'de bu tutarlılık yoktur.

Dil halk ve seçkinler dili olarak ayrılamaz. Seçkinler için ayrı bir dil olamaz. Ayrıca seçkinler için yazan Edebiyyât-ı Cedîde'den seçkinlerin öğreneceği bir şey yoktur. Edebiyyât-ı Cedîde'nin dilini değil halk, edebiyatla içli dışlı olanlar bile anlamamaktadırlar.

Taklit hiçbir zaman makbul değildir. Ondaki yücelik sahtedir. Taklidin genç edebiyatçıları olumsuz etkileri de vardır. Bu nedenle taklidin iyi bir şey olmadığı vurgulanmalıdır. Çünkü taklit intihali de içerebilir.

Batı'daki gelişmeler yeterince izlenememektedir. Bu Edebiyyât-ı Cedîdeciler için de geçerlidir. Başka milletlerdeki edebî gelişmeler izlenmeli, ama Türk gibi yazılmalıdır.

Dekadizm sözcüğünün olumsuz anlamı Edebiyyât-ı Cedîde için uygun düşmektedir. Bizde dekadizm sözcüğü edebî bir akımı hemen hemen hiç çağrıştırmaz. Ayrıca Batı'daki dekadanlık ile bizdeki dekadanlığın kıyaslanması mümkün değildir.

Edebiyyât-ı Cedîde içerik açısından yerli değildir. Onların ortaya koydukları eserler Türk hayatına tamamıyla yabancıdır.

Hüseyin Cahit:

Edebiyyât-ı Cedîdeciler belli bir ekolün sürdürücüsü olmadıkları gibi, önceden belirlenmiş kural ve ilkelerle yazan bir topluluk özelliği göstermezler. Onları bir araya getiren şey Batılı ve yeniliği savunan edebiyatçılar olmalarıdır.

Hiçbir şey birdenbire olmamıştır. Edebiyyât-ı Cedîde de bir başlangıç değildir. Edebiyyât-ı Cedîde gelişmenin kaynağı olan Batı'ya yönelen düzenli ilk hareket Tanzimat'ın attığı temel üzerinde yoluna devam etmektedir. Köksüz ve birdenbire ortaya çıkmış bir hareket değildir. Edebiyat alanında da söylenildiği gibi Batı'da ölmüş olan dekadizmi takip etmemektedir.

Dekadizm ve sembolizm, Fransa'da toplumsal hayattaki inhitatın edebiyata yansması nedeniyle ortaya çıktığından inhitat özelliği taşır. Bu iki hareket Fransa'daki ruhsal ve sosyal ve başka birçok koşula bağlı olarak gelişmiştir. Bizim toplumumuzun koşulları ise oradakilere benzemez. Dolayısıyla Edebiyyât-ı Cedîde'nin de Fransa'daki bu hareketlerle ilgisi yoktur. Edebiyyât-ı Cedîde ilerlemeye yetenekli olan ve ilerleyen Osmanlı toplumunun ürünüdür, gençtir. Bu nedenle böyle bir karşılaştırma yapılamaz. Zaten Batı'daki anlamıyla ve gösterdiği özellikleriyle

dekadizm ve sembolizm'i benimseyen kimse kalmamıştır. Düşüş anlamındaki dekadandan sözcüğü Edebiyyât-Cedîde için geçersizdir. Ölü bir anlayışı savunmak herkes için abestir.

Sembolist sözcüğü Batı'da dekadandan önce tahkir amacıyla kullanılmış, ama o zamanlar pek taraftar bulmamıştır. Aynı anlamda kullanılan dekadandan sözcüğü ise büyük ilgi görmüştür.

Dekadanlar tartışmasının oluşup büyümesinde, konunun özellikle eleştiren çevreler açısından bir izzeti nefis meselesi yapılmasının payı da vardır. Çünkü Edebiyyât-ı Cedîdeciler rakiplerini güzel bir şey yapamamak, başarılı bir eser ortaya koyamamakla suçlarlar. Savunmalarında bu nokta önemli bir yer tutar.

Edebiyyât-ı Cedîde hiçbir zaman taklidi savunmamıştır. Onlar aslında anlaşılamadıklarından taklitçilikle suçlanmışlardır.

Edebiyyât-ı Cedîde'ye yöneltilen taklit eleştirisi delillerle ispatlanmadığından asılsızdır. Taklit özelliği gösteren kimi parçalar bulunmakla birlikte bu herkese ve tüm edebiyata mal edilemez.

Dekadanlık diye bir meslek yoktur. Bu olmayınca Ahmet Midhat'ın söylediği gibi sürüden ayrılma ve geriye dönme de söz konusu olamaz. Edebiyyât-ı Cedîde ne dekadandır, ne de biz şu kuralları uygulayan bir ekolüz demistir. Bir ekolün temsilcisi olan kişi bunu saklamaz. Tam tersine inandığı, sürdürdüğü şeyi savunur. Edebiyyât-ı Cedîde dekadizm'i de, sembolizm'i de savunmamıştır.

Ahmet Midhat kimin dekadandan olduğunu net bir biçimde söylememektedir. Bunları ad vererek belirtmelidir. Edebiyyât-ı Cedîde içinde dekadandan olmadığından kime dekadandan denildiği

anlaşılamamaktadır.

Edebiyyât-ı Cedîde bazılarınca anlaşılabilir. Bu hiç kimse tarafından anlaşılmadığı anlamına gelmez. Onu anlayanlar da vardır. Konuya bu çerçevede bakmak gereklidir.

Son üç yılın edebî gelişmesi Edebiyyât-ı Cedîde (dekadanlık) sayesinde olmuştur. Alay edilen dekadanlık ilerlemenin kendisidir. Dekadanlık olmasaydı bu ilerleme olmazdı.

Gençler dekadanlığa ilgi göstermişlerdir. Ancak genelde edebiyata olan ilgi azdır. Bu durum Edebiyyât-ı Cedîde ilgi görmüyor, kimse onların yolundan gitmiyor manasında düşünülmemelidir.

Edebiyyât-ı Cedîde'ye gösterilen tepki alışılmamışa ve yeni olana gösterilen tepkidir.

Edebiyat dünyasında barışın sağlanma zamanı gelmiştir. Eleştiriye evet, tahkir ve tarize hayır denilmelidir.

Kimse kimseye engel olmamalı, herkes kendi yolunda ilerlemelidir. Ancak eskiyi savunanlar bu ilkeye uymayarak Edebiyyât-ı Cedîde'yi engellemektedir.

Edebiyyât-ı Cedîde popüler olanın peşinde değil, estetik olanın peşindedir.

Ahmet Hikmet:

Yeni duygu, hayal ve düşünceler ancak yeni bir tarzla ifade edilebilir.

Yeniye ve orinali arama bugüne özgü bir durum değildir. Divan şairleri de yenilik arıyorlardı. En büyük dekadan yeni

imaflar peşinde koşan divan şairleridir. Yalnız divan şiirimiz değil, tüm Doğu şiiri yüzyıllardır yeni imafların peşindedir. En büyük dekadın Şeyh Galib'tir. Çünkü onun yaptığıyla Edebiyyât-ı Cedîde'nin yaptıkları arasında hiç fark yoktur. Edebiyyât-ı Cedîdeciler için dekadın yerine "Gâlibiyyûn" demek daha uygundur.

Şemsettin Sami:

Ondokuzuncu yüzyılın sonunda gösterilen ilerleme küçümsenemeyecek derecede önemlidir. İlerleme arzusu yeni olmadığı gibi uygulamalar da yeni değildir. Selim döneminden bu yana işleyen bir süreçtir. İlerleme süreci içinde en büyük atılım, en köklü yenilik ve değişim Edebiyyât-ı Cedîde döneminde olmuştur. Şimdi geleneksel edebiyat hükmünü yitirmiş; yeni tarz bir edebiyat gelmiştir.

Eski edebiyat ve ürünleri artık edebiyat tarihinin malı olmuştur. İlerlemenin eriştiği bu noktada artık o tarzda yazmanın imkanı kalmamıştır. O tarz eserler bugünün okuyucusuna hitab etmezler.

Manevi ilerleme ile maddi ilerleme birlikte yürür. Maddi ilerlemeyi gerçekleştiremeyen toplumların manevi alanlarda ilerlemeleri mümkün değildir. Her iki alanda da ilerde olan Batı'nın örnek alınması kaçınılmazdır. Edebiyyât-ı Cedîde'nin yaptığı da budur.

Batı edebiyatını tanıyan bir kişinin eski edebiyatımızdan zevk alması ve o tarzda ürün vermesi imkansızdır.

Batı'yı örnek alıp yeni bir edebiyat oluşturan gençler tahkir değil, takdir görmelidir.

Batı'yı örnek almakla taklit eşanlamlı görülmemelidir.

Yazı yazan herkes sıfat tamlamaları ile zincirlemeli ad tamlamalarını elden geldiğince azaltmalı ve yine elden geldiğince sade Türkçe'yle yazmalıdır.

Arapça, Farsça ve Batı dillerine ait sözcükler mecbur kalınmadıkça kullanılmamalıdır.

Duygu ve düşünceler en uygun biçimde ortaya konulurken dilin kurallarına da kesinlikle uyulmalıdır.

Kusurlar eleştiri adabı içinde ortaya konulmalıdır. Böyle olunca gerekli ıslah kendiliğinden yapılır.

Edebiyyât-ı Cedide ürünleri yapısı, yeni tarz kafiye ve vezni ve içeriğiyle millîdir. Bu özelliklerin millîliği engelleyen yanı varsa bu ortaya konulmalıdır.

Batı edebiyatının bizim adabımıza uymadığı ya da adaba fazla ehemmiyet göstermediği düşünceleri doğru değildir. Onlar, adaba Doğu okuyucusundan daha çok bağılıdır. Fransızların Doğu edebiyatlarından yaptıkları çevirilerde bazı kısımları çıkarmaları bundandır.

İcat kolay değildir. İcat gibi görünen şeylerin önemli bölümü gerçekte taklittir.

Türk dilinin Batı dillerine yakın olmaması nedeniyle o dillerin edebiyatından yapılacak taklitler sanıldığı kadar zararlı değildir. Farsça'yı taklit daha zararlıdır. Çünkü taklit sadece dil düzeyinde kalmayıp, içeriğe de yönelmektedir.

Buraya kadar dekadanlık tartışmasında ileri sürülen görüşleri kişilerin adlarını vermek suretiyle maddeler

halinde özetledik. Bu özet içinde hem Edebiyyât-ı Cedîde'yi eleştiren hem de savunan kişilerin görüşleri bir arada verilmiştir. Önce eleştirileri ele alırsak, bunların şu ana noktalarda yoğunlaştığını görürüz.

1. Dilde anlaşılmaçlık ve dilde taklit
2. İçerikte taklit ve yabancılaşma
3. Edebiyat akımlarıyla ilişkiler
4. Biçimsel yeniliklere yönelme ve şiirde gelenekten kopma

Bunlardan dil konusundaki eleştiriler iki yönde gelişir. Birincisi dilde Fransızca'nın etkisi altına girme, buna bağılı olarak söz diziminde kimi değişiklikler yapma. Bilindiği gibi Edebiyyât-ı Cedîdeciler Türkçe'nin genel özelliği olarak sonda yer alan fiili ortaya ve başa almışlar; fiillerden önce gelen tamamlayıcı öğeleri ise fiilden sonra kullanmışlardır.

Edebiyyât-ı Cedîdeciler, asıl düşünceyi anlatan sözcükleri kimi zaman başta, kimi zaman sonda kullanmışlardır. Fiilsiz cümleler kurmuş, cümleleri yarım bırakmış ve ara cümlelerine sık yer vermişlerdir. Bütün bunlar Fransız söz diziminin etkisiyle olmuştur. Yine Fransızca'nın etkisiyle bazı ünlemler cümle başında ve içinde sıklıkla, kimi zaman da ikilemeli olarak kullanılmışlardır. "Ve" gibi bazı bağlaçlara da aşırı düşkünlük gösterilmiştir. İste bu nedenlerle Edebiyyât-ı Cedîde yazarları Fransızca'yı taklit etmek, ondan etkilenmekle eleştirilmişler, bu kullanımlar nedeniyle Türk diline aykırı düşmekle suçlanmışlardır.

İkinci eleştiri söz varlığı açısından gelmiştir. Edebiyyât-ı Cedîde yazarları duygu, düşünce ve hayallerin ifadesinde yine Fransızca'nın etkisinde kaldıkları iddiasıyla eleştirilmişlerdir. Eleştiri sahipleri kaynağını Fransızca'dan alan duygu, düşünce ve hayallerle az bilinen Arapça, Farsça sözcüklerle kurulmuş tamlamaların dilimize yabancı olduğunu

belirtmişlerdir. Aynı şekilde yeni imajların, sözlüklerden bulunan ve çoğunluğun tanımadığı sözcüklerle ifade edilmeleri de ağır eleştiriler almıştır. Duygu ve hayali gizleyen, düşünceyi boğan sözcük ve tamlamalar nedeniyle kullandıkları dilin anlaşılmadığını belirtip, Edebiyyât-ı Cedîde'yi tümüyle anlaşılmasız olarak nitelendirmişlerdir. Eleştiride bulunanların bir kısmı anlaşılmasız tamlamalar da bulunduğunu söyleyerek daha insafli davranmışlar, bir kısmı da tamamını anlaşılmasız ilan etmişlerdir.

Böyle icat türünden yenilikler yapılırken son derece titiz davranmak gerektiğini de söyleyen eski edebiyat yanlıları dil ve anlam yönünden garip, sakat, bozuk örnek ve ürünlerin güzel olamayacaklarını vurgularlar.

Dil konusunda yöneltilen genel bir eleştiri de Edebiyyât-ı Cedîdecilerin dili avam ve havas için olmak üzere ikiye ayırmalarıdır. Edebiyyât-ı Cedîdeciler edebiyata işlevsel ve eğitimsel yaklaşmadıklarından edebiyatın kendine özgü bir dili olması gerektiğini savunurlar. Onlara göre bu dil, halk dili, gündelik dil değildir. Basitliği kabul etmeyen edebiyat dilinin biraz anlaşılmasız olması da onlar için doğaldır. Ancak söz konusu dönemde kendi dışlarında halk için yazanlar da vardır. Edebiyyât-ı Cedîdeciler zaman zaman onları da övmüşler ve onların da bir ihtiyacı karşıladıklarını kabul etmişlerdir.

Edebiyyât-ı Cedîde'nin rakipleri ise dünyanın hiçbir yerinde böyle bir ayırım olmadığını belirttikten sonra konuşma diliyle yazı dili arasındaki farklılığın bir uçurum haline getirilmesinin yanlış olduğunu ileri sürerler. Nitekim böyle bir dil kullanmaları nedeniyle Edebiyyât-ı Cedîde bir salon edebiyatı olarak nitelenmiştir.

Eleştiri sahipleri genel olarak Edebiyyât-ı Cedîdecilerin dil kurallarını bildiklerini kabul ederler.

Ürettiklerine bu açıdan itiraz etmezler. Çünkü onlar kurallara uygundur. Ancak bu uygunluğun anlaşılma kolaylığı getirmediğini söyleyerek iddialarında devam ederler.

Edebiyyât-ı Cedîdecileri dile vakıf olmamakla da suçlarlar. Başka bir dili taklit etmek gerekmediğini, Türkçe'nin kendi imkanları içinde her türlü düşünce ve duyguyu anlatmaya gücü olduğunu vurgulayarak kusurun dile vakıf olmayan Edebiyyât-ı Cedîdecilerde olduğunu söylerler.

Edebiyyât-ı Cedîde'ye yöneltilen eleştirilerin yoğunlaştığı bir diğer nokta taklittir. Bu edebiyatın yalnızca dil açısından değil, içerik açısından da özellikle Fransız edebiyatını taklit ettiği belirtilir. Bilindiği gibi Fransız edebiyatında işlenmiş konu ve temalar Edebiyyât-ı Cedîde tarafından da işlenmiştir. Eleştiriciler konular yanında düşüncelerin de Batı'dan aktarılmış olduğu üzerinde dururlar.

Edebiyyât-ı Cedîde'yi eleştirenler tevarüdün bir sınırı olduğunu, bunun da birkaç dize benzerliğini kapsayabileceğini söylerler. Oysa Edebiyyât-ı Cedîde işi tevarüd sınırından çıkarmıştır. Eleştiri sahiplerine göre yapılan doğrudan doğruya intihaldir. Aşırma nitelemesini bile az görmekte ve yapılanın bir çalma olduğunu belirtmektedirler. Bütün bu taklit ve intihalin de bir açıklamasını yaparlar. Edebiyyât-ı Cedîdeciler üretme ve yaratma sıkıntısı çektiklerinden bu kolay yola başvurmaktadırlar.

Eleştirenlerin bir kısmı taklit konusuna yalnız suçlama olarak bakmayı biraz daha geniş açıdan yaklaşırlar. Taklidin ne olup olmadığı üzerinde dururlar. Buna göre taklit intihalden önce gelen aşamadır. Hiçbir zaman makbul karşılanmayan taklittteki yücelik sahtedir. Taklidin bir başka zararı da genç edebiyatçıları olumsuz etkilemesidir. Bu nedenle taklidin iyi bir şey olmadığını vurgulanmasını ve

zararlı olduğunun kabul edilmesini isterler.

Taklitten söz açılınca yabancılaşma, yerellik ve millîlik kavramları işin içine girer. Eski cephesinde olanlar Edebiyyât-ı Cedîde'nin yerellik ve millîlik niteliklerini taşımadığını söylerler. Çünkü taklitçi bir edebiyat millî olamaz.

Servet-i Fünûn dönemindeki bu büyük tartışmanın adını bir akımdan alması bu edebiyatın akımlarla olan ilişkisini gündeme getirir. Eski cephesi, dekadan sözcüğünü bir addan öte olumsuz bir sıfat olarak kullanmışlardır. Bu kelimeyi bir akımla hemen hemen hiç bağdaştırmamışlardır. Onlar sözcük anlamından yola çıkarak Edebiyyât-ı Cedîde'yi küçümsemek için bu sözcüğü kullanmışlardır. İçlerinden sadece Ahmet Rasim bu sözcüğü akımla ilişki kullanmış; ancak o da Edebiyyât-ı Cedîde'nin doğrudan dekadizmle bağı olmadığını ileri sürerek Batı'daki dekadanlıkla bizdeki dekadanlığın kıyaslanamayacağını söylemiştir.

Eski edebiyatımızda hakim tür şiidir. 19. yüzyılın son yıllarında eskiyi savunanlar da daha çok edebiyatın bu dalıyla uğraşan kimselerdir. Bu nedenle şiiirde alışılmış kurallarla oynanmasını uygun bulmazlar. Edebiyyât-ı Cedîde'nin Batı şiiirinden aldığı nazım biçimlerini kullanmaları ile vezin ve kafiye de alışılmış, kökleşmiş kuralların dışına taşmalarını hoş karşılamamışlardır.

Edebiyyât-ı Cedîde şiiirinin biçimine yönelik eleştiriler vezin ve kafiye olmak üzere iki noktada yoğunlaşır. Vezin her ne kadar aruz ise de onun kullanılış biçimi pek kabul görmemiştir. Ancak en çok eleştiri kafiye üzerinde olmuştur. Çünkü Edebiyyât-ı Cedîde kulak kafiyesini benimsediği için kafiye kullanımında büyük bir esneklik ve rahatlık getirmiştir. Edebiyyât-ı Cedîde şairleri değişik türde sözcükleri kafiyelemiş, en küçük ses beñzerlikleriyle

yetinmiş, yarım kafiyeleeri sık kullanmış, dizilişte kafiyeleerin arasını açmışlardır. Bütün bunlardan dolayı da tepkiyle karşılaşmışlardır. Eski taraftarları ise kulak kafiyesini şiire güzellik değil kolaylık getiren bir unsur olarak görürler. Hatta bu yoldaki düşüncelerini kanıtlarken kulak için kafiye görüşünü ortaya atan Ekrem'in uygulamada bu tür kafiyeleeyi tercih etmemesini dikkatlere sunmuşlardır.

Eski taraftarları şiirde biçim yanında içerik üzerinde de durarak eleştiriler getirmişlerdir. Duygu, düşünce, hayallerin taklit ve çalıntı olduğunu vurgulamışlardır. Bu konuda kimi örneklemeleere de gitmişlerdir. Ancak bunların sayısı sanıldığı kadar fazla değildir. Eleştirilerin yoğunluğundan yola çıkarak bunların fazla olduğunu düşünülebilir, ama bu doğru değildir.

Eski edebiyat yanlılarının getirdiği ortak bir eleştiri daha vardır. O da Edebiyyât-ı Cedîdecilerin Batı'yı taklit etmelerine karşılık Batı edebiyatı ve temsilcilerini yeterince tanımamalarıdır.

Edebiyyât-ı Cedîdeciler ilk zamanlar cevap vermedikleri bu eleştirilere karşı sonuna kadar kayıtsız kalamamış; önce tek tek makale düzeyinde inceleyip sonra özetlediğimiz çerçevede cevap vermişlerdir. Bu cevaplar kendilerini savunma niteliklidir. Genel olarak kişileri hedef almazlar. Yukarda verdiğimiz dört madde çerçevesinde bu cevapları değerlendireceğiz.

Edebiyyât-ı Cedîdeciler dil alanında, kullandıkları sözcük ve tamlamalar açısından kendilerini savunurlar. Hemen hemen lehte yazanların hepsi yeni duygu, hayal ve düşüncelerin yeni sözcük ve tamlamalarla anlatılmasını en uygun yol olarak görürler. Çünkü Edebiyyât-ı Cedîdecilerin kullandıkları sözcük ve tamlamalar orijinaldir ve ilk olarak kullanılmaktadırlar. Bunları beğenmeyenlerin yerlerine

ne konulacağını söylemeleri gerektiğini, ama eleştiri sahiplerinin bunu hiçbir zaman yapmadıklarını belirtirler. Edebiyyât-ı Cedîdecilerin eleştiri yöneltenlerin bunu yapabileceklerine de inanmazlar.

Yeni sözcük ve tamlamaların anlaşılmasız olması eleştirisine de cevap verirler. Buna göre herkes adına konuşup genelleme yapmak yanlıştır. Çünkü unutmamak gerekir ki anlamayanlar yanında anlayanlar da vardır.

Anlaşılmasızlık sadece yenilikle ilgili de değildir. Sanat basiti, aleladeyi kabul etmez. Orijinallik, incelik ve derinlik ister. Bu kaygılar şiiri biraz muğlak ve anlaşılmasız kılabilir. Ayrıca anlama yolunda okuyucunun da bir çaba göstermesi gerekir. Eleştirilerin Edebiyyât-ı Cedîde ürünlerindeki derinlik ve inceliğe nüfuz edememekten kaynaklandığını söylerler.

Edebiyyât-ı Cedîdecilere göre yeni duygu ve hayaller yalnızca Batı kaynaklı değildir. Doğu şairleri de aynı şeyin peşinde olmuşlardır. Edebiyyât-ı Cedîde'nin kullandığı imajların benzerlerini bizim divan şairlerimiz de kullanmışlardır. En büyük dekadandan olarak onların görülmesi gerektiğini ve Şeyh Galip'in de dekadandanların piri olduğunu söylerler. Edebiyyât-ı Cedîde'yi dekadandan yerine Gâlibiyyûn diye adlandırmayı uygun görürler. Bir şey daha söylerler: Her sanatçı bir parça dekadanlığa bulaşmıştır. Tamlamalar konusunda ise şunu eklerler. Bu şekilde anlaşılmasız denilen tamlamaların sayısı söylenildiği kadar çok değildir. Gerçekten de tartışma boyunca fazla tamlama örneğine raslanmaz. Genellikle aynı örnekler üzerinde durulur.

Hatırlanacağı gibi Edebiyyât-ı Cedîde'ye yöneltilen eleştirilerin en önemlilerinden biri de taklitçi olmalarıydı. Eski edebiyat cephesi bu konuda devamlı olarak benzer

şeyleri tekrar ediyor, toptancı bir zihniyetle "bu edebiyat Fransız taklitçisidir" diyorlardı. Taklit konusuna genel olarak bir kavram ya da sorun olarak yaklaşmıyorlardı. Oysa Edebiyyât-ı Cedîde konuya çok geniş bir açıdan bakar.

Batı taklitçiliğiyle suçlanan Edebiyyât-ı Cedîdeciler önce niçin Batı'ya yöneldikleri konusuna açıklama getirirler. Edebiyyât-ı Cedîde ilerleme ve gelişmeden yanadır. Dünyanın böyle ilerlediği bir dönemde alışılmışı, gelenekselleşmiş savunmak imkansızdır. Bu var olmanın, hayatın, doğanın yasasına aykırıdır. Bu nedenle hiç kimse ilerlemenin karşısında duramaz. Gelişme, ilerleme Batı'da olduğuna göre gidilecek yön de o taraf olmalıdır. Batı'nın ilerliliği ve gelişmişlik düzeyi ise tartışılmaz. Yüzyıl itibarıyla Batı ilerlemenin öncüsü ve merkezi durumundadır. Edebiyyât-ı Cedîde bu nedenle doğru bir yol üzerinde yürümektedir.

Ayrıca Edebiyyât-ı Cedîde üyeleri geçmişi de inkar etmiyorlar, Doğu'yu da. Tam tersine hem Doğu hem de klasik dönemimizin kültür ve edebiyatını iyi tanıdıklarını iddia ediyorlar. Kabul etmedikleri bir şey de her şeyi Batı'dan olduğu gibi aldıklarının söylenmesidir. Onlar Batı'dan her şeyi almadıklarını nedenleriyle birlikte açıklamışlardır. Bu nedenler incelememizin şu ana kadar olan kısmında etraflıca ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Eskiye savunanlardan bir kısmı Batı'ya tamamen kapılarını kapatırken bir kısmı maddi gelişmelere kapıyı açık tutar. İkinci grup, kültürel konularda etkilesime ve alış verişe sıcak bakmaz ve bu yönde Edebiyyât-ı Cedîde'yi eleştirirler. Edebiyyât-ı Cedîde bu eleştiriyi, ilerlemenin bir bütün olduğu, maddi ve kültürel ilerlemenin birbirinden ayrı olamayacağını söyleyerek karşılar.

Öte yandan Edebiyyât-ı Cedîdeciler taklit konusuna

gerçekten ayrıntılı olarak yaklaşırlar. Hemen hepsi taklidi yaratma aşamasının bir parçası sayarlar. Yaratmanın ilk adımlarında taklit vardır. Sanatın başlangıcında da taklidin büyük payı olduğunu ileri sürerler. Taklit aşaması zamanla geçilecek, bundan sonra yeni, orijinal aşamasına ulaşılabilecektir. Savunan konumundakiler ayrıca, aynı şey taklit edilse bile ortaya çıkan ürünlerin birbirinden farklı özellikler taşıyacağını söylerler. Buna göre taklit hiçbir zaman basit bir kopya değildir. Taklit gibi görünen eserler de bile ayırıcı özellikler vardır. Sanatçının kişiliği o esere yansımıştır.

Taklit eleştirisi ortaya atılınca tevarüd de tartışılan konuların içine girer. Benzerlikler için taklit mi yoksa tevarüd mü denilcektir. Edebiyyât-ı Cedîde üyeleri eserlerinde belli ölçüde tevarüdü kabul ederler. Taklit denilebilecek küçük örnekler olduğunu da inkar etmezler. Ama bunun her sanatçıya ve tümünden bir edebiyata mal edilmesine karşı çıkararak taklit konusundaki düşüncelerini tamamlarlar.

Edebiyyât-ı Cedîde'ye yönelen eleştirilerin önemli bir bölümü de bu edebiyatın akımlarla olan ilişkisi noktasındadır. Dekadan sıfatının kullanılması da bu ilişkinin değerlendirilmesini gündeme getirmektedir. Eleştiri yapanlar bu sözcüğü Ahmet Rasim dışında Batı'daki dekadizm akımıyla ilişkili görmezler. Sözcüğü sadece niteleme amacıyla ve olumsuz anlamıyla kullanmışlardır. Bu sıfat Edebiyyât-ı Cedîde'yle özdeşleştirilir. Nitekim Edebiyat-ı Cedîdecilerden söz edilirken çoğu kez onları nitelemek ya da onlara işaret etmek için dekadane sözcüğü kullanılır olmuştur.

Buna karşılık Edebiyyât-ı Cedîde bu akımı tanıtmaya, bu adın yalnızca olumsuz çağrıştırmadığını açıklamaya çalışır. Onlar bu akımın bizde yeterince tanınmadığını iddia ederler. Dekadizm akımı bu eksiklikten yararlanılarak ve maksatlı

olarak yanlış tanıtılmıştır. Bunu önce Ahmet Midhat yapmıştır.

Edebiyyât-ı Cedîde üyelerinin bir kısmı, dekadizm akımının temsilcilerini ciddi olan ve olmayan biçiminde bir ayrıma tabi tutmuşlardır. Akımın olumsuz tanınması bu gayrı ciddi üyelerin yarattığı izlenimden kaynaklanır. Yoksa onların gözünde genel anlamıyla dekadizm yeniyi savunur ve olumludur.

Üyelerden bir grubu ise bu akım hakkında olumsuz düşüncelere katılır görünmektedir. Hatta bunlar dekadizme sembolizmi de eklerler. Bu düşüncede olanlar Edebiyyât-ı Cedîde'nin dekadizm ve sembolizmle ilgisi olmadığını ısrarla vurgularlar.

Burada bir noktayı eklemekte yarar var. Edebiyyât-ı Cedîde ile alay etmek maksadıyla dekadandan önce sembolizm sözcüğü kullanılmış, ancak pek taraftar bulamamıştır. Sonra kullanılan dekadizm Edebiyyât-ı Cedîde'ye ad olacak kadar yaygınlık kazanmıştır.

Edebiyyât-ı Cedîde'ye yöneltilen eleştirilerin bir grubu siire ilişkindir. Edebiyyât-ı Cedîdeciler bu eleştirilere cevap vermemişlerdir. Çünkü onlar savunmalarını özel değil genel üzerine yapmışlardır. Şiirde kafiye, vezin gibi daha alt konulara inmemişlerdir. Onlar daha çok dil, taklit ve akımlarla ilgili eleştiriler üzerinde durmuşlardır. Hiçbir konuda alt dallara inmemişler, ana konularda ise ayrıntılı olarak düşüncelerini ortaya koymak suretiyle, kendilerine yöneltilen eleştirileri karşılamışlardır.

Eleştirilere özet olarak belirttiğimiz şekilde cevap vererek kendilerini savunan Edebiyyât-ı Cedîdeciler özeleştiri yapmasını da bilmişler, kusurlu gördükleri yanlarını ortaya koymuşlardır. Bu özeleştiri, ortak bir kanı

olarak belirtildiği gibi, topluluğa yöneltilen eleştirilerin kesildiği zaman yapılmamıştır. Bu tartışmaların en alevli zamanında yazılan makalelerde de bu yoldaki düşünceler belirtilmiştir. Bunu Edebiyyât-ı Cedîde üyesi olmamakla birlikte yeniliği savunan ve topluluğu destekleyen kişiler de yapmışlardır.

Edebiyyât-ı Cedîdeciler dil açısından bazı yanlışları olduğunu kabul ederler. Buna göre, zaman zaman bozuk cümleler kurulmuş, tamlamaların bir kısmı kurallara aykırı olarak oluşturulmuştur. Yeni imaj ve tamlamaların anlaşılmasında kimi güçlüklerin olduğu da yine Edebiyyât-ı Cedîdeciler tarafından kabul edilmiştir. Bu kusurları kabul etmekle birlikte toplu bir savunma da yaparlar. Bu kusurlar zaman içinde ortadan kalkacak, kimi aşırılıklar da itidale kavuşacaktır. Ayrıca yeni ve özgün bir üslup yaratırken kimi aksaklıkların olmasını çok anormal karşılamamak gerekir. Bu nedenlerle eleştiride aceleci davranmayı, yenilik adına biraz daha hoşgörülü olunmasını yararlı görürler.

Taklidi kabul etmemekle birlikte kimi benzerlikler olduğunu inkar etmezler. Bunu tevarüd sınırları içinde değerlendirirler. Burada kendilerine olan güvenlerini dile getirirler. Batı'yı iyi tanıyıp takip ettiklerini, bilgi düzeyinde onları yakaladıklarını bu yüzden onları taklide muhtaç olmadıklarını, aynı şeyleri ve hatta daha güzellerini kendilerinin icat edebileceklerini söylerler.

Edebiyyât-ı Cedîde temsilcileri son söz olarak ne kadar eleştirilirse eleştirilsin Edebiyyât-ı Cedîde'nin doğallık ve içtenlik olmak üzere inkar edilemez iki meziyeti vardır demek suretiyle kendilerini hem savunmuş hem yüceltmiş olurlar.

Şu ana kadar yapmış olduğumuz değerlendirmeler dekadanlık tartışmasının ciddi ve düşünsel yanını oluşturmaktadır. Dekadanlar makalesinin çıkmasından sonra

eleştiriler ciddi ve gayri ciddi olmak üzere iki kolda yürümüştür. Ciddi tartışmalar çerçevesinde yöneltilen eleştiriler Şemsettin Sami'nin "Şiir ve Edebiyyâtta Teceddüd-i Ahîrimiz" makalesinden sonra az da olsa durulmuştur. Bu yazıdan sonra Cahit'in bir yazısında yaptığı barış çağrısına karşılık olarak "Teslîm-i Hakîkat" gelmiştir. Böylece gerçekleşen uzlaşmadan sonra olumlu ve olumsuz yazılar sürse de konunun ciddi boyutu kapanır. Çünkü söylenecek bir şey kalmamıştır. Ama diğer boyutu devam eder. Çalışmamızın bundan sonraki kısmı bu boyutun değerlendirilmesine ayrılacaktır.



Düşünce Yanı Ağır Basmayan Boyutuyla Dekadanlık Tartışması:

Dekadanlık Servet-i Fünûn döneminde üzerinde en çok söz söylenen, tartışılan konudur. Böylesine uzun bir zaman devam eden konu üzerinde ciddi olarak söylenecek sözlerin elbette bir sınırı vardır. Nitekim bir müddet sonra söylenecek hemen hemen hiçbir şey kalmamıştır. Şemsettin Sami'nin tartışmaya yeni edebiyat tarafında katılması bu sınırı belirlemiştir. Şemsettin Sami'nin ve Hüseyin Cahit'in yazılarından sonra Ahmet Midhat Efendi'nin "Teslim-i Hakikat" makalesi gelmiş ve ciddi olan boyut hemen hemen kapanmıştır.

Öte yanda meselenin düşünce düzeyinde yürümeyen, gayrı ciddi boyutunu oluşturan yazılar birden kesilmez. Kesilmesi de kolay değildir. Tartışmaların bitmesi için gazete ve dergilerin gündemini oluşturacak yeni ve sürükleyici bir konu gerekir. O dönemde dekadancılık hakkında yazılara yer vermeyen gazete ve dergi yoktur. Sabâh, Tercümân-ı Hakikat, İkdâm, Tarîk, Servet gibi günlük gazeteler ile Mütâlaa, Malûmât, İrtikâ, Resimli Gazete, Musavver Terakkî, Pul dergileri farklı boyutlarda konuyu işlemişlerdir. Bu yayın organlarında Edebiyyât-ı Cedîde'nin yanında ve karşısında olan yazılar yer alır. Günlük gazeteler her iki özellikte yazılara yer verirler. Tartışmada kesin taraf değillerdir. Ama dergilerde olumsuz yazılar daha fazladır. Hele İrtikâ ve Malûmât dergileri için tamamen red cephesini oluştururlar demek de yanlış olmaz. Bu dergiler kimi yazılarında Servet-i Fünûn'u överlerse de genel olarak eleştirirler. Bunların karşısında sadece ve sadece Servet-i Fünûn dergisi vardır. Tarîk gazetesini de ikinci sırada sayabiliriz. Bu gazete, sayfalarını Edebiyyât-ı Cedîdeciler lehine açar.

Dekadanlık tartışmalarında Edebiyyât-ı Cedîde, bazen

toplucu, bazen ad verilmek suretiyle tek tek üyeleri eleştirilmiştir. Eleştirilerin bir kısmı, kişiden doğrudan doğruya söz etmeyip eser adları verilmek suretiyle, dolaylı yapılmıştır. Bazı eleştirilerde de eser ve kişi adı birlikte verilmiştir. Bir de genel olarak üsluptan yola çıkıp buna dekadan, dekadanca sıfatlarını vererek sözlerini söyleyenler olmuştur.

Sabâh, İkdâm ve Tarîk gazeteleri Edebiyyât-ı Cedîdecilerin Servet-i Fünûn dergisi dışında daha sık yazdıkları gazeteler olmuşlardır. Bu dönemde basına şu noktada hakkını vermek yerinde olacaktır. Her yayın organı beğensin beğenmesin, katılsın katılmasın tartışmaya taraf olanların yazısını mutlaka yayımlamışlardır. Kendilerini, gazetelerini eleştiren ve yalanlayan yazıları da yayımlamaktan kaçınmamışlardır.

Tercümân-ı Hakikat, bu tartışmada Ahmet Midhat'ın gazetesi olarak daha çok Edebiyyât-ı Cedîde'nin karşısında yer almıştır. Ancak Midhat, ciddi yazılarını başka gazetelerde yayımlamıştır. Midhat anılan tartışmayı başlattığı "Dekadanlar" yazısını Sabâh'ta, sona yaklaştıran "Teslîm-i Hakikat"i ise Tarîk gazetesinde yayımlar. Dekadanlar konusunda Tercümân-ı Hakikat'te ciddi ve geniş bir yazı yer almaz. Bu gazetede Edebiyyât-ı Cedîde'ye eleştiriler dolaylı yoldan yapılır. Dekadan sözcüğü ve buna bağlı eleştiri bazen tamamen farklı bir konu işlenirken yeri geldiğinde araya sıkıştırılır. Bazen sadece sözcük, bazen bir ya da birkaç cümle olarak, bazen de bir paragraf çerçevesinde karşımıza çıkar. Bu yargı, bazı yazılarla sınırlı olmak kaydıyla, diğer yayın organları için de geçerlidir. Ama onlarda, tamamı Edebiyyât-ı Cedîdecilere alay ve hakareti içeren küçük boyutlu pek çok yazı yer alır.

Tercümân-ı Hakikat'te "İmla Mes'elesi" başlıklı yazıda dekadanlık "Ammâ "İcâbât-ı Hâzıra" dediğimiz şey imlada,

ifâdede "dekadanlık" yolunu tutmak olur ise .." (1)cümlesinde geçer. Dekadanlık meselesinin böyle yüzlerce yazıda yer almasının bir nedeni de budur. Çünkü bu sözcük tek başına bir üslubun karşılığı olmuş, tek başına bir mesleği anlatmakta kullanılmıştır. Dekadanlık denince Servet-i Fünûn ve bu çatı altında toplananların yazış tarzları akla gelmektedir. Bir başka deyişle işaret edilmek istenen odur.

Tercümân-ı Hakikat'te klasikler tartışması esnasında Ahmet Midhat dekadanlıktan söz eder. Oysa gündemin en önemli konusu klasiklerin çevrilmesidir. Bu önemli konu arasına dekadanlık da karışır. Ahmet Midhat, Sait Bey'e (2) ve Hüseyin Sabri'ye (3) yazdığı cevaplarda konuyu gündeme getirir. Sait Bey'in tartışmayı başka zemine çekmek istemesi üzerine " El-yevm klasikler mes'elesindeyiz. Bunlara dâ'ir makâlât-ı 'aliyyeniz Tercümân-ı Hakikat'e irsâl buyurulur ise ma'al-memnûniyye kabul ve derc ederiz." (4) diyen Midhat, bu kez de tamamen başka maksatla dekadanlıktan söz etmiş olur. Ahmet Midhat Efendi tamamen farklı bir konuda gelişen tartışmada Ahmet Kemal Bey'e cevap verirken dekadanlığı aynı özellikte kullanır.

"Diğer mağlubiyetlerim dahi "bü'l-heves" ve "Klasik" ve "Dekadan" mübâhaseleri imiş."(5)

-
1. Ahmet Midhat, "İmlâ Mes'elesi" , Tercümân-ı Hakikat, No:6252, 10 Eylül 1314, s.3.
 2. Ahmet Midhat, "Said Beyefendi Hazretlerine Cevâb", A.g.gaz., No:5937, 26 Teşrin-i Evvel 1313 ; 5939 numarada aynı yazının devamında da konudan söz edilir.
 3. Ahmet Midhat, "Klasikler ve Hüseyin Sabri" , A.g.gaz., No:5912, 2 Teşrin-i evvel 1313.
 4. Ahmet Midhat, "Sait Beyefendi Hazretlerine Cevap" , A.g.gaz., No:5937, 27 Teşrin-i evvel 1313, s.3.
 5. Ahmet Midhat, "Mukâbele-i Maheûsa" (Ahmet Kemal Beyefendiye), A.g.gaz., No:6346, 13 Kânûn-ı evvel 1314, s.3.

Dekadanlıktan bu biçimde bahseden yazılar gerek Midhat'ın gazetesinde gerek başkalarında bir hayli çoktur. Dekadanlıkla ilgili yazıları sayıca bunlar kabartırlar.

Bu biçimde yaklaşımlara örnek olarak Malûmât'tan Necip Asım'ın " ... Hattâ Fransız edebiyâtının her türlü ile berâber "Dekadanizm"i bile taklîd olunuyor." (6) cümlesini de alabiliriz. Burada da asıl konu klasiklerdir. Bu cümleler Türk edebiyâtının geçmişinin değerlendirildiği bölümde taklitle ilgili olarak kullanılmıştır.

Yine aynı gazetede imzasız bir yazıda Fransız edebiyâtıyla ilgili olarak Osmanlı gençlerinin yazdıkları yazılar hakkında görüş bildiren yazı sahibi " "...Jül Metr" in kritik üzerine en iyi yazdığı şey Viktor Hugo'nun şi'rdeki 'âdiliğine dâ'ir ve "Dekadan" ile "Senbolizm" hakkındaki mütâla'atıdır." (7) demek suretiyle doğrudan dekadanzimin bizdeki kazandığı anlamla ilgili olmaksızın bu sözcüğü kullanır.

Aynı şekilde Tercümân-ı Hakikat'te Edebiyyât-ı Cedîde'nin dekadanzim olduğunu söyleyip onların dekadanzimliğiyle alay eden yazılar da çıkar. Bunlar gazetenin "Direkler Arası Aks-i Sadâsı" başlığını taşıyan bölümünde yer alırlar. Bunu örneklemek için küçük bir alıntı yapıyoruz.

" Hacı Reşîd-i bî-nevâ (Dekadanlar giremez memnû'dur) levhasını ta'lîk eyledikten sonra çayhanesinde sinek avlamağa başladığından " Kim etti bu kârı sana teklif " nidâlarıyla mu'âteb-i yârân ve çây âb-dârînin medhiyyelerini dinletmek için kimseyi bulamadığından hayrân hayrân lihye cûnbân

6. Necip Asım, "Yine Klasikler", Malûmât, No:100, 11 Eylül 1313, s.1000.

7. imzasız, "Edebiyyât Hakkında Bir Fikr-i Umûmî", Malûmât, No:179, 25 Mart 1315, s.1159.

olarak:

Nâ-puhte bir tebeh-kâr kimdir diye sorarsan
Çaycı Reşid imiş vâh Çaycı Reşid imiş âh

neşidesiyle kendi kendine medhiyye-h'ân olmakta imiş." (8)

Bu yazı el-'uhdetü 'ale'r-râvî (sorumluluğu rivayet edene ait) imzasıyla yayımlanmıştır. Yazıyı bir cümleyle yorumlamak gerekirse dekadanlar ortalıkta kol gezmekte ve dekadanlar edebiyat dünyasını ele geçirmişlerdir demek mümkündür.

Sabâh gazetesi dekadanlık konusuna kimi sayılarında yer verir. Ciddi olan yazıların bir kısmına önceki bölümde değindik. Bu bölümde şaka kabilinden yazılan bir yazıdan alıntı yaparak gayrı ciddi olarak dekadanlığı hedef alan yazıları örneklemek istiyoruz. Sabâh'ta "Letâ'if Cüzdânı" adlı bir köşede "Servet Gazetesinin Şehzâdebaşı Mektûbçusuna: El-ma'rûz!" hitabıyla "Dekadan Lafzının İstikâkı" başlıklı bir yazı vardır.

" "Servet" in dünkü nüshasında "Dekadan" kelimesi şimdiye kadar Fransızca bir lafz zannedilmişse de doğru olmayıp bu kelimenin hâlis, muhlis Türkçe olduğu hakkındaki rivâyetler hikâye edildikten ve lûgat kitâblarına mürâca'atla öyle bir lafza tesâdüf olunamadığı bildirildikten sonra edîbler, muharrirler, muhâbirler şu mes'elenin halline da'vet buyuruluyor.

Ben sizi te'mîn ederim ki lisân-ı millîmiz öyle "Dekadan" filân kabul etmez. Bu kelime Fransızca'dır. İnanmazsanız Fransızların en mu'teber lûgat kitâblarını işhâd edebilirim. Bakın bunlar (dekadan) ın istikâkına dâ'ir nasıl tafsilât veriyor:

"Beşere1" den:

" (Dekadan)- Bir kelime-i mürekkebe olup (on) ma'nasını ifade eden (Deka) lafz-ı Yunanîsiyle Fransızca (Diş) demek olan (Dan) lafzından tereküb etmiştir."

Şu hâlde bu kelime-i mürekkebenin (on dişli) ma'nasını ifade ettiği der-kârdır. Ammâ siz diyacaksınız ki: " Cânım on dişli insân mı olur?" Ben de: " Besbelli bunlar o zümreden değil!" cevâbını veririm.

Meshûr "Litre" lûgat kitâbı da şu fizâhâtı veriyor:

(Dekadan)- Fransızca (on günlük) ma'nasını ifade eden (Dekad) lafzıyla sözüm ona (Eşek) demek olan (An) lafzından müteşekkil bir kelime-i mürekkebedir."

Dikkat buyuruluyor a! Bu istikâka göre (Dekadan) ın ma'nâsı büsbütün değişiyor. "Litre"nin kavlince dekadan (On günlük eşek!) demek oluyor. Ammâ yine siz diyacaksınız ki: " On günlük eşek olmaz. Ona sıpa derler!" doğru. Lakin sıpa da büyüye büyüye nihâyet eşek olmaz mı? cevâbını verdikten sonra şu iki Fransız lûgat kitâbının "Dekadan" hakkındaki tevcihini nasıl bulduğunuzu sû'âl ederim. Pek vecîh mi?" (9)

Dekadan sözcüğünün hangi dilden olduğu konusunda yukardaki örnekte olduğu gibi alay etmek maksadıyla çeşitli yayın organlarında yazılar yazılmıştır. Sabâh'ta da Fûkahî takma adıyla yazan kişi yukardaki yazısıyla bunların bir örneğini vermiş olur. Görüldüğü gibi yazıda dekadan sözcüğü ve onun aracılığıyla kendisine bu sıfat atfedilmiş olan Edebiyyât-ı Cedîde'yle alay edilmektedir.

Fûkahî'nin yazısından bir gün sonra Sabâh gazetesi kendisini bir "i'tizâr" yazarak açıklama yapmak zorunda hisseder. Açıklamada Letaif sütununun eğlence maksatlı olduğu, oradaki yazıların edebî bir meslek ile üyelerini

9. Fûkahî, "Dekadan Lafzının İstikakı", Sabâh, No:3297,

14 Kânûn-ı sâni 1314, s.3.

hedef almasının mümkün olmayacağı belirtildikten sonra "Letâ'if sûtûnuna Fükahi Beyefendi nezâret etmekte olduğundan anda münderic fıkırâtın mes'ûliyyet-i edebiyesi sırf mîr-i mumâ ileyhe 'â'id olacağını ve hey'et-i tahririyyemizin buna iştirâk etmediğini serd ve ityâna müsâra'at eyleriz." (10) denilir. Böylelikle Sabâh gazetesi idaresi gazetelerinde yer alan yazılardan yazı kurullarının sorumlu olmadığını, yazıların yalnızca sahiplerini bağıladığını söyleyerek sorumluluğu Fükahi'ye havale eder. Bu konuda gazetenin taraf olmadığını vurgular.

Servet-i Fünûn dergisi, Sabâh'a "Adâb-ı Matbû'ât" yazısıyla karşılık verince yeni bir tartışma başlar. Bu yazıda gazetelerin halkın ahlak ve adabını korumakla görevli olduklarından bahisle yazılarda hassas davranılıp sözcüklerin özenle seçilmelerinin önemine dikkat çekilir. Genel olarak edep dışı yazılar yazarların ciddi birer yazar olamayacakları, basın dünyasında onların ancak palyaçoluk makamını işgal edebilecekleri belirtilir. Bundan sonra Fükahi'nin adı anılarak ona şöyle hitab edilir:

" Fükahi Efendi bilmelidir ki tecvîzinden hayâ etmediği tahkîri kendisine i'âde etmekle berâber - Eğer terbiye mâni' olmazsa - daha bir çok galîz sözler isti'mâlinde hiç kimse için hiç bir güçlük yoktur. Fakat insânlarda ahlâk ve edeb denilen bir hâl vardır ki ma'e't-te'essüf böyle bir şetme dûçâr olanları kendisine 'aynı sûrette mukâbele etmekten men' eder; ve âdâb-ı matbû'ât letâ'ifin bu gibilerini latîf görmekten dâ'imâ müteneffirdir.!" (11)

Sabâh gazetesi "Adâb-ı Matbû'ât"tan sonra Hüseyin

10. imzasız, "i'tizâr", Sabâh, No:3298, 15 Kânûn-ı sâni 1314, s.3.

11. imzasız, "Adâb-ı Matbû'ât", Servet-i Fünûn, No:412, 21 Kânûn-ı sâni 1314, s.340

Cahit'in Servet-i Fünûn'un aynı sayısında yer alan bir başka yazısını 23 Kânûn-î sâni 1314 tarihli sayısında yayımlar. Bundan sonra Fûkahî de gerçek adını kullanarak Mehmet Halit imzasıyla cevap verir. Servet-i Fünûn'da yer alan "Adâb-ı Matbû'ât" da imzasızdı. Konuyla ilgili olarak Hüseyin Cahit imzalı bir yazı çıkınca Fûkahî de imzasını koymak lüzumunu duymuştur. Servet-i Fünûnculardan da aynı şeyi ister. Kendisine karşı yazı yazılması halinde bunun imzalı olmasını beklediğini bildirir.

Sabâh gazetesi tartışmanın seyrini anlatan bir not yazarak Fûkahî'nin cevabını yayımlar. Bu notta daha önce yazdıkları itizarın nezaket gereği olduğunu da belirtirler. Yine "Adâb-ı Matbû'ât"ın gerek okuyucularına gerek kendilerine çirkin görüldüğünü söylerler. Kendi yazarları için palyaço denmesini de şu sözlerle karşılarlar:

"Refikimiz edebten, terbiyeden bahsederken bir muharririmiz hakkında "palyaço" ta'biri gibi müstehcen bir lafzı kullanmak ve açıktan açığa şahsiyyâta girişmek gibi bir nâ-becâ harekette bulunuyor, ki âdâb-ı matbû'ât nâmına affedilmez bir küstâhlıktır." (12)

Görüldüğü gibi her iki taraf da basın âhlakından dem vurmakla birlikte karşısındakine ağır sözler söylemekte, birisinin palyaçosunu diğeri küstâhlıkla karşılamaktadır. Bunlar tüm gazete adına söylenenlerdir. Bundan sonra tek tek gazete yazarları ve bu tartışmada yazı yazarlar işe karışırlar.

Bunlardan Sabâh yazarı Fûkahî de bir yazıyla kendisine yöneltilen eleştirilere cevap verir. Bu cevaplarında Sabâh gazetesinin yaptığı gibi dekadanlıkla alay eder ve kişi ile

12. Mehmet Halit, "Beyân-ı Hâl" , Sabâh, No:3307, 24 Kânûn-î sâni 1314, s.2.

kişiliğe yönelik sıfatlar kullanır.

Servet-i Fünûn dergisinde Fükahî'ye cevap verilmekte fazla gecikilmez. Bu sefer cevabın sahibi Ahmet İhsan'dır. Çünkü Fükahî'nin yazısında genel olarak tüm Servet-i Fünûn hedef alınsa da yazının başında " (Servet-i Fünûn) mecmû'ası ser-muharriri İhsân Bey'in gûş-ı ittılâ'ına" ithafı vardır.

Ahmet İhsan yazısında olayın gelişimini, bu noktaya nasıl gelindiğini, kendi yaptıklarını ve kendisine söylenenleri aktarır. Fükahî de aynı yolu izlemişti. Görülüyor ki taraflar birbirlerine karşı benzeri tutumlar içine girerler. Yazılarında kullandıkları tarz ve üslup da birbirine benzer. Ahmet İhsan, olup bitenleri özetlerken ve Fükahî'nin yazdıklarını değerlendirirken "Gevşemiş bir dimâğın mahsûlü", "iğrenç" (13) sıfatlarını kullanır. Fükahî'nin kişiliğiyle uğraşmıyorum demesine rağmen, Fükahî'nin kendisini hedef aldığını belirterek, bir kez daha sözü onun dimâğının gevşemesine getirir. Bununla yetinmeyerek biraz daha ileriye gider ve onun ateş getirdiğini söyleyerek sözlerini tamamlar (14).

Sabâh gazetesinin "Dekadanlar" makalesinden sonra, aynı konuda en ağır biçimde Servet-i Fünûn'a karşı aldığı tavır, yukarda aktardığımız çerçevede gerçekleşmiştir.

İkdâm gazetesi de dekadanlık tartışmalarına yer veren yayın organları arasında yer alır. Bu gazetede en önemli yazılar Samih Rifat Bey'in yazılarıdır. Bir önceki bölümde sözünü ettiğimiz bu yazılar konunun kapanmaya yaklaştığı bir dönemde yazılmaları bakımından önemlidir. Meselenin başlatıcısı olan Midhat'ın tartışmanın bitmesine yardımcı olacak yazısı "Teslîm-i Hakîkat"ten sonra konu Samih Rifat

13. Servet-i Fünûn, 28 Kânûn-ı sâni 1314, No:413, s.304.

14. A.g.der., No:413, s.304.

Bey'in yazılarıyla tazelenmiş ve uzamıştır.

Dekadanlık tartışmalarında yeni edebiyatçıların Servet-i Fünûn dışında en çok yazdıkları gazete Tarîk gazetesi olmuştur. Bu nedenle Tarîk yeni edebiyatın lehinde yazılara yer veren hemen hemen tek gazete görünümündedir. Fikret de o dönemde Tarîk'te yazmaktadır. Ahmet Midhat'ın "Teslîm-i Hakikat"i yine bu gazetede yayımlanır. Bu yönleriyle Tarîk'in tartışmadaki yeri önemli hale gelmiş olur.

İrtikâ ve Malûmât dergileri ile Servet gazetesi tartışmanın bu ikinci boyutunda çok önemli rol oynarlar. Bu iki dergiden Malûmât ciddi yazılar çerçevesinde de konuya yer vermiştir. Ama İrtikâ konuya tamamıyla ikinci boyutuyla katılmıştır. Bu iki dergide olumlu yazılar bulmak imkansız denecek kadar zordur. Yalnızca bazı Edebiyyât-ı Cedîde üyelerine karşı daha yumuşak ve toleranslı oldukları dikkati çeker. Bu kişilerden biri Fikret'tir. Bu onun gücünü kabul etmekten kaynaklanır. Eski taraftarları buna benzer tutumu Tanzimat sanatçısı Namık Kemal'e de göstermişlerdir. Ekrem ve Hamit başta olmak üzere birçok yenilikçi Tanzimatçıyı hırpalayanlar Kemal karşısında ölçülü davranmışlardır. Bu ona duydukları saygı yanında ondan çekinmekten hatta korkmaktan kaynaklanan bir durumdur (15). A.Nadir imzasıyla yazan Ali Ekrem'e karşı da olumlu bir tutum içindedirler. Bu sanatçıyı kendilerine biraz yakın gördükleri için böyle bir tutum içine girdikleri düşünülebilir. Bilindiği gibi daha sonra A.Nadir Servet-i Fünûn'dan ayrılacak, Malûmât'ta yazılar yazacaktır.

Servet gazetesinde yer alan dekadanalık konulu yazıların çoğu mektup özelliğini taşır. Servet'te "İstanbul Mektupları" adını taşıyan bir bölüm vardır. Bu bölümde yer alan yazıların

15. Bu konuda bak: Bedri Aydoğan, Namık Kemal'in Eserlerinde Sanat ve Edebiyat Görüşleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987, s.99-128 arası.

çoğunda Edebiyyât-ı Cedîde ve üyeleriyle alay edilir. Bu mektuplarda çeşitli konulara yer verilir. Bir mektup baştan sona aynı konuya değil, birden çok konuya yer verir. Dolayısıyla dekadanlık bu mektuplara parça parça girer. Her zaman da alay ve hakaretle söz edilir.

Servet gazetesinde Ahmet Rasim'in "Şehir Mektûbları"na da yer verilir. Bu mektuplarda İstanbul hayatından kesitler sunulur. Otuzdan çok mektupta dekadanlıktan alayla söz edilir. Şehir Mektûbları aslında Malûmât dergisinde yayımlanır. Servet'teki Rasim'e ait mektuplar da Malûmât'tan aktarılmıştır. Bu nedenle bu nitelikteki örnekleri Malûmât dergisinden söz ederken vereceğiz.

Servet'ten vereceğimiz diğer örnekler az önce de belirttiğimiz gibi yer aldıkları yazıların tamamını oluşturmuyor. Bunlarda dekadanlık bazen sözcük düzeyinde, bazen birkaç cümle, bazen de bir ya da birkaç küçük paragraf olarak yer alıyor. 221 numaralı Servet'teki "İstanbul Mektupları"ndan örnek olarak birkaç paragraf alalım.

"Ele geçmez afacan sayıklamayan dekadan münâza'a etmeyen feylesofân. Kendini beğenmeyen insân geçmeyen zamân yemeyen kesân!! Sermâyesiz 'irfân " epey bulunur!" Pamuksuz yorğan kınsız yatağan, kirissiz kemân mazarratsız duhân

....

Yeni şâ'irlerin tarz-ı nâlânı! 'Aşıkların âh-ı sine-sûzânı! Dekadanların na'râ-yı siyâhı!: "Karanlıkta bağırarak." Yalnız ikimiz bir de onun zill-ı cenâhı. Şehir mektûbcusunun terâne-i beyâzı!

...

Uçuşan âvâre-i 'ıtr-ı bî-rengi ile lisânın âhengi; harhara, gulgüle, cülcüle, velvele, laklaka hem-âhenk olacak ve bu sûrette 'âlem-i matbû'âtta fî-mâ-bed sazsız, usülsüz, vezinsiz mevzûnsuz, âhenksiz rumûzsuz söz söylenemeyeceği hakikati tezâhür edecek." (16)

Görüldüğü gibi ilk kısımda dekadan sadece bir sözcük olarak geçer. Burada dekadanların özelliği sayıklamak olarak gösterilir. Bununla onların ne söylediklerini bilmedikleri vurgulanarak aşağılanmaları amaçlanır. İkinci ve üçüncü kısımda kurdukları tamlamalar ve kullandıkları kimi sözcükler alaya alınır. Dikkat edilirse bu sözcüklerin olumsuz anlamlar içerdiği görülür.

Servet'te bu özellikleri gösteren örnekler çok fazladır. Dekadanlığı ilgilendiren yazıların çoğu mektuplar şeklinde yazılmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bunların çoğu Malûmât'tan aktarıldığı için oradaki yazılardan bahsederken bunları dikkate alacağız. Tekrara düşmemek için Servet'ten irtikâ'ya geçiyoruz.

İrtikâ dergisinde de dekadanlık konusunda pek çok yazı çıkar. Bu yazıların bir kısmını Mehmet Celal yazmıştır. Bunun yanında değişik imzalar taşıyanlar ile imzasız yazılar da vardır. Bu dergide "Asâr-ı Dekadaniye Nümûneleri" adlı bir bölümün olması İrtikâ'nın bu konuya önemle yaklaştığını gösterir. Ancak bu bölümde ciddi yazılar yer almaz. Hatta bu bölümde yazıdan çok şiir yer alır. Tamamı gayri ciddi olan bu şiirlerde Servet-i Fünûncularla alay edilir. Bu alay ya dekadanlar diye söz edilerek yapılır, ya dekadanca örnekler yazıldığı söylenerek yapılır. Bir başka yol da Servet-i Fünûncuların eserlerinde yer alan kimi özellikleri ele almaktır. O özelliklere dikkat çekilerek eleştiriler yapılır. Ama söylenenler artık eleştirinin sınırları içinde değildir. En azı alay, ileri düzeyde olanları hakaret içerir.

Bu dergide yazılan yazıların hepsi "Asâr-ı Dekadaniye Nümûneleri" bölümünde olduğu gibi tamamen alay ve hakarete dayanmıyor. Ancak en ciddi yazıların içinde de bu tür sözcük, cümle ve pasajlar yer alıyor. Genel olarak gazeteden, yazarlarından ve yazıların tamamından bir ciddiyet beklenir. Hele yazı "Tedkîkât-ı Edebiyye" başlığını taşıyorsa içinde

edebiyatla ilgili ciddi değerlendirmelerin yer alması aranır. İrtikâ'da bu başlık altında da alay, hakaret içeren bölümler var. Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde ciddi olanlardan başlayarak bu yargılarımızı kanıtlayacak, örnekleyecek alıntılar yapacağız.

İrtikâ'da "Tedkîkât-ı Edebiyye" yanında "Tercüme Nümûneleri" ve "Münekkid Mektûbları" adında iki köşe daha var. Bu iki ad da görünüşte önemli ve ciddidir. Ama bu sadece adda kalmış, içerik ve ad arasında beklenen ya da düşünülen paralellik kurulmamıştır. Tam tersine içerik son derece gayri ciddi bir özellik taşımaktadır. İrtikâ'nın 25 numaralı sayısındaki "Tedkîkât-ı Edebiyye"de Mehmet Celal'in konusu bir kitapçıda eline geçen Muallim Naci'nin Fûrûzân'ıdır. Mehmet Celal, kitabın sayfalarında dolaşırken beğendiği kıtaları aktarır ve Naci'yi över, ona sevgisini, hayranlığını belirtir. Kitabın gazeller kısmına geldiğinde Celal, gazelleri överken şunları söyler:

" Fakat öyle dekadanların soneleri gibi değil... "v" lerle değil... "Ooh!..."larla değil!.. Şi'r, ona nasıl bir ibtidâ lâzımsa, öyle başlıyor." (17)

Naci'nin gazelleriyle Edebiyyât-ı Cedîdecilerin şiirlerinin karşılaştırmanın gereği yoktur. Maksat Naci'yi övmekse herhangi bir karşılaştırma yapılmadan da bu mümkündür. Ama o dönemde keskin bir cepheleşme olduğundan en ciddi yazılarda bile bunun olumsuz sonuçları ortaya çıkar. Bu cepheleşme sonucu kişiler itidallerini de tarafsızlıklarını da çok kolay yitirmektedirler. Ayrıca burada Naci bir vesiledir. Naci aracılığıyla öne çıkarılan şey Edebiyyât-ı Cedîdecilerin Celal'in hoşuna gitmeyen yazış tarzlarıdır.

17. Mehmet Celal, "Tedkîkât-ı Edebiyye", İrtikâ, No:63,

26 Mayıs 1316, s. 59.

Yine bir beyit alarak, bunun bir resim altına konulmak için uygun olduğunu söyler. Servet-i Fünûncuları da "Gazel " kelimesinden sebepsiz bir hiss-i mübhem (!) ile nefret eden dekadanlara karşı beyân-ı i'tizâr ederim" (18) diyerek taşlar. Çünkü resim altına şiir yazma geleneğini onlar başlatmış ve sürdürmüşlerdir. Burada Mehmet Celal bir beklentiye dile getirir. Ancak böyle bir beklenti yersizdir. Çünkü kendi ellerinde birden çok resimli dergi vardır. Sahip oldukları olanağı kullanmayıp başkalarından ilgi beklemeleri dikkate alınması gereken bir çelişkidir.

Mehmet Celal, aynı yazıda Naci'den sonra A. Nadir'in şiirleriyle ilgili değerlendirmeler yaparak eleştirilerini sürdürür.

"Sen geçerken şemîm-i hâr-ı garâm"

Bakındı bir kere...

Ne demek olduğunu anlamıyoruz!...

"O çiçeksin ki onda her yaprak

Gösterir ayrı tâbiş-i hestî;

Arasından çıkar sıcak yumşak

Pür-emel bir tebessüm-i mestî " (19)

Mehmet Celal de A.Nâdir'den aldığı bu parçaya cevaben şu şiiri yazar:

"Dekadansın ki sende her leylak

Olur elbette bâdî-i mestî

Haydi yavrum kırılmasın bardak

Su mu istersin işte bir destî!... " (20)

Bu yazı çok ciddi başlamıştı. Akli başında değerlendirmelerle

18. A. g. der., No: 63, s. 59.

19. A. g. der., No: 63, s. 59.

20. A. g. der., No: 63, s. 59.

sürmesi beklenirdi. Ama dekadanlar alayıyla sürer. Görüldüğü gibi alay hiçbir yoruma gerek bırakmayacak kadar açıktır. Buna ek olarak kafiye de dikkat çekelim. Mehmet Celal'in alaycılığını göstermek için aynı yazının sonunu da alıyoruz. Yine A.Nadir'den aldığı dize için görüş bildirir.

"Bir çehre ki enfâs-ı melâik gibi şeffâf"

"Şeffâf" sıfatının "nefes"lere ta'alluk ettiğini bilmiyor idik, onu da şimdi işitmiş olduk. Fenâ değil (!!!) istifâde (!!!) ediyoruz!.." (21)

Ünlemler Mehmet Celâle ait. Mehmet Celal 24 numaralı "Tedkikât-ı Edebiyye"sinde Celal Sâhir'in "Solgun Çiçek" şiirini değerlendirir. Mehmet Celal yazısına övücü sözler söyleyerek başlar.

" Önce bir dest-i pür-nevâzişle
Koparıldın mest-i nûkhet-rîz
Bir nazar-ı perrâna tâbişle
Parladın sinelerde şi'r-âmîz" (22)

Bu parçayı şöyle yorumlar:

" Bu zamân penbe, nermîn, küçük okşayıcı bir el hâtıra gelir, bu el o çiçeği koparır, bu çiçek sinelerde parlar!... Güzel lakin şu dekadan "v" si burada bi-lüzûm olan "şiir-âmîz" bilmem âheng-i latîf-i şi'ri hâlel-dâr etmiyor mu?" (23)

Oysa Celal Sahir, hiçbir zaman Servet-i Fünûncular

21. A.g.der., No: 53, s. 59.

22. Mehmet Celal, "Tedkikât-ı Edebiyye", irtikâ, No: 62,
19 Mayıs 1316, s. 54

23. A.g.der., No: 62, s. 54.

arasında gösterilmemiştir. Ancak yeni tarzda yazan herkes için dekadan veya dekadanca yazıyor demek mümkün. Burada aynı zamanda Edebiyyât-ı Cedîdecilerin "ve" bağlacını fazla kullanmalarına atıf yapılmaktadır. Mehmet Celal aynı şirden bir bölüm daha alır.

"Zanneder miydin? Ooh...Bî-çâre !
Ki bulunsun o sînelerde vefâ..." (24)

Sözü uzatmamak için iki dizeşini aldığımız bu bölüm için de şu değerlendirmeyi yapar:

"Kâfiyeleri hâtır için hoş görelim, "Ooh!.."un yerine "Aah!" denilebileceğini de irâd ettikten sonra diyelim ki: Dikkat olunsun, dekadanlar yavaş yavaş şî'r söylemek isti'dâdını gösteriyorlar!.. Cenâb-ı Hakk cümlesinin hiss ve 'irfânını müzdâd buyursun!" (25)

Mehmet Celal bize söyleyecek söz bırakmıyor. Kendisi alay ettiğini noktalama işaretleriyle gösteriyor. A.Nadir'in şirlerini dekadanlarla taklitçilerinin dikkatlerine olumlu örnekler olarak sunarken dekadan gördüğü Edebiyyât-ı Cedîdecileri dolaylı olarak aşağılamakla yetinmez, yazısının sonunda bir kez daha alay ederek pekiştirme yapar.

Su ana kadar dikkatlere sunduğumuz örneklerde görüldüğü gibi Mehmet Celal, dekadanlar demekle ve Edebiyyât-ı Cedîdecileri ayırmadan genel olarak eleştirmektedir. Bir de onun kişileri, özellikle Hüseyin Cahit'i hedef aldığı yazıları vardır. Aynı köşe içinde yazılan bu yazılar tamamen Cahit'e ayrılmıştır. Bunlardaki alay dozu iyice yoğunlaşmış, hacimce de genişlemiştir. Çünkü bu yazılarda dil ve özellikle kullanılan kimi sözcükler üzerinde durulur. Bu yazılardan da

24. A. g. der., No: 62, s. 54.

25. A. g. der., No: 62, s. 54.

örnekler vermek istiyoruz.

Mehmet Celal, Hüseyin Cahit'ten bir alıntı yaparak orada geçen "serseri nevâziş" üzerinde durur.

" Nevâziş!... Hüseyin Cahit Bey oğlumuzun bile bilmesi lâzım gelir, ki "nevâziş" lutf ile mu'âmele yahud okşanmak (!) demektir. Bunun medenîsi, bedevîsi, vahşîsi, serserîsi olmaz!.. Okşanmak (!) dâ'imâ okşanmaktır!.. Binâen aleyh "Serserî bir nevâziş" kelimelerinden "nevâziş"i intihâb edeceğiz, "serserî"yi diyâr-ı edebden tard edeceğiz!...Cahit Bey'in hâtırını kalmasın." (26)

Celal, arkasından aynı yazıdan " ...'Alenen azıcık çiğ bir kelime söylense..." (27) ibaresindeki çiğ sözcüğünü ele alır. Çiğlerin çoğaldığını, yerinde kullanılmadığını, edebî eserlerde böyle sözcüklerin yer almaması gerektiğini söyler. Ziya mı, kelime mi yoksa yeterince kaynamamış tavuk söğüşü mü çiğ olur diye alayla sorduktan sonra "Hepimizi pişiren şu 'âlem-i matbû'âtın Cahit Bey'i böyle çiğ bırakmasına - gerek dekadanlar gerek top atanlar tarafından - hezâr te'essüf!.." (28) cümleleriyle özelden genele doğru alayını genişletir.

Bir hikayeden başka bir alıntı yapar ve orada geçen "Kısa elbiseli çiçekler" ile "On üçer on dörder yaşlarındaki şu küçük ağızlar" ibarelerine dikkati çeker. Epey yorulup üzöldükten sonra kısa elbiseli çiçeklerle çocukların kastedildiğinin anlaşıldığını ama ikinci ibarenin tamamıyla manasız olduğunu söyler. Ayrıca alelacele yazılmakla da eleştirdiği bu hikayenin Cenap ya da Fikret tarafından tashih edildiğine emindir. Bu nedenle "On üçer on dörder

26. Mehmet Celal, "Tetdkıkât-ı Edebiyye", irtika, No:45,

21 Kânûn-ı sâni 1315, s.180.

27. A.g.der., No:45, s.180.

28. A.g.der., No:45, s.180.

yaşlarındaki şu küçük "ağızlar" sözcüklerinin çizilmemiş olmasına şaşırır, esef eder. Önce Cahit'e sonra Servet-i Fünûn'a yönelik olarak şunları söyler.

" Biz onların yerinde olsaydık, 'ibâreyi çizmek değil, onun üstüne bir şişe mürekkep dökerdik!... Cahit Bey'in lekesi görülmesin, bi-ma'nâ yazdığı anlaşılmasın diye!.. Fakat onlar da ma'zûr!.. Hepimizin başında!.. Ara sıra böyle eser-i zühûl olur!.. Hele pazar ertesi sabâhları "Ooh!.. Ve bin kere ooh!.. Ne a'lâ veriştirmişsin!.. Dandini beyim, hoppala paşam!.." dendiğe bu "zühûl" eserleri demâdem vukû' bulur." (29)

"Gizli aydınlık ararken " ibaresiyle alay için "Burnuna kandil takarken" (30) olmalı der. Bunu yeni bir mazmun olarak değerlendirir ve mazmun bulmanın Cahit için zor olmadığını söyler. Çünkü Fransızca bilir demek suretiyle de onun Fransızca'sıyla alay eder. Zaten bu yazının ilerleyen satırlarında Cahit'in Fransızcasının kıt olduğunu eklemekten de geri durmaz.

"Artık gevrek dadısı dudaklarında tebessüm, ilerleyemez..." cümlesini alarak yorumlar. Gevrek sözcüğünü alarak yazının başlarında alay ettiği çiğ sözcüğüyle ilişki kurar.

" Görüyorsunuz ya!.. "Çiğ"ler yavaş yavaş gevrek oluyor!... Hemen hemen pişecek!..Biraz sabredin!..Aman yâ Rabbî !....Simitlere, ekmeklere 'atfolunması lâzım gelen "gevrek" sıfatı dadılar için de "alem" oluyor.

Sonra:

Al sana bardak şekeri ...ninni

Gevrek dadı elleri... ninni

Koyarım ağzına biberi... ninni
Uyusun da büyüsün Cahit...ninni

denildikçe kızılıyor,"Onlara karşı sükût tahkîrdir!"
deniliyor!... Bu revâ mıdır?.. " (31)

Mehmet Celal "Tedkîkât-ı Edebiyye" başlığı altındaki yazısında bunları yazar. Hemen hemen her yazısında bu tavır ve tarzı buluruz. 1 ile 25 numaralı Tedkîkât-ı Edebiyye arasında değişen hiçbir şey olmamıştır. Her fırsatta sözü Edebiyyât-ı Cedîde'ye, üyelerine, dekadanlığa ve dekadanlara getirmiştir. Oysa yaptığı ne edebiyat tetkikidir ne de eleştiri. Bunlar ancak alay ve hakaret sınıfında değerlendirilecek yazılardır. Servet-i Fünûncuların kendilerini hedef alan bu türden yazılara cevap vermediğini biliyoruz. Gerçekten de bunların cevap verilecek yazılar olmadığını yaptığımız alıntılar gösteriyor.

"Münekkid Mektûblar"ı köşesinde yer alan örnekleri de gözden geçirmekte yarar var. Adına bakıldığında bu köşenin bir eleştiri köşesi olduğu düşünülebilir. İrtikâ'nın 9 numaralı sayısındaki "Münekkid Mektûbları" köşesinde yer alan yazının bir bölümündeki şu satırlara bir göz atalım:

"Nasıl "Sahâ'if-i Redî'a"dan "Finten"i okuyor musun? Hülâsa-i meâli tıbkı "Resm-i selâm" a benziyor değil mi? "Tabut Arkasındanın Zeyli"ne bayıldım "Bilmem kime karşı" yazılmış haberin var mı? Bizim mahalle bekçisi benim dekadan olduğumu haber almış. Şimdi bir yangın oldu mu, vevle gece yarısı olsun, kapının önüne geliyor "Ve, yangın var..!" diye sabâha kadar kulağımın zârını patlatıyor. Fevka'l- 'ade bîzâr oluyorum. Şafak söker sökmez "Hayât-ı Hakîkiyye Sahneleri" ne koşup bir "sıcak çorba" içiyorum.

Her nedense ben "Bedâyi'ü'l-'arab" dan pek

hoşlanamıyorum. "Ebülhasan el-enbârî'nin bir mersiyesi" bile olsa ne yalan söyleyeyim zevkime gitmiyor.

Şimdi ne ile meşgûlüm biliyor musun? Pol Borje'nin "Bir Cinâyet-i 'Aşk" 'üvânlı eserine dâ'ir "Tedkîkât-ı Edebiyye" ile!

Hâ! Sen "Türk Silâh Konferansı" hakkındaki mütâla'anı hâlâ yazmadın. Öyle "Bağlar Arasında" zevk ü safâya dalmışsın lakin biraz düşün "İnsân vezâ'if-i hayâtiyyesi"ni düşünmeli değil mi? "Bağların dikilmiş oldukları yerlerin asmalara ve üzüm mahsûlüne sûret-i te'sîri"ni öğrenmekten sen ne istifâde edersin? Ammâ diyeceksin ki benim öyle şeylerle uğraşmağa zâten vaktim yok, ben şimdi Hristo'da:.

"Ada! Ey mesken-i dil-dâresinde sonbahâr ağlar"
"Celâl ü Râsim ağlar, 'Andelîb-i dil-fikâr ağlar"

te'evvühünü vird-i zebân edindim; kendi 'aşkımla meşgûlüm. Öyle ammâ 'azîzim sizin 'aşkınız "'Aşk-ı Memnû'" dur." (32)

Şehir mektupçusuna hitabıyla yazılan bu yazının alıntıladığımız şu bölümünde Servet-i Fünûn dergisi eleştiriliyor. Tabii maksat cansız bir varlığı değil onun yazarlarını eleştirmektir. Bunu anlamak hiç de zor değildir. Burada Servet-i Fünûn dergisi alınmış içindeki bölüm başlıkları ve orada yazılanlarla alay edilmiştir. Tefrika edilen eserlerin adları verilerek aynı işlem sürdürülmüş "Sahâ'if-i Edebiyye", "Bedâyi'ü'l-'arab" , "Bağlar Arasında", "Tedkîkât-ı Edebiyye" Servet-i Fünûn'da yer alan bölümlerdir. Mehmet Celal, bu bölümlerde yer alan eserlerin ve kişilerin hiçbirini beğenmez. Ayrıca Hayat-ı Hakîkiyye Sahneleri ile Aşk-ı Memnû'ya da sataşır. İrtikâ'nın bir sonraki sayısında ise bu yazının devamı yayımlanır. Yazar burada da üslubunu korur. Bu kez hedefi önce Hüseyin Cahit'tir. Çünkü Cahit

32. Mehmet Celal, "Münekkid Mektûbları", irtikâ, No:9,

30 Nisan 1315, s.36.

"Hayat-ı Matbû'ât"ında Terakkî'de yayımlanan "Taharriyât-ı Târihiyye" adlı makalenin Gülşen-i Edeb'ten çalındığını söylemiştir. Buna tepki olarak yazar yine Cahit'le alay eder. Az önce yaptığımız alıntıda olduğu gibi Cahit'in eserlerinin adını verip yine yukardaki gibi eğlenerek bu işi yapar. Yazının tamamı bu alay ve hakaret içeren üslupla yazılmıştır.

Bu yazının altında "Yeni Tayyâr Muharrir-i Nev-cedid" adı vardır. 14 numaralı İrtikâ'da yer alan "Münekkid Mektûbları"nda ise "Şâ'ir-i şehîr şîrin-edâ çöpçü Mehmet Ağa bendeleri" imzalı yazıda da benzer tarzda alay edilir. İmza farklı olmakla birlikte bu yazılar aynı kişinin kaleminden çıkmış olmalıdır.

" 'Azîzim! Ben bugünlerde "Tedkikât-ı Edebiyye" ile meşgûlüm. Bizim dekadanların yek-diğerini şâyeste olan inhimâkını gördükçe ben de bir " Hayât-ı Muhayyel" tasavvur edip bizim koca muharriri medhetmek istiyorum ammâ, o, benim nazarımda hala çocuk hükmündedir. Ben öyle takma bıyıklara, öyle sahte-kârlıklara pek aldanmam, ona yine eski nazarımla bakarım. Kendisini sevmez miyim? Çıldırırçasına severim, lakin medhedemem. Çocukluğu terk etsin, biraz aklını başına toplasın, ben 'uhdemde terettüb edip vezâ'ifi ifâ etmez isem o zamân beni hepiniz mu'âheze edin öyle "Bağlar Arasında" "Aşılı fidan daldırması" ile iş bitmez. Evvelce kendisine de söylemiştim. Onların 'aşkı "'Aşk-ı Memnû'"dur." (33)

Burada da yine yukarda söz ettiğimiz yöntemle Servet-i Fünûn ve Hüseyin Cahit eleştiriliyor. Bu mektuplardan alıntıları çoğaltmaya gerek yoktur. Çünkü burada yazılanlar köşeye verilen adın ciddiyetiyle bağdaşmamaktadır. Kısacası bu köşe Servet-i Fünûnla alay edilen bir köşe haline gelmiş

33. Mehmet Celal, "Münekkid Mektûbları", İrtikâ, No:14,

4 Haziran 1315, s.58.

olur.

İrtikâ dergisindeki bir başka bölüm "Terceme Numûneleri" adını taşır. Bu bölümü de Mehmet Celal yazmaktadır. Bu bölümün konuları ise çeviriyle ilgilidir. Çeviri öncelikle bir dil işidir. Mehmet Celal'in en çok üzerinde durduğu yapılan çevirilerin Türk şivesine uygun olma zaruretidir. Çevirilerde karşılaştığı en büyük sorun da şiveye uygunluğun sağlanamamasıdır. Beş numaralı "Terceme Numûneleri"nde bunun örnekleri üzerinde durulur. Adamyân Efendi'nin yaptığı bir çeviriden "elmas-pare bir kızdır" ibaresini alır ve bunun elmas parçası olarak çevrilmesinin gerektiğini iddia eder ve arkasından gerekçelerini sıralar. Bunu yaparken alaycı bir üslubu tercih eder. "...Bunu müte'âkiben sevinçli sesleri dahi işitildiğinden..." ibaresiyle sözü dekadanlığa getirerek şunları söyler:

"Allah 'aşkına olsun, niçin "Dekadanlar"a ilişirsiniz, neden bu bî-çâre çocuklara dokunursunuz, "sâ'ât-ı semen-fâm"ler olsun, "hülyâ-yı zümür-rüdîn" bulunsun, " 'ud-ı mükevkeb" terâne-sâz-ı belâgat olarak, bu terkîbi hallededeceğiz diye- Bütün müntesibîn-i edebîn zihni hâlâ sevinçli sesleri anlamayalım!.. Bu ne hamâkat!.." (34)

Mehmet Celal'in burada yaptığı, dekadanları korumak ya da onlara haksızlık yapıldığını söylemek değildir. Çünkü bu haksızlığı en geniş anlamı ve biçimiyle kendisi yapmaktadır. Amacı fırsat düşürerek onlarla alay etmek, aşağılayıp hakaret etmektir. Böylelikle etkili oldukları tüm gazetelerde Edebiyyât-ı Cedîde'ye karşı bir cephe oluşturmayı amaçlarlar. Her ne kadar böyle bir hareket kendilerine yöneldiğinde bunun doğru olmadığını söyleyip yakınsalar da,(35) aynı şeyi

34. Mehmet Celal, "Tercüme Numûneleri" , irtikâ, 26 Kânûn-ı evvel 1316, No:95, s.114.

35. Bu konuda bak: "Yazılmış Bulundu", Müstecâbi-zâde 'ismet, irtikâ, No:17,25 Haziran 1315; Edebiyat dünyasındaki

kendileri yapınca daha önce söylediklerini görmezden gelebilmişlerdir.

"Terceme Numûneleri"nin diğerlerinde de bu türden örnekler verilmeye devam edilir. Bunların sekizincisinde "...Gâyet patırtılı bir ömür sürülmüş olduğu mübeyyen.." ibaresinde mübeyyen sözcüğünü pek uygun bulmadığını belirtir. Arkasından "...Patırtılı 'ömr" üzerinde bir müddet tevakkuf ettim, bu esnâda bu ta'bîrin - Dekadanların ta'bîr-i vechi ile " çamgama-i hayât, harhara-ı memât" olduğunu zannederek, matba'anın uzun kâğıtları üstünde işitilen harîr-i kaleme daldım gittim!.." (36) sözleriyle yine dekadanlara sataşır.

Aynı yazıda acemi çevirmenleri eleştirirken de dekadanlara atıfta bulunur. Bu sefer eleştirisini " Kara kara düşüncelerini zihninden def' etti." cümlesine dayandırır.

" Tefekkür-i siyâh! İşte dekadanlar da her şeyi 'aynen tercemeye himmet buyurdıkları için, bir kısım 'acemi mütercimler de "kara kara düşünceler" içinde müstağrak-ı gaflet oluyorlar!.." (37)

tartışmalar ve bu tartışmalarda tarafların tutumlarındaki eksik ve yanlışlıkların dile getirildiği bu yazıda eleştiri adına kişilerin alçaltılmamasını ister. Her yazarın kendine göre hitab ettiği bir çevre, her yazarın bir okur kitlesi olduğunu ve bu tür yazıların okuru yazardan ve gazeteden öğüttüğünü söyleyerek bu konuda ölçülü olunmasını ister. Tabii tıbbı Mehmet Celal gibi Müstecâbi ismet'in de isteğe katılmayıp Edebiyyât-ı Cedide'yi karalamak için çaba gösterdiğine dikkat çekmek gerekir. Çünkü yakındıkları davranışları kendileri yaparlar. Onların bu tutumu olmasaydı dekadanlık meselesi çoktan edebiyat tarihine havale edilmiş olurdu.

36. Mehmet Celal, "Tercüme Numûneleri", irtikâ, No.99,

2 Şubat 1316, s.130

37. A.g.der., No:99, s.130.

Mehmet Celal dilimizde kara baht, kara talih kullanımlarının olduğunu ama kara kara düşüncenin olmadığını söyleyerek bu kullanımı uygun bulmaz.

Görüldüğü gibi asıl amacın çevirilerin değerlendirilmesi olan bu yazılarda Mehmet Celal çevirmenleri eleştirirken onları Edebiyyât-ı Cedîdecilerle kıyaslar. Böylelikle bir yandan çevirmenleri eleştirirken bir yandan da Edebiyyât-ı Cedîdecileri eleştirmiş olur. Dekadan sözcüğünü her iki kesimi eleştirmek için kullanır. Bu yazılarda dekadanlığın böyle sık olarak eleştirilmesi amacın "üzüm yemek değil bağcıyı döğmek" olduğunu gösterir. Ortaya çıkan sonuca bakarak çeviri ve çevirmenlerden çok Edebiyyât-ı Cedîde ile uğraşıldığını söylemek yanlış olmaz.

Buraya kadar verdiğimiz örneklerin, yazıların yazıldığı köşelerin adı gereği ciddi olması beklenirdi. Ama böyle olmadığını yaptığımız alıntılar açıkça göstermektedir. "Asâr-ı Dekadaniyye Numûneleri" adlı bir başka köşede ise amaç açıkça ortaya konmuştur. Bu ad köşenin içeriğini gerçek anlamıyla simgelemektedir. Söz konusu köşede adına uygun örnekler yer alır. Bir kısmı şiir tarzında olan bu örneklerden bir ikisine çalışmamızın bu bölümünde yer vereceğiz.

" Ve Yârân-ı Pâ-mâl
Cerîde-i " Richeſse des sciences" ferîdesinden terceme
buyurdum:

O gün memâtıma pür-teſnedir ve pisleyerek
Koſar,düſer ve çıkardım cibâle, pey-der-pey
Yekûn dıſında giderdi nehirde her bir ſey
Melûl-ı gayz -ı hezârâna has u müstesnâ
Pür-ibtisâm-ı televvün gülümsüyordu yemek
Cicim-i ſûhuma bir hayli inledim sâkin
Evet dedim ve evet ben de bir hamîyyetle

Aman o câhili takibe başladım lâkin
 Geniz ve nezlesi yokken sokakta mor-â-mor
 Bir iktihâm-ı latîf-i semâ-güzîn-i mürûr
 Şarıldıyordu ve cahilde dem-be-dem ağlar
 Tahayyülâtıma bir reng-i taze verdi: Sular
 Gibiydi rûh-ı melûlüm evet, dedim bî-şek
 Ümitsiz dekadanlıkla bî-nasîb ölmek
 Hayat böyle değildir ve mest-i şî'r-i hayâl
 Ve yaklaşıp ve diyordum: tûrâb-ı pür-hâlîn
 Şükufte tenceresinden, gurâbe-i eleme
 Söküldü penbe yeşil, mai bir kucak âmâl

Şâ'ir-i şehîr şîrîn-edâ, Çöpçü Mehmet Ağa Bendeleri" (38)

Cevirenin adı konuya nasıl yaklaşılabacağını zaten belirtmektedir. İçerikte açıkça dekadanlığa atıfta bulunulmuştur. Ayrıca bazı tamlama ve sözcükler Edebiyyât-ı Cedîdeciler gibi kullanılmıştır. Penbe, yeşil, mavi hayallerle yine onlarla alay edilmiş reng-i taze, garabe-i elem, mest-i şî'r-i hayal vb. tamlamalar yapılmıştır.

Şiirin kafiye düzeni de dikkat çekmektedir. Bu tür kafiyeyle ile bu kafiye dizilişi de yine Edebiyyât-ı Cedîdecilerce kullanılır.

irtikâ'da yalnızca yukardaki şiire yer verilmeyle yetinilmemiş, aynı sayıda yine benzer özellikte bir şiire daha yer verilmiştir. Bu şiir "Üstâd-ı hâme berdûş, Cenâb-ı çay-fürûşa" ithafını taşır. Şiirin altındaki adın sahibi ise "Malûmât matba'ası hademesinden: Con" dur. Biz burada başka sayılarda yer alan örnekler vereceğimize aynı sayıdan ikinci bir şiir örneği almaya gerek duymadık. Şiirin içeriğinden de söz etmeyeceğiz. Yer aldığı sütun, ithaf ve

imzanın şiir hakkında bilgi vermeye yeteceğine inanıyoruz.

Beş numaralı İrtikâ'da da yine aynı özellikte örneklere rastlıyoruz. Bu sayıda Hizmet gazetesinden Abdulhalim Memduh imzalı bir yazı aktarılmıştır. Abdulhalim Memduh İrtikâ'nın ikinci sayısında yer alan şiirleri eleştirir. Eleştirisinde bu şiirlerin hayide, yavan olduklarını belirtir. Hiçbir orijinallik taşımayan bu şiirlerin gazete sayfalarını işgal etmesini kayıp olarak görür. Elbette İrtikâ'nın buna karşı sessiz kalması beklenilemez. Bu yazının hemen altında şu sözlere yer verilir.

" İrtikâ

Ey dūr dūr dūra

Ey şūr şūr şūra

Fakat böyle fikirler şimdi:

Bir beşe nehre gitti (39)

Bir başka dehre gitti

Ma'mâfih:

Mahsûr idi Viyana

Bu zîb ü şâna

Değil mi İzmir'in köftehor dekadanlar reisi!" (40)

Böylelikle İzmir'in dekadanları da takdir edilmiş olur. Tabii kendilerine göre burada bir savunma yapılmaktadır. Hizmet'te yazılanlara İrtikâ ekibi kızmıştır. Bu kırgınlıkla yeni bir cephe açılır. O da İzmir'in köftehor dekadanlarına karşıdır.

Aynı sayıda Musavver Fen ve Edeb risalesinde yer alan ve

39. Buradaki beşe sözcüğü başka olmalı. Öyle okunduğunda cümle daha anlamlı oluyor. Bir baskı yanlışı olduğunu düşünüyoruz.

40. İmzasız, İrtikâ, No:5, 2 Nisan 1315, s.20.

dekadan özellik gösteren bir şiire nazire yazılır. Nazire yazılan şiir Ahmet Celal Bey'in "Tahayyül" adlı şiiridir.

"Şikeste kalmamış artık rübûd ecinhâsı
Tasavvur eyliyorum kelb-i fino pür-sevda
Tahayyül eyliyorum pek güzel anik ve sesi
"Ki her yerinde esîrî bedî'alar peydâ"

Ki her yerinde nümâyân zarîf hissiyât
Sadâ-yı hoş ve zerâfet-nümâ, misâl-i şi'r
Anın visâl-i anîfiyle şom olan şu hayât
Olur neşât ile âğişte rûh'u kalb ü fikr
Anın vücûdu evet pîşgâh-ı dîdemde
Tecessüm eylemeğe başlıyor vehm-i mevhûm
Bana dedirmede.. eyvâh..ben pek istiyorum
Seninle ey finocuk! Garka-i sürûr-ı medîd

"Ve mübtesem yaşamak lâkin eyliyor tehdîd "
Ve korkarım olamazsın benim gibi dekadan
Hayât-ı târım evet eyliyor bunu i'lân
Hülâsa meydânda

Cebîn-i târ ve anîfiyle tâli'-i şomum" (41)

Bu nazireyi Çöpcü Mehmet Ağa Bendeleri yazmıştır. Tabii bu müstear bir isimdir. Tek amaç dekadan genel nitelemesini de kullanarak saldırıda bulunmaktır. Burada da bir kez daha "ki" ile "ve" bağlaçlarına dikkat çekilir. Bunun yanında anîf, âğişte, esîrî gibi sözcüklerin de Servet-i Fünûncularca çok kullanılan sözcükler olması nedeniyle onların başka bir yönüne atıfta bulunulmuş olunur.

La dans dö dekadán

Bir yeşil sâhilin üstünde beş altı koltuk
 Ta uzakta görünür Marmara'nın deryâsı
 Bu kadar koltuğun üstünde sekiz dâne çocuk
 Gözlerinde uçuyor mâ'i, siyâh hulyâsı

&

Birinin dest-i kebûdunda Ten'in son eseri
 Birinin cîb-i siyâhında güzel bir Figaro
 Birinin böyle diyor cümlesine şiveleri
 Birimiz Ten oluyor diğëerimiz sanki Hugo

&

Birisi fırça yapar bir ağacın dallarını
 Birisi mâ'i emellerle zemîni süpürür
 Öbürü hep koparır goncaların allarını
 Edebiyyât-ı Cedîde bunu elbette görür

&

Ve güler ..Sonra bunu sâika-yı hiddetle
 "Oh!...Monşer!..." diye âvâzını i'lâ eyler
 Bahse başlar yine Victor Hugo'dan safvetle
 Yok Fransızcası sâde diyor işte monşer!

&

Biri çıktı o zamân "Ooh!.." dedi:
 Edebiyyâtımız oldu pür-nûr
 Ebedîdir ebedîdir ebedî
 Çiğ hayâllerle olur mu meftûr

&

"Edebiyyât-ı 'atîka boştur
 Yani fikrim gibi meşgûl-ı semâ
 Gâh huşyâr, gehi serhoştur.
 Yani kalbim gibi meshûf-ı cefâ "

&

" Palpitasyonla size söylemeli
 Oluruz gitgide bir sanatkâr
 Sevmeyiz öyle fuzûlî emeli
 Bize Jan Jak Ruso, Viktor Hugo var "

&

Bu sekiz dâne çocuk şaşkındı
 inanırlardı dem-â-dem şansa
 Mastika içti biri taşkındı
 Dedi şiddetle " emintan dansa!..." (42)

Mehmet Celal bu şiirde dekadan sözünü kullanmayıp açıkça Edebiyyât-ı Cedîde diyor. Gerçi bu sözcüklerden her ikisini kullanmasa, yine de kimlere taş attığını anlamak zor değildir. Dekadanlık denilince nasıl Edebiyyât-ı Cedîde akla geliyorsa Mehmet Celal'in imzası görülünce o şiirin dekadanlardan söz etme olasılığı da hemen akla gelmelidir. Zaten burada şiirin adı hemen dikkati çekmektedir. Tefîk Fikret'in "La Dans Serpantin" adlı bir şiiri olduğu hatırlanmalıdır. Edebiyyât-ı Cedîde'den açık olarak bahsedilmeseydi bu ilişki dolayısıyla yine kastedileni anlamak zor olmayacaktı.

Bu şiirde Edebiyyât-ı Cedîdecilerin tavırlarına değiniliyor. Şimdiye kadar gördüğümüz örneklerde daha çok onların eserlerindeki kimi noktalara atıf vardı. Bu kez durum farklıdır. Edebiyyât-ı Cedîde grubunun ceplerindeki Figaro gazetesinden, kendilerini Taine ya da Hugo gibi görmelerinden söz edilir. Bununla Batı'yı taklit ettikleri belirtilir ve bu tutumları eleştirilir. Burada bir sık imajı yaratılmaya çalışıldığı da söylenebilir. Servet-i Fünûncuları bir sık gibi göstererek alay etmek amaçlanır. Fakat bu nokta üzerine fazla gidilmez. Rasim de Malûmât'ta sadece bir kere onları sık olarak değerlendirerek alay eder. Şunu da unutmamak gerekir ki zaten bu noktada ilerlemeleri mümkün değildir. Çünkü Servet-i Fünûncular gerçekten bilgileri, kültürleri ve sosyal konumlarıyla toplumun seçkin kesimine mensupturlar. Yaşayış biçimlerinde de dikkati çekecek bir farklılık yoktur.

42. Mehmet Celal, "La Dans de Dekadan", irtikâ, No:53,

17 Mart 1316, s.17.

Bu eleştirilerin bir kısmı Fransızca bilip bilmeme noktasında toplanmaktadır. Bu durum o dönemde gündemde olan bir konu ve eleştiride kullanılan bir araçtır. Bu araç herkese yöneltilmiştir. Servet-i Fünûncular da bunu kullanırlar. Onların da en büyük silahlarından biri rakiplerinin Fransızca ve başka Batı dillerini bilmemesidir. Eski taraftarları da buna çok alınırlar. Yukarıdaki şiirde bunun da izleri vardır. Servet-i Fünûncuların Fransızca'yı ve başka Batı dillerini iyi bildikleri herkesin kabul ettiği bir gerçek olmasına rağmen Fransızca bilmemekle suçlanırlar. Nitekim Mehmet Celal de "Monşer"den başka bir şey bilmediklerini söylemektedir.

Yine bu şiirde daha önce dikkat çektiğimiz biçimde tariz sürdürülmektedir. Bu iş daha önce kullanılan araçlardan yararlanılarak yapılır. Kullanılan hayaller, bunların ifadesinde seçilen sözcükler ve aynı amaçla kurulan tamlamalar bu araçları oluşturmaktadır.

Mavi hülya, mavi emel, yeşil sahil, dest-i kebud bu tür tamlamalardandır. Yine "oh" ünleminin sık tekrarlanması eleştirilen, alay edilen bir noktadır ve buna da işaret edilmiştir. Ayrıca şive açısından da dokundurmalar vardır. Marmara'nın deryası söyleyişi şiveye uygun değildir. Sonuç olarak bu şiirde de tamamen Servet-i Fünûncular alaya alınır. Şiirin her dizesi dil ve üslub açısından bu alayı yansıtıp örnekleyici özelliktedir.

İrtikâ dergisinde yer alan "Asâr-ı Dekadaniye Numûneleri"nden son olarak bir örnek daha alacağız. Bu örnek düzyazı biçiminde yazılmıştır. Şiirle yapılan alayın düzyazı ile nasıl yapıldığını görmek açısından yararlı bir örnek olacağını düşündüğümüz için buraya alıyoruz..

" Ve Şehir Mektûbçusuna ve 12 Nisan ve Sene 1315
Monşer Ekarivan

Ve Nisan'ın ve 11 ve Şişli ve gazino ve sunda ve ince ve saz ve takımı ve çifte ve telli ve nâğme-i ferâh ve bestesini ve bir ve sûrat ve vehmiyye ve ile ve hevâ-yı ve siyâh ve içerisinde ve raksettirir ve ken ve bütün ve mor ve münevver ve hülyâlarımla ta ve sizin ve masa ve ya ve kadar ve fırlattığım ve o ve harâretli ve da'vet-nâme ve mey ve lâciverdî ve tebessümleriniz ve le ve alkışlayarak ve efkâr ve dekadaniyyet ve 'âdetâ ve bedâyi' ve perverâ ve ne mi ve bir ve nazar-ı ve muhabbet ve memdûhiyyetle ve süzdünüz. Ve masanıza ve kadar ve uçup ve giden ve ruhlu ve kâğıdımı ve bir ve hiss ve penbe ve cûyâne ve ile ve okudukça ve git ve gide ve nâtıkanız ve bir ve galeyân ve semâvî ve içinde feverân ve reng ve ahmerleriyle ve tuğyân ve kuvve-i ve mükessere-i dimâğiyyeniz ve fekk ve mantarüddehân ve eyleyerek ve bir ve âvâz ve bülendiyyet ve perdâz ve ile ve okurken ve sol taraf ve yakınıınızda ve kendi mevcûdiyyet ve 'azamet ve fûrûşî-yi dekadaniysiyle oturan ve Beyoğlu ve dekadani ve ulusu ve bey ve size - gördünüz mü? ve dedi ve kumral ve bıyıklarını ve ince ve nâzik ve parmaklarıyla ve senbolikâne ve bükerek ve öteki ve eline ve yeleğinin ve kol ve deliğine ve soktuktan ve sonra ve şeker hand ve olarak ve 'ilâve etti- ve bir bû-yı ve dekadaniyyet ve getiren ve bu da'vet-nâme ve kederli ve rûhuma ve o ve kadar ve ferahlar serpti ve ki;.." (43)

Burada mektup biçiminde yazılmış bu yazının sadece üçte biri kadarını aldık. Yazı sonuna kadar bu minvalde sürüyor. Burada yine dekadani olma tarzı yapılıyor. Yazının can alıcı özelliği "ve" bağlacının kullanılmasıdır. Edebiyyât-ı Cedîde'ye yapılan eleştirilerin önemli bir noktasını bazı sözcüklerin çok sık kullanılması oluşturuyordu. Bu yazıda bu sözcüklerden bir bağlaç olan "ve" alınmış. Her sözcüğün arasında hatta sözcükten de öte eklerin arasında da "ve"

43. Müstear, "Asâr-ı Dekadaniye Numûneleri" irtikâ, No:7,

kullanılmış. Yazı ilk anda bir anlaşılmaçlık taşıyor. Çünkü bir nevi şifre kullanılmış. Yazının anlamlı olabilmesi için tüm "ve" lerin çıkarılması gerekiyor. O zaman anlamlı bir yazı ortaya çıkıyor.

Yazının sahibini belirten ad da ilginç ve yazının anlaşılmaç mahiyetini pekiştirecek nitelikte. Yazının tamamındaki mantık ve yolu devam ettiriyor. İmza yerinde şu yazılı: "Ve hulûs-kâr ve mülevveniniz ve yanar ve döner" İmzada bile "ve" kullanılmış. Yazının sonunda yer alan İrtikâ'nın notu da aynı alayı içeriyor.

İrtikâ

" Matba'amızda lüzûmu kadar vav bulunmadığından isti'mâl buyurduğunuz vavlardan birçoğunu dizdiremedik.'Afv-ı 'âlinizi temennî ederiz." (44)

Verdiğimiz bu örnekle birlikte dekadanlıkla ilgili olarak İrtikâ dergisinde yer alan yazılara ilişkin söyleyeceklerimizin sonun geldik. İrtikâ'da dekadanlık konusuna ciddi olarak yaklaşan bir yazı hemen hemen yoktur. En ciddi adları taşıyan bölüm ya da köşelerde bile dekadanlık konusu alaya alınır, dekadanlar diye adlandırdıkları kesim bazan topluca bazan da ad verilmek suretiyle tek tek kişiler düzeyinde alaya alınmış, tarize uğratılmışlardır. Yazılanların hiçbiri eleştiri özelliği göstermez; tamamen kişiliğe yöneliktir. Akılcı ve eleştirel tutumla değil garaz, kin, kıskançlık, tahrik duygularının yönlendirmesiyle yazılmışlardır.

Dekadanlık konusuna genişçe yer veren dergilerden biri de Malûmât'tır. Malûmât dergisinin İrtikâ ve Servet'ten ayrılan bir yanı vardır. Burada konuya ciddi ve gayri ciddi

olmak üzere iki yönden yaklaşılmıştır. Her iki grubu oluşturan pek çok yazı Malûmât sayfalarında yer alır. Ciddi boyutu daha önce vermiştik. Bu bölümde andığımız dergide yer alan eleştiri dışındaki yazıları değerlendireceğiz. Bu yazıların altında müstear adlar yanında açık adlar da vardır. Yazarların çoğu Servet gazetesini, İrtikâ ve diğer dergilerde de yazılar yazan eski edebiyat taraftarlığıyla bilinen kişilerdir. Bunların içinde öne çıkan iki yazar vardır: Mehmet Celal ve Ahmet Rasim. İrtikâ'daki yazılardan söz ederken Mehmet Celal'den pek çok örnek aldık. Bu yazıların karakteri fazla değişmediğinden biz burada daha çok Ahmet Rasim'den örnekler alacağız.

Gerçekten de Rasim tek başına Malûmât'ı simgelemeye ve örneklemeye yeterlidir. Hatta Servet'i de temsil eder. Çünkü daha önce de söylediğimiz gibi Ahmet Rasim'in "Şehir Mektûbları"nın çoğu Malûmât'tan Servet'e aktarılmıştır. Rasim özellikle "Şehir Mektûbları"nın ilk cildindeki pek çok mektubunda dekadanlarla alay etmiştir.

Dekadan sözcüğü üzerinde durulurken alay maksadıyla onun eşek anlamına geldiği yorumları yapılmıştı. Daha önce üzerinde durduğumuz gibi, Sabâh gazetesinde Fûkahî sıpa anlamını vermiş, arkasından da bir şey farketmez, o da büyüyünce eşek olur demişti (45). Rasim bu tartışmaya işaret ederek sıpa anlamına gelip gelmeyeceğini yorumlar.

"Ma'lûm-ı 'umum olduğu üzere "dekadan" kelimesi hiçbir zamân "sıpa" ma'nâsına mevzû' olmayıp "bal kabağı" ve "su kabağı" ve simâ-i müntehil, mukallid, şâ'ir, nâsir, nâzım taslağı" ma'nâlarıyla dahi aralarında ber-vech-i müşâbehet yoktur. Yalnız "Haber-i Sahîh" in hâşiyeli lûgatçesinde

45. Fûkahî, "Dekadan Lafzının İstikâkı", Sabâh, No:3297,

mücâdele vukû'unda dövüşüp tarafeynin bıda'a-ı nezâket ve zerâfetiyle mebsûten ve ağıyârın zanniyyât ve telakkiyâtıyla mütekâfiyen mütenâsip olarak sövüştükləri mu'teberdir." (46)

Yukarıda görüldüğü gibi Rasim, dekadanı sıpa anlamında görmediğini söylemekle Edebiyyât-ı Cedîde'den yana çıkmış olmaz. Tam tersine arkasından gelen su kabağı, bal kabağı sözleriyle onlara hakaret eder. Ayrıca taklitçi, intihalci sözleri birer eleştiri kabul edilse de şair, nasir, nazım taslağı sözleri yine hakaret içeren sözlerdir. Bunca hakarettten sonra da Malûmât'ı ve kendisini sanki olumsuz hiçbir şey yapmıyormuş havasına sokup aklar ve edebiyat dünyasındaki küfürleşmenin daha ileri düzeye gitmesi için dua eder(47). Bunu Edebiyyât-ı Cedîde'nin, halk gözünde kötü görülüp zayıf düşeceği inancıyla yapar. Ahmet Rasim aslında bütün olup bitenlere ve kavgaya memnun olmakta ve deyim yerindeyse tırnak sürtüstürmektedir.

Nitekim Ahmet Rasim, bu kabak benzetmesine başka mektuplarında da yer verir. 24 numaralı mektupta yine Servet-i Fünûncularla rakipleri arasındaki tartışmalar eleştirilirken bu benzetme kullanılır.

" Vaay!!!.. İstanbul'da bir su kabağı keşfedilmiş. Dekadanlar demiş ki bu kabak sâ'ir bal kabaklarına fâ'iktir, Top (atanlar) demiş ki, hayır değildir! Zavallı su kabağı iki muhtelif göz önünde müddet-i medîde dura dura kendinden geçmiş. Bereket versin sebze-âşinâyân-ı dehrden biri yetişmiş. O da bakmış. İçi çingır çingır ediyormuş. En nihâyet demiş ki: Bu, hem bal kabağı, hem de su kabağı

46. Ahmet Rasim, Şehir Mektupları, 1.C., Dersaadet, 1329, Mektup No:39, s.136-137.

47. A.g.e., 1.C., M.No:39.

cinsindedir. İsterseniz, size nisbetle dekadan kabağı diyelim. İsterseniz ma'hûd kavuna bir yoldaş olmak üzere, topatan kabağı diyelim. Fakat ne çâre! Nazar-ı 'irfân-ı İntikâdde her ikisinin tefrîki mümkün değil. Çünkü, Yeni Nâilî-i Cedîdimizin buyurduğu gibi:

Dekadanlar topatanlardır
Topatanlar dekadanlardandır " (48)

Görülüyor ki topatan da Edebiyyât-ı Cedîde'yle alay etmek ve küçük düşürmek için kullanılmaktadır. Bazı metinler içindeki yer alış biçimiyle topatan sözcüğünün kimin için kullanıldığında bir karışıklık varmış duygusu uyanabilir. Sanki topatanlar dekadanların karşısındaymış gibi algılanabilir. Ancak konunun içine girildiğinde topatanın yukardaki alıntıda açıklandığı gibi Edebiyyât-ı Cedîdeciler için kullanıldığının çok belirgin olduğu görülür. Amaç yine dekadanlar ve dekadanlıktır. Daha önce hayvanlarla ilgisi kurulan sözcük bu kez bir bitkiyle ilgi kurulmak suretiyle kullanılmıştır. Bilindiği gibi kabak sözcüğüne dilimizde mizahi bir anlam yüklenir. Hem bal hem de su kabağı bu anlamda yergi, alay ve gülmecenin çok kullanıldığı Karagöz'de sık karşımıza çıkar.

Dekadan sözcüğü Edebiyyât-ı Cedîde rakiplerince çoğu zaman ikilemeli olarak da kullanılır. Rasim de bu sözcüğü birçok kez ikilemeli olarak kullanarak yüklediği alay anlamını pekiştirir. Dekadan, tekatan ve topatan sözcükleriyle ikileme yapılır. 175 numaralı mektupta tekatan tercih edilir.

"Dekadanlara ihtâr: Ahenk'in İstanbul mektûbcusuyla Şehir mektûbcusu size tekatan diyorlar. Tek atmak mâni'-i terakkîdir. Göreyim sizi şunlara karşı çift atın da mars olup

kalsınlar." (49)

Bu tekatan sözcüğü dekadana örnekseme yoluyla yapılmış bir alay sözcüğüdür. Burada yalnızca tekatan denilmekle iş bitmemiştir. Alay maksatlı bu sözcüğe ek olarak kullanılan üslup da dikkat çekmektedir. Rasim'in kendini dekadanlar dediklerine akıl verecek kadar üstte görmesi ve o perdeden konuşması, konuyu tavla oyunu ve onun bir terimi ile ilgili kılarak alayını pekiştirmesi söz konusu.

İkinci ikileme dekadana topatanın eklenmesiyle yapılıyor. Rasim, dekadana topatan kullanımına sık sık yer verir. Maksudı Edebiyyât-ı Cedîdeciler ile alay olduğundan fırsatı hiç kaçırmaz. En küçük bir ilgi kurma imkanını yakaladığında dekadana topatanı ekler. Arkadaşı Baba Yaver'e ithaf ettiği mektubunda konu yemeklerdir. Galata lokantalarında yapılan yemekleri gruplara ayırarak sayar. Çorbalar, et ve balıklar, hamur işleri, tatlılar, meyveler, içkiler bu grupları oluşturur. Sıra meyvelere gelince şunları yazar:

"Topatan, Dekadan, adam aman ne derde? (Ne sevdâya uğradı garîb başım ne derde!) şeftali sokağı, incir köyü, Fıstıklı, Fındıklı, Bağlarbaşı, Narlıkapı. " (50)

Diğer gruplarda kendi uydurdukları yanında gerçek yemek adlarına yer vermişti. Meyveler de ise baştan sona espirili davranmaktadır. Tek başına meyve adı kullanılmayarak meyve adlarına semt adları içinde yer vermiştir. En başta ise topatan ve dekadana saymıştır. Her iki sözcük de bize kabağı çağrıştırmaktadır. Kabağın meyve mi sebze mi olduğunun tartışılabilirliğini bir yana bırakarak bir önceki alıntımızda aradaki ilgiyi ortaya koyduğumuzu hatırlatalım.

49. A. g. e., 4. C., M. No: 175, s. 27.

50. A. g. e., 1. C., M. No: 10, s. 39.

Bir başka mektupta piyango ve hediyeler konu edilmektedir. Rasim ünlü kişilere ne çıkarsa kıymete geçer bir armağan olacağını düşünür. Düşündüklerini bir kağıda yazar. Hepsi de komik bir durum yaratacak armağanlardır. Kel Hasan'a peruk; Hacı Reşid'e yeni tarz şiirler; Küçük İsmail'e büyük İsmail; Direklerarası muhabinine yüzler karası bir peçe çıkarır. Sıra top atanlara gelir. Onlara çıkan da şudur:

" Topatanlara: Dekadanlar
Dekadanlara : Topatanlar"

Hemen " Bunda bilmeyecek ne var ?" (51) diye bir eklemeye bulunur. Çünkü Edebiyyât-ı Cedîdeciler yok, dekadanlar vardır. Dekadanlar ile topatanlar da özdeşleştirilmişlerdir.

Rasim sokakların çamurundan söz ederken bile Servet-i Fünûnculara takılmadan duramaz.

" Buranın her tarafı çamur değil a. Biraz da yandan gelin. Bizim memlekette serpintiyi, zifosu, dam aktarmasını, oluk damlasını, duvar yaşlığını, kundura pastırasını hesap eden sokağa çıkmaz. Gelin gelin. Kâğıtçılar kaldırımına çıkın. Burada olsa olsa dükkan altlarına, bodrumlara düşüp bacağınız kırılıp incinir. Şemsiyeniz takılıp çıt diye (Şikeste-tab-ı gaflet) olur." (52)

Ahmet Rasim, Ramazanda Direklerarasındaki bir eğlence yerinde gözlemleyip, dinlediği pek çok şeyi aktarırken yine araya "...Şeker bayramından, aşkın ekdâr ve âlâmından, Dekadanların sâ'ât-ı semen-fâmından , topatanların dide-i bâdamından..." (53) cümlelerini sıkıştırır. İlk alıntıda Servet-i Fünûn'un üslubuna ve ürettiği tamlamalara atıf

51. A. g. e. , 1. C. , M. No: 49 , s. 173 .

52. A. g. e. , 1. C. , M. No: 36 , s. 127-128 .

53. A. g. e. , 1. C. , M. No: 36 , s. 130-131 .

yapılır.

Çocukluk anılarından söz ettiği bir başka mektubunda çocukların bile ihtiyarladığını belirttikten sonra onların son durumlarından genel olarak söz eder.

" Karağöz'de Bekrî Mustafa'dan korkanlar, Büyük Müslim'de nâradan Yalova Safası'ndan memnûn olanlar, piyasada harf-endâz, Kanlı Kavak'ta ağılayanlar romancı; Hamam Oyunu'nda terleyenler nezleli, Ferhâd ile Şîrîn'i dinleyenler dağdeviren, Karağözün Beyliği'nde tuvalet yapanlar şık, Bahçe Daveti'ne gidenler dekadan, Tavuk Pazarı'nda şâir seyredenler topatan olup Zuhûrî Kolu'nda tekerleme, Balık Pazarı'nda gözleme bekler oldular. Hey gidi zamân hey! Ne de çabuk geçti! Daha dün ceviz oynuyorduk:

...

- Ajans Enternasyonal-

Tavuk Pazarı: 13 Kânûn-ı sâni - Meshûr Askılı Kahveye, sûret-i âtîde münderic muammâ talik kılınmıştır:

Bu havâdis neredendir acabâ!

Dekadanlar top atmışlar mı?

Pembe ru'yaları seyretmek için

Kırmızı uykuya yatmışlar mı? " (54)

Burada da yine dekadan topatan ikilemesi yanında penbe rüya, kırmızı uyku tamlamaları kurularak alay edilmiştir. Bu örnekler daha çoğaltılabilir. Ancak ne kadar alıntı yapsak sonuç değişmeyecektir. Hep dekadan topatan isnadıyla ile birlikte Edebiyyât-ı Cedîde'nin kimi özellikleri abartılarak kullanılacak böyle alay ve hakaret yoluyla okuyucunun gözünden düşürülecektir. Edebiyyât-ı Cedîde'nin karşısında olanların hepsi bu tutum içine girmişlerdir. Çünkü Edebiyyât-ı Cedîde'nin ilerlemesini durdurmak, güçlenmesinin önüne geçmek ortak olarak hepsinin başta gelen amacıdır. Bunu kendilerine

verilmiş bir görev olarak görürler.

Çalışmamızın buraya olan bölümünde dekadan sözcüğünün alay ve biraz daha ileri gidilerek hakaret amacıyla kullanılışı üzerinde durduk. Ama bu sıfat kimi zaman bu sınırları aşarak küfür haline ulaşmış ve o yolda kullanılmıştır. Böyle olduğu için dekadanlık bir leke olarak görülür. Bu söz, bu eleştiriye getirenlere yöneltildiğinde asla kabul etmemişler ve tepki göstermişlerdir. Eski taraftarları bu sözü en büyük küfür olarak kabul etmişlerdir. Onların bu tavırları sözün hakaret anlamını pekiştirmiştir.

Hacı Reşid-i bî-Neva dekadan olmayı bir zül kabul edenlerdendir. Rasim onun dekadan olduğunu yazdığında Reşit'in kendisini yakalayarak şunları söylediğini bildirir:

" Sokakta gezmek kabil değil. Hacı Reşid-i bî-nevâ yakalar:

- Seni küçük yaştan beri tanırım. Beni Dekadan olmuşum, diye yazmışsın. Benim sinnim müsâid değil. Yapma günahdır, der." (55)

Muharrir Şair Edip adlı eserinde de Rasim Hacı Reşit konusunu yazar. Rasim, Hacı Reşit için " Bizim zavallı Hacı Reşid'in bu kerre dininden dönerek kendi arzûsuyla dekadan olduğu öğrenilmiştir." (56) yazar. Bu yazı çıkınca Reşid çok kızar ve ağır küfürlerle tepkisini gösterir. Bir daha onu dükkanına almayacağını da söyler. Reşit, bir sabah dükkanına gelen Rasim'e ilk çayı vermez. İlk iki çayı kendisi içip kasaya parasını koyduktan sonra üçüncü çayı Rasim'e verir. Ve " Bizim memlekette münafıklardan siftah edilmez." (57) der.

55. A. g. e., 1. C., M. No: 26, s. 95.

56. Ahmet Rasim, Muharrir Şair Edip, (Haz: Kazım Yetiş), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980, s. 168.

57. A. g. e., s. 168.

Rasim'in "- Bizim memlekette de mürtedler elinden çay içilmez." (58) cevabını vermesi üzerine Reşit, Rasim'in yakasına sarılarak "Ben ne mürtedim, ne dekadanim. Halis müslüman Hacı Reşid'im. Seninle davam var. Sen benim dinime dokundun."(59) der. Görüldüğü gibi tartışma sonucu, dekadanlıktan dinden çıkmak derecesinde ağır bir suç, zül olarak görülür ve gösterilir.

Rasim, Hacı Reşit'in gönlünü almak ister. Reşit gazetede tekzip etmemesi halinde kırılacağını söyler. Bunun gerekçesi ilginçtir.

" Bunu gazete ile tekzip etmezsen sana fena halde kırılırım. Çünkü Bağdat'ta herkes okuyacak ve bana la'net edecektir." (60)

Hacı Reşit'in tavrı ve tepkilerini ifade eden sözleri dekadanlığın ne denli ağır hakaret ve küfür derecesine vardırıldığını açıkça gösterir. Ahmet Rasim aynı şeyi pekiştiren bir başka örnek daha yazarak bu kez Reşit'in yanına başkalarını da katar.

" Hezârân te'essüf! Hacı Reşid-i çay-fürûş ile Büyük İsmail'in dekadandan olduklarına yanıp yakılarak, derûnum âh u vâhla dolup boşalmakta iken bir de Şâir-i şîrîn-edâ Kebâbcı zâde Nidâ Bey'in bu silk-i ma'rûfa dâhil olduğunu duydum.

Bakın Tercî-i Hayâl-i Zümrüdîn-fâm 'ünvânıyla yazmış olduğu manzûme bu rivâyeti tasdik etmiyor mu? " (61)

Söylediklerinin delili olarak şiiri verir. Biz bu şiiri almayı gerekli görmüyoruz. Bu da diğerleri gibi Edebiyyât-ı

58. A. g. e. , s. 168.

59. A. g. e. , s. 168.

60. A. g. e. , s. 168.

61. Şehir Mektupları, , 1. C. , M. No: 33, s. 119.

Cedîde'yle alay eden bir şiidir. Şiirin yukarda görülen başlığı içeriği hakkında ipucu veriyor. Burada bizim için önemli olan Rasim'in her fırsattan yararlanarak dekadanları eleştirecek ortamı yaratmasıdır. Bazı insanların dekadan olduklarını ilan etmek de bu çerçevede içinde değerlendirilecek bir davranıştır. İnsanların dekadan olmaları da onu üzmektedir.

" - Ajans Enternasyonal -
Beyoğlu

Dün akşam Beyoğlu sokaklarında meşhûr lokanta sâhibi Mıgırdıç Tokatlıyan Ağa'nın vicdânî arzûsuyla dekadanlığı kabûl edeceği hakkında çıkan şâyia Beyoğlu edebî mahfel-i edebiyesinde hayli te'sîri ve kîl ü kâli mûcib olmuştur. Bu haber şimdiye kadar te'eyyüd etmemiş ise de sıhhati takdîrinde mehâfil-i edebiyeye mumâileyhin dekadanlığına kat'iyen mûmâna'at etmeye karâr vermişlerdir." (62)

Görüldüğü üzere bu bir mücadeledir. Daha önce de söylediğimiz gibi, Rasim bir kamuoyu oluşturmağa ve Edebiyyât-ı Cedîde'yi gözden düşürmeğe uğraşır. Bilinçli bir mücadele vermektedir. Bunun için gerekli ortamı hazırlar. Bunu Şehir Mektûbları'yla yapar. Hemen her mektubunda dekadanlıktan söz etmesi bu taktiğin bir parçasıdır. Bu konudaki şu sözleri her şeyi açıklamaya yetiyor:

"Daha sonraları "Dekadanlık" meselesinin Mutavassıfın'ın elinde yegâne müdâfaa silahı olup kaldığı zamanlarda idi ki ben Malûmât'ta "Şehir Mektûbları"nı yazıyordum." (63)

Bu sözler aslında Edebiyyât-ı Cedîde karşısında eski edebiyatın yenildiğini göstermektedir. Bunlar son

62. A. g. e., 1. C, M. No: 48, s. 171.

63. Ahmet Rasim, Muharrir..., s. 167.

çarpınışlardır ve bu yüzden çok acımasız bir dil kullanılır.

Şehir Mektûbları'nda ve gayrı ciddi boyut diye ayırdığımız kısımdaki yazılarda bir akım olarak dekadizmden söz eden kimse olmamıştır. Tartışmaların bu bölüğünde dekadan, tekatan ve topatanla ikilemeli olarak daima bir alay sözü olarak kullanılmıştır. Ama dekadizm bir akımdır. Bunu acımasız eleştiriler yapanlar da bilmektedirler. Dekadizmle yakın ilişkisi olan bir başka akım sembolizmdir. Bu akım ciddi yazılarda yer almıştır. Bu iki akımla Servet-i Fünûn edebiyatının ilgisi kurulmuştur. Bu nedenle sembolizm de dekadizm gibi alay edilecek bir noktayı oluşturmuştur. Rasim 148 numaralı mektubunda sembolizmden şöyle söz eder.

"Yahu bu ne terakkî? Sembolizm derken şimdi de "benbolizm" çıkmış. Bu da onun gibi eski, fakat tarz-ı ifâde müttehid. Yalnız meslek-i âhir komik, eğlenceli, hatta benbolistlerden biri füsûl-i erbâyı taşıran ufak bir fıkra yazmış ve içinde benbollerle güzâriş-i eyyâmı pek güzel tarif eylemiştir, dikkat edin, yalnız kendinizi pek kaptırmayın:"
(64)

Burada sembolizm adını benbolizme çevirir. Bu benbolizmin de dekadizm gibi olduğunu belirtir. Özellikler aynı olunca dekadizm gibi sembolizmle de alay etmek şart olur. Bu mesleği sürdürenlerden bir örnek verir.

"Efendiler Muharrir Beyler.

Bakın biz sizin yazdıklarınızdan bir şey anlamıyoruz. Bazınız ne kadar güzel şeyler yazıyor. Vallahî bayılıyorz. Hani geçen sene kabakbastı, enginar oturtması aleyhinde ikame-i dava etmişti de Galata kulesini şahit sıfatıyla mahkemeye celbetmek isteyerek Keşiş dağının hiddetini

artırmıştı. ..." (65)

Rasim bir kısmını alıntı olarak verdiğimiz bu örnekle Sembolizm'i tanıtmak ister. Sembolizm'i bir akım olarak da benimsemez ve fırsat düştükçe alay eder. Bu nedenle fıkra bunu yansıtacak nitelikte seçilmiştir. Daha doğrusu Rasim tarafından öyle düzenlenmiştir. Sonunda yaptığı "Şu fıkranın sûret-i tahririnden daha âşikâr olduğu üzere "benbolizm" terakkiyât-ı edebiyeye-yi mefruzamız arasında hayliden hayliye icrâ-yı te'sir edecektir. Cenab-ı Hak ahlaflı muhafaza buyursun" (66) yorumuyla Sembolizm'in edebiyatımızda olumlu bir etki yapmayacağını belirtmiş olur. Bu nedenle de gençlerin tanrı tarafından korunması için dua eder. Çünkü gençlerin yeni esen rüzgara kapılacağını bilir ve sembolizmi olumsuz göstermek için dekadizm karşısındaki olumsuz tavrını tekrar eder.

Bir başka mektubunda da Rasim, dekadandan ve sembolizmi bir arada kullanarak bilinen amacına hizmet eder. Genç bir şair kendisinin bir hastalığa yakalandığını zannederek tedavi arzusuyla Rasim'e gelir.

"- Ben dekadandan mı, sembolist mi ne diyorlar galiba o gürûhtan olmaya başlıyorum.

- Vay! Neden?

- Üç gündür dikkat ediyorum, gözlerimde bir esmeriyet hasıl oldu!

- Ne oldu?

- Gözlerimde bir esmeriyet, mesela geceyi sarı, sabahı yeşil, denizi beyati peşrevi notası, sahrayı buhayre-i keder, dağı mevce-dâr-ı ye's, bağı kuzu kulağı tarlası, evi umman-ı siyah görüyorum. Şi'ire ibtilâyı bilirsin. O sembolizm nazariyesini okuyalıdan beri, bir mısra söylemek arzusunda

65. A. g. e., 3. C., M. No: 148, s. 134.

66. A. g. e., 3. C., M. No: 148, s. 135.

buldukça mutlaka zihnimde bir nağme peyda oluyor, ıslık çala çala (Malum olduğu üzere burada sirkat manasına değildir.Dikkat!) bir şeyler yazıyorum. Bu dert pek müdhis kardeşim!" (67)

Daha önce dekadanlığın nasıl bir leke olarak düşünülüğünü belirtmiştik. Dekadanlıkla suçlanmak neredeyse aşağılık bir durum olarak kabul ediliyordu. Burada da aynı durum dekadanlıktan sembolizme genişlemiş olarak karşımıza çıkar. Dekadanlıktan duyulan korku, sembolizmden de duyulmaya başlanır.

Buraya kadar dekadanlığın mizahi bir biçimde değişik kaynaklarda nasıl eleştirildiğini göstermeye çalıştık. Çalışmamızın bundan sonraki kısmında ise Şehir Mektûbları'nda dekadan, sembolist sözcüklerine dayananlar dışında kalan eleştirileri değerlendireceğiz.

Ahmet Rasim, 139 numaralı mektupta okuyucuyu, zeki bir çocuğa lalalık yapan bir adamın, onu uyuturken uydurduğu bir masalla karşılaştırır. Çocuk bu masalla uyutulmaya çalışılır. Çocuğa sorulur:

"(Sen Edebiyyât-ı Cedîde'nin öz oğlu olmak üzere tanılan ve tanıtılmak arzusuyla meydâna çıkan yeni edebiyât-ı cedîdeyi biliyor musun?)

Güldü söyle de dinleyeyim dedi. Ne yapayım. Belki uyur ben de rahat ederim fikriyle başladım.

Edebiyyât-ı Cedîde-zâde bir Bey bir gün sokakta oynarken bir dolu kese bulmuş! (Hafifçe esnedi) Derhâl cebine atarak koşa koşa eve gelerek bey pederine:

- Beybaba! Bir kese para buldum demiş (Biraz hızlıca ve sayhalı olmak üzere yine esnedi) " (68)

67. A. g. e., 3. C., M.No:140, s.103-104.

68. A. g. e., 3. C., M.No:139, s.100-101.

Çocuk masalı dinliyerek uykuya varır. Edebiyyât-ı Cedîde gündemi o kadar doldurmuştur ki bir çocukla dahi ilgisi kurulmaktadır. Bu aslında yeni edebiyatın gücünü de gösteren bir unsurdur. Masalın sonunda açılan para kesesinden yanmış, bakır paralar çıkar. Burada da yine Edebiyyât-ı Cedîde'ye bir atıf yapılarak yanmış bakır paralarla ortaya koydukları eserlerin değersizliğinin işaret edildiği düşünülebilir.

167 numaralı mektupta da yeni edebiyat-ı cedideye karşı eleştiri sürdürülür. Bilgili bir kişi kendisine yöneltilen sorulara şöyle cevap vermektedir.

" Yine o zâta (Yeni Edebiyyât-ı Cedîde) ile (Eski Edebiyyât-ı Cedîde) arasındaki fark nedir diye sormuşlar.

Demiş ki:

-Biri okunur anlaşılmaz, diğeri anlaşılır okunmaz.

....

Demişler ki:

-Edebiyyât-ı Cedîde ile edebiyât-ı 'atîka arasında ne fark var?

Demiş ki:

-Biri şık, diğeri bozuk düzen." (69)

Burada da anlaşılmazlık konusu gündeme getirilerek eleştiri yapılır. Bu edebiyât-ı Cedîde'ye yapılan eleştirilerin en geneli ve başta gelenidir.

Dekadanlıktan başka imla konusu da, o dönemde üzerinde durulan zaman zaman eleştiriye uğrayan konulardandır. Rasim bu konuyu da Şehir Mektûbları'nda işler.

" Geçen akşam Şâ'ir-i Şîrin-edâ Kebâbcızâde Nidâ Beyefendi birâderimiz Tokatlıyan'da destine Tarîk gazetesini

alıp kemâl-i ye'sle " Ye'sten Sonra" sernâmeli hikâye-i belîğayı okumakta ve "galebelik" terkîb-i sakîminin dekadanlarca tarz-ı tahrir-i müstakimi olan "kalabalık"ın bir edâ-yı istiğnâ alarak döndüğü noktaya gelmekte iken, ağızı şeker çiğner bir dilber-i hoş hırâm nasılsa gözü önünden geçer. Şâ'ir derhâl müteheyyic olarak şu manzûmeyi söyler:

Nedir vâşi-i hayât-âver-i şikem-perver
O penbe bûy-ı dilârâ, ve reng-i cân-bahşâ
Ki şekl-i muntazamı celb-i istihâ eyler
Mühendisîn maîn der avâm ise samsa!

Bu fikr-i nevmîde

Bu tarz-ı nevcedîde

Nazar künân olarak ooh...o penbe ümmîde

Evet bu baklavadır

Şikemde bî-bahâdır

Ve derse kim cabadır

Birer birer yutarım

Bilir misin onu ey dilber-i fûnûn-dîde " (70)

Önce bir sözcüğün imlasını eleştirir. Bu sözcüğün secildiği yer, kişi ve gazete önemlidir. Böylelikle birçok şey birden eleştirilmiş olur. Ardından da şiir gelir. Şiirler Edebiyyât-ı Cedîde üslubuyla yazılmıştır. Böylelikle onların dil ve üslubu da eleştirilmiş olur. Burada eleştirilerin hepsi genel olarak yapılmıştır.

Bir de Edebiyyât-ı Cedîde üyeleri aracılığıyla eleştiri yapılır. Bu kez yazarlardan ya da eserlerinden söz açılır.

"-Ne okuyorsun?

-Hayât-ı Matbû'ât!

-Bayattır bayat, bayattır bayat!

-Haftalıklardan ne var?

-Servet-i Fûnûn!

- Aklı kısa saçı uzun.
- Daha başka?
- Malumât!
- Durma hemen uykuya yat! " (71)

Görüldüğü gibi burada önce Hayât-ı Matbûât'a atıf yapılmış ve bayatlığıyla alay edilmiştir. Tabii onun aracılığıyla yazarıyla da. Ardından Servet-i Fünûn nasibini almıştır. Kişi olarak ise en çok eleştirilen Hüseyin Cahit olmuştur." Edebiyyât-ı Cedîde Menşe ve Esâsları" adlı makale yayınlandıktan sonra tartışmalar yaratmıştır. Bu konuda Rasim şunları yazmıştır:

"Tarabya: 16 Mayıs- Edebiyyât-ı Cedîde Menşe ve Esasları makalesinde Yeni Edebiyyât-ı Cedîde'nin mehâzları dercedilmeyip yalnız mütercimleri dercedildiği için makaleye nâ-tamâm nazarıyla bakılıyor. İkdâm yirmi dört saat zarfında cevâb i'tâsı şartıyla bir ültimatom vermiştir. Mahâfil-i edebiyede heyecân, telâs berkemâldir. Münâsebât-ı edebiyenin inkıta'ından korkuluyor. Kağıt piyâsasası üç kapik fırladı.

Babaatik: 16 Mayıs- İkdâm gazetesi efkâr-ı Câhidâneyi efkâr-ı Câhilâne diye tefsîr eylediği için burada "dal" ile "lam" arasındaki münâsebât-ı kadîmenin menşe' ve esasları aranılmaktadır.

Karağümrük: 16 Mayıs- Yeni Edebiyyât-ı Cedîde gümrük resminden affolunmuştur. Malumat: (Resm-i mezkûr yüzde beş düşünmekten ibaret idi.)" (72)

Hüseyin Cahit'in yazısı ve adı üzerinde epey spekülasyon yapıldığını alıntı açıkça gösteriyor. Anılan makale fırtına değil, kıyamet koparmıştır. Tabii yazının kendinden çok ekinde söyledikleri buna yol açmıştır denilebilir.

71. A. g. e., 2. C., M. No: 80, s. 77.

72. A. g. e., 3. C., M. No: 165, s. 193.

Servet-i Fünûn'a yöneltilen eleştirilerin önemli kısmı dille ilgilidir. Karşı cephe, genel olarak Servet-i Fünûncuların dillerinin anlaşılabilirliği vurgulamış; tek tek sözcük ve tamlamalar üzerinde durarak ağır eleştirilerde bulunmuşlardır. Rasim pek çok şehir mektubunda bunu yapar. Bunlardan birinde kırık bir kadeh bulan edebiyatçının bunu anlatacak bir tamlama arayışını anlatarak alay eder. Sanatçı kırık kadehin virane köşesine atılmasına üzölmüştür. İnsanları vefasız bulur. O kırık kadehte bile bir güzellik düşünür.

" Bu kadeh acabâ ne kadar güzel dudaklara cây-ı temâs olmuştur? Kimbilir kaç bin dehen-i latîf bunu kendisine selsebil-i hüsn ittihâz eylemiştir! Yazık bize! Of! Oh! Fakat bu hâle ne diyeyim? Rengine bakılırsa beyazmış. Hele bir terkîb icâd edeyim! Aman bu muhâcir arabalarının gürültüsünden vakit yok ki. Bu satıcılardan bıktım. Harhara-ı kilâb müdhiş, durun, durun buluyorum, ha buldu ha, oh! Bunu mu'terizler beğenmeyecek ama onlar üdebâ-yı mutavassıtfinden oldukları için bu hissi anlayamazlar. Ben anladım, hem anlamak bana düşer. Herifler istedikleri (estetikleri değil) kadar:

Şu Bursa'nın kestanesi

Okka çeker beş tanesi

desinler. Yaşasın sembolizm! buldum, buldum.Şikeste-reng-i sefâlet! Aman! yazayım! kaydedeyim, elbette bir manzûmeye dercederim." (73)

Bu sanatçının sembolizm'i öne çıkartması, bulduğu tamlamayı onun imkanlarına bağlaması Rasim'in alay ettiği noktayı gösterir. Tamlamaların kaynağı da belirlenmiş olur. "İstedik"leri sözcüğü için estetik değil notunu düşmekle yine imla konusuna dikkati çeker. Burada bazı sözcüklerin imlalarının karışması söz konusudur.

Kırkbir numaralı mektubunda da aynı noktadan devam eder. Alay yollu bazı tamlamalar üretir. Leb-i davet, leb-i istiskal, leb-i ziyaret, leb-i mevecat, şuh dehan, bi-vefa kulak, oynak el, kahraman pazu, tayyar bacak, ser-i seyyar, çeşm-i hun-riz, sirışk-i siyah, lub-ı asfer, dendan-ı istihkar, şikem-i muzaaf bu tamlamaların örnekleri arasında yer alır. (74)

Bir terzinin yılın modasını meyvelerle anlattığı yazısını yayımlanmak üzere kendisine göndermesini fırsat düşürerek de tamlamalar yapar.

" Gül-fâm fes (ala malar me)
Semen-fâm yakalık (ala grek)
Ezrak gömlek (ala prudom)
Havaî kravat (ala turka).

Şikeste-reng-i seher ceket.
Peykesi nişeste, levnî rek-beste yelek.
Hâki ve fakat çizikli şalî pantolon.
Mevce-dâr-ı gam çorap.
Gıcır gıcır iskarpin. " (75)

196 numaralı mektupta ise lerze-i siyah, nazlı bir hatt-ı istifham, leyl-i müzab, ebyaziyet-i sedefiyye tamlamalarını alarak her birine birer paragraf ayırmak suretiyle eğlenir.

Kafiye konusu da Edebiyyat-ı Cedîde'nin eleştirilen yönlerinden birini oluşturur. Ancak bu konuda yazılanlar diğer konulara göre son derece sınırlıdır. Rasim 12 ve 154 numaralı mektuplarında bu konuyu işler.

" Al tavanlı yüksek evde
Gelin mi oldun, gelin mi oldun?

74. A. g. e., 1. C., M. No: 41, s. 134..

75. A. g. e., 4. C., M. No: 195, s. 88-89.

Evvel sen benim idin,
Şimdi ellerin mi oldun?

manzûmesinde vezin ve kâfiye olmadığını iddiâ edenlerin:

Boynuma kabak takarım,
Hovardayı gözünden çıkarım.
A dinga dinga din kabak
...sevdiği kıza bak

şarkısındaki kâfiyelerin mukayyed olduğuna karar verdiklerini Karşı gazeteleri yazıyorlar." (76)

Eski edebiyat için mukayyed kafiye değerlidir. Oysa Ekrem'le birlikte kulak için kafiye anlayışı yaygınlaştığından küçük benzerlikler kafiye sayılmıştır. Rasim bunu kabul etmez. Bir halk şiiri örneği olan birinci parçada divan şiirinin istediği kafiye yer almaz. İkinci parça da ses olarak mukayyed olacak bir zenginlik taşıyor. Buna rağmen mukayyed kabul edilmelerini eleştiriyor. Mukayyed kafiye konusuyla yine Edebiyyât-ı Cedîde'nin kafiyede eski kurallara aykırı davranarak yaptıkları kafiyelere dikkat çekiliyor.

Malûmât dergisinde Edebiyyât-ı Cedîde'ye eleştiri olmak üzere edebiyat dünyasında tanınan tanınmayan pek çok kişi tarafından yazılar yazılmıştır. Bu yazıların sahiplerinin bir kısmı adlarını yazmışlar bir kısmı müstear adlar kullanmışlardır. Gerçek ad olduğu izlenimini veren bazı adların da müstear olduğunu düşünüyoruz. Bir yazının altında yer alan Ortaköy Kazası Mahkeme-i Şeriyeye Katibi Esseyd Abdülkadir adının ne kadar gerçek olduğu konusunda kuşku duymak normal karşılanmalıdır. Bunun yanında müstear olduğu çok açık olanlar da var. Bir de Mehmed Celal gibi çok iyi tanınanlar ile Yusuf Cevat gibi herkesçe bilinmemekle

birlikte Malûmât okuyucularının tanıdıkları adlar var. Bunlar el birliğiyle Edebiyyât-ı Cedîdeyi yıpratmak için çaba gösterirler. Bu değişik yazarlardan da bir iki örnek almakta yarar görüyoruz.

191 numaralı Malûmât'ta Ortaköy Kazası Mahkeme-yi Şeriyeye Katibi Esseyd Abdülkadir'in -Yeni şiir meraklılarına bir hediye-i nâ-çizânemdir- ithafıyla yazdığı 54 dizeden oluşan bir şiir var. Burada şair, şiire nasıl merak duyduğunu şair olmak için neler yaptığını ve şair olmanın güçlüklerini anlatır. Sona doğru da karşısına çıkan bir gencin kendisine önerdiği zahmet çekmeden şair olma yolunu şöyle aktarır.

"Sonra bir nev-civân çıkageldi
Gam-i endişemin önün aldı
Dedi bî-hûde çekme gel zahmet
Tûl-i müddet revâ mı bu külfet
Yürü ol dedi sen hemen dekadan
Olasın tâ ki hürrem ü handân
Dekadânlıkta 'ilme hâcet yok
Aranılmaz o fende hiç evzân
Hem arûz u bedî' ü ilm ü beyân
Dekadan ol bu sözümü dinle
Geleni ağızına hemen söyle
Himmeti var ola o tâze civân
Beni ikâz edip hemen ol an
Ben dahi pendini kabûl ettim
Müjde olsun size eyâ yârân
Biz de olduk sizin gibi dekadan " (77)

Görüldüğü gibi Edebiyyât-ı Cedîdecilerin şiiri bir kalemde yok sayılmıştır. Bu, onların şiirlerini herkesin

77. Esseyyit Abdülkadir, "Tuhaftır Hâ-i Alem Bilmeyen Söyler Bilen Söyler", Malûmât, No:191, 24 Haziran 1315, s.1420.

yazabileceği, dekadan şair olmak için hiçbir şartın olmadığı söylenmek suretiyle yapılır. O şiir için vezne, beyan ve bedii bilgilerine gerek yoktur. Dekadan şair ağızına geleni söyler. Tabii bunların gerçeğe ilgisi yoktur. Amaç ne olursa olsun onları eleştirmektir.

" Bir Dekadan

Yüzünde her nazarı inciden bir âhengi
Sevâd u sufretin olmakta dâimâ meşhûd
Müşebbih-i bih olur kendi kendine rengi
O yolda renk olamaz kâinâta mevcûd

Gözünde nûr-ı zekâ mün'idâm ve cebhesi târ
Kaşı o cebheye dökmekte sâye-i sıklet
Bu hâl ile o, yine kendisince şöhret arar
Görülmemiş gibidir kendisindeki hâlet

Peyinde sâye bıraksa saçı eger sanılır
Zemîne bir tepenin sanki zıllı düşmüştür!..
Edîb zannolunur, bilmedikçe aldanılır.
O saçlara ne kadar kehle, sirke üsmüştür!..

Yanında cümlesi erbâb-ı 'ilm-i 'irfânın
Sevâd-ı cehl ü hamâkatle muttasıf gibidir!
Anın nazîrini görmüş mü çeşmi ezmânın ?.
Bütün 'ulûm u fûnûnun o, kendi sâhibidir!

Bilir ve bildiği ez-cümle Türkçe'den "şey" dir,
'Arabca'dan da bilir gâlibâ "'Arab" demeği
Lisân-ı Fars'tan öğrendiği hemân "mey"dir !
Frenkçeden daha çakmazsa da bütün emeği

-Ki eylemiş daha şimdi lüzûmunu takdir-
Beş on gece ana mahsûs ve münhasır kalarak

Bütün efâzıl-ı devrânı eyleyip tahkîr!
 "Mezon" le "pardon"u öğrendi şimdilik ancak

Bu işte bir dekadandır ki kâri'în-i kirâm ,
 Tanırsalar eger enkâzının hayâtından .
 Bakıp cesâretine merhametle bi'l-ibrâm,
 Bana su'âl buyurmazlar ism-i zevâttan.

Yusuf Cevat

" (78)

Yusuf Cevat da bu şiirde bir dekadana tasvir eder. Onun fiziki görüntüsünden birkaç ögeyi de sayar. Ardından bilgisi kültürünü ele alır. Her iki açıdan da dekadana alayla yaklaşır. Dekadanların dış görünüşleri zaman zaman gündeme getirilse de fazla işlendiği söylenemez. Ama bilgileri, kültürleri, taklitçi oluşları sık sık söylenir. Hatta dolaylı olarak hırsız bile denilmiştir.

Edebiyyât-ı Cedîde'yi eleştirmenin yollarından biri de üyeleri ve eserlerine atıfta bulunmaktır. Böyle bir örneği Mehmet Celal'den alıyoruz. Celal, Fikret'in "Nefî" şiirini alaya alan bir nazire yazar. Karşılaştırma olanağı yaratmak için Fikret'in şiiriyle Celal'in naziresini birlikte alıyoruz.

Nef'î

Bir yağız çehre, çatılmış iki hançer kaşlar;
 Yine hançer gibi keskin iki ma'nâlı nazar...
 Yâd-ı 'ulvîsi hayâlimde bu sîmâyı taşır,
 Bence Nef'î'ye bu sîmâ-yı mehâbet yaraşır.
 Tab'ı sahba gibi cûş-âver-i miyân-ı makâl,
 Fikri 'anka gibi bâlâ-rev-i atbâk-ı hayâl;

Açılır gonca-ı ilhâmı leb-i hârında,
 Berk urur şu'le-i endîşesi enzârında.
 Ateşin cerbeze bir nâtıka-âsâ gözler
 Cezbe-i rûh-ı şegef-dârını takrîr eyler.
 Görünür -safha-yı emvâca düşen lem'a gibi-
 Alınının çîn-i bülendinde o rûh-ı asabî.
 Başkadır feyz hüner-i kilik-i füsûn-sâzında;
 Cânlanır, vecde gelir söz leb-i i'câzında.
 Duyulur ka'r-ı beyânında sadâ-yı âhen:
 Darb-ı şeşberle çıkan ka'ka'a miğferlerden.
 'Aks-i âvâze-i heycâ gibi eyler izhâr
 Bir derin gulgule nazmında hurûş-ı efkâr.
 Sanki bir ma'reke, bir ma'reke-i cûşâcûş:
 Sıyt-ı velvâl-ı veqâ,velvele-i ceng-i cüyûş.
 Ser-be-ser ra'd-ı heyâhâ-yı veleh-zâ-yı süfûf,
 Sû be sû berk-i çekâçâk-ı şerer-nâk-ı süyûf,
 Hamle-i saf-şiken-i cân-fiken pîl-i demân,
 Savlet-i gürz-i girân, darbet-i şemsîr-i sinân.
 Kûs ü nekkâre, hem-âheng-i gırivv-i hecemât,
 Köpürür her kösedem dememe-i dîv-i memât.
 Na'ralar müştezen-i tabl-ı sımâh-ı gerdûn:
 Sadmeler, zelzeleler hadşe-res-i kalb-i menûn.
 Atılır her yana bin rahş-ı sava'ik pey-rev,
 Gerd-i haşyetle dolar künbed-i vâru-ne-i cû...
 Ooh, ey mu'ciz-edâ şâ'ir-i şâyeste-gurûr,
 İnliyor nây-ı beyânında nevâ-yı mansûr.
 Anlamazlar o tehevür, o şikâyât niçin
 Dahl edenler sana feryâd-ı mübâhâtın için.
 Sığmamış sadr-ı pelengânene kalb-i şîrin,
 Yetmemiş kudretine şöhret-i 'âlem-gîrin;
 Öyle bir nehr-i mu'azzam gibi cûş etmissin,
 Fakat eyvâh çorak yerde akıp gitmissin!
 Sana bir başka zemîn, başka zamân lâzımdı;
 Sana bir 'âlem-i lâhût-nişân lâzımdı!

T.Fikret" (79)

Mehmet Celal bu şiire şu alaylı nazireyi yazar:

"Bir yağız çehre, çatılmış iki hançer kaşlar; "
"Yine hançer gibi keskin iki ma'nâlı nazar... "

Nereye gitse o üstâd bu sîmayı taşır,
Zât-ı vâlâsına bu nükteli sîmâ yaraşır...

Ne zaman eylese pür-cûş olarak bast-ı makâl
Açılır kendisine 'arş-ı mu'allâ-yı hayâl!

Sözleri şu'le-feşândır o leb-i hârında,
Sanki bin sâ'ika cevân eder enzârında!

Püskürür berk-i gazab dâ'im o hod-bîn gözler ..
Kîne-i pür-elem kalbini takrîr eyler!

Görünür esmer ufuktan görünen lem'a gibi,
Cîn-i pişânî-i kininden, o müdhiş gazabı..

Berk urur nûr-ı dehâ, kilik-i füsûn-sâzında!
Açılır gonçe-i fikret fem-i i'câzında..

Gizlidir gavr-ı beyânında, gıriv-i âhen,
'Aks eder şakşakası söylediği sözlerden!

Top gibi patlayıp eylerse celâdet izhâr!
Sarsılır şiddet ile tak-ı bülend-i efkâr..

Saf saf efkârı hücûm eyler o dem cûşâcûş;
Çâr aktarı tutar gulqule-yi bang-i cüyûş!

Ra'd-ı sermâ gibi gürler o mehâbetli süfûf;
Eyler elfâz-ı me'âniye hemen sel-i süyûf,

Görünür leşkerinin her biri bir pîl-i demân,
Onları korkutamaz bârika-yı seyf ü sinân!

Eder elfâz ü me'âniyi bu müdhiş hecemât
Nâzeninân-ı bahârân gib me'yûs-ı memât.

Sarsılır güm güm eder tak-ı rasîn-i gerdûn,
Haşyet-âver olur âvârelere rib-i menûn

Dağılır her biri bir köşeye bulmaz peyrev,
"Gerd-i haşyetle dolar künbed-i vârun-e-i cû.. "

"Ooh, ey mu'ciz-edâ şâ'ir-i şâyeste-gurûr, "
"İnliyor nây-ı beyânında nevâ-yı mansûr. "

"Anlamazlar o tehevür, o şikâyat niçin "
"Dahl edenler sana feryâd-ı mübâhâtın için."

"Sığmamış sadr-ı pelengânene kalb-i şîrin,"
"Yetmemiş kudretine şöhret-i 'âlem-gîrin; "

"Böyle bir nehr-i mu'azzam gibi cûş etmişsin."

"Sana bir başka zemîn, başka zamân lâzımdı;"
Sana yarıdakçı, daha çok dekadân lazımdır

15 Kânûn-sânî 1314 Mehmet Celal " (80)

Özellikle son dizeleri Fikret'i alaya alan bu şiirle ilgili bir yorum yapmayı gereksiz buluyoruz. Celal'in şiirindeki alay herkesin anlayacağı kadar açık ve nettir.

Bu bölümde tartışmanın ciddi olmayan boyutunu değerlendirmeye çalıştık. Bu değerlendirme sonrasında ulaştığımız sonuçları da şöyle sıralayalım:

Edebiyyât-ı Cedîde'ye yönelik eleştirilerin bir kısmı düzeyli, olgun bir tarz ve üslupta yürütülmüştür. Konunun düşünce ve eleştiri sınırları içindeki kısmı bir süreç içinde tamamlanmış, ancak konunun ciddi olmayan yanı ağır basan bir özellikte epeyce bir süre daha devam ettirildiği görülmüştür.

Ciddi yazıların yer aldığı gazete ve dergilerin hepsi aynı zamanda gayri ciddi yazılara da yer vermeyi sürdürmüşlerdir. Çünkü gazetelerin gündemini değiştirecek yeni bir konu yoktur.

Gazeteler lehte ve aleyhte yazılara yer verirken daha tarafsız olmaya çalışmışlar, her iki tarafın yazarlarına sayfalarını açmışlardır. Servet tek başına Edebiyyât-ı Cedîde'nin aleyhine davranırken, Tarîk diğer gazetelere oranla daha lehte bir tutum içinde olmuştur. Hizmet gazetesi de İzmir'den Servet-i Fünûn'a destek vermiştir.

Dergilerin bir kısmı gazeteler gibi daha tarafsız kalırken bir kısmı tamamen bir cepheleşmeye gitmişlerdir. Bu bağlamda yeni cephesi Servet-i Fünûnla temsil edilmiştir. Karşıda Malûmât ve İrtikâ yer almıştır. Bu dergiler en ciddi köşelerinde bile Edebiyyât-ı Cedîde'yle alay ederler.

Eleştiriler her zaman açık ad ve imzayla yapılmamış, müstear adlarla alay ve hakaret içeren yazılar yazılmıştır.

Eleştiriciler bazen topluca Edebiyyât-ı Cedîdeyi, bazen

tek tek üyelerini hedef almışlardır. Bazen de Servet-i Fünûn dergisi ve orada yer alan köşelere atıf yapılmak suretiyle eleştiride bulunanlar olmuştur. Aynı biçimde üyelerin eserlerine atıfta bulunarak eleştiri yapılmıştır.

Gayrı ciddi olarak nitelediğimiz yazılar uzun değildir. Yine bu yazıların tamamı Edebiyyât-ı Cedîde'nin eleştirisine ayrılmamıştır. Onun yanında başka konular da işlenir. Bu, yazının yer aldığı köşenin özelliğine bağlıdır. Bir "icmal-i edebi" köşesinde doğal olarak pek çok konu işlenmektedir. Ama baştan sona eleştiri içeren yazılar da vardır. Bunların bir kısmı şiir olarak yazılmışlardır.

Eleştirilerin önemli kısmı dekadan sıfatına dayandırılır. Bu sözcükle oynanarak her fırsatta Edebiyyât-ı Cedîde hedef alınır. Çünkü bu sözcük Edebiyyât-ı Cedîde'nin sıfatıdır. Ve hem onlarla hem bu tartışmayla özdeşleşmiş, her ikisinin adı olmuştur. Bazen bir sözcük olarak yazılarda geçer. Ama yine olumsuzdur ve Edebiyyât-ı Cedîde ile onların yazış tarzını simgeler.

Eleştirilerde bazı kişilerle daha çok uğraşılmış, bazılarına fazla dokunulmamıştır. Hüseyin Cahit büyük eleştiriler alırken, Halit Ziya çok az hırpalanır. Edebiyyât-ı Cedîde üyesi olmamakla birlikte yeni tarzda yazan gençler de eleştirilerden nasiblerini alırlar.

Edebiyyât-ı Cedîde'ye yöneltilen eleştiriler belli noktalarda toplanır. Ciddi yazılarda ne eleştiriliyorsa gayrı ciddi yazılarda aynı hususlar alaya alınır. Kişilere aynı gerekçelerle hakaret edilir. Bunların başında dekadan olmak geliyor. Alay maksadıyla buna tekatan ve topatan sözcükleri eklenerek ikilemeli kullanılmıştır.

ikinci eleştiri konusu anlaşılmaçlıktır. Bunun nedeni olarak da yeni imajlar gösterilir. İkinci neden bu imajların

dilimizde az kullanılan Arapça Farsça sözcüklerle karşılanmasıdır. Yine bu imajları ifade etmek için aynı kaynaklardan alınan sözcüklerle oluşturulan tamlamalar eleştirilip alaya alınmıştır.

Edebiyyât-ı Cedîde'ye yöneltilen önemli bir eleştiri noktasını da kullandıkları dil oluşturur. Fransızca'nın etkisinde olduklarından Türk gibi yazmadıkları iddia edilir. Yazdıklarının hemen hepsi dilimize aykırı bulunmuştur. Ah, oh gibi ünlemler ve bazı sözcüklerin sık tekrarlanması "ve" bağlacına aşırı düşkünlük eleştirilir. Bu düşkünlük yine Fransızca'nın etkisine bağlanır.

İçerik ve teknik olarak da Fransız edebiyatını taklit ettikleri yolunda ağır eleştirilere uğrarlar. Eserlerinin adlarını bile onlardan çaldıkları belirtilir. Böylelikle Edebiyyât-ı Cedîde'nin milli olmadığı, taklitçi olduğu eleştirisi yapılmış olur.

Klasik nazım biçimlerine itibar edilmeyişi, vezin ve kafiye katı kurallardan sıyrılma arzusu da bir başka eleştiri grubunu oluşturur.

Kısacası eski edebiyat cephesi Edebiyyât-ı Cedîde'nin olumlu hiçbir yanı olmadığını söyler. Onların tuttıkları mesleği edebiyatımıza en büyük ihanet olarak görürler. Bu nedenle her fırsatta Edebiyyât-ı Cedîde'nin önünü tıkamaya çalışırlar. Onların güç kazandığını, taraftar bulduğunu gördükleri için giderek daha da hırçınlaşırlar. Onlarla mücadeleyi bir görev sayarlar. Dekadanlık işte bu mücadelenin kavgası olmuştur.



SONUÇ

SONUÇ

Edebiyatta yapılan tartışmalar bu alanda pek çok değişme ve gelişmeye neden olmuştur. Tanzimat dönemi edebiyatçıları usul ve adabı içinde yapılan tartışmaların edebiyata büyük katkısı ve yararı olduğuna inanmış ve bu inançlarını sürekli olarak dile getirmişlerdir. Ne var ki tüm iyi niyetlere rağmen tartışmalar her zaman usul ve adab sınırları içinde gerçekleşmemiştir. Usul ve adaba uyma alışkanlığından ayrılındığı zamanlarda eleştirinin sağlıklı işlemesi ve edebiyat meselelerinin nesnel olarak tartışılmasının imkanı kalmamıştır. Böyle olunca tartışmalar çoğu zaman polemik özelliği kazanarak devam etmiştir. Tez konumuz olan polemikler Tanzimat'tan başlamak üzere Türk edebiyatının hemen hemen her döneminde görülmüştür.

Polemiğin sözcük olarak edebiyatımıza ve kültür hayatımıza ne zaman katıldığını kesin olarak tespit etmek mümkün değildir. Ama bu sözcüğün tanımına uygun örnekler özel gazete ve dergiciliğin başlamasıyla birlikte verilmiştir. Eldeki kaynakların incelenmesi sonucunda polemik konusunda tanım dışında doyurucu bir bilgi olmadığı görülmüştür. Kaynaklardaki bilgilerin değerlendirilmesi sonucu polemiğin ana özelliklerini kapsayan şöyle bir tanım yapılabilir: Polemik, edebiyatla ilgili konularda gazete ve dergilerde ya nesnel tartışma ölçülerini aşıp, alaydan hakarete uzanan bir çizgide kimi zaman hırcınlık ve sertlik de içeren bir üslupla ya da bu özellikleri içermemekle birlikte herhangi bir sonuca ulaşmadan kısır döngü içinde sürüp giden bir biçimde düşüncelerin ortaya konmasıdır.

Bu tanımdan polemiğin düşünceleri ortaya koyma biçimi olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu da polemiğin bir yazı türü ya da edebî bir tür olarak değerlendirilemeyeceğini ortaya koyar. Yapılan tartışmalar gözden geçirildiğinde hiç kimsenin

polemik yazıyorum demediği dikkati çekmektedir. Ayrıca polemikleri başlatıp sürdürenlerin hiçbiri daha sonra, yaptığı işten memnunluk duyduğunu belirtmemiş, tersine pişmanlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Bunlar da gösteriyor ki polemik istenilen, tasvip edilen bir iş, eylem ya da bir yazı türü değildir. Bu nedenle polemik, çeşitli türlerde yazılan yazıların türlerine ait özellikleri kaybetmesi ve polemik kavramıyla ilgili özellikleri kazanmasıyla doğmaktadır. Polemiğe kayma açısından en uygun tür de eleştiridir.

Polemik, gelişmiş, kültür dili özelliği kazanmış her dilde bulunmaktadır. Batı dillerinde ve bütün Türk lehçelerinde bu kavramı ifade eden değişik sözcükler kullanılmaktadır. Osmanlıca'da da bu sözcükle ilgisi kurulacak mübahase, müşateme, müşacere vb. pek çok sözcük bulunmaktadır. Polemik sözcüğü Osmanlıca'da "mücadele-i kalemiyye" tamlamasıyla karşılanmıştır. Kâmûs-ı Fransevî'de yer alan ve o dönemde tanınan bir sözcük olan polemiğin 1930'dan sonra dilimize yerleştiğini düşünüyoruz.

Polemiğe en yakın tür olarak eleştiriye gösterebiliriz. Eski ve köklü bir edebî tür olan eleştirinin herkesin üzerinde anlaştığı birtakım özellikleri vardır. Bu nedenle de sınırları bellidir. Eleştiride önemli ölçütlerden biri olan nesnellikten uzaklaşılması ve eserin kendisinden başka unsurları üzerinde durulması polemiğe yol açan önemli nedenlerin başında yer alır. Eserden çok yazarıyla uğraşılması ve onun hakkında olumsuz sözler söylenmesi polemiklerin başlıca doğuş nedenleridir. Bu nedenle eleştiri polemiğe en kolay dönüşecek türdür denilebilir. Günümüzde edebiyatın gösterdiği büyük gelişmelere karşılık polemiklerin doğmasında eleştiri geleneğinin sağlıklı biçimde oluşturulamamasının rolü büyüktür.

Tanzimattan önceki edebiyatımızda polemiğin varlığından

söz edilemez. Çünkü polemik gazete ve dergiyle vardır. Bunlar da bilindiği gibi Tanzimat'la ülkemize gelmişlerdir. Bununla birlikte divan şiirinde hiciv, halk şiirinde taşlama geleneğimizde polemikle ilgisi kurulabilecek iki tür olarak dikkati çeker. Ama bunlar bugünkü anlamıyla polemikle eşdeğer değildirler. Bir kere halk şiiri sözlüdür. Oysa bizim üzerinde durduğumuz polemik yazılıdır. Ancak, andığımız iki türle polemik arasında, örtüşen özellikler vardır.

Polemiklerin oluşma nedenlerinin başında edebiyat dünyasında iki ayrı zevk ve anlayışın varlığı yer almaktadır. Bu zevk ve anlayış ayrılığı, edebiyat dünyasını ikiye ayırmıştır. Edebiyatçılar geleneksel divan edebiyatı anlayışını sürdürmek isteyenler ile Batılı ve yeni bir edebiyat anlayışını yerleştirmek isteyenler olarak ikiye ayrılmışlardır. Bu ayrılık tartışma ve kavgayı beraberinde getirmiştir. Çünkü eski kendini korumak için mücadele ederken yeni de kendini kabul ettirmeye çalışmaktadır. Oluşan bu iki kutup arasında kaçınılmaz hale gelen çatışma ve tartışmalar polemiklere yol açar.

Polemiklerin oluşmasında önemli olan ikinci neden gazete ve dergiler arasındaki rekabettir. Bu rekabet polemikleri körüklemiştir. Çünkü polemikler gazete ve dergilerin sürümünü önemli ölçüde artırmaktadır. Bu nedenle gazete sahipleri gündemi polemiklerle ellerinde tutmak isterler. Gazetelerde polemikler olduğu müddetçe okuyucunun ilgisi de canlı kalmıştır. Ayrıca bu rekabetin içinde yukarıda söylediğimiz zevk ayrılığının da etkisi gözden uzak tutulmamalıdır. Çünkü gazete ve dergiler de eski ve yeni taraftarı olarak ikiye ayrılmışlardır. Bu iki neden birleşince polemikler için daha uygun ortam oluşmuştur.

Polemiklerin oluşmasında bunlardan başka nedenler de vardır. Bunların çoğu tanınmak, şöhret olmak isteği gibi kişisel nedenlerdir. Bunun yanında insanların kimi karakter

özelikleri de polemiklere yol açmaktadır. Garaz ve çekememezlik bu karakter özelliklerinin başında yer alır. Ayrıca iyi niyetli olmamak, karşısındakini tahrik etmek, saldırmak, itirazları meydan okurcasına yapmak da hem polemiklerin oluşmasında hem de kişilerin polemiklere katılmasında etkili olurlar.

Kişilerin polemiklere girmeleri üzerinde durulması gereken bir başka konudur. Bazı kişiler bizzat polemiğin yaratıcısı konumundadır. Bazıları ise sürmekte olan polemiklere sonradan katılırlar. Bu katılım her zaman istekli ve bilinçli olmaz. Bazen istemeden de insan kendisini polemiğin içinde bulmaktadır. Çünkü polemiklerden uzak durmak da kolay bir iş değildir. Çok akli başında, mantıklı, makul bir çizgi takip edenlerin bile zaman zaman polemiklerden kaçamadıkları görülmüştür.

Polemiklerin gücü ve etkinliği vardır. Ancak bu gücün olumlu sonuçlar doğurduğu söylenemez. Hatta genç sanatçıların kendilerini ifade etmekten çekinmeleri gibi olumsuz bir sonucu da vardır. Gençlerin daha yolun başındayken ürküp edebiyattan kopmalarına yol açmaktadır.

Polemikler yaratıcılarını muhakkak ki etkilemektedir. Ancak, polemiklere katılanların hiçbiri ne kendileri ne de karşılarındakiler açısından gerçek anlamda olumlu, yararlı sonuca ulaşamamışlardır. Polemiklerde bir kesim galip diğer kesim mağlup gibi görünürse de gerçekte galip olan yoktur. Bu nedenle polemik yapanların istisnasız hepsi pişmanlık duymuşlardır. Kişiler üzerinde bu olumsuz etkilerine rağmen edebiyat açısından polemiklerin yararları da olmuştur. Çünkü sonuçta bir edebiyat meselesi tartışılmaktadır. Tartışmaların usul erkan içinde olması elbette daha memnuniyet verici bir sonuç doğururdu. Ancak, olumsuzluklarına rağmen edebiyatın bir meselesinin tartışılmasından birtakım yararlı sonuçlar çıkacaktır.

Çalışmamızın tamamında değerlendirdiğimiz veriler polemiklerin iyi yanlarınının daha az olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu sonuç genel olarak kabul edilse bile polemikler sona ermeyecektir. Çünkü polemik nedenlerine bakıldığında insanın zaaflarınının ön plana çıktığı görülür. İnsan da bu zaaflarıyla insandır ve bunlardan tamamen kurtulması mümkün değildir. Öyleyse bu zaaflar sürdükçe polemikler de sürecektir.

Tanzimattan günümüze polemiklerin varlığı bu düşüncemizi doğrulamaktadır. Tanzimat döneminde resmi olmakla birlikte ilk Türkçe gazetenin çıkmasıyla polemikler başlar. Takvîm-i Vakâyi ile Mısır'da çıkan Vakâyi-i Mısriyye arasındaki polemik siyasîdir. Bizde edebî olan ilk polemik ikinci özel gazetenin çıkmasıyla başlar. Tasvîr-i Efkâr'la Ruznâme-i Cerîde-i Havâdis arasında başlayan ilk tartışma günlük bir haber üzerinde başlarsa da edebiyat alanında devam eder. Bu tartışma "Mesele-i Mebhusetün Anha" adıyla edebiyat tarihine geçmiştir.

Dergilerde polemiklerin görülmesi için de özel dergiciliğin başlaması gerekmiştir. Bilindiği gibi Osmanlı'da ilk dergiler bilim ve meslek kuruluşları tarafından çıkarılmıştır. Bu kuruluşların başında da çoğu kez resmi devlet görevlileri bulunmaktadır. Örneğin Hazîne-i Fünûn'un başında Münif Paşa vardır. Ancak bu özellikleri taşımayan ve tamamen özel olan ilk derginin çıkmasının husumetle karşılanması bir polemikçe yol açmış ve bu polemik, devlet müdahalesine boyun eğmeyen dergi sahibi tarafından derginin kapatılmasıyla sonuçlanmıştır.

Tanzimat döneminde başlatılıp sürdürülen önemli bir polemik Namık Kemal ile Ziya Paşa arasında Harabat antolojisi nedeniyle çıkmıştır. Edebiyatımızda bir bakıma eski-yeni çatışmasını konu alan önemli polemiklerden olan bu tartışmanın dikkat çekici yanı tartışanların ikisinin de yenilikçi olmalarıdır. Ayrıca bu kişiler sonuna kadar

birbirlerini sevmiş iki dosttur. Böyle olmasına rağmen bu polemik çok ağır ve kırıcı olma özelliğini taşır. Ama bu polemik aynı zamanda iki kitabın oluşmasına da neden olmuştur. Tüm kusurlarına rağmen Tahrîb-i Harâbât ve Takîb bu polemik sayesinde oluşan ve kitap haline gelen eleştirileri kapsar.

Tahrîb-i Edebiyyât üzerine çıkan polemik ise doğrudan eski ve yeninin kavgasıdır. Eski yeni cepheleşmesinin keskinleşmesinde bu polemikğin rolü büyüktür. Bu polemikten sonra eski-yeni kavgası Ekrem ve Naci etrafında kümeleşen kişilerce sürdürülür. Naci öldükten sonra onun adı ve rakibi Ekrem karşıt görüşlerin simgeleri olarak polemiklerin içine çekilirler.

Eski ve yeni taraftarları arasında oluşan polemikler daha çok dil ve şiir alanlarında odaklanmıştır. Çünkü eski edebiyatçılar daha çok şiirle ilgilenmişlerdir. Şiir dışındaki polemikler ise yenilikleri savunanlar arasında olmuştur. Bu polemiklere katılanların hepsi edebiyatçı değildir. Bu konuda Beşir Fuat örnek gösterilebilir. Edebî akımlarla ilgili tartışmada Menemenlizade Tahir'in karşısında o vardır.

Tanzimat dönemi dil tartışmalarında ise Semsettin Sami'nin adına daha sık rastlanmaktadır. Dil alanında en çok imla meselesi gündeme gelmiştir. Hatta Necip Asım'ın Türk sözcüğünü vavlı yazması, gerek bu yıllarda gerek Servet-i Fünûn döneminde alay konusu yapılmıştır. Dil konusundaki bu tartışmalarda eski yeni ayrılığı söz konusu değildir. Eski ile yeni taraftarları arasında olduğu gibi yenicilerin kendi içlerinde de dil tartışmaları olmuştur. Bu dönemde Arapça bilinmesi, kullanılması, hatta Arapça'ya saygı duyulup duyulmaması konuları da tartışmalara yol açmıştır. Çünkü o yıllarda Arapça'nın kutsallığına inanan pek çok kişi vardır. Ancak, bu düşüncenin daha çok eskiye bağlı olanlar tarafından

savunulduğu dikkati çeker.

Tanzimat döneminde yapılan polemiklerde dönemin önemli gazetesi olan Tercümân-ı Hakikat'in sahibi Ahmet Midhat Efendi ve onun tavırları dikkati çeker. Ahmet Midhat Efendi yaşadığı müddetçe, çıkan tartışmaların çoğunda tartışılan konulara yönelik düşüncelerini ortaya koymuş, ayrıca tartışmalara gazetesinin sayfalarını da açmıştır. Kendisini sadece Tercümân-ı Hakikat ile sınırlamaz, başka gazetelerde de yazılar yazarak tartışmaları sürdürür. Bu işi Servet-i Fünûn döneminde de yapar. Ahmet Midhat Efendi'nin tartışmaları başlatmada da bitirmede de rol oynadığı dikkati çeker. Tartışmalara çoğu zaman yeninin yanında, onları destekler konumda katılır. Sadece dekadanlık meselesinde durum farklı olmuştur. Ahmet Midhat zaman zaman hakemlik vazifesini de üstlenmeye çalışır ve tartışmacıları uzlaştırma, barıştırmaya çabasına girer. Beşir Fuat'la Menemenlizade Tahir'i barıştırmaya çalışır; ancak bu işi başaran damadı Naci olur.

Ahmet Midhat tartışmaların bitirilmesi için tartışanlara mektuplar da yazar. Onun bu tartışmalarda zaman zaman kalemi yanında başka güçlerini kullandığı da olur. Örneğin kalemiyle susturamadığı Sait Bey'i yumruğuyla susturur. Böylelikle uzayacak bir polemiki bitirmiş olur.

Tanzimat döneminde polemiklerin sonuçlanması da ilgi çekicidir. Bunların bir ikisini yukardaki paragraflarda aktardık. Tartışmaların bitmesinde devletin ve devlet adamlarının da önemli rolü olmuştur. Bu rol çoğu zaman, bazı gazetecilere ve gazetelere baskı yapmak biçiminde gerçekleşir. Birtakım gazeteler devletin müdahalesiyle yayınlarını yarıda kesmişler, bazı gazeteler de geçici veya sürekli kapatılarak cezalandırılmışlardır. Devletin bu rolü basın hayatı açısından önemlidir. Devletin böyle bir rol üstlenmesinin iki nedeni vardır. Birincisi, bu durum basın

Üzerindeki kontrol sağlama mekanizmasının bir gereğidir. ikincisi ise o dönem edebiyatçı ve gazetecilerin bir kısmının aynı zamanda devlet adamı olmalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin Ahmet Midhat, Rezaizade Mahmut Ekrem, aynı zamanda devlet adamı ya da görevlisi konumundadırlar. Ayrıca pek çok Paşa doğrudan edebiyatın ve kültür hayatının içindedir. Örneğin Ekrem'in içinde bulunduğu polemiklerin çoğu, kimi zaman Ekrem'in isteğiyle kimi zaman buna gerek kalmadan, devletin müdahalesiyle sonuçlanır. Çünkü devlet, gizli ya da açık temsilcisini gözetir. Ayrıca devlet gazete ve dergiler arasında uzun süre devam eden tartışmalar çıkmasına hoşgörülle yaklaşmaz. Uzayan tartışmalarda konu dağılmakta kişiler siyasi meselelere de girmektedirler. Bu nedenle devlet çekingen davranır ve tartışmaların uzamasına ve konunun dallanıp budaklanmasına izin vermez. Servet-i Fünûn'dan sonraki yıllarda hece aruz meselesinde böyle bir gelişme olmuş ve kimi yazarların konuya siyasi bir boyut katması üzerine tartışmanın sürdürüldüğü dergi kapatılmıştır.

Yeni bir edebiyat anlayışının yerleştirilmeye çalışılması nedeniyle Tanzimat'ta pek çok tartışma ve polemik olmuştur. Bu tartışmalar Servet-i Fünûn döneminde de sürmüştür. Ancak bu dönemde tartışanların bir kısmı Batılı eleştiriye tanındıklarından polemikler çeşitlilik açısından biraz sınırlanmıştır. Eski edebiyatın sınırlı türlerde ürün vermesi, bilgi ve deneyimlerinin o türlerle sınırlı olması bu tartışmaların çeşitliliğini azaltan bir başka faktör olmuştur. Çeşitliliğin azalmasındaki bir başka neden de bu dönemde yeni edebiyatçıların kendi içlerinde tartışmalara girmemesidir. Tanzimatta bunun tersi de olmuş; yeniciler arasında da polemikler yapılmıştır. Oysa Servet-i Fünûncular kendilerini tamamıyla kabul ettirene kadar birbirleriyle tartışmamışlardır. Bu nedenlerle Servet-i Fünûn döneminde polemikler şiir ve dil alanında odaklanmışlardır. Servet-i Fünûn edebiyatında üç yıl süren dekadanlar tartışmasında da bu iki nokta esas teşkil eder. Kısacası dekadanlık Servet-i

Fünûn'a yapılan eleştirilerin tamamını üzerinde toplayan bir tartışma olmuştur. Servet-i Fünûn'un bir başka tartışması ise klasiklerin çevrilmesi konusunda çıkmıştır.

Servet-i Fünûn döneminde tartışma konusu yapılan klasik eserlere Türk aydınının ilgisi daha Tanzimat'ta başlamıştır. Tanzimat'ta Yunan ve Roma tarihi, mitolojisi, edebiyatına karşı ilgi duyulmuş, çeşitli yazılar yazılmış, çeviriler yapılmıştır. "İkrâm-ı Aklâm" yazısıyla klasikler tartışmasını başlatan Ahmet Midhat bu yazısından yedi yıl önce "Mitoloji ve Şiir" "Tekrâr Mitoloji ve Şiir" adlarını taşıyan iki makale yazar. Aslında Midhat'ın daha o zamanlarda klasikler konusuna kafa yorduğu dikkati çeker. Klasiklere verdiği önem konuyu bir kez daha gündeme getirmesine neden olmuştur. Edebiyatımızın henüz klasik oluşturacak düzeye ulaşmadığını, bu düzeye gelinceye kadar hiç olmazsa klasik çevirilerinin yapılması gerektiği düşüncesini ortaya atan Ahmet Midhat, bunları çevirmekteki maksadını da "Batı klasikleri kendi klasiklerimizin oluşturulması yolunda bizim için yararlı örneklerdir. Onları örnek alan Osmanlı dili ve edebiyatı zaman içinde kendi klasiklerini yaratacaktır." demek suretiyle açıklar. Midhat'ın bu düşüncesi olumlu olumsuz tepkilere yol açmış; nitekim daha sonra Midhat'ı destekleyen ve karşı çıkan yazılar yazılmıştır.

Ahmet Midhat'a cevap veren yazarlardan Ahmet Cevdet, Türkçe'nin Batı dillerinden çeviri yapmaya yeterli olmadığını ve klasikleri çevirecek kadar yetkin çevirmenlerimiz bulunmadığını söyleyerek klasiklerin çevrilmesine karşı çıkmıştır. Daha sonra tartışmaya katılan Necip Asım ise Ahmet Midhat'ın görüşlerini desteklemiştir.

Servet-i Fünûn döneminde polemik konusu olan klasiklerin çevrilmesi konusu Cenap Şehabettin ve arkasından Hüseyin Daniş'in meseleye katılmasıyla biraz daha genişlik kazanır. Buraya kadar mesele dil ve dilin çeviriye yeterli olup olmama

noktasında cereyan etmiştir. Ancak Cenap Şehabettin, tartışmayı klasiklerin çevrilmesinin gerekli olup olmadığı noktasına getirir ve klasiklerin edebiyatımıza model oluşturmak amacıyla çevrilmesine karşı çıkar. Tartışmada Hüseyin Daniş de Cenap'ı destekleyen düşünceler ortaya koyar. O da klasik tartışması yapıldığını, ancak klasiğin ne olduğu konusunda kimsenin bir şey söylemediğini belirtir. Bu gerçekten de çok doğrudur. Nitekim bundan sonra Ahmet Midhat altı parçadan oluşan "Temhîdât"ını yazarak klasiğin ne olduğu hakkında ayrıntılı bilgiler verir.

Klasikler konusunda buraya kadar yapılan tartışmalar gerçekten sağlıklı, tatmin edici, yapıcı bir biçimde gelişir ve çok ciddi boyutlarda sürer. Ama bu noktadan sonra Sait Bey işin içine girer. O, klasikler konusunda düşüncelerini açıklamakla yetinmez. Onun amacı Ahmet Midhat'la uğraşmaktır. Ahmet Midhat'ın kişiliğine yönelik sözler söyler. Ahmet Midhat da aşağı kalacak değildir. Bundan sonra tartışma ciddiyetini yitirir. Zaten tartışmalara fikir düzeyinde katılanlar söyleyeceklerini söylediklerinden kenara çekilmişlerdir. Ahmet Midhat "Sait Beyefendi Hazretlerine Cevap" başlığıyla Tercümân-ı Hakikat'te arka arkaya yazılar yazar. Bu yazıları daha sonra ayrıca bastırır. Bu cevap yazılarının hacmi 240 sayfanın üzerindedir. Bu arada Sait Bey'in klasiklerin çevrilmesine karşı olduğunu da belirtmek gerekir. Ancak yukarda da belirttiğimiz gibi Sait Bey'in maksadı bu konudaki düşüncelerini söylemek değildir. Öyle olsaydı iş bu kadar uzamazdı. Nitekim Midhat'a karşı olan sadece o değildi. Cenap da, Daniş de karşıydı. Ama onlarla olan tartışma son derece yapıcı geçmişti.

Tartışmaya anılan isimler dışında ve bunlar kadar ünlü olmayan başkaları da katılmıştır. Hatta meseleye müzik ve klasikler açısından da yaklaşanlar olmuştur. Çeviri, dil, akımlar, estetikle ilgili kimi hususlar ve klasiklere

gerçekten ihtiyacımız olup olmadığı, klasikler meselesi çerçevesinde tartışılan belli başlı konuları oluşturur.

Servet-i Fünûn döneminin en uzun ve önemli tartışması olan dekadantlık tartışmasını da Ahmet Midhat başlatmıştır. Bu tartışma adını da Midhat'ın makalesinden alır. Ahmet Midhat, Servet-i Fünûncuların kullandıkları dili eleştiren "Dekadantlar" adlı bir makale yazar. Bu makalede Servet-i Fünûncuların dillerinin edebiyattan ve dilden anlayan insanlar tarafından bile anlaşılmadığı ileri sürülür. Burada bir karşılaştırma yaparak Servet-i Fünûncuların dilinin Veysilere, Nergisilere rahmet okuttuğunu söyler. İşte Midhat'ın bu makalesi ve özellikle burada kullandığı dekadant adı bundan sonra Servet-i Fünûncuları eleştirmekte kullanılan bir sözcük olur. Bu sözcük anılan dönemde kimi zaman bir ad, kimi zaman bir sıfat olarak kullanılır. Özellikle sıfat olarak kullanıldığında alay, hakaret, küçümseme ve hatta küfür niteliklerinden birini kazanır. Bundan sonra sadece Midhat değil, Edebiyyât-ı Cedîde ve temsilcilerini beğenmeyen herkes tarafından olur olmaz, bilinir bilinmez kullanılır.

Bu eleştirilere Servet-i Fünûncular önceleri önem vermezler. Bu nedenle eleştirileri kaale alıp cevaplandırma gereği duymazlar. Ama polemik yapanların gözünde susmak, yenilmek anlamına gelmektedir. Bunu gören Servet-i Fünûncular yavaş yavaş kendilerini savunmaya başlarlar. Bu savunma gayet olgun bir üslupla yapılır. Usul erkan dahilinde hareket edilir. Eleştirilere, teorik düzeyde karşılıklar verilir. Ama zaman zaman onların da sabrı taşar ve sert karşılıklar da bulunurlar. Böylelikle dekadantlık meselesi iki kolda gelişir. Birinci kol ciddi tartışmaları kapsarken, ikinci kol gayri ciddi olanlarını kapsar.

Bu ciddi yazılarda Servet-i Fünûncular öncelikle dekadantlık üzerinde dururlar. Batıda dekadizmin bir akım

olarak ne gibi özellikler taşıdığı, dekadan denilen sanatçıların nasıl karşılandığı hususlarında açıklamalar getirirler. Önce Cenap Şehabettin sonra Hüseyin Cahit Yalçın dekadizm üzerine düşüncelerini ortaya koyarlar. Kendilerinin dekadizmden ne anladıklarını açıkladıktan sonra Edebiyyât-ı Cedîdeciler için böyle bir yakıştırmamanın uygun olup olmadığı üzerinde dururlar. Bu yazılarında çoğunlukla açıklayıcı ve bilgilendirici bir yol izleyerek meselenin teorik olarak iyice ortaya konulmasına çalışırlar. Böyle olmakla birlikte yaptıkları açıklamaların çoğu, yine alayla karşılaşılır. Daha önce yapılan eleştiriler tekrar edilir. Fakat bu tartışmalardan bir sonuç çıkmaz. Bazı Servet-i Fünûncular "İki Söz" , "İki Söz Daha" başlıklı yazılarla düşüncelerini açıklarlar. Bunlardan Süleyman Nesip'in "İki Söz Daha"sı çok ayrıntılıdır. Süleyman Nesip bu yazısında Servet-i Fünûncuları güçlü bir biçimde savunur.

Süleyman Nesip'in ayrıntılı ve gerçekten önemli olan "İki Söz Daha" başlıklı bu yazısını Ahmet Rasim cevaplar. Ahmet Rasim "Tekâmül ve Terakkî" adını taşıyan yazısında Süleyman Nesip'i genel olarak ılımlı bir tavırla cevaplar. Servet-i Fünûncuların iyi, güzel eserler de ortaya koyduklarını kabul ederse de genel olarak onların yaptıklarını Türk edebiyatına zararlı bulur. Dekadanlık tartışmaları karşılıklı olarak sürüp gider. Şemsettin Sami'nin meseleye katılması tartışma için dönüm noktası olur. Servet-i Fünûn'a "Dekadanlar" ı yazarak karşı çıkıp edebî ortamı karıştıran Ahmet Midhat bir Tanzimat sanatçısıydı. Bu sefer bir başka Tanzimatçı Servet-i Fünûn'a sahip çıkar. Yazdığı iki yazıyla onları savunur. Bu savunma tartışmada dönüm noktasını oluşturur. Tartışmanın alevi bu yazılarla söner. Bu sönüşte Ahmet Midhat'ın "Teslîm-i Hakîkat"i de büyük rol oynamıştır. Çünkü bu yazısıyla Midhat, Servet-i Fünûn'un hakkını teslim etmektedir. Alevler sönmüş, ama tartışma hemen küllenmemiştir. Özellikle Ahmet Midhat yenilgiyi kabul edemediğinden gizliden gizliye

eleştirilerini sürdürmüştür. Bu sefer açık ad yerine müstear adlarla yazılar yazmıştır. Ama artık Servet-i Fünûn kendini iyice kabul ettirmiştir. Ayrıca söylenecek bir şey de kalmamıştır. Eleştiriler yapılmış, karşılıklar alınmıştır. Böylelikle meselenin ciddi boyutu kapanır. Bu ciddi boyut içinde eleştiriler şu noktalarda toplanmıştır:

Servet-i Fünûn edebiyatı taklitçi bir edebiyattır. Özellikle Fransız edebiyatını taklit etmektedirler. Yaratıcı yetenekleri az olduğundan Servet-i Fünûncular taklide yönelerek kopya eserler üretmişlerdir.

Eleştiri sahiplerine göre bu taklit sadece içerikle sınırlı kalmamıştır. Dil açısından da bir taklit söz konusu olmuştur. Fransız diline ait özellikler Servet-i Fünûncuların eserlerinde yoğun olarak yer almıştır. Bunlar ünlemlerin çok sık kullanılması, vurgulanacak sözcüklerin cümle başına alınması, devrik cümleler kurulması, bağlaçların çok sık kullanılması gibi sözdizimini ilgilendiren noktalarda olmuştur.

Bir başka eleştiri, söz varlığı açısından gelir. Buna göre Servet-i Fünûncular Fransız gibi düşünmektedirler. Fransız düşüncesine aşırı ilgi göstermeleri dile yeni sözcüklerin girmesine neden olmuştur. Bu yeni sözcükler yeni imajları karşılamak içindir. Bir de yeni imajlar yeni tamlamalarla karşılanmıştır. Bu sözcük ve tamlamalar Türk mantığına uygun düşmemektedir. Ayrıca tamlamalar alışılan, günlük hayatta kullanılan sözcüklerle de yapılmamıştır. Tam tersine Arapça ve Farsça sözlüklerden çıkarılmış, günlük dilde yaygın olarak kullanılmayan sözcüklerle kurulmuştur. İşte bu nedenlerle Servet-i Fünûn'un dili yabancı görülmüş, munis bulunmamıştır. Bu nedenle şiveye aykırılıkla suçlanmışlardır.

Dil konusunda Servet-i Fünûn'a yöneltilen bir başka

eleştiri de dili seçkinler ve halk dili olmak üzere ayırmalarıdır. Belki bu ayırım Servet-i Fünûncular tarafından çok açık ve çok net bir biçimde yapılmamıştır. Ama onlar sanatın herkes tarafından algılanabilmesini ve takdir edilmesini de beklememektedirler. Bu nedenle kendi yazdıklarını toplumun her kesiminin anlamasını gerekli bulmazlar. Mehmet Emin'i okuyanlarla, kendilerini okuyanların aynı kesim olamayacağını düşünürler. Bu düşüncelerini ifade ederler. İşte bu ifadeleri onların dili böyle ayırdıkları izlenimini doğurur.

Servet-i Fünûncular bu eleştirilere karşı kendilerini savunurlar. Öncelikle taklitçi olmadıklarını söylerler. Ancak bazı benzerlikler olabileceğini kabul ederler. Bunu Batı'yı iyi tanımalarına, taklit etmeksizin onlar gibi eserler ortaya koymalarına bağlarlar. Ayrıca aşağılık kompleksine kapılmayıp Türk'ün de bir şeyler yaratacağına inanılmasını isterler. Eserlerinin taklit değil, bağımsız bir yaratma olduğunu iddia ederler. Söyledikleri bir başka şey Doğu'yu da çok iyi tanıdıklarıdır. Onlar bu sayede, Doğu ile Batı'yı bir potada eritip millî bir edebiyat oluşturacaklardır.

Servet-i Fünûncular dil konusunda yaptıklarının bir ihtiyaçtan kaynaklandığını belirtirler. Onlara göre yeni düşünce, duygu ve hayaller eski sözcük ve tamlamalarla ifade edilemezler. Bu yüzden sözcük kadrolarında iddia edilen değişimler olduğunu kabul ederler. Ama bu değişim, onlara göre hem ihtiyaç, hem de bir zorunluluk sonucudur.

Servet-i Fünûncular dekadan suçlamalarını da reddederler. Çünkü dekadan sözü Batı'da da bir dönem alay ve hakaret maksatlı kullanılmıştır. Oysa Dekadizm bir edebiyat akımıdır. Bu akım yeni ve orijinal olanı yaratmayı amaçlamaktadır. Batı'daki bazı olumsuz etkilerle bu akımın kötü gösterilmesini uygun görmezler. Hatta dekadanları da ciddi ve ciddi olmayanlar olmak üzere ikiye ayırırlar. Fakat

Servet-i Fünûncuların bir kısmı bu akımı savunsa da büyük bir çoğunluğu dekadan olmadıklarını söylemişlerdir. Bu noktada tam bir birlik göstermezler. Sembolizm konusunda da durum pek fazla değişiklik göstermez. Pek çok Servet-i Fünûncu kendilerinin ne dekadan ne de sembolist olmadıklarını açıklarlar.

Dekadanlık tartışmasının ciddi olmayan boyutunda da işlenenler farklılık göstermez. Bu gayrı ciddi kısımda daha çok bazı örnekler üzerinde durulur. Somut olarak bu örneklerden yola çıkılarak Servet-i Fünûncularla alay edilir. Servet-i Fünûncularla alay edenlerin başında iki isim dikkati çeker: Ahmet Rasim ve Mehmet Celal. Ahmet Rasim "Tekâmül ve Terakkî" yazısıyla ciddi tartışmalara da katılmıştı. Hatta dekadanlık tartışmalarında en çok yüklenilen kişi olan Hüseyin Cahit, Ahmet Rasim için olumlu sözler söyler. Bu sözler "Tekâmül ve Terakkî" için kısmen geçerli olabilir. Ama Şehir Mektûbları'nda Rasim'in yazdıkları yenilir yutulur şeylerden değildir. Hüseyin Cahit'in böyle düşünmesi bizi şaşırtmıştır. Mehmet Celal de Tepedelenli Kamil Bey'le olan mektuplaşmalarında daha ciddi bir tavır gösterirken İrtika'daki yazdılarında tamamen alaycı davranır. "Münekkid Mektûbları" ve "Terceme Nümûneleri" gibi çok büyük ve ciddi adlar altında yazdığı yazılarda da bu tavrını aynen sürdürür.

Dekadanlığın gayrı ciddi boyutunda imzalı yazılar yanında imzasız pek çok yazı da dikkati çeker. Bu yazılarda da Servet-i Fünûncularla alay edilir. Pek çok gazete ve dergide bunun örnekleri vardır. Bunun yanında aynı yayın organlarında müstear adlarla yazılan pek çok yazı yer alır. Sonuç olarak dekadanlık gazete ve dergiler için üç yıl boyunca zengin bir kaynak oluşturur.

Ciddi bulmadığımız bu yazılarda da eleştirilerin dayandığı düşünceler ve eleştirilen hususlarda bir değişiklik olmaz. Ciddi yazılarda ne eleştiriliyorsa, bu yazılarda da

aynı hususlar alay ve hakaret konusu edilirler.

Bu yazılarda da yine dekadan eleştirisi vardır. Burada dekadan sözcüğünün etimolojisi, yapılı ve anlamı üzerinde durulur. Sözcüğü Fransızca'dan getirenler olduğu gibi Arapça'yla ilgisini kuranlar da olur. Dekadan sözcüğüne eşek ve sıpa anlamları verilerek alay edilir. Bir başka alay yolu da dekadana tek atan ve top atan sözcüklerini katmaktır. Dekadanın yanına bu iki sözcükten biri katılarak kullanılır. Top atanın bir kavun cinsi olmasından yola çıkılarak kabakla da ilgisi kurulur. Bazan su bazan bal kabağı yapılı. Kabağın geleneksel tiyatromuzda önemli mizah ögesi olduğuna dikkat edilmelidir.

Dekadan olma, dekadanlığa girme motifleri de çok kullanılır. Dekadanlığa girmek dinden çıkmakla eşanlı tutulur.


Bu gayrı ciddi boyutta dekadanca şiirler yazmak suretiyle alay edilme yoluna da çok sık rastlanır. Bu işi açıkça yapanlar yine Ahmet Rasim ve Mehmet Celal olur. İmzasız ve müstear şiirler de çok fazladır. Şiirle yapılan eleştirilerde Servet-i Fünûncuların kullandıkları tamlamalarla alay edilir. O türden tamlamalar büyük abartmalarla kullanılırlar. Servet-i Fünûncuların kafiyeleleri de en çok uğraşılan yanlardan bir başkasını oluşturur.

Dekadanlık tartışmasında gazeteler daha ciddi bir tavır takınmışlardır. Tarafsız davranmaya çalışıp her iki kesimin yazılarına da yer vermişlerdir. Gayrı ciddi tartışmalar daha çok dergilerde yer alır. Servet-i Fünûn tek başına bir cepheyi oluştururken, karşısında çok sayıda dergi bulur. İrtikâ ve Malûmât bunların başında yer alır. Servet gazetesi de bu cephenin en önemli yayın organı olur. Bariz bir biçimde Servet-i Fünûncuların yanında yer alan gazete Tarık olmuştur. Hatta tartışmanın başlatıcısı olan Midhat'ın, tartışmanın

bitmesinde rol oynayan yazısı "Teslîm-i Hakikat"inin de Tarîk'te yayımlanması dikkat çekicidir.

Dekadanlar tartışmasında üç isim ön plana çıkar. Ahmet Midhat, Şemsettin Sami ve Hüseyin Cahit. Bilindiği gibi Midhat sorunun kaynağı olan kişidir. Sami ise sorunun çözümünde payı olan kişidir. Hüseyin Cahit de bu tartışmalarda baştan sona Servet-i Fünûn'un en ateşli savunucusudur. O yeri geldiğinde rakiplerinin silahlarını da kullanarak onlara karşı hem savunma yapmış, hem de hücum etmiştir. Bu tartışmada Servet-i Fünûncular daha ağır başlı davransalar da suskun kalmamışlardır. Sık olmamakla birlikte yeri geldiğinde onlar da hırçın ve tarizkar olmuşlardır. Ama eskicilerin çoğu hiçbir pişmanlık göstermezken yeniciler kimi yazılarıyla özeleştiri yapmışlardır. Biraz gecikmeli de olsa bu gerçekleşmiştir. "Timsâl-i Cehâlet"te Midhat için çok ağır sözler söyleyen Fikret, "Veli Baba" şiirinde onu peygambere benzeter. Ahmet Rasim'e karşı Cahit'in bizi de şaşırtan yumuşak tavrı da buna bağlanabilir.

Sonuç olarak dekadanlık ithamıyla Servet-i Fünûncular çok büyük eleştiriler almışlardır. Ancak Servet-i Fünûncuların tüm zayıflıklarına rağmen bunlara tepki göstermeleri Türk edebiyatı açısından son derece önemlidir. Eğer eski edebiyat yanlıları bu işten galip çıksalardı modern edebiyatımız biraz daha geç kurulacak, biraz daha sekteye uğrayacaktı. Ahmet Rasim'in de dediği gibi bu eski edebiyatın son çırpınışıydı. Bu yüzden eleştirileri çok ağır ve yıkıcı olmuştur. Ancak bu yıkıcı eleştirilere rağmen Tanzimat döneminde gerçekleştirilemeyen birçok yenilik bu dönemde hayata geçirilmiştir.



BİBLİYOGRAFYA

GENEL BİBLİYOGRAFYA:**ANSİKLOPEDİLER:**

Büyük Türk Klasikleri, 10 Cilt, Ötüken-Söğüt, İstanbul, C.1
1985, C.10 1990.

İslam Ansiklopedisi, 13 Cilt, Millî Eğitim Basımevi, C.1,
Ankara 1979; C.13, 1986.

Özkırımlı, Atilla: Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 4 Cilt, Cem
Yayınevi, İstanbul, 1982; 5.cilt ek cilt, Cem Yayınevi,
İstanbul, 1987.

Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, 6 Cilt,
İletişim Yayınları, İstanbul, Tarihsiz.

Türk Ansiklopedisi, 33 Cilt, Millî Eğitim Basımevi, 1.C:
Ankara 1943; 33.C: 1984.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 7 Cilt, Dergah
Yayınları, İstanbul. (Mart 1976'da fasiküller halinde
yayımlanmaya başlanır. C.7 Mayıs 1979'da tamamlanmıştır.
Ama ansiklopedi Z harfine kadar gelmemiştir.)

Gövsa, İbrahim Alaaddin: Türk Meşhurları Ansiklopedisi,
İstanbul, 1946.

EDEBİYAT TARİHLERİ, ANTOLOJİLER :

Abdülhalim Memduh: Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye, Mahmut Bey
Matbaası, İstanbul, 1888.

Akyüz, Kenan: Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, 4.b.,
Anka Ofset, İstanbul, 1986.

-----Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, 4.b.,
Mas Matbaacılık, Ankara, 1982.

Alangu,Tahir: Servet-i Fünûn Edebiyatı Antolojisi, Varlık
Yayınları, İstanbul, 1958.

Banarlı,Nihad Sami: Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,2 Cilt,
Millî Eğitim Basımevi, İstanbul,1987.

Cevdet Kudret: Türk Edebiyatından Seçme Parçalar, İnkılap ve
Aka Kitabevi, İstanbul, 1981.

-----Türk Edebiyatı Hikaye ve Roman Antolojisi,
Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1945.

Dilmen,İbrahim Necmi: Tarih-i Edebiyat Dersleri, 2 Cilt,
İstanbul, 1341.

Ergun,Sadettin Nüzhet: Türk Şairleri, 3 Cilt, Zaman Matbaası,
Tarihsiz.

Ertaylan,İsmail Hikmet: Türk Edebiyatı Tarihi, Bakü, 1925-
1926.

Gönensay,Hıfzı Tevfik: Türk Edebiyatı Tarihi, Remzi Kitabevi,
İstanbul, 1945.

İnal,İbnülemin Mahmut Kemal: Son Asır Türk Şairleri, 4 Cilt,
Dergah Yayınları, İstanbul, 1988.

Kaplan.M,- Enginün, İ- Emil,B: Yeni Türk Edebiyatı
Antolojisi, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayını, C.1,
İstanbul,1974; C.2, 1978, C.3,1979.

Karaalioğlu,Seyit Kemal: Resimli-Motifli Türk Edebiyatı
Tarihi, 5 Cilt, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul,
C.1,2.b., 1980. (Tamamlanmamıştır)

-----Edebiyatımızda Şair ve Yazarlar,
6.b., İnkilap ve Aka, İstanbul, 1979.

Kocatürk, Vasfi Mahir: Rüyük Türk Edebiyatı Tarihi, Ayyıldız
Matbaası, Ankara, 1965.

Kurdakul, Şükran: Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, Bilgi Yayınevi,
İstanbul, 1971.

Kutlu, Şemsettin: Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatı
Antolojisi, 2.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1981.

Levend, Ağah Sırrı: Edebiyat Tarihi Dersleri, Kanaat Kitabevi,
İstanbul, 1941.

Mutluay, Rauf: 100 Soruda Çağdaş Türk Edebiyatı Tarihi, Gerçek
Yayınları, İstanbul, 1973.

Necatigil, Behçet: Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü, 3.b.,
Varlık Yayınları, İstanbul, 1989.

-----Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, 14.b.,
Varlık Yayınları, İstanbul, 1994.

Özön, Mustafa Nihat: Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Devlet
Matbaası, İstanbul, 1934.

Sevük, İsmail Habib: Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi, Matbaa-i
Amire, İstanbul, 1340.

-----Edebî Yeniliğimiz-Tanzimattan Beri, Remzi
Kitabevi, İstanbul, 1940.

Şehabettin Süleyman, Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye, Sancakçıyan
Matbaası, İstanbul, 1328.

Uraz,Murat: Edebiyat Antolojisi, Suhulet Kitabevi, İstanbul, 1938

----- Türk Edip ve Şairleri, Tefeyyüz Kitabevi, İstanbul, 1939.

Yöntem, Ali Canip: Türk Edebiyatı Antolojisi, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.

Yücebaş, Hilmi: Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi, Milliyet, İstanbul, 1976.

Yücel, Hasan Ali: Edebiyat Tarihimizden, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1957.

Yüzbaşıoğlu, Muammer: Örneklerle Edebiyatımız, Tekin Yayınevi, Ankara, 1982.

DERGİ ÖZEL SAYILARI:

Türk Dili Eleştiri Özel Sayısı II, S.234, 1971.

KİTAPLAR :

Ahmet Rasim: Muharrir Bu Ya, (Haz: Hikmet Dizdaroğlu), 2.b., Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1989.

----- Muharrir, Şair, Edip (Haz: Kazım Yetiş), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980.

----- Şehir Mektûbları, 1.C., Kader Matbaası, Dersaadet, 1328.

----- Şehir Mektûbları, 2.C., Matbaa-i Kader, Dersaadet, 1329.

----- Şehir Mektûbları, 3.C., Matbaa-i Kader, Dersaadet, 1329.

----- Şehir Mektûbları,4.C., Matbaa-i Kader, Dersaadet,
1329.

----- Şehir Mektupları I, (Haz:Ahmet Kabaklı),2.b.,
Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1989.

----- Şehir Mektupları, 2 Cilt, (Yayına Haz: Nuri
Akbayar), Arba Yayınları, 1.C:(1-2) İstanbul, Mart 1992;
2.C:(3-4) Mayıs 1992.

Akalın,L.Sami: Mehmet Rauf-Hayatı Sanatı,Eserleri, Varlık
Yayınları,İstanbul, 1953.

----- Halit Ziya Uşaklıgil,Hayatı,Sanatı,Eserleri,
Varlık Yayınları,İstanbul, 1968.

Aktaş,Şerif: Ahmet Rasim, Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları,
Ankara, 1987.

----- Ahmet Rasim'in Eserlerinde İstanbul,
Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1988.

Akyüz,Kenan: Tefvik Fikret, Ankara, 1947.

Ali Kemal: Sorbon Üniversitesinde Edebiyat-ı Hakikiye
Dersleri, İstanbul, 1314.

-----Paris Musahabeleri, İstanbul,1331.

And,Metin: Türk Tiyatrosunun Evreleri, Turhan Kitabevi,
Ankara, 1983.

Ayda,Adile: Böyle İdiler Yaşarken, Ayyıldız Matbaası, Ankara,
1984.

Banarlı,Nihad Sami: Şiir ve Edebiyat Sohbetleri 2, Kubbealtı
Neşriyatı, İstanbul, 1982.

Baydar, Mustafa: Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar?, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık, İstanbul, 1960.

Beyatlı, Yahya Kemal: Çocukluğum, Gençliğim Siyasî ve Edebî Hatıralarım, Baha Matbaası, İstanbul, 1973.

Birinci, Necat: Menemenlizade Tahir, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1988.

Bolayır, Ali Ekrem: Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları, (Haz: M. Kayahan Özgül), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

Cevdet Kudret: Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman, 3 cilt, İnkılap Kitabevi, İstanbul, C.I, II, 5.b., 1987; C.III., 1990.

Çamlıbel, Faruk Nafiz: Tefvik Fikret-Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1937.

Dizdaroğlu, Hikmet: Müftüoğlu Ahmet Hikmet, Türk Dil Kurumu Yayınları Ankara, 1964.

-----Cenap Şehabettin, Varlık Yayınları, Ankara, 1964

Eliot, T.S.: Edebiyat Üzerine Düşünceler (Çev: Sevim Kantarcıoğlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983.

Ercilasun, Bilge: Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981.

Ergun, Sadettin Nüzhet: Cenap Şehabettin-Hayatı ve Seçme Şiirleri, İstanbul, 1934.

-----Samih Rifat Hayatı ve Eserleri, Semih
Lütfi Matbaası, Tarihsiz.

Ertaylan, İsmail Hikmet: İsmail Safa, Kanaat Kütüphanesi,
İstanbul, 1933.

-----Ahmet Hikmet, İstanbul, 1933

-----Tevfik Fikret, Özyurt Basımevi,
İstanbul, 1963.

Es, Hikmet Ferudun: Bugün de Diyorlar ki, Remzi Kitabevi,
İstanbul, 1932.

Eşref Edip: Tevfik Fikret'i Beş Cepheden Kırk Muharririn
Tenkidi, Asar-ı İlmiye Kitabevi, İstanbul, 1943.

-----İnkılap Karşısında Akif-Fikret, Asar-ı İlmiye
Kütüphanesi, İstanbul, 1940.

Fethi Naci: 100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme,
Gerçek Yayınevi, Kasım, 1981.

Finn, Robert P: Türk Romanı, İlk Dönem 1872-1900, Bilgi
Yayınevi, Ankara, 1984.

Göçgün, Önder: Türk Edebiyatı Araştırmaları, 2 Cilt,
Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1991.

Gövsa, İbrahim Alaaddin: Tevfik Fikret, İstanbul, 1927.

Huyugüzel, Ömer Faruk: Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı, Hikâye
ve Romanı Üzerine Bir Araştırma, Kültür ve Turizm
Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982.

-----Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı ve
Edebî Eserleri Üzerine Bir Araştırma, İzmir, 1984.

Hüseyin Cahit: Kavgalarım, Tanin Matbaası, İstanbul,
1326.

İleri, Selim: Aşk-ı Memnu ya da Uzun Bir Kışın Siyah Günleri,
Yazko Yayını, İstanbul, 1981.

Kaplan, Mehmet: Hikaye Tahlilleri, 3.b., Dergah Yayınları,
İstanbul, 1986.

-----Tevfik Fikret, Devir-Şahsiyet-Eser, 2.b.,
Dergah Yayınlar, İstanbul, 1971.

-----Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II, Dergah
Yayınları, 1987.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri: Gençlik ve Edebiyat Hatıraları,
2.b., İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.

Kavcar, Cahit: Batılılaşma Açısından Servet-i Fünun Romanı,
Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1985.

-----Edebiyat ve Eğitim, 2.b., Ankara Üniversitesi
Basımevi, Ankara, 1994.

Köprülü, M. Fuad: Edebiyat Araştırmaları, 2 Cilt, Ötüken
Yayını, İstanbul, 1989.

Levend, Ağah Sırrı, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri
3.b., Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1972.

Mehmet Kaplan için: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü,
Yayınları, Ankara, 1988.

Memed Fuad: Tevfik Fikret, De Yayınevi, 1979.

Moran, Berna: Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, 3 cilt,

İletişim Yayınları, C.1,2.b., İstanbul, 1987; C.2, 1990;
C.3, 2.b., Aralık 1994.

-----Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, 6.b., Cem
Yayınevi, İstanbul,1988.

Okay,Orhan: Sanat ve Edebiyat Yazıları, Dergah Yayınları,
İstanbul, 1990.

Ortaç,Yusuf Ziya: Bir Varmış Bir Yokmuş-Portreler,
İstanbul,1963.

Ozansoy,Halit Fahri: Edebiyatçılar Geçiyor, Türkiye
Yayınları,İstanbul,1967.

Önertoy,Olcay: Edebiyatımızda Eleştiri,Tanzimat ve Servet-i
Fünun Dönemleri, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Yayınları, Ankara,1980.

----- Halit Ziya Uşaklıgil, Ankara Üniversitesi
Basımevi, Ankara, 1965.

Önertoy,Olcay-Parlatır, İsmail: Tanzimat Sonrası Osmanlıca
Metinler, Ankara Ü. DTCF Yayınları, Ankara, 1977.

Özkırımlı,Atilla: Tefvik Fikret, Cem Yayınevi, İstanbul,
1990.

Parlatır,İsmail: Tefvik Fikret'in Dil ve Edebiyat Yazıları,
Türk Tarih Kurumu Basımevi,Ankara, 1987.

-----Ali Ekrem Bolayır, Kültür ve Turizm
Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

Rıza Tefvik, Tefvik Fikret, İstanbul, 1945.

- Sertel,Sabiha Zekeriya: Tefvik Fikret-Mehmet Akif Kavgası,
Yurt ve Dünya Yayınları, İstanbul, 1941.
- Sevengil,Refik Ahmet: Türk Tiyatro Tarihi, İstanbul Devlet
Konservatuvarı yayınları, İstanbul, 1968.
- Tanpınar,Ahmet Hamdi: Tefvik Fikret-Hayatı,Şahsiyeti, Siir ve
Nesirlerinden Parçalar, İstanbul, 1944.
- Tanpınar,Ahmet Hamdi: Edebiyat Üzerine Makaleler, Millî
Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969.
- Tanyu,Hikmet: Tefvik Fikret ve Din, İrfan Yayınevi,
İstanbul, 1972.
- Tarakçı,Celal: Cenap Şehabettin'de Tenkit, Eser Matbaası,
Samsun, 1986.
- Tepeyran,Ebubekir Hazım: Canlı Tarihler Serisi, Türkiye
Yayınevi, İstanbul, 1944.
- Tokgöz,Ahmet İhsan: Matbuat Hatıralarım,İletişim Yayınları,
İstanbul, 1993.
- Uşaklıgil,Halit Ziya: Kırk Yıl (Haz:Şemsettin Kutlu), İnkılap
Kitabevi, İstanbul, 1987.
- Hikaye, Estepan Matbaası,Konstantiniye,
1307.
- Ünaydın,Ruşen Eşref: Diyorlar ki, 2.b.(Haz:Şemsettin Kutlu),
Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.
- Ünlü,Mahir: Toplumsallık Açısından Örneklerle Türk Edebiyatı,
İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1982.

Wellek,R.- Warren,A.: Yazın Kuramı (Çev:Yurdanur Salman-Suat Karantay), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1982.

Yalçın, Hüseyin Cahit: Edebiyat Anıları,(Haz:Rauf Mutluay), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul,1975

Yazar,Mehmet Behçet: Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1938.

Yücebaş,Hilmi: Süleyman Nazif'ten Hatıralar, Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1957.

-----Bütün Cepheleriyle Tevfik Fikret- Hayatı, Hatıraları,Şiirleri, İstanbul, 1957.

-----Büyük Mücahit Hüseyin Cahit, İstanbul, 1960.

MAKALELER:

Ertop,Konur:"Bizim Klasiklerimiz Hangileri" , Folklor ve Edebiyat, S.1, 2.b, 1995, s.15-20.

----- "Ahmet Midhat Klasiklerin Çevrilmesini İsterken Cenap Şahabettin "Onlara Gerek Yok" Diyordu" , Milliyet Sanat Dergisi, S.181, 1976, s.14-16.

Kaplan,Ramazan: "Klasikler Tartışması" , Ankara Ü. DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türkoloji Dergisi, C.XI, S.1. Ankara, 1993, s.161-208.

Kefeli,Emel: "Ahmet Midhat Efendi ve Tercüme" , Türk Dili, S.521, 1995, s.613-618.

Toker,Şevket: "Tanzimat'tan Nev-Yunânîlik Akımına Kadar Eski Yunan ve Latin'e Duyulan İlgi" , Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi IV, Ege Ü. Edebiyat Fakültesi

Yayınları, İzmir, 1991, s.35-45.

----- "Yirminci Yüzyıl Eleştirisinin Temel
Yönelişleri" Aynı dergi, s.47-63.

Yetiş,Kazım: "Dil ve Edebiyat Münakaşalarında Ahmet Midhat
Efendi" , Türk Dili, S.521, 1995, s.540-553.

Yılmaz,Durali: Edebiyatımızda Klasik Tartışmaları, Yedi İklim
S.13, 1988, s.8-11.

TEZLER:

Altıngül,Şanda: Servet-i Fünun Romancılarında Tenkid,
Türkiyat Enstitüsü,T.350 (Mezuniyet Tezi)

Emil,Birol: Servet-i Fünuncular ve Dekadanlık Meselesi,T.524
(Mezuniyet Tezi)

Bu Çalışmada Alıntı Yapılan Kaynakların Bibliyografyası:

ANSİKLOPEDİLER, SÖZLÜKLER , ANSİKLOPEDİK SÖZLÜKLER:

Akalın,L.Sami: Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Varlık Yayınları, İstanbul, 1984

Ana Britannica: 22 cilt, Ana Yayıncılık ve Sanat Ürünleri Pazarlama A.Ş., İstanbul, 1986-1987.

Büyük Türk Klasikleri, 10 cilt, Ötüken-Söğüt, İstanbul,C.1. 1985, C.10. 1990.

Devellioğlu,Ferit: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat , Doğu Matbaası, 4.b., Ankara 1980.

Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük,6 cilt, Milliyet, 1993-1994.

Dimitriadu, Menelau: Sözlük, Yunanca'dan Türkçe'ye-Türkçe'den Yunanca'ya, 3.b., 1989.

Ekiz,Osman Nuri: Ansiklopedik Edebiyat Bilgileri Sözlüğü, Zümrüt Yayınları, İstanbul,1984.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, Kültür Bakanlığı Yayınları/1371, Ankara, 1991.

Meydan Larousse: 12 + ek cilt, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1.C:1969; 12.C: 1973; Ek C:1976.

Özkırımlı,Atilla: Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 4 cilt, 4.b., Cem Yayınevi, İstanbul, 1987. (Beşinci cilt ek cilttir. Ek cildin birinci baskısı 1987'de yapılmıştır.)

Redhouse İngilizce Türkçe ,Redhouse Yayınevi,İstanbul,1988.

Saraç,Tahsin: Büyük Fransızca Türkçe Sözlük, Adam Yayınları,
İstanbul,1985

----- Fransızca Türkçe Büyük Sözlük, Türk Dil Kurumu
Yayınları, Ankara, 1976.

Steuerwald,Von Karl: Türkisch-Deutsches Wörterbuch,
Wiesbaden, 1972.

Semsettin Sami, Kâmûs-ı Türkî, 2 cilt, İkdâm Matbaası,
İstanbul, 1317,

The American Heritage Dictionary, Wordstar Int., USA, 1991

Tuğlacı,Pars: Okyanus Ansiklopedik Sözlük, Pars Yayınları,
6 cilt, İstanbul, 1972.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 7 cilt, Dergah
Yayınları, İstanbul, C.1: 1977, C.7: 1990.

Türkçe Sözlük, 2 cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara,
1988.

Türkçe Rusça Sözlük, Russkiy Yazık Yayınevi, Moskova, 1977.

KİTAPLAR:

Ahmet Rasim, Muharrir Şair Edip, Tercüman 1001 Temel
Eser:141, İstanbul, 1980.

Şehir Mektûbları, 4 cilt,Dersaadet; 1.C:1328,
2,3,4.Ciltler:1329.

----- Ömr-i Fdebî, 2 cilt, Konstantiniyye 1316.

Aktaş,Şerif: Ahmed Rasim, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

Akyüz,Kenan: Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, 4.b., Mas Matbaacılık, Ankara, 1982.

Ali Ekrem: Rezaizade Mahmud Ekrem Bey , İstanbul,1339.

Bilgegil, M.Kaya : Harabat Karşısında Namık Kemal, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1972.

Boratav,Pertev Naili: Folklor ve Edebiyat 2, 2.b., Adam Yayıncılık, İstanbul, 1982.

Ersoy,Mehmed Akif: Safahat (Haz: Ertuğrul Düzdağ), 2.b., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Mehmed Akif Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul,1988, S.XLIV.

Göze,Ergün: Peyami Safa-Nazım Hikmet Kavgası, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1969.

Hüseyin Cahit, Kavgalarım, Tanin Matbaası,İstanbul, 1326.

Kemal Paşazade Sait: Galatât-ı Terceme, Defter 8, Kasbar Matbaası, Der-saadet, 1308.

----- Galatât-ı Terceme, Defter 15, Matbaa-i EbuZZiya, Konstantiniye, 1315.

----- Galatât-ı Terceme, Defter 16, Matbaa-i EbuZZiya, Konstantiniye, 1315.

Kocatürk,Vasfi Mahir: Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1970.

- Kolcu,Hasan: Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- Koloğlu,Orhan: İlk Gazete İlk Polemik, Çağdas Gazeteciler Derneği Yayınları 5, Ankara, 1989.
- Kuntay,Midhat Cemal: Mehmet Akif, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2.b, Ankara, 1990, Mehmet Akif, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2.b, Ankara, 1990.
- Levend,Ağah Sırrı: Türk Dilinin Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, 3.baskı,Türk Dil Kurumu Yayınları,Ankara,1972.
- Mecmûa-ı Divân-ı Vehbiyâ: İstanbul, 1256.
- Muallim Naci: Demdeme, Mihran Matbaası, İstanbul, 1303.
- Namık Kemal: Tahrîb-i Harâbât, İstanbul, 1303.
- Nazım Hikmet: Sanat,Edebiyat,Kültür, Dil;I , 4.b., Adam Yayınları, İstanbul, 1993.
- Nef'î: Sihâm-ı Kazâ, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.3004, 6.b.
- Okay,M.Orhan: Beşir Fuad, Dergah Yayınları,İstanbul, Tarihsiz.
- Önertoy,Olcay: Edebiyatımızda Eleştiri Tanzimat ve Servet-i Fünun Dönemleri , Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Basımevi, Ankara, 1980.
- Özturan,C.Parkan: Beşir Fuad'ın Mektupları, Arba Yayınları, İstanbul, Tarihsiz.
- Parlatır,İsmail: Tefvik Fikret, Dil ve Edebiyat Yazıları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.

----- Rezaizade Mahmut Ekrem, Ankara Ü. DTCF
Yayınları, Ankara, 1983.

Rezaizade Mahmut Ekrem: Takdir-i Elhân, Mahmutbey Matbaası,
İstanbul, 1302.

----- Zemzeme III. Kısım, Matbaa-i
A.K.Tozlıyan, İstanbul, 1301.

Süleyman Nazif: İki Dost, İstanbul, 1910.

Sülker, Kemal: Nazım Hikmet'in Gerçek Yaşamı, II, May
Yayınları, İstanbul, 1977.

----- Nazım Hikmet'in Polemikleri, Ant Yayınları,
İstanbul, 1968.

Tansel, Fevziye Abdullah : Namık Kemal'in Mektupları, 4 cilt,
Türk Tarih Kurumu Basımevi, C.I 1967, C.II 1969, C.III
1972, C.4 1986.

Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, 6 cilt,
İletişim Yayınları, İstanbul, Tarihsiz.

Tarhan, Abdülhak Hamid: Mektuplar , C.I (Haz: İnci Enginün),
Dergah Yayınları, İstanbul, 1995.

Tevfik Fikret: Rubâb-ı Şikeste, İstanbul, 1327.

----- Bütün Şiirleri, 3 cilt, (Haz: Asım Bezirci) Can
Yayınları, İstanbul, 1984.

Türk Dünyası El Kitabı: C.3 Edebiyat, 2.b., Türk Kültürünü
Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992.

Uşaklıgil, Halid Ziya: Kırk Yıl, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1987

Yalçın, Hüseyin Cahit: Edebiyat Anıları (Haz: Rauf Mutluay),
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1975

Yetkin, Suut Kemal, Edebiyatta Akımlar, Remzi Kitabevi,
İstanbul, 1967.

ESKİ HARFLİ GAZETE ve DERGİLER:

Abdullah Hadi: "Bir Mülâhaza-i Edebiyye", Malumat,
No.109, 13 Teşrîn-i Sâni 1313- 29 Cemaziyül ahir 1314.

Ahmet Cevdet: "İkrâm-ı Aklâm" , Malûmât, No.98,
28 Ağustos 1313, 11 Rebiülahir 1314, 10 Eylül 1897.

Ahmet Hikmet: "Eslâfta Dekadanlık" , Servet-i Fünûn, No:393,
10 Eylül 1314.

Ahmet İhsan: İstanbul Postası, Servet-i Fünûn, No:413, 28
Kânûn-ı sâni 1314.

Ahmet Midhat: "İkrâm-ı Aklâm" , Malûmât, No.99, 4 Eylül 1313-
18 Rebiülahir 1314.

----- "Yine İkrâm-ı Aklâm" , Malûmât, No:100, 11
Eylül 1313-25 Rebiülahir 1314.

----- "Klasikler ve Cenap Şehabettin" , Malûmât,
No:101, 18 Eylül 1313-3 Cemaziyülevvel 1314.

----- "Klasikler Mes'alesi ve Necîb Asım Efendi" ,
Malûmât, No.102, 25 Eylül 1313-10 Cemaziyülevvel 1314.

----- "Klasikler Bahsinin Biraz Tevsî'i" , Malûmât,
No:104, 9 Teşrîn-i evvel 1313-24 Cemaziyül evvel 1314.

----- "Klasikler ve Hüseyin Sabrî" , Tercümân-ı Hakikat, No:5912, 2 Teşrin-i evvel 1313.

----- "Sait Beyefendi Hazretlerine Cevap" , Tercümân-ı Hakikat, No:5932, 22 Teşrin-i evvel 1313.

----- "Sait Beyefendi Hazretlerine Cevap" , Tercümân-ı Hakikat, No:5937,27 Teşrin-i evvel 1313.

----- "Meram Anlaşılmıyor" , Tercümân-ı Hakikat, 28 Kasım 1301.

----- "Sait Beyefendi Hazretlerine Cevâb", Tercümân-ı Hakikat, No:5937, 26 Teşrin-i Evvel 1313,

----- "Klasikler ve Hüseyin Sabri" , Tercümân-ı Hakikat , No:5912, 2 Teşrin-i Evvel 1313.

----- "Mukâbele-i Mahsûsa" (Ahmet Kemal Beyefendiye), Tercümân-ı Hakikat, No:6346, 13 Kânûn-ı evvel 1314.

----- "İmlâ Meselesi" , Tercümân-ı Hakikat, 10 No:6252, Eylül 1314.

----- "Dekadanlar" , Sabâh, 1 Mart 1313.

----- "Teslim-i Hakikat" , Tarîk, No:4639, 21 Teşrin-i sâni 1314.

Ahmet Rasim: "Klasikler Mes'elesinin Verdiği Fikr-i Edebî Mazi" , Malûmât, No:100, 11 Eylül 1313-25 Rebiülahir 1314.

----- "Tekâmülve Terakkî", Malûmât, No:133, 7 Mayıs

1314.

----- "Tekâmül ve Terakî" , Malûmât, No:134, 14 Mayıs
1314.

----- "Tekâmül ve Terakkî" , Malûmât, No:135, 21 Mayıs
1314.

-----"Tekâmül ve Terâkkî" , Malûmât, No:136, 28 Mayıs
1314.

Aşnanoğlu Hoca Manok: Tezkere, Ruznâme-i Cerfide-i Havâdis,
No:948, Fi 7 Rebi'ülahir 1281.

Beşir Fuad: "Gazel", Tercümân-ı Hakikat, 29 Kânûn-ı sâni
1887.

-----: "Viktor Hugo Ünvanlı Makale-i İntikadiyeye
Mukabele" , Saadet , No:472, 28 Temmuz 1886.

Cenap Şehabettin: "Klasikler Mes'elesi" , Malûmât, No.100,
11 Eylül 1313-25 Rebiülahir 1314.

----- "Klasikler Meselesi Hüsn-i Mutlak ve Zevk-i
Selim" , Tercümân-ı Hakikat, No:5901, 19 Eylül 1313.

----- "Dekadizm Nedir" , Servet-i Fünûn, No:344,
2 Teşrin-i Evvel 1313.

Elhac İbrahim Efendi: "İmâr ve Tashîh" , Tercümân-ı
Hakikat, No:1289, 29 Eylül 1882.

Fukahî: Letaif Cüzdanı , Sabâh, No: 3297, 14 Kânûn-ı Sâni
1314.

Hasan Asaf: "Tahir Bey" , Malûmât, No:22, 9 Teşrin-i sâni

1311.

Hüseyin Cahit: "Edebiyât-ı Cedîde Menşe ve Esâsları, Servet-i Fünûn, No:376, 14 Mayıs 1314.

----- "19. Asrın Temâyülât-ı Rûhiyyesi, Dekadizm-Senbolizm " , Servet-i Fünûn, No:377, 21 Mayıs 1314.

----- "Terakkîyât-ı Edebiyyemiz" , Tarîk, No:4637, 19 Teşrîn-i sâni 1314.

----- "Biraz Daha Hakikat" ,Tarîk, No:4650, 2 Kânûn-ı evvel 1314.

----- "Kısa Bir Kaç Söz", Servet-i Fünûn, No:412, 21 Kânûn-ı sâni 1314.

Hüseyin Daniş: "İkrâm-ı Aklâm" , Malûmât, No:108, 30 Teşrîn-i evvel 1313 - 15 Cemaziyül ahir 1314.

Hüseyin Mevci: "Teslîm-i Hakikat'e Bir Nazar", Resimli Gazete, No:92, 3 Kânûn-ı Evvel 1314.

Hüseyin Sabri: "Klasikler" , Tercümân-ı Hakikat, No:5909, 29 Eylül 1313.

İbrahim Cehdi: Musâhabe-i Edebiyye, Servet-i Fünûn, No:367,12 Mart 1314,

----- "Dekadan" , Servet-i Fünûn, No:408, 24 Kânûn-ı evvel 1314.

İmzasız: İcmâl-i Edebî, Malûmât, No:106, 23 Teşrîn-i evvel 1313-8 Cemaziyül ahir 1314.

İmzasız: "Edebiyyât Hakkında Bir Fikr-i 'Umûmî" , Malumat,
No:179, 25 Mart 1315-25 Zilkade 1316.

İmzasız: Tercümân-ı Hakikat, No:6384, 20 Kânûn-ı Sâni 1314.

İmzasız: "İtizâr" , Sabâh, No:3298, 15 Kânûn-ı sâni 1314.

İmzasız: "Adab-ı Matbuat" ,Servet-i Fünûn, No:412, 21 Kânûn-ı
sâni 1314.

İmzasız: İstanbul Mektupları, Servet, No:221, 9 Kânûn-ı sâni
1314.

İmzasız: Asâr-ı Manzûme, Malûmât, No:170, 21 Kânûn-ı sâni
1314.

İmzasız: İfade-i Mahsusa, Resimli Gazete, No:61, 29 Kânûn-ı
sâni 1313.

İsmail Avni: "Klasikler ve Bahsin Bencesi" , Malûmât, No:103,
2 Teşrin-i evvel 1313- 17 Cemaziyül evvel 1314.

İsmail Safa: Musâhabe-i Edebiyye 36, Servet-i Fünûn, No:366,
26 Şubat 1313.

Malumat Başyazarı: Malûmât, No:27, 14 Kânûn-ı evvel 1311.

M.C.: "Bir Mütedefenninle Bir Şair" , Gayret, No:26, 9 Temmuz
1886.

Mehmet Celal: Tedkîkât-ı Edebiyye 8, İrtika, No:45,21 Kânûn-ı
sâni 1315.

----- Tedkîkât-ı Edebiyye 24, İrtikâ, No:62, 19 Mayıs
1316.

----- Tedkîkât-ı Edebiyye 25, İrtikâ, No:63, 26 Mayıs

1316.

----- Tercüme Nunûneleri 5, irtikâ, No:95, 29 Kânûn-ı evvel 1316.

----- Tercüme Numûneleri 7, irtikâ, No:99, 2 Şubat 1316.

----- "La Dans de Dekadan", irtikâ, No:53, 17 Mart 1316.

----- Tepedelenlizade Kamil Beyefendiye, Resimli Gazete, No:23, Nisan 1312.

----- Tepedelenli Kamil Beyefendiye, Resimli Gazete, No:24, 10 Nisan 1313.

----- Mektûb 3, Resimli Gazete, No:33, 12 Haziran 1313.

----- Mektûb 5, Resimli Gazete, No:35, 26 Haziran 1313.

----- Terakkî, No:20, 31 Kânûn-ı evvel 1314.

Mehmet Halit: "Beyân-ı Hâl" , No:3307, Sabâh, 24 Kânûn-ı sâni 1314.

Memduh: Münekkid Mektûbları, No:14, 4 Haziran 1315.

Menemenlizade Tahir: Mektup tarzında bir makale, Güneş Mecmûası, No:6, 1301.

Musa Kazım: "Hüsn-i mutlak ve zevk-i selim" , Tercümân-ı Hakikat, No:5920, 10 Teşrîn-ievvel 1313.

Müstear: Asar-ı Dekadaniye Numûneleri, irtikâ, No:9, 30 Nisan 1315.

Müstear: Asâr-ı Dekadaniye Numûneleri, İrtikâ, No:3, 19 Mart
1315.

Müstear: Asâr-ı Dekadaniye Numûneleri, İrtikâ, No:5, 2 Nisan
1315.

Müstear: Asâr-ı Dekadaniye Numûneleri, İrtikâ, No:7, 16 Nisân
1315.

Müstecabizade İsmet: "Yazılmış Bulundu" , İrtikâ, No:17,
25 Haziran 1315.

Necip Asım: "Bizde Klasik Yok mu?" , Malûmât, No:99, 4 Eylül
1313-18 Rebiülahir 1314.

----- "Klasikler", Malûmât, No:99, 4 Eylül 1313-18
Rebiülahir 1314.

----- "Yine Klasikler" , Malûmât, No:100, 11 Eylül
1313-25 Rebiülahir 1314.

----- "Hüseyin Daniş Bey'e Cevâb" , Malûmât, No:101,
18 Eylül 1313-3 Cemaziyülevvel 1314.

Recaizade Mahmut Ekrem: "Tekrâr ve Tavzih" , No:1292,
Tercümân-ı Hakikat, 3 Ekim 1882.

----- "Arz-ı Nedâmet ve Beyân-ı Mazeret",
Tercümân-ı Hakikat, No:1304, 17 Ekim 1882.

Selahî: "Nazire" , Saadet, No:618, 16 Kanûn-ı sâni 1887.

Süleyman Nesip: "İki Söz Daha" , Servet-i Fünûn, No:374,
30 Nisan 1314.

Şemsettin Sami: "Şiir ve Edebiyâttaiki Teceddüd-i Ahîrimiz" ,
Sabâh, No:3240, 16 Teşrin-i sâni 1314.

----- "Şiir ve Edebiyat-ı Cedîdemiz" , Sabâh,
No:3261, 9 Kânûn-ı evvel 1314.

Tahrîrât-ı Mahsûsa, Tasvir-i Efkâr, No:224, 13 Ağustos 1281 -
23 Rebi'ülevvel 1281.

Tepedelenlizade Kamil: Mehmet Celal Beyefendiye (Mektup),
Resimli Gazete, No:26, 24 Nisan 1313.

----- Mektûb 4, Resimli Gazete, No:334,
19 Haziran 1313.

----- Mektûb 6, Resimli Gazete, No:36,
9 Temmuz 1913.

Tevfik Fikret: "Hafta-i Edebî" , Tarık, No:4641, 23 Teşrin-i
sânî 1314.

----- "Hafta-i Edebî" , Tarık, No:4662, 14 Kânûn-ı
evvel 1314.

----- "Hafta-i Edebî", Tarık, No:4627, 9 Teşrin-i
sânî 1314.

----- "Hafta-i Edebî" , Tarık, No:4634, 16 Teşrin-i
sânî 1314.

----- "Hafta-i Edebî", Tarık, No:4641, 23 Teşrin-i
sânî 1313.

Yusuf Cevat: "Bir Dekadan", Malûmât, No: 191, 24 Haziran 1315.

YENİ HARFLİ GAZETE ve DERGİLER:

"Bir Devrin Tarihi 10", Cumhuriyet Gazetesi, No:2781, 1 Şubat 1932.

Karataş,Turan: "Materyalist Şiir Olur mu?" , Dergâh, S.59, 1995, s.8-10.

Millî Kültür: Ayın Dosyası: Fikir, Sanat ve Edebiyatta Eleştiri, Kültür Bakanlığı, S.85, 1991, s.22-68.

Okay,M.Orhan: "Tenkitçi, Sanatkara Yol Gösterici Bile Olsa, Önce Sanat Eseri Vardır" , Millî Kültür, 1991, S.85, s.24-25.

Özön,Mustafa Nihat: "Edebiyatımızda Münakaşalar" , Oluş Dergisi, S.1-7, 1939.(Bu başlıklı yazılar yedi sayı boyunca sürmüştür.Her sayıda değişik sayfalarda yer almaktadır.)

Türk Dili Yazın Akımları Özel Sayısı, Türk Dil Kurumu Yayınları, S.349, 1981.

TEZLER:

Apaydın,Mustafa: Türk Hiciv Edebiyatında Ziya Paşa, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 1993.

Aydoğan, Bedri: Namık Kemal'in Eserlerinde Sanat ve Edebiyat Görüşleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987.